

motstånd

motstånd

Jennie Dielemans
Fredrik Quistbergh
Stockholm 2002
Ordfront

*Jennie Dielemans och
Fredrik Quistbergh, motstånd*

Ordfront förlag Box 175 06
118 91 Stockholm
www.ordfront.se
forlaget@ordfront.se

©Jennie Dielemans och Fredrik Quistbergh
Första gången publicerad av
Bokförlaget DN 2001
Omslag och grafisk form: Ebba Bonde
Omslagsfoto: Alexander Crispin
Tryck: Norrhaven, Danmark 2002
Isbn: 91-7324-931-9

Jennie och Fredrik vill tacka:

Först och främst – såklart
– alla ni som har medverkat i motstånd.

Sen Erik, Ebba, Göran, Jan-Erik, Dan, Ira,
Ingemar, Alexander, Fredrik E, Abbas, Calle
Moberg, Jolle, Nina, Helena & Iris, Malin,
Prinsessan Kalle, Dr Homonculus, Kavring,
Lars E, Gun-Britt & Sven, Linus, Johanna,
Josefin, Lena, Padre, Ivan, Ann-Linn, Belinda,
Ali, Tor, Stellan, Birgitta, Tommy, Bert, Vera,
Torkel, Bobi, Wesse, Michael, Marcus, Karin,
Lars, Patrik, och Howard.

Och alla ni andra som gjort
den här boken möjlig.

innehåll

förord 10

reportage

KAPITEL 1

"Lilla gumman, du kommer att
fatta när din älskling gör lumpen" 14

KAPITEL 2

"Det såg ut som om de skulle döma
Sveriges värsta förbrytare" 26

KAPITEL 3

"Det är alltid snack om demokrati" 46

KAPITEL 4

"Man kommer till ett ställe och frågar Djeish hon?
– Är armén här?" 55

KAPITEL 5

"Det gör inget" garvade polisen
"vi har en ambulans på väg" 70

KAPITEL 6

"Ursäkta? Kom igen! Vad gjorde
Baader-Meinhof och vad gör vi?" 84

KAPITEL 7

"Här ska ni aldrig mer få pissa på mattan" 100

KAPITEL 8

"Det är lite Estonia över mig" 114

KAPITEL 9

"Välkommen till lotteriet!" 130

KAPITEL 10

"I dag har jag bjudit in en strippa" 146

KAPITEL 11

"Det kommer att handla om hasch" 160

bonus

- Dagarna som skakade Sverige 174
- Den demokratiska sprickan 217

handboken

aktioner

- Moona mot Bush 237
- Det är jag som är Linus Brohult 243
- När propagandakansliet blev
propagandakansli 250
- Jag känner mig lite homose uell idag 255
- Ingen forskning för folkmord 264
- Fi a reklamfritt hem 269
- Klicka mot svält 272
- Sluta upp med stenåldersmodet 276
- Segast vann på fjället 281
- Handla 286
- Guerrilla Girls 288

internet

- Så skapar du en lyckad sajt 297
- Hur gör jag? 302
- Kampanjsajter 303
- Hitta rätt 306
- Sju råd för att få fler besökare 308
- PUL, säkerhet och fler praktiska tips 312

kampanja

- Lobbydrottningens framgångsrecept 323
- Konsten att skapa nyheter 330
- Att handskas med journalister 339

Shitzkampanjen: även proffsen misslyckas 342
Kampanja skiten ur eliten 346
Demonstrera mera 351
Kampanjtips 355

media

Linna och bleck 373
Konsten att undvika fängelse och fler praktiska tips 381
Gör ett eget radioprogram 390
Gör ett eget TV-program 394

rättigheter

Lagarna och rätten att använda våld 398
Anmäl 408
Offentlighetsprincipen 416
Researcha 425
Brott och straff 428

starta

Kicka igång 442
Fi a pengar 446
Bilda förening 455
Tillsammans 466
Folkrörelselinjen 470

litteratur 474

adresser 478

pressröster 480

förord

Se dig omkring. Det var länge sen så många människor engagerade sig så starkt i olika frågor. Vi ifrågasätter vad vi äter, hur samhället ser ut och hur framtiden ska formas. Det arrangeras demonstrationer, gatufester och debatter. Några väljer att inte äta kött, andra gör anti-porrkampanjer. Någon skriver politiska texter till sitt band och någon annan gör ett fanzine.

Under arbetet med den här boken har vi gång på gång blivit förvånade över hur detta engagemang framställs.

Generaliseringarna är många.

I medierna, med ett fåtal undantag, beskrivs unga politiskt aktiva människor som ”unga och arga”. Vi läser att de är militanta, hatar samhället och egentligen bara vill slåss. Trots att statistiken visar att det bara är en enda procent av människor mellan 16-24 år som har brukat våld i politiskt syfte.

Hanna, aktiv i nätverket ”Ingen människa är illegal”, säger så här:

”Jag har valt att ställa mig utanför och blåsa i visselpipan, ropa ’Kolla hit, kolla hit, ser ni inte att det inte står rätt till i vårt samhälle?’ Men det tas inte på allvar. Istället buntas man ihop till en smet av unga naiva samhällsomstörtare som bara vill provocera. De ser inte att det faktiskt är ett samtal vi försöker starta.”

Vi har skrivit Motstånd eftersom vi tycker att det är på tiden att höra en annan version. Låta folk själva få berätta. Varför agera? Varför göra motstånd? Vad är egentligen problemet?

I Motstånd har vi också tagit reda på hur 11

man gör en lyckad aktion, vad som får journalister att nappa och vilka skyldigheter en väktare har. Hur skaffar man pengar? Driver en kampanj? Ordnar en demonstration?

I den här rejält uppdaterade pocketupplagan bjuder vi dessutom på flera bonusreportage. Till exempel berättar *"Dagarna som skakade Sverige"* och *"Den demokratiska sprickan"* om händelserna vid EU-toppmötet i Göteborg 2001. Vad var det som hände under de där somrardagarna? Vad tänker de som var där?

Vi säger inte att det är så här du ska tycka. Vi säger inte att människorna du möter i Motstånd sitter på den enda sanningen.

Det vi säger är att ingenting händer om du inte gör nåt.

Det går att förändra.

Vad väntar du på?

Stockholm, juli 2002

Jennie Dielemans

Fredrik Quistbergh

jennie@motstand.nu

fredrik@quistbergh.se

PS. Det här är bara början.

Fortsättning följer på

www.motstand.nu

”Lilla
gumman,
du kommer att
fatta när din
älskling gör
lumpen”

”Det behövs ingen feminism längre. Inte här. Vi har kommit längre än så.” Ungefär så sa Rop, en barägare i Schiedam, Holland, till mig härom sommaren. Vi stod där, på var sin sida av baren med de många geneversorterna och jag försökte förklara att nej, jag tyckte inte så. Jag tyckte inte att kvinnan som går på gatorna i staden, att hon var fri bara för att hon hade ”vett att ta betalt”. Jag höll inte med Rop om att hennes yrke – ”världens äldsta” – var som att ha vilket jobb som helst och ja, jag gick nästan sönder när han började prata om hennes kropp som en vara bland andra. Tillgång och efterfrågan, dåliga tider och strålande tider, arbetslöshet och sysselsättning ...

Sen pratade vi om barn. Rop sa att det är kvinnorna som ska ta hand om den biten, de är ödmjuka och omhändertagande av naturen – det visste jag väl bara jag kände efter? Daghem var detsamma som Stalin: och ”Jennie, vill du inte att dina barn – om du får några – ska få känna trygghet?”.

Jag vet inte när samtalet tog slut, kanske när han sa att orsaken till att holländska kvinnor bara tjänar 70 procent av männens löner beror på deras bristande kompetens eller så var det när harangen om kvinnors intrigerande kom igång. Jag vet bara att jag till slut vände ryggen till och drack min genever i en annan del av lokalen.

Jag kan inte låta bli att tänka på Rop när jag en morgon, flera månader senare, går av tåget i Umeå. Jag har aldrig varit här förut, men jag har läst och hört och sett och jag vet att det finns tjejer och kvinnor som i alla tider sysslat

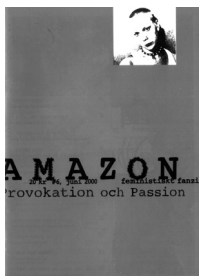
Anna.

Andrea.

Karin.

Så här kan ett fanzine se ut. Vill du komma i kontakt med Amazon – skicka ett mejl till:
amazonpress@hotmail.com

med det som Rop tycker är så passé. Överallt och även här. Jag vet att Kvinnohuset i Umeå kom till efter en ockupation 1983, jag vet att det höjdes ögonbryn för några år sen när H&M-affischerna blev nersprejade och det helt plötsligt hängde stora banderoller i centrum med texten "Pumpa rösten, inte bröstet". Och jag vet att på Västra Esplanaden sitter ett gäng tjejer och planerar för ännu ett nummer av det feministiska fanzinet Amazon.

"Första gången jag kände att det var uppfuckat, att nånting var väldigt, väldigt fel med det här samhället, det var på mellanstadiet."

Karin är den som först börjar prata. Jag har sagt i telefon att jag vill diskutera varför de är så aktiva, varför de gör nummer efter nummer av ett fanzine som går ut i några hundra exemplar: Vad var det egentligen som fick dem att bli feminister från början?

"Vi, alltså min klass, satt på syslöjden och hade fått en vikarie. Han var ung och jag vet att vi tyckte att han var lite häftig. Av någon konstig anledning började vi prata om porr-tidningar och jag blev irriterad och arg. Då sa vikarien: 'Lilla gumman, du kommer att fatta när din älskling gör lumpen. Där läser alla porrtidningar och då kommer du att härdas ...' Jag svarade: 'Lilla vän. Min kille kommer inte att göra lumpen'. Det var liksom det enda jag kom på. De enda ord som fanns."

Nya numret av det feministiska fanzinet Amazon handlar om provokation. Provokation när man inte vill vara tjejig. När man pratar högt. Eller när man bara ber en jobbige kille på krogen att dra åt helvete.

Karin: ”Som i lördags. Jag var på Blå med en kompis, vi snackade och dansade och killarna började komma fram. När vi visade att ’nej, vi vill faktiskt bara vara med varann – vi orkar inte umgås med er’, blev de vansinniga. Vi var horor och idioter som borde skjutas.”

”Det är så det är – tjejer vill ha bekräftelse av killar och killar av varann. Bryter man mot det får man ta skit.”

”Jag har kämpat med det där sen fyran när jag fick min första killkompis. Jag ville vara med dem – killarna. Göra alla de roliga sakerna och jag ville att de skulle prata med mig som de gjorde med varandra. Så jag kämpade. Jag blev bra på att prata musik, på dataspel och rollspel och jag började åka snowboard. Men det hjälpte inte, jag blev aldrig accepterad på riktigt.”

År 2 000 hade 189 400 kvinnor och 166 700 män förvärvs- och kapitalinkomster under 20 000 kronor. Samma år hade 154 400 kvinnor och 499 700 män förvärvs- och kapitalinkomster över 340 000 kronor. (Källa: SCB)

Karin har inte bott i Umeå mer än ett år. Den officiella orsaken till att hon flyttade var att hon ville läsa kursen Makt och kön, även om det förstas var annat också. Att träffa folk utan förutfattade meningar, som inte visste vem hon var, som inte förväntade sig något. Det var också där, i ett klassrum på universitetet, som hon kom i kontakt med Anna och Andrea första gången. De berättade om Amazon – fanzinet de hade gjort i flera år.

Kvinnor och män arbetar lika mycket, cirka 8 timmar per dag. Kvinnor arbetar lika mycket betalt som obetalt medan män arbetar dubbelt så mycket betalt som obetalt. (Källa: SCB)

Andrea säger, när hon sitter vid köksbordet på Västra Esplanaden, att det är svårt att sätta fingret på exakt när det började: intresset, engagemanget, ilskan eller vad man nu vill kalla det. Känslan i magen hade funnits länge, så länge hon kunde minnas faktiskt, även om det var först när hon och Anna hade läst Ni-

Kvinnor och män arbetar lika mycket, cirka 8 timmar per dag. Kvinnor arbetar lika mycket betalt som obetalt medan män arbetar dubbelt så mycket betalt som obetalt.
(Källa: SCB)

na Björks *Under det rosa täcket* som det blev på riktigt.

”Jag kommer ihåg att jag och Anna var ute och gick, det var kallt och december. Vi pratade om boken och vi sa att det verkar ju inte bättre än att det är så här. Vi tittade på varann och sa att vi måste göra nåt.”

”Göra nåt” blev detsamma som skolarbeten med ett feministiskt perspektiv, en författare som ingen hade hört talas om och intervjuer med kvinnorna som ockuperade Kvinnohuset en gång i tiden. Anna och Andrea ringde runt till alla affärer i Umeå och frågade om de sålde porr, skrev en svart och en vit lista på de som sålde och de som inte sålde, ringde till radion och helt plötsligt var Anna och Andrea ”de unga, arga aktivisterna” i P3:s Helikopter.

De skrattar lite när de säger det, för de (som alla andra som gör motstånd) är vana vid media: Veganer svälter sina barn, de är terrorister och gör inget annat än spränger bilar, feminister är militanta och manshatare och vad tjarar de om egentligen?

77 procent av alla chefer i Sverige är män, bara 23 procent är kvinnor.
(Källa: SCB)

Anna: ”Att vi började med Amazon och varför vi fortfarande gör det handlar om att skapa en motkultur till det man annars ser. Inte för att vi tror att vi kommer att konkurrera ut Vecko-Revyn, men om det kan få folk att reagera eller till och med börja göra egna fanzines så är det fantastiskt. Vi är ett alternativ och det finns inget så stärkande som ett brev där nån skriver att ’wow, ni är bra, ni behövs’.”

Hon fortsätter: ”Visst. Jag blir ofta ledsen, jag menar, klart jag blir det när jag känner mot-

Amazon-brudarna har också arrangerat demonstrationer, anordnat en feministfestival, skrivit insändare och dragit igång ett tjejcafé.

ståndet mot mig som människa. Jag vet varför jag måste tala extra tydligt och extra högt för att folk ska lyssna på mig – tjejen Anna.”

Andrea lutar sig fram över bordet och tillägger att ibland känns det som om hon håller på att bli galen, på riktigt: Ser hon bara en enda tidningsframsida med en tjej med utmanande kläder och jag-vill-ha-dig-blick till, så spricker hon. En sexistisk låttext, en stereotyp tjej i reklamen på TV, en enda kommentar till, så ger hon upp.

Kvinnor utgör 70 procent av de 1,3 miljarder människor på jorden som lever i absolut fattigdom.
(Källa: UNIFEM)

**Ungdoms-
förbundens
medlemsantal**

**Moderata
ungdoms-
förbundet
(MUF)**

1990	23 199
1995	3 092
2000	6 177
2001	7 280

**Kristdemokra-
ternas ungdoms-
förbundet (KDU)**

1990	6 581
1995	5 250
2000	4 700
2001	4 500

**Grön
Ungdom**

1990	1 298
1995	1 192
2000	1 304
2001	1 176

**Liberala
ungdoms-
förbundet
(LUF)**

1990	10 184
1995	4 628
2000	1 606
2001	1 505

**Centerpartiets
ungdoms-
förbund
(CUF)**

1990	19 042
1995	9 306
2000	4 173
2001	3 820

”Fast det skulle jag naturligtvis inte göra. För det är ju samtidigt den enda styrkan man har. Att man ser och reagerar – det blir ett djävlaranamma i hela kroppen.”

Karin: ”Nu har jag fattat att alla inte kommer att gilla mig, jag kommer alltid att stöta mig med folk som inte tycker likadant och det är helt okej. Då kan jag göra eller säga det som är bra för mig, det jag mår bra av, istället. Och ska jag vara helt ärlig, så har det också gjort mig till en lyckligare människa.

Vad är det då som Amazon gör? Som får Karin att må bra? När jag frågar blir det tyst en lång stund: ”Ja, vad är det vi gör egentligen?” Det ser verkligen ut som om de tänker så. Men sen får jag höra om aktionerna. Om demonstrationen ”Ta natten tillbaka” för några veckor sen, om feministfestivalen, om insändare till tidningarna, om tjejcaféet en gång i veckan, om konserter med bara tjejband (egentligen ett idiotiskt ord – tjejband – men det är en helt annan historia), om insamlingar till kvinnorna de träffade i Indiens slum. Saker de gör och sen skriver om.

”Om vi ingenting gjorde skulle vi ju lika gärna kunna lägga ner tidningen.”

Andrea: ”Att göra en tidning är ett ypperligt sätt att sprida sina politiska åsikter. Då kan andra i lugn och ro titta igenom, läsa och förstå: ’Jaha, är det så här de menar och tänker.’”

Anna: ”Även om jag vet att det här inte är nånting annat än politik, så skulle jag aldrig drömma om att engagera mig i ett politiskt parti. Någonsin.”

Andrea förklarar. Hon börjar med historien

om demokratidagen i skolan och vi skrattar åt den – vi har visst alla haft en sån där dag med politiker på en scen, klasserna i aulan och nervösa lärare som svansar runt de folkvalda.

”Ja, här kan du sitta” och ”här har du mineralvattnet” och ”bry dig inte om henne där längst bak – hon är lite strulig”, blink, blink.

”De enda kontakter jag har haft med politiker har varit så fruktansvärt förnedrande. Senast var nere på Hamnmagasinet. Politikerna hade kommit för att diskutera nedskärningarna i skolan och att ungdomsgården skulle stängas. Politikern stod där och sa att de skar ner för vår egen skull. Skulden skulle betalas tillbaka och den skulden ville vi väl inte ha kvar när vi blev stora?”, berättar Andrea.

”Då var det en kille som reste sig och frågade hur politikern kunde kalla det för besparingar? För vem är det han sparar? Och vem har betalat? undrade killen. Det var då politikern blev riktigt raljerande, han slet mikrofonen ur handen på killen och gapade: ’Ställ dig i kö för nu är det jag som pratar!’ Och det gjorde han, han pratade och pratade, han ville liksom inte sluta och det tog ett bra tag innan han, med en vidrig översittarton i rösten, sa att ’nu kan du komma upp igen’. Hur kan man behandla någon på det sättet?”

Nej, att engagera sig i ett etablerat politiskt parti är främmande för Amazon-tjejerna och det är främmande för de flesta. Under hela 90-talet har ungdomsförbunden tappat. 1990 hade exempelvis moderaternas ungdomsförbund (MUF) runt 23 000 medlemmar, tio år senare låg de på 6 000. SSU:s medlemsantal halvera-

**Sveriges
Socialdemo-
kratiska
Ungdoms-
förbund
(SSU)**

1990	40 890
1995	25 600
2000	18 960
2001	21 500

Ung vänster

1990	14 705
1995	12 419
2000	12 531
2001	12 738

**Andelen
engagerade**

i de etablerade partiernas ungdomsförbund har minskat kraftigt de senaste decennierna. 1970 samlade de politiska ungdomsförbunden 201 000 medlemmar. 1990 hade siffran minskat till 116 000. Och i december 2001 var enbart 52 500 ungdomsmedlemmar i något av riksdagspartiernas ungdomsförbund.

(Källa: MUF, KDU, CUF, LUF, SSU, Ung vänster, Grön Ungdom)

des under samma period (41 000 medlemmar 1990 mot 19 000 år 2000) och centerpartiets ungdomsförbund har gått från 19 000 medlemmar (1990) till 3 800 (2001).

Visserligen ökar nu antalet medlemmar i några av förbunden – såväl Ung vänster och SSU som MUF gick framåt något under förra året, men faktum kvarstår ändå.

Många unga väljer bort partierna. Och det är något jag kommer att få höra av i princip alla jag träffar under den här resan.

”Jag tycker inte att man kan påverka inom de politiska partierna” och ”man känner sig så liten och de lyssnar inte.” Argument efter argument för varför man inte vill. Och ändå. Varför man inget annat vill än att just påverka.

Andrea: ”Faktum är att man kan påverka så mycket mer än man tror. Visst, det kan handla om småsaker. Att man går in i en affär och säger ifrån om de säljer porr. Eller vad som helst. Prata med andra och berätta varför man tycker som man gör.

Anna: ”Men ibland får vi höra att ’vad lever ni i för djävla värld, tror ni på allvar att ni kan göra nåt? Ni är ju bara en subkultur.’ Men jag brukar bara fråga tillbaka: Om jag inte gör det – vem gör något då? Jag tycker inte att vi har en demokrati idag och jag är beredd att göra vad jag kan för att få det bättre. Så enkelt är det.”

AMAZONS BÄSTA TIPS TILL BLIVANDE TIDNINGSMAKARE:

Skicka med inbetalningskort

Sedan vi började skicka med inbetalningskort, instuckna i tidningen har vi fått ordning på vår ekonomi. Numera skickar folk pengarna på en gång då de sålt tidningarna. Förr fungerade det inte så bra, eftersom folk tog tidningar, försvann och sen hörde vi ingenting ifrån dem.

Starta en studiecirkel

När vi håller redaktionsmöten en gång i veckan så gör vi det som en studiecirkel. Man måste vara minst tre stycken, ha ungefär 10 träffar och fylla i en lista. På så sätt har vi fått in ungefär 600 kronor som har gått till tryckkostnader. Vi har haft stor hjälp av Studieförbundet här i Umeå.

Våga ta betalt

När vi säljer till kompisarna tycker de: "Varför ska jag betala, den här kan jag väl få?" Men det är ju vi som har lagt ut för trycket. Det gäller att vara konsekvent och säga. "Vi tar 20 kronor för tidningen, så är det".

Tänk på formatet

En tidning i A5-format blir billigare att trycka och skicka än en tidning i A4-format.

Spara en tom ruta för adresser

Gör en tom ruta på sista sidan av tidningen där du skriver in adressen. Då sparar du en massa kuvert.

97 procent i åldern 16-25

år tycker att det är viktigt att unga deltar i och påverkar debatten och planeringen av samhället. Samtidigt anser 68 procent att de har mycket liten, ganska liten eller ingen möjlighet att påverka. (Källa: Ungdomarnas demokratikommission, SKOP 2000)

Var femte sjuåring har bantat (Källa: Fittstim av Olsson och Norrman Skugge)

Starta en förening

Då kan man bland annat skicka föreningsbrev och spara en hel del pengar.

Räkna med att det tar tid

Det är mycket fix med layouten, att bilder och texter är där de ska. Vi brukar jobba i Page-Maker och Photoshop, men man behöver inga datorer och dyra program egentligen. Det går att klippa och klistra och göra allt för hand. Det finns inga regler.

Gör det!

Om du tycker att skoltidningen är dålig, då är det bara att starta en ny. Speciellt om man gör en feministisk tidning, det vågar inte skolan säga nej till. Om de ändå skulle säga nej, kontakta media och säg: "Min skola säger att jag inte får starta en feministisk tidning."

”Det såg ut
som om de
skulle döma
Sveriges
värsta
förbrytare”

Mats och Gudrun var precis på väg ut den där söndagen, de stod och klädde på sig i hallen för en längre söndagspromenad när det knackade på dörren. Gudrun öppnade, men när hon såg polisen, ville hon instinktivt stänga dörren igen. Det snurrade till i huvet. Fullmakt. Husrannsakan. Kristofer gripnen i Örebrotrakten: ”Nej, det här är inte sant.”

Polisen gick in i Kristofers rum, det var dammigt och ostädad därinne och Gudrun började tänka på det istället – om hon ändå hade dammsugit, plockat undan lite ... De vände ut och in på rummet, bar ut datorn och tog alla papper som låg på bordet och golvet medan Gudrun och Mats vankade av och an utanför.

”Det var fruktansvärt, jag var som i chock. Kristofer hade ju sagt att han skulle hälsa på sin kompis Henrik och jag förstod inte hur han kunde göra en sån här sak”, berättar Gudrun.

Poliserna, de sa inte så mycket. Ville Mats och Gudrun veta mer fick de slå en signal till Hallsberg, där fanns en förhørsledare som kunde berätta mer detaljerat. Mats ringde.

Jo, Kristofer och två andra hade blivit tagna på bar gärning utanför en minkfarm i Skyberga, fick han veta. De hade brutit sig in i farmen och släppt ut 235 minkar, blivit upptäckta, gripna, och den tekniska bevisningen var naturligtvis övertygande.

Samtidigt satt Kristofer i ett litet, kallt rum på Hallsbergs polisstation. Tyst. Han ville inget säga och ägnade istället timmarna åt att träna, göra hundraelva sit-ups och läsa de få tidningar han fick tillgång till. Gamla söndagsbi- 27

Kristofer, Tintin, Mats och Gudrun.

lagor och en och annan hälsotidning. Det var konstigt att vara ensam 23 timmar om dygnet, att vara frihetsberövad och inte få ringa, inga besök. Gott om tid att tänka. Kristofer försökte sova.

”Vi hade åkt från Karlstad på lördagsnatten, i en hyrd bil, med verktyg och kläder och en karta över var minkfarmarna fanns. Runt midnatt kom vi fram till den första”, berättar Kristofer.

”Vi hade planerat det ganska noga, hur vi skulle klippa upp staketet, dra på oss munkjackorna, huvorna, och gå in i de stora skjulen. Man var tvungen att akta fingrarna när vi öppnade burarna, minkar kan bitas rätt hårt. Men jag tror att vi fick ut 890 djur på den första farmen, de sprang omkring där på marken när vi nöjde oss och åkte vidare.”

Klockan var tre på natten, det snöade och var ordentligt kallt när Kristofer, Henrik och David började närma sig Skyberga utanför Örebro. Först hittade de inte rätt, de körde fram och tillbaka och det var då minkfarmaren fick syn på dem och ringde polisen.

28 ”Men vi märkte honom inte först, han lät

oss börja därinne. Vi gjorde samma sak som på den första farmen, hann väl med en länga innan vi såg honom och började springa mot bilen.”

”Polisen hade omringat bilen så vi stack ut på en åker istället och in i skogen. Vi sprang, jag vet inte hur länge, försökte hålla ihop. Men till slut hann polisen ikapp oss, hundarna hade fått upp ett spår, och sen skrek de att vi skulle slänga oss på marken. Jag var dyblöt, svett och snö du vet. Jag frös.”

Döda minkar på en väg, närbilder av blodiga djur i min TV och jag minns att det såg ruggigt ut. Reporterröst: ”Det här är alltså resultatet av de militanta veganernas aktion i natt.”

Jag vet vad jag tänkte: Idioter!

Det gick fem dagar – det kändes som en evighet i den där cellen – men slutligen blev det dags för häktningsförhandlingar i tingsrätten. Kristofer kom in i rättegångssalen med sin advokat och blev förvånad. Glatt överraskad. För salen var fylld av andra djurrättsaktivister, som åkt dit för att ge killarna sitt stöd, de applåderade och fastän inte Kristofer kände så många personligen så blev han glad.

”Åklagaren hade läst att det var en ökning av ideologiska brott och han började prata om att ingen hade blivit gripen för ett sånt tidigare. Och att vi borde häktas eftersom risken att vi skulle begå fler brott var stor”, berättar Kristofer.

”Sedan kom en polis in och berättade att vi var häktade, jag sattes i en polisbil och när vi kom fram till häktet fick jag byta in mina klä-

häktningsförhandlingar

Domstolen prövar om man ska häkta den misstänkte eller inte.

der mot deras. Jag var fortfarande tyst, sa ingenting när poliserna pratade om att 'det finns ingenting i Sverige som det är värt att riskera fängelsestraff för'. Jag tänkte bara: Jo, det finns det."

Hemma i villan i Viskafors var ingenting som det brukade. Mats och Gudrun pratade med varann, men det var också allt. Gudrun ville inte gå ut, hon ältade i huvudet, gick runt i huset och tänkte: Hur kunde det bli så här?

"Jag kände mig så fruktansvärt utsatt. Jag var inte arg, det var jag inte, bara så oändligt besviken", berättar Gudrun.

Att Kristofer var vegan var inget nytt, det hade han varit länge. Och att han var engagerad i djurrätt, det hade Gudrun och Mats alltid sett som något positivt.

"Jag minns där i början när han kom hem och pratade om att man inte ska äta kött, inte använda droger. Det gjorde att jag kände mig trygg, jag behövde aldrig vara orolig för honom", säger Gudrun.

"Han höll på med sitt fanzine och en gång skulle han till Trollhättan och intervjua gruppen Refused. Jag och Mats körde honom dit, han var väldigt nervös kommer jag ihåg. Det skulle ta ett tag, vi gick på bio under tiden och sen stod vi utanför bilen och väntade på att han skulle bli klar."

"På ena sidan gatan gick en kvinna i min ålder ungefär, redlöst berusad, hon kunde nästan inte gå. Men på andra sidan såg jag alla de där ungdomarna, alla nyktra, knappt någon som rökte ens. Då kändes det så bra på

Mats hade kanske hellre velat att Kristofer skulle ha blivit mer av en idrottskille, det erkänner han. Själv hade han hållit på med både handboll och fotboll, och tyckte nog att Kristofer valde bort lite väl mycket. Det där klassiska, skola och idrott och nöjen.

”Han avskärmade sig lite tyckte jag, men samtidigt så stod han upp för vad han tyckte, han tog ställning. Det respekterade jag”, säger Mats.

Gudrun: ”Ett tag skrev han små lappar och satte på påläggen i kylan, ’denna produkt är tillverkad av likdelar’, men annars pratade vi inte så mycket om det. Jag var orolig för att han inte fick i sig vitaminer, men sen gick Kristofer till en dietist. Och det visade sig att hans värden var mycket bättre än ’en vanlig persons’. Så då blev jag lugn.”

Den första politiska frågan som Kristofer intresserade sig för var rasism. Han var sexton och började tycka att det var sjukt med diskriminering och gradering av människor bara för att någon inte såg ut som en själv – här krävdes solidaritet – och Kristofer hängde med på en antirasistdemonstration i Trollhättan. Det var nytt och spännande, han höll sig i bakgrunden men kände ändå att han hade gjort någonting. Han hade ropat ut sin åsikt.

Men det var frågan om djurens rättigheter som kom att engagera honom ordentligt. Visst fanns det skillnader mellan djur och människor – det tyckte han – människan var mer intelligent, talade ett utvecklat språk och så vidare. Men gav det henne automatiskt rätt att utsätta andra arter för smärta? Var det

Varje år avlivas i Sverige 75 miljoner djur direkt för köttkonsumtion. (Källa: Vegana – en bok om dom som stör, av Magnus Linton, Atlas 2000)

okej att döda en svagare individ bara just därför? Man dödar ju inte spädbarn för att de är mindre intelligenta än vuxna: Hur kan man då döda djur?

Hade inte Kristofer ett ännu större ansvar för djuren, eftersom de var de allra svagaste? För Kristofer kändes det inte längre lika okontroversiellt att vi slaktade 75 miljoner friska djur varje år bara för att äta, att vi bar deras skinn på kroppen och att de utsattes för plågsamma djurförsök.

”Sen tyckte jag att jag kunde göra mer konkreta saker. Jag menar, får man någon att bli vegetarian, så kan man ju rädda flera hundra liv. Kämpar man mot rasismen så kan man gå ut på stan och ropa det också, men det känns inte som om man förändrar på samma sätt. Med djurrätten kändes det som om jag kunde göra nytta”, berättar Kristofer.

Det gick nästan två veckor utan att Gudrun och Mats fick träffa eller prata med Kristofer. Att skriva brev var tillåtet, så Gudrun gick in i Kristofers rum, hittade ett gammalt citat av Martin Luther King som hon skrev ned, tänkte att han kanske skulle bli stärkt av det. Hon la det på lådan.

”Men jag visste att åklagaren skulle läsa det jag skrev, det kändes så olustigt när man inte kände honom. Senare, på rättegången, så var han så kall mot Kristofer och jag tänkte på att han hade läst. Det var förstås känslorna som tog över. Han är ju min son.”

När de till slut fick tillåtelse att besöka
32 Kristofer i häktet och satte sig i bilen för att

åka till Hallsberg, var Gudrun nervös.

”Jag visste inte vad jag skulle säga, hur jag skulle reagera”, berättar hon. ”Man skulle gå igenom en detektor och lämna ifrån sig alla grejer, poliserna gick igenom väskan och det kändes bara ... ’vad gör jag här?’ Det var som om jag själv var en brottsling.”

”Och så kom Kristofer. Han var så mager, hade fått skägg och bar såna där blåkläder. Det kändes fruktansvärt hemskt.”

Kristofer visste inte vad han skulle känna. Skitglad. Jo, han var det, han hade inte träffat sin mamma och pappa på länge och ville vara i deras sällskap. Men han såg hur ledsna och besvikna de var och det hade han inte räknat med. Det var inte meningen.

Mats: ”Kristofer hade suttit där i nästan två veckor utan att säga ett ord. De andra två hade redan blivit släppta ur häktet, den ene för att han var så ung och den andra för att han erkände.”

Gudrun: ”Vi satt i det där lilla, lilla rummet och sa: ’Du måste prata, du måste komma hem.’ Det var ju det här med skolan också, han hade redan missat två veckor.”

Kristofer erkände.

En månad senare var det dags för rättegång och de satte sig i bilen tillsammans för att åka till Hallsberg. Men när bilen började närma sig tingsrätten och de såg vad som pågick utanför fönstrena, trodde ingen av dem sina ögon. Det hade visserligen kommit en del djurrättsaktivister också, men det var pådraget från polisen och medierna som fick dem att 33

rättegång

Första instans är tingsrätten, där det avgörs om den misstänkte är skyldig eller inte.

Domen kan sedan överklagas till hovrätten och i vissa fall vidare till Högsta domstolen som är högsta instans.

reagera. Mängder av polisbilar, en helikopter från Stockholm cirkulerade i luften, kravallstaket plockades fram och journalister med TV-kameror och radiomikrofoner sprang runt och letade kommentarer.

Mats: "Det var så proportionellt galet att jag aldrig har varit med om maken. Det såg ut som om de skulle döma Sveriges värsta förbrytare, jag har aldrig sett så många poliser på en gång. Det var rena rama Fort Knox."

"Att de kunde avsätta såna resurser till ett sånt här litet fall. Han hade inte rånmördat någon, han hade släppt ut minkar."

Kristofer berättar om en kille som var och hälsade på från England: "Han sa att ett sånt pådrag hade de inte i England ens när IRA var inblandat."

Gudrun: "Det enda jag tänkte när jag såg alla de där människorna var att ingen, ingen av dem känner Kristofer. Men det gör jag."

Inne i rättssalen hade Gudrun knappt några tankar i huvudet alls, allt kändes överkligt och hon kunde inte släppa det där med ståhejet utanför dörrarna. Men hon lyssnade på åklagaren – han ville statuera ett exempel – och på försvarsadvokaterna, som gjorde "så gott de kunde – men de verkade osäkra". Och på Kristofer, som pratade om varför han hade gjort det, om övertygelsen och om hur minkarna lever när de är i frihet. Han verkade påläst.

Mats: "Kristofer tog tillfället i akt och agiterade, försökte förklara. Men domaren var rätt hård, han tillät inte de anklagade att prata nämnvärt."

”Och över alltihop låg den där terroriststämpelein.”

Domen föll den 6 juni 1998, samma dag som Kristofer tog studenten. Mats visste, men ville inget säga till Kristofer, tyckte väl att han skulle få fira studenten först.

”Men jag fick reda på det ändå”, säger Kristofer. ”Vi hade champagnefrukost med klassen och nån hade redan hört det på radion. Medierna var snabba.”

”Veganrättegången” var över och nu skulle de militanta veganerna få sina straff. Fyra månaders fängelse för Kristofer och tillsammans skulle de betala ett skadestånd på cirka 400 000 kronor. Det här var början på en underlig tid.

Viskafors är ett ganska tyst, medelklassigt villaområde utanför Borås, fina men inte för pråliga hus, välklippta gräsmattor och ”hej, hur står det till?”-mentalitet. Mats och Gudrun har en åttiotalsvilla nästan högst upp i området och om allt hade varit som vanligt hade de gått sina promenader, tagit en runda på golfbanan.

Men ingenting var som vanligt.

Kristofer: ”När man bor i en sån liten håla så snackar folk, så är det ju. En del började titta bort när jag kom gående och det kunde jag väl i och för sig strunta i. Såg det som att det var de som hade problem och inte jag. Men det fanns de som la skulden – eller vad man nu ska säga – inte bara på mig. Utan på hela familjen.”

Gudrun: ”Man visste att det pratades, så vi slöt oss för oss själva här hemma, ville inte träffa folk.”

”Det var väl inte skam egentligen, inte riktigt. Men det gick inte att undgå känslan av att ha misslyckats som förälder. Jag tänkte hela tiden: ’Vad har jag gjort för fel?’”

På förskolan i Viskafors, där hon jobbar, fann Gudrun ändå viss tröst. Och hemma i villan sprang en nyinköpt golden retrievervalp som i vanlig hundordning försökte munt-
ra upp familjen (”vi ville att Kristofer skulle bry sig om ett djur här hemma istället för alla andra där ute”).

Gudrun pratade och fick stöd av Mats, försökte hålla huvudet ovan vattenytan.

”Jag har en väninna, som jag nog alltid beundrat lite grann”, berättar Gudrun. ”När jag var ung höll jag mest på att roa mig, men hon var alltid så aktiv och engagerad, man kan nog säga att hon är en rödstrumpa. Och nån gång i den här vevan sa hon att det som Kristofer håller på med är bra.”

”Sånt måste man suga in. Jag gjorde det, försökte ta åt mig av det. För så tyckte självklart inte de flesta.”

Kanske hade Kristofer inte blivit Minkutsläpparen och Veganjäveln om det inte hade varit för att han hade syntts så mycket i medierna. Innan han åkte fast hade det inte varit någon djurrättsaktivist som gått ut och försvarat aktionerna, i alla fall inte öppet, men nu menade Kristofer att det inte var någon idé att vara anonym längre. Han hade ju redan åkt dit. Och trots att han alls inte var den babbliga typen – snarare tyst och tillbaka-
dragen, nästan blyg – så hamnade han nu i en mängd mediala sammanhang.

36 ”Jag åkte fram och tillbaka till Stockholm,

Aftonbladet,
16 januari
1998.

var med i TV och tidningar. Så fort någon hade gjort en aktion, ville de att jag skulle uttala mig”, berättar Kristofer, som ändå påpekar att några lokaltidningar var han inte med i.

”Det ville inte mamma.”

Folk, även inne i Borås, började känna igen Kristofer och på ett sätt tyckte han att det var kul, annorlunda att få vara i centrum. Han lärde känna andra aktivister och blev lite modigare, vågade prata mer och mer. Å andra sidan blev det för mycket ibland.

”Det var som om jag inte var något annat än vegan, folk såg mig som fanatisk. De skulle jämt fram och snacka på stan, många var seriösa, men en del ville bara driva med en.”

Mats tycker att jo, det blev lite mycket av Kristofer i medierna där ett tag, men ändå kunde han förstå honom. Han såg det som ett sätt för sonen att få förklara sig. Få något slags upprättelse.

”Men vissa saker var lite tveksamma. Som hos Aschberg, det var förstås rena farsen”, berättar han.

Kristofer: ”Hela sakfrågan blev förlöjligad. Naturligtvis. Robert Aschberg frågade hur man skulle göra med Karius och Baktus – var man en mördare när man borstade tänderna eller? Han la sig inte direkt på någon hög nivå.”

”Men på ett sätt var det förstås bra att någon syntes, nu var det inte bara pälshandlare och polisen som fick säga något och jag tyckte att det var viktigt att få fram orsaken till aktionerna också. Men bilden blev ändå ganska vinklad.”

militant
Stridande,
kämpande;
stridsberedd

vegan
Person som
inte äter fisk,
kött, ägg eller
andra mjölk-
produkter.

Bilden av veganerna i medierna, och därmed hos de allra flesta, hade varit ganska entydig. Vegan – militant. Militant – vegan. Och då spelade inte statistiken, som visade något helt annat, någon direkt roll. För trots att det handlade om en ytterst liten minoritet bland veganerna som genomförde aktioner, och oavsett om få av dessa djurrättsaktivister kunde tänka sig skadegörelse som metod, så var det just såna som Kristofer som syntes. Det var rubriker i stil med ”Militanta veganer sprängde Scan-bil” el-

ler ”Veganernas nya vapen” som fastnade.

Och det retade skiten ur folk. Det retade skiten ur mig.

Samtidigt gick det inte att undgå den dubbelmoral som präglade synen på djur. Ett hyckleri, där det inte var särskilt svårt att samla ett enormt engagemang för apan Ola i Thailand, stackars, stackars lilla apa som satt i bur, hela svenska folket grät öppet: ”Varför gör inte regeringen något?” Samma ilska hade blossat upp över norrmännen och deras sälungar som de drog över isen, över tjurfäktningen i Spanien och vem minns inte helsidorna om den hjärnskadade Nelson? ”Rädda honom, sätt in alla resurser, bara han får leva!” Detta samtidigt som ingen brydde sig om var vi själva fick den där supergoda kycklingfilén ifrån.

Utom just veganerna.

Strax efter årsskiftet i slutet av januari 1999, satte sig Kristofer på tåget med en packad väska bredvid sig. Domen hade vunnit laga kraft och den 31 januari förväntades han infinna sig på en anstalt i Tygelsjö för att avtjäna sitt straff.

”Löjligt nog hade jag fått för mig att det skulle se ut lite som i de amerikanska filmerna, med en massa konstiga gångar och galler och så. Men det här var en öppen anstalt, det fanns fyra små hus, inga höga staket runt om, bara en skylt där det stod att här slutar området”, berättar Kristofer.

När Kristofer anlände till anstalten, skrev vakterna i receptionen snart in honom. De försåg honom med kläder, joggingbyxor och blåstall, sandaler och gym-paskor. Sedan sa de att det hus han skulle bo i, hus C, det var där alla 39

våldtäktsmän och mördare satt: Have a pleasant stay my friend!

”När jag frågade några andra intagna om de där våldtäktsmännen, garvade de bara, tyckte väl att jag var puckad som hade gått på det. För några såna fanns förstås inte, det var mest killar som hade begått mindre brott, misshandel, stöld, rån och sånt. Några äldre män satt inne för ekonomiska brott, värre var det inte.”

Dagarna i fängelset följde ett relativt strikt schema. Upp klockan halv åtta. Äta frukost. Börja jobba i snickeriet vid åtta. Lunch. Jobba. Äta igen, alldeles för mycket. Lägga sig ner en timme. Träna. Kolla video. Ibland träffades också de yngre intagna i en ungdomsgrupp för att prata om kriminalitet, hur normen för den vanlige brottslingen var, om röriga familjeförhållanden och utsatthet.

”Men jag kände aldrig igen mig, jag tyckte inte att jag var kriminell i vanlig mening. Och några problem hemma hade jag ju heller aldrig haft.”

Gudrun och Mats, som var de enda som besökte Kristofer under tiden i fängelset, håller med.

Mats: ”Det är som om ideologiska brott står lite vid sidan om på nåt sätt.”

Gudrun: ”Naturligtvis såg vi honom inte som en brottsling.”

Men faktum kvarstår. I Kristofers register finns en ordentlig prick: Grovt olaga intrång och grovt egenmäktigt förfarande. Fängelse. En stor summa pengar i skadestånd. Kristofer kommer att få leva på existensminimum i flera år tills att han har betalat av det och jag frå-

”När jag bestämde mig för att göra den där aktionen hade jag tänkt att okej, åker jag fast så blir det fängelse och det får jag ta. Men jag hade inte tänkt på skadeståndet och definitivt inte på vad det skulle innebära för mamma och pappa. Jag hade inte räknat med att de skulle känna sig svikna och fara så illa. Det ång-
rar jag förstås.”

Det finns för närvarande omkring 170 minkfarmar och 17 chinchillafarmar i landet.
(Källa: Jordbruksdepartementet)

Men aktionen som sådan, vad var egentligen syftet?

”För det första ville vi befria minkarna, så att i alla fall någon av dem överlevde. Det hade de inte gjort i fångenskap. För det andra var det tänkt att företaget skulle förlora pengar, men i och med att vi ska betala skadestånd, ja, då försvann ju det. Dessutom fångade de in nästan varenda mink vi släppte ut. Så det var en misslyckad aktion.”

Men om man nu vill väcka opinion för en fråga, är verkligen att släppa ut minkar en bra metod?

”De artiklar som kommer i tidningarna dagen efter är inte såna som får folk att sympatisera med oss direkt. Men genom alla aktioner så har ändå folk märkt att det finns något som heter djurrätt, frågan har kommit upp på dagordningen.”

Fokuseringen har väl inte varit på hur minkarna har det, utan snarare hur militanta veganerna är? Metoden snarare än målet har diskuterats, eller hur?

”Jo, det är klart att jag har tänkt på det. Men det har ändå blivit publicitet och vi har kunnat utnyttja metoddiskussionen till att också prata om djurrätt”

”Jag tycker att det har blivit svårare och svårare 41

pälsfarmarna 1

Vid tidpunkten för denna pock-
etutgåva har si-
tuationen för-
ändrats något. I
november 2000
fattade det brit-
tiska parlamen-
tet ett beslut
om förbud för
pälsfarmar. Den
1 januari 2003
ska den sista
farmen vara
stängd.

att påverka på andra sätt. Flera partier har lo-
vat att pälsfarmarna ska bort, men inget hän-
der. I England, där djurrättsfrågan är stor, la-
des ett lagförslag om att förbjuda alla pälsfar-
mar, men då protesterade finska pälsfarmare
till EU och nu vet ingen vad som händer.”

”Det är sånt som gör att man ger upp, man
vet att det är hopplöst att försöka påverka po-
litiker och eftersom det är så mycket pengar
inblandade så är jag rädd att pälsfarmarna
kommer att vara kvar ett tag.”

*Har du försökt att påverka politiker direkt,
till exempel inom ett parti?*

”Nej, inte jag personligen. Men jag har pratat
med folk som varit aktiva i miljöpartiet och de
berättade att hur de än försökte, så kom inte
deras frågor ens upp till diskussion. Det har
aldrig känts som en möjlig väg.”

Samma dag jag träffar Kristofer första gång-
en, det här är på våren 2000, har jag suttit på
tåget från Stockholm. Ingen ”inre resa” i SJ-
tappning, bara P3 i lurarna. En reporter på
Folkradion har träffat en pälshandlare. Man-
nen berättar hur hotad han känt sig av djur-
rättsaktivister och att han har tvingats stänga
affären. Jag tänker att det här måste jag frå-
ga Kristofer om. Tycker han verkligen att det
är okej att hota en annan människa?

”Jag tycker att det är okej att hota med ska-
degörelse. Man kan alltid sluta sälja päls, man
kan sälja något annat.”

*Men tycker du att det är så enkelt? Om en per-
son mår dåligt och förmodligen blir förtvivlad
av att bli trakasserad ...*

42 ”Nja, man får väga det negativa mot det po-

sitiva. Hans lidande är mindre än den nytta man gör genom att stänga pälsaffären – färre djur mördas. Om jag hade delat ut flygblad istället så hade syftet varit detsamma, att han skulle tvingas stänga butiken.”

Men han hade inte känt sig hotad ...

”Nej, det är klart.”

Så vad är en bra metod enligt din mening?

”Jag tycker inte att det är särskilt smart att ge sig på en arbetare på Scan, lika lite som jag tycker att det är okej att kasta in en molotovcocktail i en charkaffär. Det motverkar bara sitt syfte. Snarare tror jag på en större övergripande organisation, som kan driva djurrättsfrågor på en annan nivå. Men då menar jag inte en organisation där 80 procent ändå äter kött, det är meningslöst. Jag tycker fortfarande att köttfrågan är den allra viktigaste.”

”Fast”, säger Kristofer, ”det där får någon annan sköta.”

Han är helt enkelt inte tillräckligt peppad längre. Inte så att han inte är övertygad vad gäller sakfrågan, han kommer alltid att vara åtminstone vegetarian tror han. Fast han vill inte engagera sig på samma sätt.

”Det har varit flera saker, bland annat tröttnade jag på de som var så överdrivet duktiga. På en demonstration där det såldes mat, var det några som reagerade på att det stod att ’dena produkt kan innehålla spår av mjölkprodukter’ på en chokladbit. De tyckte att det var fördjävligt, tog förpackningen och skulle begrava den till minne av de djur som hade fått lida.”

”Det kan spela roll för en superallergiker,

molotovcocktail

Enkelt brandvapen, oftast en flaska fylld med bensen och olja och försedd med antändningsanordning.

(Källa: Nationalencyklopedin 2002)

pälsfarmarna 2

I Sverige har Jordbruksdepartementet tillsatt en utredning som bland annat ska se vilka ekonomiska konsekvenser det skulle få om man avvecklade pälsdjursnäringen även här i Sverige. Utredningen skall vara klar den 1 juni 2003. Läs mer på: www.jordbruk.regeringen.se.

men herregud, inte för en vegan. Den var inte gjord av mjölk, utan tillverkad i en kastrull som det en gång funnits mjölk i och därför kunde ha spår av mjölk.”

En annan, och förmodligen också den viktigaste orsaken till att Kristofer lagt aktionerna på hyllan, är familjen. Priset har varit lite väl högt, besvikelsen har suttit i väggarna och han vill helt enkelt inte utsätta dem – eller sig själv – för det igen. Han vill inte se sin mamma bäva över att tidningarna kanske ska ringa på dörren och det känns inte bra när hon oroar sig över var han befinner sig: ”Säg inte att han har gjort det igen.”

När vi träffas igen för andra gången, och jag tar tåget till Viskafors, har det hunnit bli sensommar samma år och Kristofer säger: ”Nej, jag tror inte att jag kommer att vara politiskt engagerad alls. Inte på ett bra tag i alla fall.” Det är dagen innan han ska flytta till Jönköping för att börja plugga mediekunskap och just nu tänker han mest på flytten, han funderar på att börja spela handboll och kanske kan han göra layouten åt kårtidningen. Aktionen i Skyberga två och ett halvt år tidigare känns rätt långt borta.

Gudrun, som sitter bredvid, säger: ”Jag tror att folk i vår närhet upplever det här som ett avslutat kapitel, man pratar inte om det längre och det har väl blivit lite tabubelagt. För min del är det väl egentligen inte så, jag känner bara att jag har börjat komma tillbaka till livet, att jag faktiskt kan slappna av igen.”

Mats: ”Jag tror ändå att framför allt Kristofer har gått stärkt ur det här. Han har vågat

ta ställning, varit avvikande och stått för det och även om jag inte accepterar minkutsläppet, själva handlingen i sig, så tror jag ändå att det har kommit något positivt ur det.”

”Och vem vet hur vi kommer att se på djurrätt om tio, tjugo år. Kanske kommer vi att säga att ’det här var vi skeptiska till 1999 men titta vad som hänt och se hur rätt de hade’.”

Fotnot: Idag är Kristofer 23 år. Han är fortfarande vegan och driver sajten www.djurratt.org.

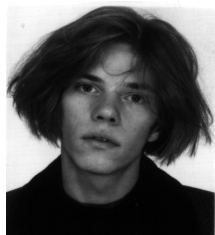
”Det är
alltid
snack om
demokrati”

”Dödsstöten mot elevvården i Umeå.” Det var rubriken som mötte elever, lärare, och andra Umebor när de, i november 1999, med sömn-druckna ögon satte sig vid köksbordet för att kolla igenom Västerbottens-Kuriren. Det stod: ”Uppsägning av samtliga skolkuratorer i grund- och gymnasieskolan och alla psykologer i grundskolan. En tredjedel av skolsköterskorna får gå. Avgift på skollunchen för gymnasieelever. Fortbildning av lärare läggs nästan på is. En skola läggs ner, oklart vilken. Grupperna i barnomsorgen och klasserna i skolan blir större. Musikskolan halveras.”

”Jag läste det inte själv, det var en kompis som berättade men jag trodde först inte det var sant. 18 miljoner till skulle de spara bara under år 2000 och jag sa bara att nu får det vara nog!”

Det berättar Johan, elev på Östra gymnasiet i Umeå, och en av de många människor som reagerade den där morgonen. Ändå kom inte förslaget om besparingar som en chock för de flesta Umebor. Redan i juni hade kommunfullmäktige sagt nej till skolans begäran om extra pengar för att få verksamheten att gå ihop. Det stod istället snart klart att man skulle spara 36 miljoner de kommande två åren. Och när beslutet närmade sig fylldes tidningarnas insändarsidor med uppmaningar till protest mot det kommande besparingsförslaget. På lördagen innan rubriken ”Dödsstöten mot elevvården i Umeå” hade Hem och skola ordnat en demonstration på Rådhusorget. Cirka 1 000 människor kom.

Det var personer som de; lärare och föräld-

Johan.

Västerbottens-Kuriren, onsdag
17 november
1999.

Umelärare UT I VILD STREJK i protest mot spar- förslaget

Västerbottens-
Kuriren, onsdag
18 november
1999.

rar och elever, som såg till att det här inte kommer att bli en deprimerande historia att läsa. Det hade kunnat bli det, det är bara att gå igenom rapporterna från Skolverket om man vill lära sig lite om skolans utveckling under 1990-talet.

1998: Nästan alla lärare anser att klimatet har hårdnat i skolan och att deras arbetsbörda har ökat. En tredjedel har allvarligt funderat på att byta yrke.

1999: 20 procent av eleverna lämnar grundskolan utan fullständigt betyg och upp till 100 000 mår dåligt i skolan. De vantrivs, känner sig mobbade eller saknar studiemotivation.

Eleverna till strid mot spar- förslaget – gymnasieelever i Umeå ut i strejk

Västerbottens-
Kuriren, onsdag
19 november
1999.

Trist läsning, men som sagt ... det är inte därför Johan sitter mittemot mig på Hammagasinet nere vid Umeälven. Det är verkligen inte det han har tänkt att prata med mig om. Han sitter ju på en solskenshistoria.

”Det bara hände. På skola efter skola, utan att nån samordnade. Vi pratade om det i vårt klassrum, läraren sa att ’vi måste vän- ta, det här kräver planering’, men det ville inte vi. Istället gick vi – jag tror att vi blev tju- go stycken – från klassrum till klassrum och överallt hade alla tänkt samma sak, snackat om att nu gör vi nåt åt de här besparingarna. Alla var så jävla förbannade.”

”Vi bestämde att tre timmar senare skulle vi träffas utanför aulan och när jag kom dit var hela skolan där, det var så otroligt häftigt. Vi stod där och pratade i en megafon, ropade att det fick vara slut nu. Och sen. Sen började vi tåga mot stadshuset.”

”Jag kommer ihåg att det var nån i tåget som sa att vi var för oorganiserade – det här skulle inte gå – men det var det som var grejen, att det inte behövdes någon organisation. Vi visste ju vad vi ville.”

Det hände mycket under de här novemberdagarna i Umeå. När Östra gymnasiet började gå ifrån sin skola, ja, då hade redan lärarna på Grubbeskolan gått ut i strejk och eleverna på samma skola samlade namnunderskrifter till ett upprop mot nedskärningarna. De närmade sig 800 namn. Dragonskolan följde Östras exempel och gick i strejk, så även Mimerskolan. Och när det stod klart att även socialnämnden skulle spara 25 miljoner under nästa år, valde socialchefen att avgå mitt under en presskonferens. ”Det går inte att göra så drastiska förändringar”, sa hon och undrade: ”Vad vill vi ha för samhälle egentligen?”

Bråda dagar för Umeås politiker och inte minst för skoldirektören Dackenberg som till sist gick ut på stadshustrappan för att möta den stora elevdemonstrationen.

”Han började prata, sa att vi måste respektera demokratin – den demokratiska ordningen”, fortsätter Johan, men avbryter sig själv med ett garv.

Jag undrar varför han skrattar och Johan svarar att det alltid är snack om demokrati.

”Men det var en handfull tjänstemän som hade tagit fram ett förslag och det var en handfull politiker som skulle bestämma om det skulle antas eller inte. Samtidigt som precis alla som berördes av förslaget faktiskt strejkade.”

Västerbottens-Kuriren, onsdag
20 november
1999.

Västerbottens-Kuriren, onsdag
22 november
1999.

Johan fortsätter: ”Det var massor av människor som gick fram till megafonen och verkligen skällde ut skoldirektören som pratade om hur vi skulle respektera demokratin. Han sa att det inte fanns några pengar, men vi kontrade med att det faktiskt finns en gräns när man måste ta sitt ansvar. Även som tjänsteman. Det hade ju socialchefen gjort.”

Västerbottens-
Kuriren, onsdag
23 november
1999.

Protesterna i Umeå slutade inte med elevdemonstrationen vid stadshuset. På fredagen strejkade flera grundskolor och i tidningarna gick debatten varm. Någon pekade på att besparingarna med all säkerhet skulle dyka upp som en utgift i framtiden, på något annat av samhällets utgiftskonton, och kommenterade: ”Det här är inte bara kortsiktigt, det är korkat.” En annan undrade varför man inte sänkte hyrorna på skolans lokaler istället, fanns det egentligen fog för att skolans pengar skulle gå till så höga hyror? På insändarsidan skrev BRIS att de årligen hänvisade 2 000 barn och ungdomar till kuratorer och sköterskor – vart skulle de ta vägen nu? Och när en representant för Skolverket intervjuades, slog han fast att elevernas rätt till extra stöd var ovillkorligt och ”det duger inte att skylla på bristande resurser”.

Västerbottens-
Kuriren, onsdag
26 november
1999.

Umeås politiker stod under hårt tryck och irritationen blev inte mindre när Lennart Holmlund, det socialdemokratiska kommunalrådet, skyllde en del av skolans ekonomiska problem på den bristande disciplinen i klassrummen. Oordning ledde till att lärare blev utbrända och sjukskrivna, något som

i sin tur ökade kraven på extra personal vilka kostade pengar, resonerade han. Att lärarna kanske blev utbrända av att klasserna hade blivit större och att antalet speciallärare minskat de senaste åren, nja, riktigt så långt tänkte aldrig kommunalrådet.

På måndagen den 22 november var det dags för nästa stora demonstration, en av de största i Umeå någonsin. Johan och tusentals andra elever, lärare och föräldrar samlades framför stadshuset för att kräva besked av beslutsfattarna. Skulle de anta besparingsförslaget eller skulle de inte göra det?

”När Holmlund, kommunalrådet, kom ut på trappan, då buade vi ut honom.”

”Han pratade ett tag, sa att det inte gick att tillföra några pengar till skolan. Men efter ett tag verkade det som om luften gick ur honom och de andra politikerna. De hade liksom inget mer att säga. Och vi, ja, vi gick hem.”

Det går att berätta en hel del om Johan. Att han som barn ofta bråkade med lärare, men hade lätt för att prata och diskutera. Att han är medelklass – mamma domare och pappa journalist, att han hatar auktoriteter och så vidare. Men det är egentligen ganska ointressant, det tycker jag och det tycker även han själv. För det som hände i Umeå under de där dagarna hade ingenting med honom, eller någon annan person allena, att göra. För det var över tvåtusen personer som strejkade och demonstrerade. Tvåtusen. Det fanns ingen organisation att tacka, ”vad bra att ni gjorde det här” eller ”vad fan höll ni på med?”. Ingen le-

Västerbottens-
Kuriren, onsdag
27 november
1999.

dare, bara ett gemensamt ”ja jävlar, vi gjorde det”.

”Efteråt – den dag vi hade fått beskedet – då sprang jag genom korridorerna och bara log mot folk. Det var liksom en helt annan stämning. Annars ser man ju alltid varann som nåt slags hot på en skola, man har sin ställning att bevaka eller så går man bara omkring och känner sig fullkomligt uttråkad. Man finns inte. Men det där försvann, i alla fall för ett litet tag.”

»Två av tre i åldern 16-25 år (65 procent) har i skolan lärt sig ganska litet eller inget alls om hur man kan påverka samhället.«
(Källa: Ungdomarnas demokrati-kommission, SKOP 2000)

Beskedet fick Johan i form av ett tidningsuppslag. Västerbottens-Kuriren skrev att när kommunfullmäktige nu hade fattat beslut om skolbudgeten, då var sparkraven borta, pengar skulle tas från överskotten i de kommunala bolagen och skolan skulle istället få tio miljoner extra.

”Det var en sån fantastisk känsla ... det går knappt att beskriva. Att vi, vi hade gjort det. Tack vare oss hade politikerna backat.”

Varför tror du att protesterna kom just här?

”Det är klart att jag skulle kunna säga att det beror på att Umeå alltid har varit en politisk stad eller att det har funnits en oerhört radikal musikscen, som påverkat i alla fall mig. Men det allra viktigaste var ändå att man hade sparat så länge på skolan, det fick liksom vara nog.”

Allt det som hände under novemberdagarna i Umeå har gjort det lite svårare för Johan att vara som vanligt. Bitter och cynisk, lite raljerande över sakernas tillstånd, det är rätt

52 enkelt. Men istället försöker han – tillsam-

mans med några andra – lägga sin energi på annat.

”Vi håller faktiskt på att starta ett elevfack.”

”Ingen av oss har någonsin gått i en skola där elevrådet har ett inflytande på riktigt. Kanske blir smörpaketet i matsalen mindre eller större, kanske städas det en dag extra i månaden. Men vad gör det när det stora flertalet ändå bara får veta att de inte kan påverka över huvud taget?”

”Jag tror att alla tycker saker, vill saker, men man har olika stort självförtroende. Och jag vill inte ha ett odemokratiskt elevråd med bara de som kan prata mest, jag vill inte att bara några få – och det är alltid samma personer – ska sitta i en styrelse och tycka åt andra. Så fungerar det överallt och det gör folk passiva.”

När Johan och jag går ut från Hamnmagasinet har det, trots den vita snön på älven, blivit ordentligt mörkt. Vi kallpratar lite om bistert klimat och svarta nätter, om att jag är hungrig och ”när går ditt tåg egentligen?”. Uppenbarligen kan vi hålla låda båda två – jag är bäst på att prata om ingenting – men Johan tycker inte att det alltid är av godo.

”Folk ser att jag kan påverka eftersom jag pratar och pratar hela tiden. Följden blir att andra som inte gör det känner sig osäkra och inte tror att det går. Men skolstrejken. Det var något helt, helt annat.”

demokrati
folkvälde,
folkstyre.

”Man kom-
mer till
ett ställe
och frågar
Djeish hon?
- Är armén
här?”

Det är söndag i juni 2002 och fyra trappor upp i arbetarrörelsens hus på Sveavägen. Inne i ett av de många rummen ämnat för folkbildning, pågår ett möte. Bänkarna är placerade likt ett u, de är vända mot den vita tavlan, och runtom sitter ett tjugotal unga människor och går igenom punkt för punkt på dagordningen. Försäkringen – gäller den om man blir allvarligt skadad? Biljetter – har alla hunnit införskaffa och till vilket pris? Vad ska man svara på frågorna i den israeliska säkerhetskontrollen? Föräldramöte – fungerar det på torsdag? När har folk möjlighet att gå igenom första hjälpen? Icke våldsträningen, den blir i eftermiddag.

Det är många frågor som alla noggrant måste gås igenom, det är trots allt bara ett par veckor tills de en och en eller två och två, ska bege sig till Västbanken.

Närmast tavlan sitter 21-åriga Hossam och garvar. De har just kommit till punkten "Snabbkurs i arabiska" och som arabisktalande palestinier är han till stor hjälp när alla försöker lära sig, inte bara att vi heter Nähno, utan också hur det uttalas.

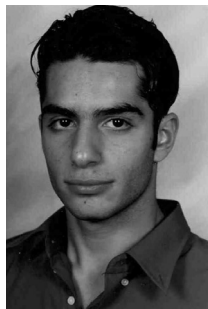
"Kan alla säga Ähh?", frågar Simon, som pluggat arabiska och agerar lärare för dagen.

"Ääh", försöker de andra.

"Det ska sägas från magen... vi provar igen... Ähh..."

"Ääh."

"Tänk att ni står i duschen" säger Hossam, "att det är för kallt vatten och ni säger 'Ähh', ungefär så låter det."

Hossam

”Ähh.”

”Precis. Nähno.”

Det här är riktigt roligt.

Imponerad är kanske inte rätt ord, men Hossam ser upp till det de andra gör. Att det i det här rummet sitter en massa människor som inte varit *tvungna* att engagera sig i Palestina-frågan, att de sitter här för att de har *valt* det.

”De väljer att extraknäcka på en massa olika jobb och går runt och samlar in pengar på gatan för att kunna åka ner till Palestina och kämpa för palestinierna”, säger Hossam och fortsätter:

”Jag menar, de hade lika gärna kunnat åka ner till Grekland för att supa och ha lite kul. Men de har sett förtrycket och de vill göra någonting åt det. Det tycker jag är djävligt starkt.”

Fler och fler ord och uttryck upp på tavlan. Al sulta är ordet man använder för den palestinska myndigheten. Mustaotanen – bosättare, mashoum – vägspärr och ”djeish, det är ett ord ni kommer att ha användning för. Många gånger kommer man till ett ställe och frågar Djeish hon? – Är armén här?”.

ISM – International Solidarity Movement är det nätverk som den här gruppen är knutna till och består av såväl palestinska som internationella aktivister. Tanken är att man genom internationell närvaro i palestinska städer, flyktingläger och byar, ska lyckas sätta fokus på det palestinska folkets situation men

också förhindra övergrepp på palestinier.

”Sen väljer alla hur långt man vill gå när man väl är där nere, vilket typ av aktioner man vill göra. Den enda regeln är att man inte ska bruka våld”, berättar Hossam.

”Det kan vara att man hjälper en palestini-er, som bor på område A men behöver handla mat i område B, genom att bilda en ring runt honom och så går man igenom vägspärren. Då vågar inte soldaterna skjuta. Eller att man för över medicin från ett ställe till ett annat, köper blöjor i storpack eller jobbar på en sommarskola för palestinska barn.”

Under våren 2002 fick ISM-aktivister stor uppmärksamhet i de svenska medierna när man tog sig in i den av Israel belägrade Födelsekyrkan i Betlehem med mat och medicin till de palestinier som gömde sig där.

”Jag tror att det är enormt viktigt att människor härifrån finns på plats, så att de kan berätta vad de har sett. Är det en svensk som vittnar så väger det tyngre än en palestinier. Tyvärr är det ju så.”

Att Hossam engagerar sig i Palestinafrågan är inget direkt val, såväl hans mamma och pappa är flyktingar från Palestina, själv är han uppvuxen i ett flyktingläger i Syrien och när han hör om ytterligare döda i städer och byar på Västbanken så betyder inte det anonyma människor långt därborta, då innebär det oro för att det ska vara en kusin, en faster eller farbror, någon han känner.

”Som när en jag känner dog förra året. Hans kompis hade blivit misshandlad av de israeliska soldaterna och när de även slog till

ISM - International Solidarity Movement

Är ett nätverk som består av palestinska och internationella aktivister, vilka arbetar för att genom ickevåld och direkt aktion, få ett slut på den israeliska ockupationen av de palestinska områdena.
www.ism-sweden.org

Karta över Israel och Palestina. (Källa: Palestinian Academic Society PASSIA)

hans mamma så svartnade det för ögonen på honom och han började veva med en kniv. Man vet hur välutrustade soldaterna är, jag menar, de hade inte behövt döda honom. Men de gjorde det, när han vände sig om sköt de honom i ryggen.”

”Då känner man att shit, honom har jag lekt med när jag var liten, honom känner jag. Man börjar verkligen tänka... att det kunde varit jag.”

Under den israeliska offensiven i våras demolerade soldaterna ett hus som låg precis bredvid Hossams släktingar i Nablus.

”Det gick ut uppgifter om att minst 100 människor hade dött just i det området och

vara en släkting till mig. Men som tur var dog ingen jag känner, i alla fall inte just då.” ”Det har kommit så nära. Man har tevekanalen på och man diskuterar vad som händer. För inte så länge sen såg jag till exempel en glimt av min kusin på teve, han kutade fram för att ta upp nån som låg död eller skadad där på gatan.”

Situationen på de områden som Israel ockuperar har förvärrats de senaste åren. Sedan den nya intifadan – det palestinska motståndet – tog sin början hösten 2000, har Israel svarat med allt hårdare angrepp på palestinier och rapporter från organisationer som Amnesty är en tung och sorglig läsning:

Palestinier som dödas under demonstrationer trots att de israeliska soldaternas liv inte varit i fara, palestinier som mister livet utan orsak när de ska passera en israelisk vägspärr, ambulanser som blir beskjutna, människor som blir torterade i arresten eller barn som skjuts när de kastar sten. Redan innan Israels offensiv under våren 2002 hade 220 palestinska barn dödats under intifadan, 40 procent av dessa dog i sina hem eller på väg till eller från skolan.

Amnesty har flera gånger uppmanat Israel att sluta bestraffa det palestinska folket kollektivt och påpekat att det är förbjudet enligt internationell rätt. Men Israel har fortsatt sin policy att isolera palestinska städer och byar från varann och omvärlden som ett svar på palestinska attacker på israeler. Detta har inte bara hindrat palestiniernas möjligheter att leva ett normalt liv – bilfärder som tidigare tog

intifadan

Det palestinska upproret på de områden som Israel ockuperar. Ordet intifada betyder att "skaka av sig" något. Den startade 1987 som ett "stenarnas krig" bland de unga mot den israeliska ockupationsmakten, men kom sen att även omfatta strejker och olika former av civilt motstånd bland i stort sett alla palestinier. En ny intifada – al-Aqsa-intifadan – tog fart när Israels nuvarande premiärminister Ariel Sharon trängde sig in på området runt al-Aqsa-moskén i Jerusalem i september 2000.

bosättare Israel har sedan 1967 byggt bosättningar på ockuperad palestinsk mark, de allra flesta i Östra Jerusalem och på resten av Västbanken men också i Gaza-remsan. Bosättningarna har egen infrastruktur och bevakas av militär. Idag finns cirka 380 000 bosättare på ockuperat land.

en halvtimme tar numera det tiodubbla – utan även inneburit trakasserier från soldater vid vägspärrarna och i värsta fall död, då palestinier hindrats från att ta sig till sjukhuset.

Palestinska hus har redan tidigare konfiskerats och rivits av israeliska myndigheter, då ofta med hänvisning till att de saknat byggnadslov (något de i princip inte har kunnat få). Men under senare år har förstörelsen av palestinska hem använts som kollektiv bestraffning för palestinska självmordsattacker inne i Israel eller som ett sätt att skapa så kallade ”no-go-areas” runt israeliska bosättningar. Ett sådant exempel var när fyra israeliska soldater i Gaza dödades den 9 januari 2002, då IDF (Israeli Defence Forces) svarade genom att gå in med tanks och bulldozers och förstöra palestinska hem. 600 människor, varav de flesta barn, blev hemlösa. Amnesty fördömde förstörelsen.

I klassrummet på våning 4 i ABF-huset har man kommit fram till ”Inresan”, en punkt som gör de allra flesta lite nervösa. Det finns gott om historier om israeliska säkerhetsvakter på flygplatser, de har ett rykte om sig att vara hårda. En kille, Johannes, som varit i Israel ett flertal gånger, börjar därför med det viktigaste:

”Behåll lugnet.”

Han går sedan igenom hur proceduren på flygplatsen i Tel Aviv kommer att gå till om man har tur. Och hur den kommer gå till om man inte har det. Först passkontrollen – ”här säger ni att ni är turister”. Sen – om man har

60 otur alltså – säkerhetskontrollen.

”Där kommer det att ställas en hel del frågor: Varför åker du till Israel just nu? Vem ska du besöka och så vidare. Här gäller det att ni har en bra historia förberedd. Och. Att ni inte blir nervösa.”

Hossam lyssnar på vad Johannes säger, men tittar då och då åt ett annat håll. Det här berör honom inte på samma sätt som de andra. Hossam är palestiniere och dessutom son till en man som har suttit i israeliskt fängelse för sina politiska aktiviteter. Att ta vägen via en israelisk flygplats är inte ens att tänka på i nuläget.

”Men jag ska försöka ta mig in i bil via Jordanien, då finns det en möjlighet att de inte kollas upp mig” säger Hossam, men berättar sen att hans pappa inte tror att det kommer att lyckas. Att det är bortslösade pengar. Och han om någon borde ju veta.

”Jag vill så gärna dit. Träffa min släkt, se hur det är, göra aktioner... Det känns som en självklarhet att jag ska ha varit där. Jag lever ju i Palestina hela dagarna, i fantasin. Ibland tror jag till och med att jag skulle hitta i Nablus bara jag kom dit. Man har hört de där gatunamnen så länge, den och den släktingen bor på den och den gatan och automatiskt målar man upp en bild.”

När Hossam säger att han ”lever i Palestina” så är det ingen överdrift. För från det att han vaknar hemma i pojkrummet på morgonen tills det att han går och lägger sig, så handlar det om Palestina. Han skriver insändare, är aktiv på mejlinglistor, arrangerar demonstrationer och fester, deltar i aktioner och sor-

Hossan:
"Vi hade klätt ut oss till soldater, samtidigt som vi stod och trakasserade en palestinier och delade ut flygblad. Det var otroligt lyckat."

gemanifestationer och delar ut flygblad och hungerstrejkar och... listan kan göras lång. Det gäller att ha fantasi när man vill få människor att lyssna.

"Den roligaste aktionen var nog när vi upprättade en "check-point" - alltså en israelisk vägspärr - på universitetet i Stockholm. Vi hade klätt ut oss till soldater, samtidigt som vi stod och trakasserade en palestinier och delade ut flygblad. Det var otroligt lyckat."

Men Hossam har inte alltid varit så engagerad. För några år sen såg det faktiskt ut att gå åt ett annat håll. Hossam och hans familj hade flyttat till Jakobsberg utanför Stockholm och de nya kompisarna kom nästan alla från rätt jobbiga familjeförhållanden. De bar på historier om pappor som tagit livet av sig, mammor som drack, trasiga familjer och deprimerade föräldrar. När Hossam och hans kompisar kom in i tonåren började de syssla med småbrott, det dracks mycket och ofta, och ett tag var hans föräldrar rätt oroliga för honom.

”Flera av mina gamla kompisar har det gått rätt illa för, de har typ gett upp hoppet. Jag menar, hela deras liv har de bott i den där förorten, de har samma tragedier bakom sig med droger och alkohol och sånt. Till slut blir man ju trygg i det där, det blir ens identitet.”

”Det jag tror räddade mig var delvis att jag hade en annan inställning - jag gjorde nog alla de där grejerna mest på kul och inte för att jag ville bli nån. Dels var mina föräldrar väldigt måna om att jag inte skulle gå den vägen men framför allt handlade det om att jag fick ett alternativ i politiken.”

”Jag ville bryta med den där livsstilen och när man lämnar en identitet så börjar man leta efter en annan. Den man var innan. Jag började bli lite nostalgisk, tänkte mycket på hur det hade varit att växa upp i Syrien. Och där, i flyktinglägret, var Palestinafrågan allas vardag, man gick ut och demonstrerade när en martyr dog och det sattes upp affischer. Jag kände att det ändå är därifrån jag kommer.”

Istället för att hänga runt på stan fem dagar i veckan började Hossam ägna sin tid åt Palestina.

”Jag hittade ett nytt liv i kampen. Träffade nya vänner som brann för samma sak och som inte hade de där problemen som jag ville fly ifrån. Numera gör jag nånting vettigt med min tid och jag mår bra av det.”

Hossam säger att hans bidrag till kampen är att, på en mängd olika sätt, försöka få människor att se vad som händer. Informera folk till medvetenhet. Han behöver inte tänka strate-

Palestina- grupperna

Palestinagrupperna i Sverige (PGS) grundades 1976 och verkar för att få bredast möjliga stöd åt det palestinska folkets kamp, politiskt såväl som ekonomiskt och humanitärt. PGS stödjer projekt i bl a Libanon, Västbanken och Gaza. PGS organiserar studieresor till de ockuperade områdena och ger ut tidningen Palestina.nu.

Adress:

Tegelviksgatan 40
116 41
Stockholm
08-641 72 88
info@

palestina
grupperna.a.se
www.
palestina
grupperna.a.se

1948 Israel bildas

Staten Israel utropades 1948. Efter andra världskriget och de lidanden som det judiska folket hade fått utstå – nazisterna förintade sex miljoner judar – väcktes världens sympati för judarnas krav på ett eget land i Palestina. Hösten 1947 föreslog FN:s generalförsamling Palestinas delning i en judisk och en arabisk stat med Jerusalem under FN:s styre, 57 procent skulle ges till Israel och palestinierna skulle få behålla 43 procent. Arabiska protester mot delningsplanen följdes av en attack mot Israel. Till följd av statens bildande och kriget mellan Israel och de arabiska arméerna tvingades 600 000 palestinier fly sina hem.

1967 Sexdagarskriget

1967 gick Egypten, Syrien och Jordanien i en gemensam attack mot Israel, ett krig som varade i sex dagar och resulterade i att Israel ockuperade Västbanken, inklusive Östra Jerusalem, och Gazaremsan, Golanhöjderna samt Sinaiöken (det sistnämnda lämnades dock senare tillbaka till Egypten).

Strax därefter sammankallades FN:s generalförsamling som förordade ett tillbakadragande av de israeliska styrkorna. Vid senare överläggningar i FN:s säkerhetsråd skrevs kravet om ett israeliskt tillbakadragande in i resolution 242.

Så har inte skett.

giskt, inte lägga upp en strategi, bara han får människor att få upp ögonen och sluta vara likgiltiga. Då kan de själva dra slutsatser.

”Det är likgiltigheten från omvärlden som är den allra värsta. Jag är i omvärlden och därför är min uppgift att berätta vad som händer.”

Reaktionerna hos folk han möter skiljer sig en del från varann. Blickarna åt hans håll har varit medkännande men också arga, bestämda nån gång, frågande en annan. Han berättar om den gången han och några andra Palestina-vänner hungerstrejkade på riksdagsbron

64 i två dagar. Det var fint väder och många som

1993 Osloavtalet

År 1993 såg konflikten mellan Israel och palestinierna ut att få sin lösning. PLO:s ledare Yassir Arafat och Israels premiärminister Yitzhak Rabin skrev under det som kallas för Osloavtalet och skakade hand på Vita Husets gräsmatta. Palestinierna skulle få ett begränsat självstyre på Västbanken och i Gaza, israelerna skulle få fred och säkerhet. De allra svåraste stötestenarna; de israeliska bosättningarna, rätten för de palestinska flyktingarna att återvända hem, Jerusalem's framtida status och de slutliga gränserna – dessa frågor sköts på framtiden.

var ute och strosade på stan kom fram för att prata, bland annat en tjej som ställde frågan: Vad är det egentligen som har hänt därnere? Hossam satte sig ner och började gå igenom historien. Han pratade om -48 och -67, -82 och -93. Om hans morföräldrar som i all hast samlade ihop sitt pick och pack och flydde från sin gård i Haifa – det var mer än femtio år sen och de har aldrig fått återvända. Han pratade om pappans upplevelser från 1967, då när Israel ockuperade Nablus och de andra platserna på Västbanken och i Gaza. Och han pratade om livet i palestinska flyktingläger runt om Israels gränser, inte minst på den plats där han själv växte upp.

Hon lyssnade och undrade sen vad han hade för inställning, ”vad är det du vill?”.

”Jag sa att jag tycker att judar ska få bo där, men att jag vill att det ska finnas ett Palestina och jag vill ha rätt att återvända dit. Att jag vill att varenda människa ska få leva sitt liv i frid och fröjd och att alla människor ska

Palestinska flyktingar

Enligt UNWRA lever 3,6 miljoner palestinska flyktingar i Israels grannländer. Man räknar även med att det finns mellan ett och ett par miljoner palestinier i exil i Europa och USA.

vara lika mycket värda. Självklara saker. Så sa hon tack, la en hundring i bössan och gick. Hon hade nog aldrig tänkt på Palestina förut. Folk har så många spärrar.”

”Det kan vara alltifrån fördomar mot islam, mot araber eller invandrare i allmänhet eller att de har köpt det där med att alla är terrorister. Förut blev jag så frustrerad, nu försöker jag mest komma på vad jag ska göra åt det. Men så länge människor inte – på allvar – tycker att alla människor är lika mycket värda, utan bara tror att de tycker det, så är det svårt.”

”Folk i västvärlden har lättare att identifiera sig med israeler än med palestinier eftersom de känner igen sig. De lever som dem, har samma kläder och köper samma parfymer. Medan bilden som folk har av en palestinier är en kärring i slöja som slår på sig själv.”

”Samtidigt kan jag inte klandra människor för att de inte kan känna med alla människor, för så är vi ju. Jag med, när det gäller andra frågor. Jag har hört att det dog en miljon människor i Afrika... var var det nånstans... Zimbabwe?

Rwanda.

”Ja, du ser, jag visste inte ens vilket land det var. Ändå är det en miljon människor som har dött.

En annan reaktion Hossam har fått när han stått på stan med sina flygblad i handen och med den palestinska flaggan bakom sig, är att folk har fnyst, ”ta ner den där flaggan” och ”palestinierna förtjänar det... terrorister”.

”Det kommer fram folk och säger att de stötade palestinierna förut men att de inte kan det

längre på grund av självmordsbombarna.”

”Jag brukar säga att nej, jag tycker inte heller att det är bra med självmordsbombningar mot civila, jag tycker att det är tragiskt varje gång en människa dör. Men jag försöker också peka på *varför* det händer. Att det handlar om en otrolig frustration som har fyllts på sen den dagen du föddes. Där det är en del av din vardag att soldater kan komma in i ditt hem, tömma ditt kylskåp, spotta på dig, ge din mamma en smäll och sen arrestera din pappa. Eller det faktum att soldater helt plötsligt kan stå utanför din dörr och säga att här får du inte bo längre. Utsätts man för såna trakasserier tillräckligt många gånger, ja, då blir man till slut beredd att göra en självmordsattack.”

Den senaste intifadan, som utlöstes efter kraschade fredssamtal och av att Ariel Sharon i september 2000 gick in på det heliga området runt al-Aqsa-moskén med en enorm säkerhetsstyrka, har varit mer våldsam än den förra. Palestinier har inte längre bara stenar och slangbellor att slåss med, självmordsattackerna riktade mot civila inne i Israel har ökat och det finns fler vapen i omlopp.

”Men självmordsbombare hade inte funnits om inte människor hade blivit desperata. Jag skrev en artikel i skolan en gång som hette ’Vem fan är Gandhi?’, vilken handlade om att hela världen kräver att varje palestinier ska vara som Gandhi och *mer* än Gandhi, fastän han eller hon växer upp i en sån sjuk miljö.”

”Vill man göra något åt självmordsbombningarna så måste man ta tag i *orsaken* till att de finns. Då måste man ge de här människorna rättigheter, en anledning att leva.”

Gandhi

Mahatma Gandhi (1869-1948) var en indisk politiker och andlig ledare, som kämpade för Indiens självständighet från det brittiska imperiet. Kampen skulle föras genom icke-samverkan (som t ex vägran att lyda orättfärdiga lagar) och icke-våld. Sin tes om icke-våld byggde han på övertygelsen att ingenting varaktigt kan byggas på våld. Våld föder våld och förnedrar den som utövar det.

Israels sätt att ta tag i problemen har varit att gå in ännu hårdare, ”förstöra terroristens infrastruktur” och den 5 mars 2002 sa premiärminister Sharon till pressen att ”The palestinians must be hit and it must be very painful”. Snart var inte bara Arafats huvudkvarter och andra palestinska myndighetslokaler förstörda. Man gick även in i sex städer och 30 byar, förklarade dem som militära områden och införde ett strikt utgångsförbud. Bombflyg, stridsvagnar och apache-helikoptrar sattes in och förödelsen blev enorm. I Nablus, där Hossams släktingar bor, blev stadskärna och shoppingcenter fullständigt demolerade. I det flyktingläger i Jenin, som under april 2002 blev hårdast attackerat, förstördes mellan 300 och 400 bostadshus och – enligt vissa källor – dödades lika många människor. FN:s säkerhetsråd ville skicka en undersökningsdelegation för att säkerhetsställa just antalet människor som mist livet, men Israel förhalade initiativet tills dess att Kofi Annan till slut beslöt att upplösa delegationen. Inte heller hjälparbetare från Röda Korset och FN tilläts komma in i flyktinglägret.

Redan innan händelserna i Jenin rapporterade Amnesty om hundratals dödade palestinier och långt fler skadade under den israeliska offensiven. För Hossam var det fruktansvärt, att behöva sitta där i lägenheten i Jakobsberg, så långt från händelserna och samtidigt se allting på sin teve-ruta. Han ville dit, han ville *göra* nånting.

”Jag känner det nästan som en plikt att jag
68 ska åka ner. Jag är ändå svensk medborgare

och kan gå längre än mina kusiner, göra aktioner som inte de kan. Tre, fyra steg till kan jag ta innan jag får ett skott i huvet.

När juni har blivit juli börjar mejlen ramla in i inboxen. De flesta som satt i det där rummet i ABF-huset är framme på Västbanken, en och en eller två och två och resorna dit tycks ha förflutit relativt problemfritt. På ISM:s mejlinglista meddelas att man nu delar ut medicin och förnödenheter till civilbefolkningen, man åker med i ambulanser och de berättar att de har medverkat till att avvärja ett israeliskt anfall mot ett sjukhus i Jenin.

Hossam är fortfarande kvar i Jakobsberg, sin vana trogen följer han utvecklingen via mejl istället för på plats. Men inte så värst länge till, det är bara några dagar kvar tills han börjar sin långa resa till Mellanöstern.

”Ja, jag åker på fredag.”

Framåt!

År 2002 gavs skivan "För Palestinas befrielse" ut. På plattan spelar bland annat Thåström, Ken och Fattaru. Pengarna ska gå till ett ungdomscenter i det palestinska flyktinglägret Shatila i Libanon.

Hossan: "Idén är att nån som inte är så engagerad ska kunna se sin idol på skivan och sen börja läsa vad det handlar om. Börja förstå vad som händer med palestinierna."

”Det gör
inget” gar-
vade poli-
sen ”Vi har
en ambulans
på väg”

”Jodå, du har kommit rätt, en trappa upp och till höger bara, de sätter igång om nån kvart.”

Killen i den inglasade receptionen till Högsta domstolen är trevlig och tillmötesgående, har överseende med att folk säger ”fallet” och inte ”målet” och visar snällt förvirrade besökare vart de ska ta vägen. ”Väntrummet är därinne, en del andra har redan kommit.”

I rummet närmast receptionen sitter Nico och Joel i en gammal, välbevarad soffa och pratar med sina advokater, det är högt till tak och rösterna ekar mot väggarna.

”Hur var det nu, hur börjar vi och vad var det jag skulle säga?” Tankarna far i Nicos huvud. Även om hon redan blivit friad i både tingsrätten och hovrätten, så kan hon inte annat än att bli nervös härinne. Det gamla anrika huset är den sista instansen för deras mål, det är nu det ska avgöras om hon och Joel ska bli dömda för egenmäktigt förfarande. Eller om Högsta domstolen tvärtom ska gå på hovrättens linje och slå fast att de faktiskt handlade i nöd när de kedjade fast sig vid en skogsmaskin i Svartedalen, den 10 februari 1998.

Allting började redan i augusti 1997 när Assi Domän sålde fastigheten Ranebo 1:6 i Svartedalen, en gammal skog och ett väl använt friluftsområde utanför Stenungsund, till en ny ägare. Ägaren fick tillstånd att avverka skogen men i samma veva fick även Greenpeace upp ögonen för skogen som man bedömde som skyddsvärd, bland annat på grund av det unika fågellivet. De förde en dialog med ägaren och hade kontakt med länsstyrelsen. Innan Joel och Nico kom in i den här historien hade

Nico.

Joel

Greenpeace

Greenpeace är en internationell miljöorganisation som arbetar mot global miljöförstöring. I Norden arbetar man bland annat för en avveckling av kärnkraften i Sverige och Finland, mot kolkraft i Danmark och mot den norska valfångsten.

Adress: Greenpeace
Hökens gata 2
Box 151 64
104 65
Stockholm
08-702 70 70

[www.
greenpeace
.se](http://www.greenpeace.se)

Greenpeaceaktivisterna hindrat avverkningen på plats i över 120 dagar. Höst och vinter, jul och nyår.

”Det var en måndag kväll i februari. Jag satt på fältbiologernas kansli när Greenpeace ringde. De hade blivit gripna av polisen om och om igen och nu behövde de akut hjälp därute”, berättar Joel.

”Det hade stått en del om det i medierna och vi visste att det var ett område med en massa rödlistade fågelarter. Så vi åkte ut på en inventering, hade ett möte på fältbiologerna och sen bestämde vi oss för att hjälpa till.”

Första gången Joel åkte ut till Svartedalen var inte Nico med, istället satt två kompisar i baksätet på pappas bil, det var mitt i natten, vinter och snö och de hade fixat allt det där de skulle: varma kläder, lås och kedjor, bra skor.

”Pappa lämnade av oss och vi gick in i skogen för att leta efter maskinerna. Pulsade omkring där i snön tills vi fick nog och bestämde oss för att lägga ut presenningen under en stor gran och försöka sova”, säger Joel.

”På morgonen kom vi fram till Greenpeace-lägret, vi pratade lite med dem, men eftersom varken maskinerna var igång eller polisen kom, så åkte vi hem samma kväll.”

Den 10 februari, några dagar senare, var det dags igen. I packningen fanns tält och matsäck, några cykelkedjor och ett lås från vinden och den här gången var Nico med.

”Så fort vi kom ut dit var det någon som slog larm om att nu var polisen på väg. Jag hann inte ens gå på toaletten innan vi skulle hoppa upp på avverkningsmaskinen och kedja fast

oss med våra larviga små cykelkedjor. Greenpeace började fixa med sin utrustning, de hade bastanta grejer, tunga kedjor och sånt”, berättar Nico.

”Poliserna var många när de kom, minst tjuugo, och de började direkt att försöka ta loss folk. Greenpeaces grejer kunde de klippa bort, men vi hade så små lås att de var tvungna att vänta på förstärkning och en bultsax.”

Joel fyller i: ”Vi fick vänta ganska länge. Poliserna stod och grillade korv och hade det nog rätt trevligt. Men helt plötsligt kom ytterligare två aktivister utrusande från skogen och hoppade upp på maskinen. En kille klättrade upp i kranen och en annan stoppade in armarna i ett stort rör innan han hakade sig fast på avverkningsmaskinen.”

”Stämningen blev en helt annan. De lokala poliserna var rätt okej, innerst inne tyckte de nog att det vi gjorde var ganska bra, men den specialinkallade styrkan från Göteborg var aggressiv. Det är inget nytt, jag räknar med att polisen kan vara brutal.”

Nico berättar om hur poliserna drog ner killen från kranen, men att det var svårare med den aktivist som kedjat fast sig vid röret.

”Flera stycken stod och slet i honom och han skrek, han hade ont. Poliserna tog fram ett liggunderlag och höll för hans ansikte, de sa att nu tänker vi såga genom röret. Killen fick panik och ropade: ”Sågar du genom det här röret så kommer du att såga av mig händerna också!”

”Det gör inget”, garvade poliserna, ”vi har en ambulans på väg.” Han vågade inte vara kvar, han gav upp istället.

Fältbiologerna

Fältbiologerna är en politiskt obunden ungdomsorganisation som anser att vi i dag belastar vår natur och miljö på ett ohållbart sätt. Fältbiologerna anordnar utflykter, kurser, läger och ger även ut böcker på sitt eget förlag.

Adress:
Fältbiologerna
Box 6047
102 31
Stockholm
Tel 08-31 56 34

*info@
faltbiologerna.se
www.
faltbiologerna.se*

Syndika-
listerna/SUF
SAC Syndika-
listerna är en
fackförening
vars mål är att
avskaffa klass-
samhället och
införa ett fri-
hetligt socialis-
tiskt samhälle.
Syndikalismen,
som uppstod i
Frankrike i slut-
tet av 1800-ta-
let, tar avstånd
från partipoli-
tik och parla-
mentarism. Det
syndikalistiska
ungdomsför-
bundet, SUF,
är en anar-
kosyndikalis-
tisk ungdoms-
rörelse.

Slutligen kom bulstaxen, Joel och Nicos cykel-
kedjor klipptes bort och alla aktivister kördes
till polisstationen. De förhöordes och släpptes
senare. Samma natt kallade ägaren in ytterli-
gare en ny maskin till Svartedalen och avverk-
ningen kunde börja. Hemma i Göteborg gjor-
de Nico och Joel sig återigen klara för aktion.
De hann knappt hämta andan förrän de satt i
en folkabuss på väg ut i skogen igen.

”Det var polisbevakning på den vanliga vä-
gen, så vi fick ta en omväg. Vi hoppade av och
började gå med packningen på en becksvar-
stig genom skogen”, berättar Joel.

”När vi hade gått några kilometer hörde vi
maskinerna och eftersom de lät som om de var
väldigt nära, sa vi att ’okej, nu sprider vi ut oss
och omringar maskinerna’. Vi gick två och två.
Nico hittade rätt, men jag och en kille började
gå i cirklar och gick helt vilse, vi vandrade he-
la natten och först vid tolvtiden dagen därpå
hittade vi fram.”

Nico: ”Det hade varit rätt läskigt under nat-
ten. Maskinerna låter fruktansvärt mycket
och när vi kom fram kändes det bara surrea-
listiskt. Vi sprang runt och gömde oss för po-
lisen som gerillasoldater. Jag duckade och
hukade och när polisen till slut fick tag i mig
var jag så utmattad att jag somnade på mar-
ken. Några av poliserna var rätt vänliga. De
la mig i polisbilen så att jag skulle få sova mer
bekvämt.”

Den här gången blev det inget polisförhör.
Polisen släppte av Joel, Nico och de andra i
Stenungsund och trötta gick de och satte sig
på ett café i stan. Joel berättar att det var då

74 de fick höra på radion att länsstyrelsen förbju-

dit skogsavverkningen och gjort området till ett naturreservat.

Skogen var räddad.

”Det var förstås skönt. Men vi var inte särskilt förvånade. Det fanns en stark opinion mot avverkningen. Tack vare oss aktivister fanns det fortfarande en skog kvar att skydda.”

**Syndika-
listerna/SUF**

Adress:

SAC
Box 6507
113 83 Stock-
holm,
08-673 35 59

Första gången jag träffar Joel och Nico i juni 2000 är det fortfarande en månad kvar tills deras mål ska upp i Högsta domstolen. När jag går av spårvagnen i Bergsjön utanför Göteborg, vet jag inte så mycket om dem egentligen. De har räddat en skog, de har blivit friade i hovrätten och så vet jag det där med att de är ett par. Fjorton var de när de träffades, nu är de nitton.

Joel fyller år idag.

E-post

[sekretariatet@
sac.se](mailto:sekretariatet@sac.se)
www.sac.se
www.suf.cc

”Även om mina föräldrar alltid varit aktiva är det nog genom Nico jag har blivit engagerad på riktigt. Hon var med i fältbiologerna och hade ett förflutet i syndikalisterna, ja, hon var väldigt politisk. Självt hade jag väl ett slags grundinställning med mig hemifrån – om att man faktiskt kan förändra saker på plats genom att göra det själv – men det var först när Nico fick mig engagerad i Fältbiologerna, som jag verkligen började sätta mig in i frågor och så”, berättar Joel.

Nico: ”Jag har väl alltid varit engagerad, tror jag. I alla fall känslomässigt. I lågstadiet brukade de kalla mig för Vegetarianen, bara en sån sak.”

”Det var jul, jag gick i ettan, när jag insåg att skinka var detsamma som gris och det var så 75

sorgligt att alla grisar skulle slaktas på julaf-
ton. Så jag bestämde mig för att inte äta kött
på ett år. Alla tyckte att jag var jättekonstig
och det har de nog fortsatt tycka.”

Nico var bara tretton år när hon deltog i en ak-
tion för första gången.

”Vi ockuperade bryggeriet i Alingsås. Nåt år
senare hamnade jag på ett syndikalismöte på
Järntorget, vi satt i källaren och jag kommer
ihåg att det luktade så illa. Stället var fullt av
råttor som pissade överallt men jag kände mig
ändå hemma på något sätt. Folk ville prata om
sånt som jag tyckte var viktigt. Om politik.”

”Att det sen har hållit i sig tror jag beror på
att saker berör mig på riktigt – i hjärtat. Det
är fortfarande som med grisarna, jag blir verk-
ligen så ledsen att det gör ont när de river ett
gammalt fint hus. Eller hugger ner träd i en
vacker skog. Det låter helt sjukt, jag vet, men
det är så det är.”

”Samtidigt är det mitt största problem, att
jag blir så upprörd. Det är lätt att göra sig löj-
lig om man blir arg och ledsen på riktigt i en
diskussion. För när alla argument är slut, då
säger man till slut att ’du är dum i huvet och
jag hatar dig’. Så är inte du Joel, du är med
sansad.”

Joel säger ingenting, han är fullt upptagen
med att plocka undan den värsta disken, inn-
an familjen kommer för att hurra och ge pre-
senter.

Joels mamma, som är på väg från Hammar-
kullen tre kilometer härifrån, har ett politiskt
76 förflutet. Hon var med i KPML(r) på 70-talet,

demonstrerade mot Vietnam och Joel var inte gammal när han fick höra att ett kommunistiskt land, det är ett land där alla arbetar efter förmåga och där alla får efter behov.

”Pappa har berättat att han hängde i almarna uppe i Stockholm och sen var ju båda med på ockupationen av Kungstorget här i Göteborg.”

”Under en demonstration, som mamma var med på, blev polisen väldigt brutal och började misshandla folk. Bland annat arresterade de mamma, de släpade henne i håret så att stora hårtussar lossnade från huvet och så slog de henne med batongen. Det hela slutade med att hon åtalades för våldsamt motstånd.”

”Hon var aktiv då, och är det fortfarande. Mest lokalt i Hammarkullen, men när jag och Nico gjorde en bilblockad kom hon och pappa dit och satte sig mitt i vägen med oss. Så har det alltid varit.”

Nico håller med. Hon tar tingsrätten som exempel. Joel och Nico hade, ett och ett halvt år efter incidenten i Svartedalen, fått en böteslapp i brevlådan på 1 200 kronor för egenmäktigt förfarande. De vägrade betala – de hade ju räddat skogen – och åtalades därför i Stenungsunds tingsrätt.

”Det var faktiskt ganska kul”, berättar Nico. ”Vi hade med oss Joels mamma, pappa, lillasyster och mormor och min farmor och mamma. Mamma hade bakat bullar och det var en sån fin höstdag, vi satt där på gräsmattan utanför tingsrätten och hade picknick. Alla stötade oss helhjärtat.”

Hur var det att vara med om en rättegång?

Nico: ”Det var ett sånt spektakel. Polisen

KPML(r)

Är en förkortning för Kommunistiska partiet marxist-leninisterna (revolutionärerna). Bildat 1970 genom en utbrytning ur Kommunistiska förbundet marxist-leninisterna (sedermera Sveriges kommunistiska parti). År 1999 hade KPML(r) ca 5 000 medlemmar. Partiet ger sedan 1971 ut tidningen Proletären.

(Källa: Nationalencyklopedin, 2002)

sprang omkring och filmade, pressen var där och plåtade. Jag tittade på domaren men han satt mest och suckade och tuggade på sina glasögon, det var fredag eftermiddag och han ville väl hem, antar jag.”

”Jag var fruktansvärt nervös och hade inte ens fått ihop en slutplädering. Det kändes som om frågorna haglade över mig och det enda jag försökte göra var att svara så kort och koncist som möjligt, inte svamla. Efteråt minnes jag inte ett ord av vad jag hade sagt. Fast det gick bra.”

Joel: ”Jag fokuserade på äganderätten, så att jag tyckte att det var fel att en privatperson – bara för att han har mycket pengar – kan köpa sig en skog och göra vad han vill med den oavsett vad alla andra tycker. Att han kan hugga ner ett helt friluftsområde som folk använder. Det är väldigt odemokratiskt.”

En vecka efter rättegången i Stenungsund ringde telefonen hemma hos Nico och Joel. Nico svarade. Det var Göteborgs-Posten som ville meddela att de blivit friade i tingsrätten. Nico blev ställd – det hade ingen av dem räknat med – och hon sa bara ”wow”.

”De var naturligtvis det som journalisten citerade: ’Wow’,” garvar Nico.

Annars tycker både Joel och Nico att bilden av dem i media har varit någorlunda positiv, inte alls som för Linköpings-ockupanterna eller veganerna i Umeå. Inte så vinklat.

”Jag tror att det beror på att trädkramare eller fältbiolog, det låter så mycket mysigare än vegan. Folk tror att det enda vi gör är att

vara ute i skogen och titta på fåglar och sånt”, säger Joel.

Nico: ”Men jag tror inte alls att det är som tidningarna skriver, allt det där om ’unga och arga aktivister’, det är bara det att journalister gillar att skriva på det sättet och då tror folk att det är så motståndet ser ut.

”Fast det finns förstås aktivister med en hård attityd, men de förlorar bara på det. Har man en tuff framtoning får man inte opinionen med sig och får man inte det, är man chanslös.”

Joel: ”Om man gör saker i det fördolda, om man är hemlig och maskerar sig, då känner folk sig hotade. Även om det man gör är jättebra och helt rätt. Som med Linköping: Även om varenda en var med dem i sakfrågan – att de skulle få ett ungdomshus – så var alla mot dem ändå. Det har bara lett till att utomparlamentariska aktioner ses som något ont.

Nico: ”Kommer det dessutom signaler från regeringen att civil olydnad är dåligt, här gäller det att bekämpa allt, punkt slut, så missar folk vad det egentligen handlar om. Det är ett sätt att uppmärksamma en fråga och har ingenting med terrorism att göra.”

Det är faktiskt på grund av de folkvaldas syn på civil olydnad som jag har hamnat i lägenheten i Bergsjön. Den 23 februari 2000 höll vänsterpartiet och fältbiologerna ett seminarium i riksdagen angående just civil olydnad. Många ledamöter sparkade bakut och sa att det här, det var att uppmana till lagbrott. Gudrun Schyman saknade politisk mognad, hävdade till exempel socialdemokraten Carina Hägg. Hon ansåg att Schyman flirtade med

civil olydnad

Civil olydnad är en icke-våldstaktik. Syftet är att öka den allmänna politiska medvetenheten och mobilisera stöd för förändring. Se sid 428.

militanta grupper. Men bland de inbjudna den där dan fanns just Joel och Nico.

”Vi var på väg till Stockholm när vi fick veta att riksdagsledamöterna vägrade komma dit”, berättar Nico. ”En sosse-kvinna gick ut i DN och sa att hon inte tänkte uppmuntra sånt här. Det visar ju tydligt att hon inte hade en aning om vad hon pratade om och hon lär inte lära sig heller, eftersom hon vägrade gå dit. Jag tycker att det är helt sanslöst att riksdagsmän vägrar diskutera demokrati i demokratiens högborg.”

”Det är så heligt för dem, de tror att den demokrati vi har idag, den är perfekt och ingen ska ifrågasätta den. Gör man det blir man stämplad som icke-demokrat.”

Både Joel och Nico säger att de ända sedan de var barn har hört att de ska vara tacksamma för att de bor i Sverige, här kan man öppet säga vad man vill och dessutom har vi rätt att vart fjärde år välja våra representanter.

Nico: ”Bakslaget kommer när man börjar engagera sig politiskt, när man inser att visst, jag får säga vad jag vill, men det speglar ingen roll. För det är ingen som lyssnar. Då känns det som i skolan när de sa att ’du ska vara tacksam för att du har mat på bordet – tänk på barnen i Afrika’. Det är så korkat. De mår ju inte bättre bara för att jag äter upp min mat.”

Det är många som säger så, att det inte är någon idé att försöka påverka för ingen lyssnar. Men är det egentligen så många som har försökt?

”Ja, det tror jag”, svarar Nico.

Joel: ”Fast sen är det också många som inte vet var de ska börja, för de har inte fått ve-

ta hur man gör. Det ligger en massa samhälls-engagemang och gror hos folk, man tycker och tänker och har saker att komma med.”

Nico: ”Men på ett sätt känns det ändå som om vi lever i en tråkig tid. Alla vet vad som händer, alla har märkt hur samhället har blivit sämre. De flesta vet också att gick vi samman så skulle vi kunna förändra, men ’eftersom ingen annan gör nånting så orkar inte jag det heller’.”

”Ibland tänker jag att får folk det bara lite sämre, då kommer de tvingas att reagera och bli politiskt aktiva. Men det oroar mig, det kan lika gärna bli som i Frankrike. I Le Pens anda. Det finns inget som säger att det inte blir högerextrema krafter som fångar upp folks missnöje.”

Hur tror ni att ni kommer att agera i framtiden?

”Jag vet inte”, säger Joel och tänker en stund, innan han säger: ”Inte genom att gå med i ett parti i alla fall, det är alldeles för trögt och långsamt. Beslutar man något år 2000 så kanske, kanske det händer något om tre år.”

”Jag tror mer att jag kommer att bli som min mamma, att jag visserligen kommer att försöka påverka politiker, men samtidigt vill jag bygga något eget. Det har hon gjort, hon startade HARM – Hammarkullen reser motstånd, hon är aktiv hela tiden och försöker föra in lite direktdemokrati i Hammarkullen. Agera där man bor helt enkelt.”

Nico säger att nej, partipolitik lockar inte henne heller. Ska man kunna påverka får man bli journalist, tror hon. Eller flytta ut på landet och leva i självhushållande kollektiv, då

Le Pen

Jean-Marie Le Pen är en fransk högerextremistisk politiker som leder missnöjespartiet Nationella fronten. Nationella fronten har invandrarfientlighet som politiskt huvudtema. I det senaste presidentvalet 2002 nådde Le Pen 17 procent av de franska rösterna.

(Källa: Nationalencyklopedin, 2002)

»7 av 10 i åldern 16–25 år är mycket eller ganska intresserade av miljöfrågor«.

(Källa: Ungdomarnas demokratikommission, SKOP 2000)

»7 av 10 i åldern 16–25 år har i skolan aldrig eller nästan aldrig uppmuntrats att kritisera och förändra samhället«.

(Källa: Ungdomarnas demokratikommission, SKOP 2000)

kan man i alla fall påverka sitt eget liv och visa på ett alternativ.

Jag undrar vem som ska in i partipolitiken, om såna som hon inte vill ha där att göra. Och vad det säger om framtidens demokrati, om hon väljer odemokratiska medier framför partier?

”Jag tror att det kommer att urholkas ännu mer till dess att nåt nytt uppstår. Inte för att jag tror att det kommer att bli en socialistisk revolution i Sverige, än mindre i världen – det tycker jag inte är särskilt meningsfullt att verka för heller – men det finns ingen anledning att gå in i ett system som jag inte har något förtroende för.”

Längre än så hinner vi inte innan det ring-er på dörren och det är dags att fira Joels födelsedag. Jag säger hej och tack och ska precis gå när Joels storasyster, en aktiv feminist, lutar sig mot mig och säger att den här familjen nog är ganska ovanlig: ”Vi ville ju inget hellre än att deras fall skulle prövas i Högsta domstolen ... jag tror att det är få familjer som resonerar så.”

Lite mer än en månad senare, det är sommar och 2000, hamnar vi bredvid varandra i rätts-salen i Högsta domstolen. Vi växlar några ord om ingenting, medan jag mest sitter och fun-derar över att det inte är riktigt som man har tänkt sig. De flesta möbler ser ut att vara från Ikea, det luktar inte särskilt gammalt och an-rikt i själva rättssalen och ingen använder hel-ler uttryck som ”Objection Your Honour”.

Storasystemen säger tyst att Joel ser nervös ut nu och jag viskar ett ”du, det går nog bra”.

Fotnot:

Den 15 juni 2000 meddelar Högsta domstolen att Nico Mathilda Kim Schmidt och Joel Erik Gröndal Heirås envar döms enligt 8 kapitlet 8 § brottsbalken för egenmäktigt förfarande till trettio dagsböter om trettio kronor.

”Ursäkta?
Kom igen!
Vad gjorde
de Baader-
Meinhof och
vad gör vi?”

Äntligen. Jag har gått omkring här länge, det snöar och fötterna börjar bli blöta av det grå slasket och äntligen ringer hon. Hon säger att jag kan komma förbi Kafé 44 nu om jag vill, hon är på väg dit för att träffa lite folk innan demonstrationen "Ta natten tillbaka" och säger att jag ska kolla efter blonda dreads och en munkjacka.

"Toppen, jag kommer på en gång. Själv har jag svart jacka och så håller jag en Expressen i handen och ja ... vi ses snart."

Det har verkligen inte varit lätt att få tag på Anna, som jag tänker kalla henne. En bekants bekants bekant gav mig ett sökarnummer, sen tog det några dagar innan hon ringde upp, och att därefter hitta en bra tid och plats för att träffas, det har varit ganska svårt. Men idag, på den internationella kvinnodagen år 2000 ska vi alltså träffas, om inte annat för att kolla huruvida hon alls kan tänka sig att ställa upp på den här intervjun.

Varken Anna eller nån annan i AFA har en särskilt bra erfarenhet av medierna.

Dörren in till Kafé 44 på Tjärhovsgatan i Stockholm hålls upp av en tjej i dreads på väg ut och jag kollar töntigt efter en signal att hon letar efter en brud med en kvällstidning i handen men nej, det där var inte Anna. Inte nästa tjej heller.

Istället sätter jag mig ner och läser att svenska folket beundrar framför allt sina mammor om de får välja en kvinnlig förebild, på en annan sida har Linda Skugge skrivit ett brev till sin nyfödda dotter och TV-bilagan guidar mig till schlager-SM. På den gula fram-

Antifascistisk aktion (AFA)

Bildades 1993 och syftet var och är att kämpa mot rasism, sexism, homofobi och kapitalism. AFA menar att fascismen måste bekämpas både ideologiskt och fysiskt.

Grundprincipen är: Ingen plattform åt fascisterna; inga demonstrationer, inga möten, inga konserter m m. AFA arbetar enbart med utomparlamentariska metoder (föredrag i skolor, afischering, men också genom att fysiskt konfrontera fascisterna).

*http://
afa.motkraft.net*

Expressen,
onsdag 8
mars 2000.

sidan står det: "Nazister jagades av mördade Björns vänner."

Det handlar om rättegången mot de nazister som står anklagade för mordet på syndikalisten Björn Söderberg. Bilden visar några antifascister som jagar bort en nazist från tingsrätten.

En av dem är Anna. "Det är verkligen inte så att jag tycker att det är kul att slåss, absolut inte," säger Anna några veckor senare.

Efter viss tveksamhet har hon bestämt sig för att ställa upp på en intervju och nu sitter vi på ett fik med var sin seg trött bulle och lite te framför oss.

"Jag är trött på den bilden, att vi skulle 'behöva' nazisterna, för annars skulle vi inte ha nånting för oss. Som om inte jag är en människa som vill sova länge på morgnarna, äta långa frukostar, gå i skogen och skratta och ha ett bra jobb. Som om jag vore en människa av en konstig sort, som bara vill slåss."

Autonoma nätverket är ett samlingsbegrepp som Säpo använder när de talar om bl a AFA och Socialekologisk aktion. (Källa: Brottslighet kopplad till rikets inre säkerhet 1999, Säkerhetspolisen)

"De är unga och hatar samhället. Säkerhetspolisen kallar dem 'Det autonoma nätverket'. Det handlar om unga och extremt våldsamma ungdomar på vänsterkanten." (Aftonbladet 000412)

Anna är 31 år idag och har varit engagerad inom det som Säpo kallar för "Det autonoma nätverket" i tio år. Hon kan inte minnas att hon var särskilt politisk när hon var barn eller ung tonåring – det var mer ett allmänt ställningstagande att orättvisor var fel och att det var sjukt hur i-länderna såg ut tredje världen.

Men hon minns tydligt vad det var som fick henne att gå med i den autonoma rörelsen.

”Det var några år efter gymnasiet, jag hade varit ute och rest och när jag kom hem såg jag en affisch där det stod ’Stoppa massbilismen’. Jag tyckte att det var viktigt med miljöfrågor så jag åkte in till Malmö för att vara med på det där.”

”Egentligen var det väldigt harmlöst. Vi blockerade en korsning i stan, delade ut kanelbullar och flygblad till bilisterna där det stod att vi kämpade för en bilfri stad och att vi tänkte stå där i femton minuter. Vi ville att de skulle stänga av motorn och lyssna på oss. Men istället vände några bilen mot oss och gasade, en annan försökte faktiskt köra på oss och en gubbe slog alla flygblad ur handen på mig.”

”Jag tyckte att jag krävde nånting ganska rimligt och jag hade inte alls väntat mig de reaktionerna. Jag tror att det börjar så. Att man engagerar sig för något som känns självklart och okontroversiellt, som natur, djur eller en fritidsgård som ska läggas ned. Det som gör att man radikaliseras är när man stöter på så hårt motstånd, när man inser att det är provocerande, bara att kräva en bra miljö.”

Vad gjorde ni förutom den där blockaden?

”Vi ockuperade ett torg i Lund, parkerade cyklar och löste parkeringsbiljetter för dem, vi målade blommor på torget och hade en sambaorkester som spelade för folk.”

”Det har faktiskt hänt en massa bra saker i Lund och Malmö. Konkreta saker, fler parker och färre parkeringsplatser. Det kändes som om vi kunde påverka. Våra aktioner fick verkan.”

”Det är lättare att få uppmärksamhet i en liten stad och bli tagen på allvar. En ICA-affär i Lund hade fått utmärkelsen ’bästa miljöaffär’, jag ringde dit och sa att jag inte kunde förstå att de fick den utmärkelsen när de sålde pornografi. Det är dubbelmoral att värna om miljön men inte om kvinnor. Nästa vecka var porrtingarna borta. Efter ett enda samtal.”

Vad var det som fick dig att bli engagerad antifascist?

”Parallellt med mitt miljöengagemang tvingades jag och många andra att reagera på nazisterna. Det gick inte att undgå att de började demonstrera i början av 1990-talet, de sprang faktiskt omkring i uniform, nazimärken och höga kängor på gatorna och skrek ’Sieg Heil’ och ’Ut med packet’. Förr hade det varit fem gamla gubbar i Lund som samlats och heilat den 30:e november, men nu blev det ett uppsving för nazismen. Ultima Thule såldes på Åhléns och skinnskallarna blev fler.”

Anna berättar om när hon första gången var med på en antifascistdemonstration, det var den 30 november 1991 och nazisterna skulle marschera genom Lund. Hon beskriver vädret, det var kallt och mörkt, knappt några människor ute, stämningen var obehaglig.

”Men det som skrämde mig var polisen. För det var första gången jag såg polisvåld.”

Hon berättar att när det blev klart att nazisterna inte skulle få gå genom centrum, när faran för en konfrontation var över och antifascisterna började bege sig därifrån, till nån fest i närheten, då ställde polisen upp på led.”

”Jag och några kompisar kom lite på efterkälken, vi gick och pratade och var glada, vi hade

ju lyckats stoppa nazisterna och ingen hade kommit till skada. Men så såg vi polisen, att de sprang i led och vi tänkte att 'vad fan är det som händer?'. De sprang ner till det där feststället, spärrade av och satte upp kravallstaket. Sen kastade de in tårgas och släppte hundarna, trots att det var folk där som verkligen inte hade med demonstrationen att göra. Det var en fruktansvärd upplevelse. Den chocken ... när man är uppväxt med att polisen är snäll och så inser man att nej, polisen gör inte rätt, poliser är inte snälla."

Varför skulle det ligga i polisens intresse att vara jävlig?

"Tyvärr tror jag att det finns poliser som ger sig på människor av helt andra anledningar än att de har en pistol riktad mot sig."

"På en antirasistdemonstration några år senare blev vi inträngda på en kullerstengata. En linje poliser på ena sidan och en linje på andra. Folk satte sig ner för att lugna poliserna, för att de inte skulle slå. Men istället flippade polisen ur fullständigt. De trampade på folk som satt ner och slet ut människor bakom polislinjerna, där de sedan slog dem. Det var en helt sjuk stämning."

"Jag hade örhängen på mig, men blev rädd och tog av mig dem, tänkte att då skulle det inte göra lika ont om de slog mig. Det var då jag bestämde mig – att jag aldrig mer skulle sätta mig ner. Aldrig, då får de hellre slå ner mig."

"Och jag tror att de allra flesta som kommer in i den politiska miljön är mot våld. Men det som gör att man ändrar sig är just såna här situationer. Det blir inte bättre av att man sitter ned. Det blir värre."

Anna säger att hon ibland tycker att det är svårt att leva i Sverige, att det i många andra länder finns en vetskap om att poliser kan bete sig illa, men att vi här är uppfostrade till att allting – alltid – går rätt till. En person som får en smäll med en batong måste ha gjort något riktigt hemskt, annars skulle polisen aldrig göra så.

”Vi växer upp med en massa föreställningar om Sverige, om att det är så himla bra här. Att vi lever i ett jämlikt och klasslöst samhälle, här finns yttrandefrihet och tryckfrihet och mötesfrihet. Vi var neutrala under andra världskriget och lever i en god demokrati. Medierna står på de svagas sida, alla fängelser är lyxiga och polisen gör alltid rätt. När man inser att nej, så är det inte, då går nånting i ens bild av samhället sönder.”

”Jag menar, det finns ju folk som på allvar tror att Sverige är jämställt och att vi inte har några klasskillnader. Och givetvis finns det de som tjänar på att vi är passiva och inte gör motstånd.”

Men att agera politiskt är något som efterfrågas ...

”Visst, man ska rösta, helst ska man gå med i någon frivilligorganisation, i Grannsamverkan mot brott eller nåt. Men det är inte det jag menar med att vara aktiv.”

Vad tycker du är att vara aktiv. Kan du själv påverka?

”Både och, det beror lite på hur man ser det. Men jag tror att det spelar roll vad jag gör och inte gör, vad vi alla gör. Även om min bit i sig inte är så betydelsefull, jag stoppar ju inte 90 köttindustrin i morgon bara för att jag är ve-

getarian. Men jag är en del av lösningen och inte en del av problemet.”

”För mig är det viktigt att tänka att det faktiskt går, om inte annat så för min självrespekts skull. Jag tycker att vi lever i en förnedrande värld, där vi hela tiden kränks. Som kvinnor, som homosexuella, arbetarklass, icke-vita. Men jag gör åtminstone nåt, jag står faktiskt upp för mig själv.”

Att agera själv, att göra politiska val i sin vardag är något som Anna hela tiden återkommer till. Hon har ett arbete med usel lön ”men jag kan stå för det jobbet”, hon äter inte kött och hon har valt att bo i ett kvinnokollektiv.

”Det politiska är inte något jag gör i teorin, på vissa utvalda timmar. Det har påverkat hela mitt liv, mitt sätt att se på mig själv, på mitt utseende, min kropp och mina relationer.”

”Som med feminismen. Jag är ju uppvuxen i ett patriarkat och det är klart att jag är påverkad av det. Jag vet hur jag ska se ut, att jag ska vara smal och söt och tyst och fnissa mycket och hålla med om vad killarna säger och raka mig överallt. När man inser att nej, jag har ingen lust att vara sån längre. Då innebär det att man måste förändra sitt eget liv, det är fruktansvärt svårt. Ingen kvinna kan växa upp i ett patriarkat med ett heljuttet självförtroende.”

”Men det är det som är det häftigaste, att jag kan jämföra med hur jag var för tio år sen och det är fan skillnad. Jag är kaxigare, hörs mer och jag tar plats. Vilket är otroligt skönt.”

”Det handlar om att ta makten över sitt eget liv, om att man faktiskt kan agera själv. Det är

patriarkat

Allmänt samhällsvetenskaplig benämning på sociala system inom vilka kvinnor är underordnade män.

samma sak med nazisterna. Jag tycker att det är vansinnigt att ropa på polisen när nazister demonstrerar på gatorna. Vill man verkligen att polisen ska bestämma om nazisterna ska skrika 'Sieg Heil' eller inte?"

Hur tycker du att man ska agera då?

"Det finns en mängd olika sätt, man kan dela ut flygblad, skriva insändare eller förstöra deras lokaler. Men det absolut bästa är ju om det är hundratusen personer på gatorna som säger ifrån, att man är många och att man vägrar backa."

Nu är det inte så, jag menar, det där är en utopi, med hundratusen människor ...

"Nej, alla går tyvärr inte ut på gatorna, vilket jag tycker är extremt konstigt. För då skulle man få bort nazisterna, polisvåldet skulle minska och de skulle själva få en bild av vad som händer. Men oavsett om andra gör det eller inte, så känner jag att jag inte kan lämna gatorna åt varken nazister, poliser eller mediernas bild av vad som händer. Jag vill vara där själv, försöka ställa mig i vägen, försöka protestera."

Hur har du protesterat, kan du ge exempel?

"Jag vet inte om jag vill prata på det viset. Men om jag pratar om AFA:s aktioner, så får vi se."

"Direkta aktioner är en viktig del, men man kan vara med i AFA i tio år och bara skriva flygblad och hålla föredrag i skolorna. Det finns en fördom om att vi inte skulle tycka att det är bra med annat motstånd än att slåss och så är det naturligtvis inte. Slåss är det allra, allra sista."

92 "Men jo, vi har kämpat mot nazisterna rent

»Anarkisternas främsta förebilder är Baader-Meinhof-ligan och dess härjningar i Västtyskland på 1970-talet. Det påverkar valet av vapen. Brandbomber föredras framför automatvapen.«
(DN 000321)

Antifascistisk Aktion Stockholm

- MOT RASISM, SEXISM,
KAPITALISM OCH HOMOFоби.

AFA:s aktioner

- Kommando Spice Girls: brände upp porrbilar
- Kampanjen "Nazifritt Södermalm": torgmöten, affischering, föredrag om nazism
- Kampanjen mot vit makt-musiken: informerade skivaffärer, satte upp affischer på Åhléns, delade ut flygblad, slog sönder fönsterrutor
- Shitz-kampanjen; affischering, se även sid 342

fysiskt, vi har motat bort dem från gatorna. Efter ett par år började de arrangera konserter istället för demonstrationer och det är svårare att komma åt, även om man försöker få deras lokaler avbokade och sånt. Och så har de byggt upp affärer.”

Vadå för affärer?

”I Stockholm har de haft fyra stycken, en del tydligt nazistiska med hakkors i skyltfönstren, andra har sålt bombarjackor, kepsar med 88 på och så vit makt-musik förstås. Men vi lyckades stänga dem.”

Hur då stänga dem?

”Vi demonstrerade tillsammans med kam-

"Jag vet att de själva inte gillar att höra det, men anarkisterna behöver nynazister. Annars skulle de inte ha några att slåss emot."

Kriminalinspektör Lars Ove Wennblom uttalar sig i DN 000321

panjen 'Söderbor mot rasism' och delade ut flygblad till grannar och andra. Men vi hade också sönder butikerna. Vi krossade rutor, sprejade, hällde in smörsyra. De var helt enkelt tvungna att stänga på grund av de aktioner vi gjorde."

Ett namn som ofta brukar nämnas i medierna inte bara när man talar om AFA utan om aktivister i gemen, är västtyska Baader-Meinhof-ligan. Man säger att även AFA, är terrorister.

Men vad gjorde egentligen Baader-Meinhof-gruppen (eller Rote Armee-Fraktion, RAF, som de själva kallade sig)?

RAF/Baader-Meinhof trodde inte på någon samhällsförändring nedifrån utan resonerade att man genom aktioner mot högt uppsatta personer inom näringslivet och politikerklassen skulle förändra det västtyska systemet. Man menade att "när staten i sin reaktion på sådana aktioner blivit rent fascistisk och förvandlats till en terrorapparat, då skulle arbetarklassen själv resa sig mot denna öppet fascistiska stat". (Terrorismens historia, av Björn Kumm).

RAF/Baader-Meinhof-gruppens punktin-satser var våldsamma: Beväpnad fritagning, bankrån, avrättning av officerare och soldater vid amerikanska militärbaser, kidnappning av och mord på arbetsgivareföreningens ordförande, inblandning i en kapning av ett Lufthansaplan. Även den våldsamma ockupationen av Västtysklands ambassad i Stockholm 1975, då den västtyska försvarsattachén och handelsrådet avrättades, kan här-

ledas till RAF/Baader-Meinhof-gruppen. Frigivning av gruppens fängslade ledare var terroristernas krav.

Huruvida de svenska medierna är ute och cyklar i sin jämförelse mellan Baader-Meinhof och svenska vänsteraktivister, är upp till var och en att ta ställning till. Anna tycker det och säger: "Ursäkta? Kom igen! Vad gjorde Baader-Meinhof och vad gör vi?"

Klart är ändå att många politiker, polisen och medierna ser Anna, precis som nazister och mc-killar, som ett stort hot mot demokratin.

"Vi är tvärtom för en utökad demokrati, där människor kan bestämma över sina egna liv."

"Jag tycker att det är en klar politisk markering, att etablissemanget säger 'hej, här är vi och vi är den normala demokratin'. Som om det de står för inte är politik och ideologi, det är bara det normala. Och runt de som 'är' demokratin, finns en massa hot."

Ni brukar jämföras med nazisterna ...

"Det är en sån enorm skillnad mellan oss och nazisterna, givetvis ideologiskt – det vet alla som har lite politisk kunskap – men också på sättet vi använder våld. Titta bara på vilka brott nazisterna har begått. Mordet på John Hron, hockeyspelaren som höggs ihjäl med 64 knivhugg, eller killen vars huvud de hoppade på så att han blev skadad för livet."

Och därför tycker du att man kan bemöta våld med våld?

"Våld är inte gott eller ont i sig, jag tycker bara att det är ett redskap. Som en kniv, den är inte ond i sig, det beror på i vilken situation man 95

använder den. Om en kvinna slår en man som försöker våldta henne, så är det ett positivt våld. Frågan är bara var gränsen går och när det är försvarbart.”

”Det finns saker som vi absolut inte – oavsett situation – skulle göra.”

Vad?

”Vi skulle till exempel aldrig nånsin kunna hoppa på en annan människas huvud. Aldrig. Försök att se skillnaden – nazister som utan anledning hoppar på en människas huvud tills han får hjärnskador eller ett gäng som jagar bort nazister från en demonstration.”

Oavsett om jag gråter eller skrattar när en nazistbutik vandaliseras eller inte, blir förbannad eller småler när porrbilar sätts i brand eller tycker att det är rätt åt nazisterna när de blir bortjagade från en rättegång, så är det några tankar som aldrig lämnar mig ifred.

Vem har gett dem rätten? På vems uppdrag bränns en porrbil? Och hur kan våld nånsin vara positivt? Helgar ändamålet medlen?

En tjej jag pratade med för länge sen, också hon aktiv i AFA, sa att hennes gräns gick vid egendom. Hon ansåg det vara rätt att bränna en porrbil eller en nazistbutik, bara inga människor kom till skada. Men hon sa också att det där måste man bestämma själv, ”jag kan inte bestämma vad Sune ska och inte ska göra för aktioner”. Och jag vet att jag tänkte att: ”Ja, jag undrar var Sunes gräns går nånstans?”

När ett gäng kids i mars 2000 ockuperade den gamla infektionskliniken i Linköping, krävde

96 de något så harmlöst som ett ungdomshus. De

ville ha ett hus att driva själva, ordna aktiviteter, fixa en bra träffpunkt. Ändå kom de att framstå som allt annat än harmlösa. I huset fann man nämligen molotovcocktails, gatsten och slangbellor. Polisens agerande, en våldsam stormning, ansågs därmed legetim. Jag tog upp Linköpingsockupationen med Anna och frågade:

Flera jag har pratat med säger att det finns en poäng i att framställa sig själv som ganska snäll när man protesterar. Att det annars finns en stor risk att man inte får opinionen med sig. Och då är man chanslös. Vad tycker du?

”Nej, jag skulle inte kunna tänka mig att spela på att jag är snäll. För mig gränsar det till att framstå som dumsnäll.”

Men om vi tar Linköpingsockupationen som exempel. Där var nog de flesta med på själva målet – att de skulle få sitt ungdomshus, men de fick ändå alla emot sig på grund av vilken metod de använde. Och de får inget ungdomshus.

”Men det hade de inte fått i alla fall. De hade försökt i två år, med hjälp av lagliga, trevliga och snälla sätt för att få det där huset. Hur länge ska man vänta då? Det fanns inte bara ett sätt för politikerna och polisen att agera i den situationen. De visste också att ockupationen var tidsbestämd till två dygn. De hade faktiskt kunna lyssna på dem istället för att storma.”

Tycker inte du att ockupanterna gjorde det ganska lätt för politikerna att avfärda deras krav genom att agera som de gjorde?

”Nja, jag vet inte. De gjorde inte så farliga saker egentligen. De stod på taket och de var maskerade.

”De är arga, extrema och mycket unga. Tycker mycket och är mest emot. Kommer sällan från arbetarklassfamiljer, snarare från universitet eller medelklassfamiljer. I slutna rum organiserar de sin kamp präglad av våld, mordbränder och vandalism”.
(Expressen 000322)

Om man genomför en aktion anonymt, tycker inte du att man sänder ut signaler om att man inte står för det man gör?

”Jag blir så trött på att folk inte tror att jag står för det jag gör, bara för att jag väljer att vara anonym. För att jag inte lämnar mitt namn till polisen eller min bild till tidningarna. Det kan finnas praktiska skäl till att man inte vill bli igenkänd, det handlar inte om att det ser tufft ut. Man vet att allt filmas hela tiden och faktum är att folk blir uppsökta av nazisterna.”

Tror du verkligen att nazisterna kartlägger mig om jag kräver ett ungdomshus?

”Det har publicerats en del så kallade dödslistor och på en av dem fanns trehundra namn med folk som de påstod var AFA-aktivister, men bara tre av dem var verkligen det. De andra var unga människor som nån gång hade skickat in en förfrågan om medlemskap i Ung Vänster i Mjölby, typ. De kartlägger homosexuella, judar, vänsterfolk och alla möjliga. Man ska ju inte överdriva nazisternas förmåga att upprätta register, men de senaste åren har de blivit duktigare på att beställa passfoton, begära ut förundersökningar och sånt.”

Och därför tycker du att det är okej att vara maskerad?

”Ja. Om valet står mellan att stanna hemma eller att vara maskerad, då är inte särskilt svårt. Det är bättre att visa att vi är många som tycker så här, men att det för den skull inte betyder att de ska kunna fotografera mig och sen söka upp mig hemma.”

Finns det inte en risk att man – om man väljer att vara maskerad – drar till sig människor av fel orsaker?

”Det finns en risk, visst, och det tror jag framför allt har att göra med mediernas framställning av oss som terrorister. Det har ju ringt killar ibland och sagt: ’Öhh, jag har slagit ner tre nazister – får jag vara med då?’ ”

Anna härmar sig själv med mjuk stämma:
”’Nja, det är inte riktigt så det fungerar. Men du kan läsa den här broschyren om homosexualitet.’ Jag menar, såna killar stannar inte kvar, de tycker inte att det är särskilt kul med icke-hierarkiska mötesstrukturer och diskussioner om homofobi.”

”Men givetvis ska man inte göra saker man inte står för – jag står för vad jag gör och tycker i mitt vardagliga liv, jag visar att jag är antifascist och feminist. Men att hamna i fängelse är inget jag längtar efter.”

»Endast 1 procent i åldern 16–29 år har brukat våld i politiskt syfte. 4 procent kan tänka sig att göra det.«
(Källa: Ny tid Nya tankar?, Ungdomsstyrelsen 1998)

"Här ska
ni aldrig
mer få
pissa på
mattan."

Det hade kunnat sluta helt annorlunda.

Kanske Abbas och Asimina bara gått hem efter ockupationen, med en bitter smak av besvikelse i munnen och känslan av ett ordentligt nederlag. Politiker är maktfullkomliga idioter och vi kan inte göra något åt det.

Det hade varit otroligt trist. Inte bara för Assi (som hon kallas) och Abbas själva, utan för hela Örebro. Då hade det inte blivit någon bok. Inga poesikvällar, ingen kulturvecka. Ingen Falkenland, ingen Moodysson. Framför allt hade det aldrig uppstått en gratisfestival med namnet Gnällbältsrocken.

Men vi ska börja den här historien i rätt ände, närmare bestämt 1994. Det var nämligen året då Örebro kommun bestämde sig för att riva det gamla kulturmagasinet Victoria i centrala Örebro och istället upplåta marken till ett parkeringshus. Ett enkelt beslut på papper, men lite svårare i praktiken. Kommunen hade inte räknat med att de ungdomar som hade huserat i magasinet skulle bli så förbannade. Det märkte de när det stod klart att ett trettiotal anarkister, ungsocialister och SUF:are hade ockuperat Victoria.

Victoria

Victoria var en gammal skofabrik i Örebro som gjordes om till kulturhus. När politikerna beslutade att riva huset inleddes en ockupation. Victoria revs 1994.

SUF:are

Se sid 74

Assi och Abbas

I tre månader höll anarkisterna huset, folk samlades där varje dag, några drog igång ett café och andra höll konstutställningar på vinden. Ockupationen stack i ögonen på politiker-
na och slutligen kom polisen. Victoria revs.

Det hade kunnat bli en komprimerad historia om arga ungdomar, en kommun som satte ner foten och polisen som tog till hårdhandskarna.

Om inte Abbas och Assi råkat vara ett par sextonåringar med höga ambitioner.

”Victoria hade blivit som ett hem för mig och Abbas, ja, för alla oss, folk blev aktiva och engagerade och vi tänkte att det här vill vi verkligen fortsätta med”, berättar Assi en dag i början av mars, sex år senare.

”Vi började prata om en stödgala.”

Assi och Abbas hade träffats någon gång på högstadiet. Hon hade lagt märke till hans bild av Che Guevara (”eller om det var Marx?”) på jackan och en dag gick hon bara fram och frågade: ”Är du kommunist eller?”

Själv var hon inte särskilt politisk, förutom att hon var av den uppfattningen att socialism och kommunism var skit.

Det politiska engagemanget för Abbas – för ett sånt hade alltid funnits – kom hemifrån. Innan familjen flydde från Iran 1983, satt hans pappa med i ledningen för det socialistiska partiet.

”Jag har aldrig känt mig pådyvlat nån åsikt, men pappa har alltid tjatat om att man måste ifrågasätta allt.”

102 Så småningom började Assi och Abbas

springa på varann lite oftare. Ett gemensamt intresse för både teater och musik gjorde att det blev svårt att undvika.

”I början tyckte jag att han var helt dum i huvudet, han skulle alltid provocera, hitta på saker för att testa vad jag tyckte. Men sen började jag tycka att det var så skönt med nån som man kunde diskutera politik med. Och vi blev väldigt goda vänner. Det var mycket tack vare att vi hade träffats, som jag blev så engagerad i Victoria.”

I samma veva som ockupationen hade Assi och Abbas fått jobb som ungdomsreportrar på Örebro-Kuriren, han skulle plåta och hon skulle skriva.

”Eftersom vi hade fått ackrediteringar till de flesta festivaler, kunde vi gå fram till banden backstage och berätta om Victoria. Vi sa: ’Du, i Örebro vill de riva ... skulle ni inte kunna tänka er att ställa upp gratis på en stödgalä?’ Många tyckte att det verkade vara en bra grej”, berättar Assi.

Med hjälp av mycket jobb, en djävla lust och – Den Stora Gigboken från 1975, kunde Abbas och Assi arrangera sin första spelning i oktober 1994. Millencollin och Big Fish stod på scenen och i publiken fanns 300 betalande, pengar som skulle gå direkt till ”Victoriarörelsen”.

Abbas: ”Det var så konkret, vi insåg plötsligt att ingenting är omöjligt: Från att ingen trodde på idén till att vi faktiskt fick in 10 000 kronor.”

Assi: ”Alla var inte så förtjusta i det vi gjorde.”

Abbas: ”Nej, det fanns till och med de som blev irriterade. Rörelser kan lätt bli elitistiska, helt plötsligt är det viktigare vilka som var med från början, än det man faktiskt gör.”

Assi: ”Vi ville inte vara som de andra, ville inte bara stå och skrika: ’Utan hus blir det bus.’ Det räcker inte. Så vi tog pengarna vi fått in, lämnade över dem till Victoriarörelsen och tänkte: Vad gör vi nu?”

Abbas och Assi stod inför ett faktum. För första gången på länge hade det spelats bra musik i Örebro, folk hade kommit till spelningen och haft skitkul och det mesta hade fungerat. Och det var tack vare just de två som det hade blivit av.

Abbas: ”Ofta när man tycker att nåt är fel, så känner man sig bara desperat, det är så stort och man vet inte var man ska börja. Men nu hade ett hus ockuperats för att folk behövde en mötesplats, alla hade reagerat och dessutom fixade vi en stödgala. Vi tänkte att kan vi göra det här, då skulle vi kunna göra ännu större grejer.”

Några dar senare satt Assi och Abbas och pratade med två kompisar. Ingen hade något jobb på gång och det såg verkligen ut att bli ett trist sommarlov, när Abbas kläckte ur sig: ”Fan, vad kul det skulle vara att fixa en festival i Örebro.”

”Vi tog en pappersduk och började brainstorma vilt, skrev vilka band vi skulle vilja se, hur många scener som skulle behövas och hur hela festivalen skulle se ut: Den skulle äga rum mitt i stan, vara utan åldersgräns och inte kosta något”, berättar Assi.

104 ”När vi sen skulle gå hem tog Abbas med sig

den där pappersduken och sa att han skulle gå upp till kommunen nästa dag och kolla om vi kunde få pengar. Jag sa bara; 'Ja, ja, gör det du, det fattar du väl själv att de inte kommer att ge pengar till några gamla ockupanter?!' ”

Abbas: ”Men jag gick hem och skrev ner en massa argument: Att vi var arbetslösa ungdomar som ville göra nåt för Örebros unga, att vi ville bygga broar och sånt.”

Abbas garvar när han berättar: ”Det handlade om att utnyttja vad som förväntades av mig, en ung invandrarkille från en förort som vill göra nåt för samhället – kan det bli bättre?”

Dagen efter gick Abbas upp till en kultursekreterare på kommunen, Brita Molin, som visade sig vara intresserad. I efterhand säger Abbas och Assi att det nästan krävs en sån som hon för att det ska fungera. ”En person i systemet som har nåt slags förståelse för det man håller på med.” Och Abbas samtal med Brita Molin gav resultat: 6 000 kronor till det som kom att bli den första Gnällbältsrocken.

”Det var först då som vi insåg att det var på allvar och det kändes lite läskigt. Det är en sak att drömma, en helt annan att göra någonting på riktigt”, säger Abbas.

Men för att få ihop till en hel festival så krävdes det mer pengar. Kalendern visade redan juni, festivalen skulle äga rum i augusti och det var ont om tid.

Abbas och Asimina fick lära sig snabbt.

De började kolla upp hur andra hade gjort: Hur skrev Hultsfredsfestivalen sina brev till artisterna, vad innehöll en bidragsansökan från Arvikafestivalen och måste man göra en 105

utvärdering efteråt? De snodde en mening här, en mening där, för att få det att låta bra.

”Vi fattade nog spelreglerna rätt fort, det var vi ju tvungna till. Ord som Mångfasetterat lät bra, Ung generation, Invandrarungdomar och Svenskungdomar och så Förortsbarn, förstås”, berättar Assi.

”Vi valde vem vi skulle skicka fram, beroende på vem vi skulle träffa. Ibland blev det den lilla, unga invandrarflickan och andra gånger fungerade det bättre med Abbas.”

Abbas: ”Framgången ligger i taktiken. Istället för att gå dit och säga: ’Öh, vi vill ha pengar’, så försökte vi vara så formella som möjligt. Regeln var att vi skulle samarbeta med vem som helst bara de helt ställde sig bakom våra idéer.”

Assi satte sig vid telefonen och började ringa runt: ABF, kunde de tänka sig att vara med? TBV?

”Jag ringde till Örebro Promotion och sa att det här var något de bara måste vara med och arrangera eftersom ’Det är en bra grej för hela Örebro.’ ”

För en del av de gamla Victoriaockupanterna blev Abbas och Assis nya samarbetspartners för mycket. Företag och etablissemang kunde man ju inte jobba med: ”Nu har ni gjort en riktig sellout!”

”Vi struntade i dem. Jag menar, varför skrika att Örebro Promotion är kapitalistsvin, när man kan få deras stöd istället? Utan att man för den skull sviker sina ideal”, säger Abbas och drar en parallell till ett ungsocialistläger han var på som femtonåring.

”Där snackade de mest om att de tyckte Carl
106 Bildt var ful. Det är så oerhört tröttsamt när

Gnällbältesrock slår på stort

Stans enda rockfestival etablerar sig ordentligt

ÖREBRO
Örebro enda rockfestival värd namnet har vuxit till sig.

Gnällbältesrocken har i år bokat artister som i vanliga fall bara spelar på de riktigt stora galorna.

– Man kan väl säga att vi börjar profilera oss, säger en av de ansvariga, Abbas Salehi, till Kuriren.

I fjol drog Gnällbältesrock uppsättningsvis sexhundra personer till Stadsparken. I år, det andra året festivalen äger rum, kommer den siffran dubbleras. På måndag släpps press-releasen som annonserar vilka band som kommer, men Kuriren kan som första tidning presentera spellistan redan idag.

Ett av de största namnen befinner sig just nu i USA på turné.

– Vi har så gott som klart med **Refused**, säger Asimina Diamanti, men först på måndag vet vi helt säkert.

– Men bursoberst så är allt klart med ett av Sveriges mest kritikerrosade rockband, **Bob Hund**. Sedan spelar också **Mindjive**, **Sober**, **Hives** och **Liberator**, tillägger Asimina, som också är musikkritiker och kronikor på Örebro-Kuriren.

Dessutom spelar **PB Fonky** och **Peter & Co.** på festivalen som är slår på fredagen den 16.

vi har profilerat oss, säger Abbas Salehi.

– Egentligen hade vi velat köra en lördag, men det gick inte. Den helg det var ledigt i parken så var "rosormas dag" möjlensdagens efter, på söndagen. ParkFolket trodde det fanns risk för att rosorna skulle bli förstörda, säger Abbas Salehi.

Bakom festivalen döljer sig kulturföreningen Contra, en förening som på ideell grund föder främja kulturintresset hos unga.

– Vi är väldigt intresserade av alla typer av kultur. Till hösten har vi flera andra projekt i luften - det kan vara poesi, musik, konst eller teater, så länge vi kan få ihop samarbeten och hjälpa kulturintresserade ungdomar, så är vi nöjda, berättar Abbas.

Ekonomiskt stöd

För att växa så mycket som festivalen gjort på bara ett år krävs naturligtvis pengar. Tack vare samarbetspartners har det varit möjligt.

– Vi har bland annat fått hjälp av Bildningsförvaltningen, ABF och Örebro Promotion - men föreningen har också fått ekonomisk hjälp av den statliga Ungdomstyrelsen, annars skulle vi aldrig klara det här, menar Asimina.

– Av olika anledningar har vi ändå tackat nej till en del andra tillgångar som arbetspartners. Ofta har det handlat om me-

Abbas och Assi är okkupanterna som blev festivalgeneraler.

folk lägger ner tid på skitsaker. När man faktiskt kan gå in och förändra istället.”

Assi: ”Så där blir det ju ofta, det finns en massa saker i teorin, men i praktiken blir det nånting helt annat.”

Gnällbältesrocken närmade sig. När juni blev juli, stod det klart att det krävdes mer arbete än Abbas och Assi någonsin hade kunnat föreställa sig.

Assi: ”Med banden var det inga problem, de ställde upp gratis. Det var snarare allt det andra runtomkring. Ordna tillstånd, fixa ordningsvakter, ljudanläggning till scenen, ljus, det var verkligen ... mycket. Fast en hel del gick att förhandla sig till. De som hade PA till uthyrning, dem kunde vi övertyga om hur vik-

tigt det var för dem att det fanns en musikscen i Örebro och när det fanns tre konkurrenter – då lyckades vi ställa dem mot varandra för att få ner priset.”

Assi: ”Jag tror att jag och Abbas kompletterade varann. Han har den där drivkraften, han var den som var kreativ och kom på en massa saker han ville göra. Jag var den som såg till att det hände rent konkret.”

Örebros första Gnällbältsrock gick av stapeln i stadsparken den 5 augusti 1995 och sammanlagt kom 500 besökare för att se banden *Sindy Kills Me*, *Sober*, *59 Times the Pain* och gangsterrap-gruppen *Buckshot O.D.* från Borlänge.

När besökarna var hemma på sin kammar och gjorde sig i ordning, drack någon folköl, lyssnade på musik och lade på makeup, då var det redan full aktivitet nere på festivalområdet: ”Okej, finns det mackor till logerna?”, ”Nån som har koll på när banden kommer?” och ”Var fan håller ljudet hus?”

”Det är klart att det var stressigt, men samtidigt hade vi gått igenom det så många gånger och, om man får säga det själv, så var vi väl-

Assi och
Abbas första
Gnällbälts-
rock drog
500 besökare.

digt proffsiga. Ljudet var lite försenat, men det var det enda”, säger Abbas. ”Det blev en jävligt lyckad festival!”

Historien om de två sextonåringarna som gick från ockupanter till festivalgeneraler slutar egentligen här. Den första Gnällbältsrocken är över, folk står och plockar ner grejer från scenerna, städar i parken och publiken har gått hem. Abbas, Assi, och alla andra som har hjälpt till med festivalen, känner av tröttheten i kroppen och det vore nog bra med ett par timmars sömn.

Men tiden stannar inte. Däremot står den kanske still för ett par sekunder den dag, några månader senare, då det dimper ner ett brev från Ungdomsstyrelsen i Abbas brevlåda. Där står det; ” ... föreningen Contra har beviljats 175 000 kronor till sin verksamhet ...”.

”Jag läste det om och om igen. 175 000 – hundrasjuttiofemtusen – förstår du hur sjukt det kändes?”

Det var på jullovet 1995 som Abbas, Assi och några till hade satt sig ner för att skriva en ansökan till Ungdomsstyrelsen. Brita Molin, kommunens kultursekreterare, hade bistått med mallar för bidragsansökningar. Abbas och Assi skrev ett formellt brev om vilka de var (en nystartad kulturförening som hette Contra), vad de gjort och vad de ville göra. De gjorde låtsasbudgetar, tänkte: ”Om vi fick göra precis vad vi ville – vad skulle vi göra då?”

”När pengarna kom visste jag inte ens hur man öppnade ett postgirokonto, jag var tvungen och fråga mamma hur man gör när man betalar räkningar”, säger Abbas.

Assi: ”Bara en sån sak att vi inte hade ett registreringsbevis – vi undrade: Hur ska vi hantera det här? Jag var livrädd. Samtidigt insåg jag att vi kunde göra allt det vi drömt om.”

Nu började det hända saker i Örebro. Förutom Gnällbältsrocken arrangerade Contra flera gästspel med teatergrupper från andra delar av Sverige. Runtom i stan hängde affischer som uppmanade folk att ge sitt bidrag till en antologi för amatörpoeter: Verbal förlossning.

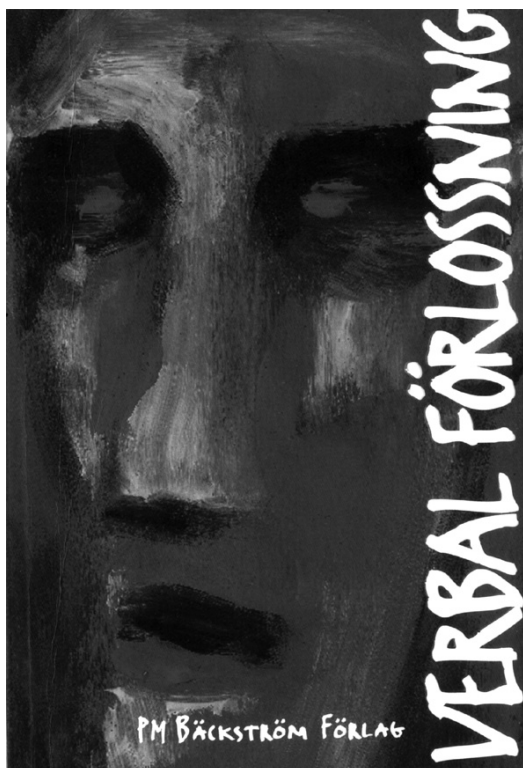
Contra bjöd in Lukas Moodysson att läsa på releasefesten och helt plötsligt stod landshövdingen med boken i sin hand och sa: ”Det här, det är framtiden, det.” När kommunen sedan anordnade en kulturvecka stod Abbas och Assi för delar av programmet, de bjöd in rejvarangörer som fick visa att ”rummet i sig kan vara en drog” och arrangemanget avslutades sedan med en debatt om vem som har rätt till kultur.

”Efter Gnällbältsrocken 1996 blev det ett sånt jävla liv. Folk tyckte att vi smutsade ner och herregud – det hade ju kommit narko-

Kulturföreningen Contra

Var en politiskt och religiöst obunden kulturförening av, med och för ungdomar. Arrangerade bland annat Gnällbältsrocken 95–98, en massa konserter, teatergästspel, poesiaftnar. Contra gav också ut diktantologin Verbal förlossning.

**Verbal
förlossning**

1996 gav Cont-
ra ut diktantolo-
gin Verbal för-
lossning. Vem
som helst kunde
lämna sitt bi-
drag och boken
släpptes i sam-
band med Bok-
mässan.

maner till parken. Skandal! Trädgårdsmä-
staren, som vi hade bokat parken av, var mer
van vid 'Rosornas dag' och röt åt oss att: 'Det
här är stadens finrum och här ska ni aldrig
mer få pissa på mattan, det ska ni ha klart för
er"', berättar Assi.

"Det kändes otroligt deppigt, för det hade va-
rit så bra. 3 000 personer och bob hund som
headline. Jag menar, med Thomas Öberg på
scenen som vrålar: 'Den här låten tillägnar
vi Marjasin ... jag ska visa dig var skåpet ska

stå, gubbdjäväl', kan det inte bli annat än fantastiskt!"

Abbas: "Kort därefter beslutade kommunstyrelsen att ungdomsarrangemang aldrig mer skulle få äga rum i stadsparken. Vi bad om att få komma, för att få ge vår version av vad som hade hänt, men det blev blankt nej."

Ja, det har funnits gånger då Abbas och Assi bara har velat tacka för sig, packa ihop och gå hem. När det inte varit värt de 2 200 kronorna före skatt de haft att leva på i månaden, sedan de slutade skolan.

Som 1998 då Gnällbältsrocken i princip regnade bort, elskåpet pajade och scenerna inte kunde stå ordentligt i den sankta marken.

Då de gick back 97 000 kronor (inte någon gigantisk summa om man jämför med andra festivaler, men tillräckligt mycket för att kommunen skulle vägra stödja nya projekt året därpå).

"Ibland har det varit skitjobbigt. Man har undrat hur fan ung kultur behandlas egentligen och frågat sig varför det är okej att hjälpa nån Skrattfestival eller vad som helst som går back med flera miljoner, men inte en rockfestival. Varför vissa saker anses fult och andra höjs till skyarna", säger Assi.

"Personligen har vi kanske också offrat en del. Vi har aldrig haft några pengar, inte varit lediga sedan gymnasiet och det har heller inte funnits någon tid att skaffa bra betyg. Å andra sidan vet jag nu att det finns andra sätt att lära sig än genom att plöja en bok."

Både Abbas och Assi har flyttat därifrån. Tråkigt? Nja, sådär, säger de själva.

”Vi är nog de som sörjer minst över att Contra har dött”, säger Abbas.

Assi: ”Folk har startat rockklubbar och nu finns det till exempel en feministisk filmförening i stan: Andra människor, andra idéer. Men de ringer mig och frågar hur man söker bidrag, vad man ska tänka på när man startar en förening och hur man fixar stadgar. Vilket är skitbra.”

Abbas: ”Contra startade ju för att ingenting fanns, för att vi behövdes. Och jag tror att – om inte annat – så fick vi kommunen att sluta ignorera folks behov av annan kultur än den som är etablerad.”

"Det är
lite Estonia
över mig"

Kanske såg du Carola i reklamen för några år sen, lyssnade på det hon sa om de funktionshinderade barnen och ungdomarna. De har det svårt. Hjälptill du med. Sätt in pengar på Kronprinsessan Victorias fond, så kan de få det bättre. En meningsfull fritid.

Kanske tyckte du att det var ett bra initiativ. Att det där var väl fint ändå. Och jo, nästa lön kan jag kanske sätta in en slant till de som inte har det lika bra som jag. Vad är det för konstigt med det?

En hel del om du frågar Finn eller Jonas.

Jonas uttrycker sig så här: "Carola pratade i min TV, hon pratade om mig, om många av mina kompisar, vänner och kolleger och hon ville att svenska folket skulle tycka synd om oss."

Vi sitter i Jonas lägenhet i Malmö, Finn och jag har just kommit hit, och vi är här för att prata om vad de har gemensamt. De är båda nyinflyttade – Finn från Stockholm och Jonas från Göteborg, de har sysslat med politiken nästan hela sitt liv och de har båda ett funktionshinder. Finn är blind och Jonas har en CP-skada. Men vi tänker också prata om dig och mig. Hur vi ser på andra människor.

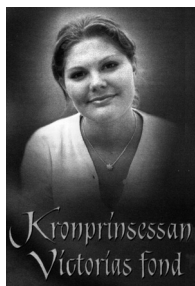
"När jag var yngre hade jag en extrem syntfrilla", berättar Finn. "Har man femton centimeter sprayat hår rakt upp, förutsätter det att folk förstår att det är ett medvetet val. Att man inte gör det för att man är knäpp eller att ens kompis lurat en att se ut så. Utan för att man vill provocera. Men jag kunde höra det bakom min rygg, 'herregud, han vet inte hur

Jonas.

Finn.

hemskt det ser ut'. Och det är en fruktansvärd maktlöshetskänsla när man inte kan bli tagen på allvar. När folk tror att förståndet sitter i synnerven."

"Jag menar, det spelar ingen roll vad jag gör, folk betraktar mig som ett freak ändå. Ingen skulle reagera om jag petade mig i näsan på tunnelbanan eller kom gående i klänning, utan mer 'ja, ja, den stackarn vet inte bättre'."

Victoriafonden

är en fond inom Radiohjälpen, instiftad av kronprinsessan Victoria, som ska hjälpa funktionshindrade barn och ungdomar att få en mer meningsfull fritid.

Stackars Victoria

är en fond, instiftad av Förbundet Unga Rörelsehindrade, som ska hjälpa Victoria att få en mer meningsfull fritid.

Som den gången då Finn stod med en kompis i bankomatkö. Bakom honom började en berusad kille söka kontakt, han sa till Finns kompis att "åh, så han klarar att ta ut pengar själv?". Finn blev förbannad, vände sig om och sa: "Ja, han klarar det själv." "Förlåt", mumlade den berusade killen, men när Finn vägrade acceptera ursäkten och skulle gå därifrån, började killen gapa. Han skrek att det var rätt åt Finn att han var blind, "hoppas att du aldrig nånsin får synen tillbaka".

"Från omtanke till hat är det inte särskilt långt. Någon du tycker synd om och har en 'klappa på huvet-inställning' till, det är en person du inte respekterar. Med honom eller henne kan du gulla, men också – och det är det värsta – förakta. Det handlar bara om vilket humör du är på eller hur vederbörande reagerar."

"Och jag är liksom till för alla. Folk börjar fråga vad jag läser på tunnelbanan eller till och med hur jag gör i sängen. Jag är en telefonautomat som vem som helst kan prata med, när det passar dem. Det finns ingen respekt för min integritet."

Är det någon gång positivt, att folk bara är nyfikna och undrar?

”Ibland kan jag väl vara en isbrytare, när jag hugger tag i nån och frågar om hjälp att hitta till Pressbyrån. Man kan börja snacka om andra saker, inleda ett samtal. Men oftast är det lite Estonia över mig, folk bryr sig inte på riktigt.”

Är du inte hård i din bedömning?

”Nej, jag är ärlig. Jag tror att man ser på mig som ett ytligt veckotidningsreportage, som om man var hemma hos Alice Timander. Så kan de säga att ’jag pratade med en blind och det verkar så jobbigt ... stackarn’. Men man går aldrig ett steg längre och tänker ’varför är det jobbigt?’. För då blir det helt plötsligt politik.”

Jonas: ”Jag som funktionshindrad har det jobbigt på grund av hur samhället är uppbyggt, men jag, Jonas – mig är det inte synd om. Jag har ont i ryggen ibland för att jag sitter så mycket i rullstol, men vad fan, det får man av att jobba på en verkstad också.”

”Det är den här bilden av oss som offer ... Vi tillhör verkligen vård-skola-omsorg-paketet och finns det pengar kan man vårda oss. Men jag vill inte att nån tar hand om mig, jag vill ha mina rättigheter som medborgare.”

Både Finn och Jonas säger att de hellre skulle vilja syssla med annat än handikappfrågor, men att det handlar om tvång. För även om Finn är engagerad i till exempel miljöfrågor, så tvingas han hela tiden att konfronteras med diskrimineringen av funktionshindrade i sin egen vardag. Fungerar inte färd-

färdtjänsten

Reglerna för färdtjänsten varierar beroende på var du bor. I Stockholm har man rätt till 72 färdtjänstbiljetter, enkel resa, per år. Kostnad: max 450 kronor per månad.

**Förbundet
Unga Rörelsehindrade**

Unga Rörelsehindrade är ett förbund för medlemmar upp till 30 år. De arbetar för unga rörelsehindrades rättigheter i samhället.
Adress:
Unga
Rörelsehindrade
Box 473 05
100 74
Stockholm
08-685 80 80
[www.ungaror
elsehindrade
.com](http://www.ungaror
elsehindrade.com)

tjänsten, fungerar inte Finns liv. Han kan inte fixa ett jobb, inte träffa vänner eller en partner. Han står still.

Och Jonas säger: "För mig handlar det om att överleva och även om det kanske låter dramatiskt så är det faktiskt så det är. Man kan inte bortse från förtrycket och det går inte att hålla käften. Om inte jag gör nåt så är det ingen annan som gör det heller. Handikapprörelsen är fruktansvärt mesig."

Finn: "Jag tror att det beror på att den har varit så otroligt knuten till socialdemokratin. Man har sett staten som den enda möjligheten till stöd, men de där gigantiska statsbidragen till handikapprörelsen har snarare förlamat än hjälpt till. Istället för en gräsrotsrörelse har man fått en massa tjänstemän som bromsar."

Jonas: "Ja, och för mig är det dessutom som att sova med fienden. Det är inte så konstigt att vi var bland de bästa länderna i världen på handikappanpassning under 1950-talet, med tanke på hur sargade de andra länderna var efter andra världskriget. Men vad har man egentligen gjort sen?"

"Jo, man har byggt ett speciellt samhälle för funktionshindrade. Där vi har rätt att gå i skolan, men vi ska gå i specialskolor. Där vi har rätt att ta oss ut på stan, men vi måste åka färdtjänst istället för kollektivt. Där vi har rätt att arbeta, men i speciellt skyddade verkstäder och det ena med det andra."

Finn: "Och många handikappade tror att om de säger ifrån, då kommer saker och ting att bli ännu värre. Vi kommer att bli straffade, då är det bättre att vara rädda om det vi

har istället. Det är ett väldigt konstigt sätt att resonera.”

Jonas: ”Jag tror verkligen att handikapprollen behöver såna som mig och Finn.”

När färdtjänsten gjorde stora nedskärningar i mitten av 1990-talet reagerade Unga Rörelsehindrade och Unga Synskadade – där Finn har varit aktiv sen han var 12 år – med en blockad av Landstingshuset i Stockholm. I två timmar, mitt under ett landstingsfullmäktigemöte, blockerades ingången.

”Vi släppte bara in och ut folk på jämna kvarter, så ofta som man får beställa en taxi genom färdtjänsten. Men vi var schyssta – vi kan få vänta uppemot 35 minuter på en bil. Så gjorde vi inte med dem”, berättar Finn.

”Vi delade ut flygblad, ropade slagord och det var nästan vackert. Vi hade aldrig varit så eniga, så arga. Och vi hade ju rätt. Mats Hulth kom ut och var jätteupprörd, han sa att det var odemokratiskt det vi höll på med, men vi sa att ’du hade inte ens kommit till det här mötet om du hade haft färdtjänst’.”

”Det kändes så otroligt skönt att för en gångs skull känna att det här är vårt samhälle och nu får ni fråga oss om lov. Vi fick sätta käppar i hjulet för den politiska process där vi aldrig räknas annars.”

Fick er aktion någon effekt?

”Det beror på hur man ser det. Färdtjänsten är fortfarande dålig. Men det gjorde mycket för vår självkänsla och jag tror att politikererna insåg att det skulle bli problem om de försämrade ytterligare i framtiden.”

Unga Synskadade

Unga Synskadade är en politiskt och religiöst obunden förening för och av synskadade ungdomar mellan 12–30 år. Föreningen bevakar synskadades situation i samhället och arbetar för att förbättra villkoren för synskadade ungdomar.
Adress:
Unga Synskadade
Sandsborgsvägen 44
122 88 Enskede
Tel 08-39 90 00

I 62 procent av kommunerna saknas buss anpassad för rörelsehindrade. (Källa: Handikappombudsmannens delrapport till regeringen 1999)

Inte långt från Jonas lägenhet ligger Triangeln, ett köpcentrum i centrala Malmö. För ett år sen stod trafiken därutanför stilla.

”Skånetrafiken hade en regel att rörelsehindrade inte fick åka med deras bussar”, berättar Jonas. ”Först trodde jag att det hade med vår säkerhet att göra, att man inte kunde sitta fast i stolen ordentligt. Men det handlade inte alls om det utan om att vi kunde skada medresenärerna. Dessutom räknade de oss som gods – jo, faktiskt – inte som människor, utan som gods. Och det är verkligen förtryck i dess mest osminkade form.”

Vad gjorde ni?

”Vi blockerade bussen, både framför och bakom, vi pratade i megafoner och det blev en otroligt häftig grej. Media var på och två dagar senare uttalade sig Handikappombudsmannen och sa: ’Det här är ren och skär diskriminering och det kan inte accepteras i en demokrati’.”

Och Skånetrafiken backade?

”Nej, faktiskt inte. Men några dagar senare följde både TV4 och Arbetet med oss när vi skulle på bussen och när chauffören såg det där uppbådet, vågade han inte neka oss. Han ville väl inte framstå som boven i TV antar jag. På kvällen visades de där bilderna i Nyheterna, man sa att ’nu är det fritt fram för de rörelsehindrade i Skåne att åka buss’ trots att det inte var så. Två dagar senare kallade Skånetrafiken till presskonferens och sa att regeln var borta. Det var en otrolig seger.”

Hur viktigt var det att ni fick med er medierna?

”För oss, alltså Unga Rörelsehindrade, är det viktigt att skapa opinion, det är det som

skapar det bästa trycket på makthavarna i Sverige och många gånger beror det på om medierna är med eller inte. Men personligen skiter jag i om folk tycker att det är bra om vi anpassar kollektivtrafiken eller inte, så länge jag kan åka buss. Däremot hoppas jag – men det är steg två – att folk inser varför det är viktigt att vi anpassar. Att de förstår att man inte kan förtrycka människor på det sättet i en demokrati.”

Finn håller med om att det är viktigt att skapa opinion, men poängterar samtidigt att det inte är helt säkert att konsekvensen blir förändring bara för att opinionen står på ens sida.

”Om du skulle fråga folk om de tycker att handikappade ska få åka kollektivtrafik eller om blinda ska kunna läsa alla dagstidningar, så skulle nog alla säga att jo, det är klart att de ska. Men sen skulle de springa vidare och absolut ingenting händer. Då måste man ta till andra metoder”, säger Finn och berättar att när han var med och blockerade en buss vid Slussen i Stockholm mitt i natten, då blev folk riktigt förbannade. Fast det tycker han inte betyder att aktionen i sig var misslyckad.

Jonas: ”Det kan jag hålla med om och jag skulle vilja ta ett motsatt exempel. Jag var nämligen med på en bussblockad i Stockholm också, men det var en lördag eftermiddag mitt i sommaren och ingen hade särskilt bråttom. Då stod folk och applåderade. Det blev nästan bara nåt slags utflykt, ’vi kan väl ge godis till barnen’, typ.”

”Sen gör man en aktion i rusningstrafik eller mitt i natten, när alla ska hem, och då kan

Det finns 18 kommuner där alla idrottshallar, simhallar och ishallar är anpassade för rörelsehindrade. Sverige har 288 kommuner. (Källa: Handikappombudsmannens delrapport till regeringen 1999)

**Lagen om
anpassad
kollektivtrafik
1979/80**

Slår fast att kollektivtrafik ska anpassas med hänsyn till resenärer med funktionshinder.

»Nästan hälften av alla funktionshindrade människor – 47 procent – känner sig utanför p g a sitt funktionshinder.

Cirka 7 procent anser att det är praktiskt omöjligt att delta i aktiviteter p g a funktionshindret. Utanförskapet är större bland yngre än bland äldre.«

(Källa: Arbetsmarknad för unga med rörelsehinder, 1999)

man inte unna oss en liten demonstration. För det får liksom inte kosta en självt nånting.”

Hur har det gått?

Jonas: ”Vi gjorde fem aktioner under sommaren 1998 och då gick landstingsborgarrådet ut och sa att år 2002 ska Stockholm vara Europas mest tillgängliga stad.”

Finn: ”Det är inte första gången man säger så. Redan 1980 beslutade man att kollektivtrafiken skulle handikappanpassas. Men ... ja, så blev det ju inte. Och sist jag hörde någont pratade man om 2010. Så att vi ska vara snälla till dess.”

Jonas: ”Ja, problemet är att aktionerna avstannade när man fick det där löftet och har man inget tryck så händer ingenting. Då blir löftena bara till tomma ord.”

Jonas växte upp i Ockelbo och när han beskriver sin barndom blir historien rätt glad och rolig. I alla fall ett tag. Han var den ständige upprorsmakaren på dagis, han som vägrade gå på samlingen, som tyckte att det var idiotiskt att man var tvungen att vara ute och leka i hela två timmar varje dag. Tack vare honom sittstrejkkade barnen tills den hårdaste av alla fröknar släpade dem över golvet och Jonas var också den som övertalade de andra att rymma från dagis.

”Vi sprang så fort vi kunde men, ja ... det gick ju inte så fort för mig. De tog oss.”

Men sen kommer han in på grundskolan, eller grundskolehelvetet, som han kallar tiden. Han säger att han fortfarande vaknar på strålande humör om morgnarna, bara för att han slipper gå dit. Skit samma om det samlar sig räkningar

på köksbordet och han har löjligt ont om pengar. Han slipper i alla fall gå till skolan.

”Det blev en chock att börja där. Jag fick en stämpel på mig att jag var svag, inte som andra, och jag förstod ingenting. Jag hade aldrig känt mig svag.”

”Sen var det den där klassiska grejen med att man inte kunde vara med och spela fotboll och sånt också. Jag blev isolerad och har man en gång blivit det är det svårt att bryta. Då är det lättare att bli tyst och hämmad. Lite ’konstig’.”

”I högstadiet var de på mig väldigt mycket och jo, man kan nog säga att jag var mobbad. Men det handlade inte så mycket om mitt handikapp egentligen. Jag pratade annorlunda, använde ord de inte gillade, svåra ord. De trodde att jag ville visa mig märkvärdig, men det var så vi pratade hemma, det var så jag hade blivit uppfostrad.”

Jonas berättar om sina föräldrar. Pappan, en före detta ingenjör och aktiv moderat och mamman, som arbetar som specialpedagog i skolan. Om att de, som kommer från en ”gamal överklassläkt”, alltid har diskuterat politik hemma.

”Även om vi alls inte tycker likadant, så har det varit högt till tak och det är klart att det har påverkat mig. Sen har de alltid trott på mig, jag har inte känt mig särbehandlad på grund av mitt funktionshinder. Istället har pappa sagt: ’Jonas, du som kan uttrycka dig så bra, du borde bli advokat.’ Det är få funktionshindrade som har fått det självförtroendet hemifrån.”

Men trots Jonas bakgrund och självförtroende, förvandlades han till en annan person under åren i grundskolan.

Från patient till medborgare

I april 2000 presenterade regeringen en ny handlingsplan för handikappolitiken. Där säger man bland annat:

- Handikapperspektivet ska genomsyra alla samhällssektorer.

- Befintliga offentliga lokaler och allmänna platser ska vara tillgängliga för funktionshindrade före år 2010.

* Ett nationellt tillgänglighetscenter skapas.

- Kollektivtrafiken bör vara tillgänglig för funktionshindrade år 2010.

»Mer än hälften av Sveriges skolor är inte anpassade för rörelsehindrade.«
(Källa: Handikappombudsmannens rapport till regeringen 1998)

”Ju längre tiden gick, desto mer hoptryckt blev jag och det var som en enda lång plåga. Fast en dag fick jag bara nog och insåg att om jag inte slår tillbaka nu, då kommer jag att försvinna helt.”

”Så jag började med teater och där nånstans vände det faktiskt. Jag var med i en lokalrevy och nästan alla i Ockelbo kom dit, det var rätt häftigt. Just i min klass var det visserligen idrottskilleidealet som gällde och de tyckte att det var fjolligt med teater. Men det sket jag i. För jag hade hittat min grej.”

När Jonas skulle börja gymnasiet bestämde han sig för att lämna Ockelbo och ’de där bonniga killarna’ och sökte istället in på Riksgymnasiet för rörelsehindrade i Göteborg.

”Men jag var noga med att ändå hamna i en vanlig klass och det var verkligen tur. För den där skolan var så oerhört segregerad. De rörelsehindrade satt i sina korridorer och umgicks bara med varann och tvärtom. Dessutom var deras undervisning på en mycket lägre nivå, vilket är helt oacceptabelt. Det fanns folk som fick sin framtid sabbad där.”

”Samtidigt var det bra för mig, för mitt politiska engagemang vaknade i den där vevan. Jag stod inte ut med att människor blev så förtryckta och insåg ju att jag tvungen att engagera mig.”

På vissa sätt är Jonas och Finns bakgrund lite lika. Båda kommer från övre medelklassen. Finn växte upp i Saltsjöbaden, som är ett minst sagt välmående område utanför Stockholm. Mamman är gymnasielärare, pappan

som varit VD för flera företag, är numera pensionär och ”kan leva på sina aktier”.

När Finn pratar om sin barndom säger han, precis som Jonas, att han aldrig riktigt passade in, ”jag var alldeles för annorlunda”. Och även Finn har minnen från ett tidigt engagemang.

”Jag var väldigt bestämd. Inför kärnkraftsomröstningen tyckte mina föräldrar helt olika och jag tog okritiskt ställning för min mamma, som ville ha ett totalstopp. Pappa har berättat hur jag sprang ut barfota på tomten och sa att ’jag vägrar gå in om inte du röstar som jag vill’. Som sagt. Väldigt bestämd.”

”När jag var 12–13 började jag engagera mig i Unga Synskadade och där i slutet av 1980-talet, jag minns inte vilket år, gjorde vi en aktion mot färdtjänsten. De hade ett möte i Solna och först försökte vi blockera ingången, men dörren gick åt fel håll och det blev lite pinsamt. Så vi satte oss i nån slags Gandhi-ring och försökte dela ut flygblad istället. Jag tror att det var den första aktionen jag gjorde.”

Det skulle komma att bli många fler och när jag frågar vilka frågor som är viktigast för honom har han svårt att välja. Igår var han på ett möte med Socialister för sexuellt likaberättigande – det känns viktigt. Som miljörörelsen och feminismen.

”Sen är jag ju halvhjärtat engagerad i handikapprörelsen, men det ger mig inget och ingen bryr sig, medierna tycker inte att det är coolt och det är mest en mat för dagen-kamp.”

Kommer du att sluta vara aktiv inom handikapprörelsen?

**Ungdomar-
nas demokrati-
kommission**

analyserade
vilka svårighe-
ter unga har att
göra sin
röst hörd.
Ungdomarnas
demokratikommi-
ssion överläm-
nade i sep-
tember 2000
rapporten "In-
gång". Beställ-
den från Lands-
rådet för Sverig-
es Ungdoms-
organisationer:

Adress:

LSU

Kungsgatan

74, 5 tr

111 22

Stockholm

08-440 86 70

www.lsu.se

info@lsu.se

"Nej, men jag kommer nog att agera på ett annat sätt, mer internt. Jag har just skrivit en kritisk artikel om handikapprörelsens orealistiska tro på att 'om bara folk förstår oss, så blir allt bra'. Jag skrev att de helt saknar maktperspektiv och att jag har upplyst klart nu. Det får räcka. Det är så jag kommer att hålla på tror jag, kritisera inifrån när ingen annan gör det."

Jonas, som är ordförande för Unga Rörelsehindrade, är lite orolig för att han enbart ska tvingas prata om funktionshinderades rättigheter.

"Jag vill liksom inte bli en funktionshinderaktivist, jag tycker att så många andra frågor är viktiga. Jag har varit med i Ungdomarnas demokratikommission och när de ringde tänkte jag att nu, nu ska jag ägna mig även åt annat. Men sen händer det som alltid händer. Nämligen att om inte jag pratar om det, så är det tyst. Så jag fortsätter. Jag måste ju."

Har någon av er varit aktiva i ett politiskt parti?

Jonas: "Nej."

Finn: "Nej."

Varför inte?

Jonas: "För att jag aldrig har sett partipolitiken som ett alternativ, det har inte funnits ett parti för mig helt enkelt."

Du då Finn ...

"Jag vet inte. Jag tror inte att det spelar roll huruvida det fanns ett parti som stod mig nära ideologiskt, för partier passar inte mig. Det handlar om hierarkiska strukturer som redan är uppbyggda och det vill jag inte vara en del

i. Då passar de rörelser jag har varit aktiv inom, mig bättre.”

Det är en vanlig kommentar det där, att partierna är hierarkiska och det går inte att påverka. Men har ni försökt?

Finn: ”Jag har följt folk på håll som engagerat sig i till exempel vänsterpartiet och för mig är det tydligt att det är ett annat språk. En annan kultur som inte är jag.”

Jonas: ”Jag jobbar ju väldigt mycket mot partierna på grund av Unga Rörelsehindrade och tycker nog att jag har en ordentlig insyn i hur det fungerar. Jag ska ge dig ett slående exempel ...”

”Jag skulle debattera Demokratiutredningens handikappolitiska perspektiv, vilket i sig var lite underligt eftersom det inte finns något sådant. Det fanns med under ett kapitel om IT, där det stod att IT kommer att förbättra för de funktionshindrade eftersom IT inte registrerar de fysiska förutsättningarna. Jag tycker att det var ett sjukt tänkande, att IT skulle ge oss våra demokratiska rättigheter.”

”Men jag satt alltså ändå där med utredningens ordförande Bengt Göransson och skulle debattera. Han började slingra sig och sa att *tanken* i Demokratiutredningen kommer att förbättra för funktionshindrade eftersom utredningen *slår fast* att alla människor är lika mycket värda. Jag sa: ’Bengt Göransson, man kan inte prata om människors lika värde, utan att ta de politiska konsekvenserna av det. Då skulle du ha blivit präst istället.’ Då säger han att ’jag förknippar mig hellre med Martin Luther King som var präst, än med Bill Clin-

Demokratiutredningen

Regeringen tillsatte 1997 en utredning för att belysa förutsättningar, problem och möjligheter för det svenska folkstyret. Demokratiutredningen skulle också studera det låga valdeltagandet och föreslå åtgärder för att öka medborgarnas delaktighet och engagemang i det demokratiska systemet. Ordförande var Bengt Göransson.

Demokratiutredningen överlämnade sitt slutbetänkande ”En utställig demokrati! Politik för folkstyret på 2000-talet” (SOU 2000:1) till demokratiminister Britta Lejon i februari 2000. Läs mer på: www.demokratitorget.gov.se

ton. Så fram för fler präster i politiken.' Och så var debatten slut.”

retoriker

Person som kan konsten att uttrycka sig på ett korrekt, logiskt och formfulländat sätt.

Jonas berättar att efteråt kom Bengt Göransson fram till honom och sa att även om han inte höll med honom, så tyckte han ändå att Jonas var en bra retoriker. Han skulle kunna gå långt.

”Han trodde väl att jag skulle bli glad, ’wow, Bengt Göransson tycker att jag är bra på att prata’, men det han egentligen sa var ju att stryker jag allt mitt innehåll så kan jag bli nåt. För mig är det typiskt för den där världen, att man ska säga så mycket saker utan innehåll som möjligt. Det är just därför jag aldrig nånsin kommer att engagera mig i något parti.”

"Välkomna
till
lotteriet"

Människorna som råkade passera Momo någon gång under de där höstdagarna var säkert på väg nånstans.

Till jobbet, hem, för att träffa en kompis på ett fik eller kanske skulle de bara gå på en promenad.

Men inte Momo. Han var inte på väg nånstans. Det här var inte hans stad, inte hans land, han kände inte de här människorna. Han var bara rädd och genomfrusen. Tre dagar hade han sovit i parken, det var kallt och höst, regnet blötte ner kläderna och pengarna började ta slut. Momo köpte kaffe för att hålla värmen.

”Det var jätteläskigt. När jag gick av i Stockholm tittade jag åt ena hållet och åt det andra, men det var som om jag slutade tänka. Vad skulle jag tänka? Vart skulle jag ta vägen, vem skulle jag vända mig till? Jag kände ingen”, berättar Momo. ”Jag hade hört att en del gömde sig i kyrkorna och jag hade fått ett nummer till Alsike kloster. Men när jag ringde sa de att de inte hade någon plats.”

Det här var 1997. Redan ett och ett halvt år tidigare hade den då 20-åriga Momo kommit till Sverige för att söka politisk asyl. I Turkiet, under en förstamajdemonstration, där slagorden handlade om kurdernas rättigheter, hade han nämligen blivit tagen av turkisk polis och satt i fängelse. Som förhörsmetod använde sig poliserna av misshandel och tortyr och när väl Momo slapp ur fängelset var han så livrädd för att de skulle komma tillbaka att han bestämde sig för att lämna familj och vänner, ja, hela sitt liv bakom sig, och istället satsa allt på att

Momo och Hanna.

människor på flykt försöka få en framtid i Europa.

Antal flyktingar i Europa: 4, 9 miljoner

Antal flyktingar i världen: 19, 8 miljoner

(Källa: UNHCR, 2002)

”Jag hade en bild av att Europa skulle vara himlen. Jag hade släkt som hade flyttat till Tyskland och när de kom och hälsade på i Kurdistan kom de i fina bilar, barnen hade så fina kläder.”

”Nu vet jag att de förmodligen hade städat djävligt många toaletter för att få ihop till den där bilen, men det visste jag inte då. Europa var himmelriket, och jag tänkte att där finns något som heter mänskliga rättigheter. Där kan jag söka asyl.”

länder med flest antal flyktingar

Pakistan 2,2 miljoner

Iran 1,9 miljoner

Afghanistan 1, 2 miljoner

Ryssland 1,2 miljoner

Tyskland 988 500

(Källa: UNHCR, 2002)

Det är många som tänker som Momo gjorde, flyktingar som söker en fristad i något av Europas länder, som hoppas på ett bättre liv. Problemet är bara att Europa inte vill ha dem. Endast hälften av alla dem som sökte asyl i Sverige under 1990-talet fick stanna, resten avvisades. Och i kampen mot de oönskade flyktingarna sätter Europa in allt tuffare vapen. Gränskontrollerna blir hårdare, visumreglerna strängare och metoderna för att hitta flyktingarna allt mer förfinade. Fingeravtryck på alla asylsökande över 14 år, poliser utplacerade i Islamabad och Nairobi, och nu planerar Storbritanniens gränspolis att börja använda detektorer för att upptäcka hjärtslag och utandning hos människor som håller sig gömda i diverse lastutrymmen.

Konsekvenserna av politiken syns ofta i form av notiser i någon av de stora dagstidningarna. Femtioåtta kineser kvävda till döds i en lastbil, två tonåringar från Guinea hittade ihjälfrusna i bagageutrymmet på ett flygplan

132 och drucknade kvinnor och män som spolats

upp på stränderna längs Solkusten. Faktum är att sedan 1983 beräknas 2 000 flyktingar ha drunknat runt Europas kuster.

”Envar har rätt att i andra länder söka och åtnjuta fris-tad från förföl-jelse.”
(Källa: Artikel 14 i FN:s de-klaration om mänskliga rätt-tigheter)

Men när Momo gick in på polishuset i Göteborg i juli 1996 fanns inte den tanken, han visste inte hur ovälkommen han egentligen var, han trodde fortfarande på orden ”envar har rätt att i andra länder söka och åtnjuta fristad från förföljelse”.

Han övervann rädslan för poliser i uniform och gick in och sa: ”Jag vill söka poli-tisk asyl.”

”Jag hamnade på en flyktingförläggning. Det var ganska svårt att leva så. Jag delade rum med åtta andra människor, som alla talade olika språk. Men det värsta var ändå att få vänta. Först väntar man på den stora intervjun, på att de ska förhöra en. Sen på ett svar om man ska få stanna eller inte.”

»År 2001 kos-tade tvångs-avvisningar av människor totalt 48,9 miljoner kronor.«
(Källa: Kriminal-vårdsstyrelsen)

”Det är så otäckt när polisen kommer. En kille jag hann bli kompis med, honom hämtade de tidigt en morgon, ställde sig bara vid sängen och sa: ’packa.’ Jag frågade efter honom: ’Var är min kompis? Kommer han tillbaka?’ De sa: ’Nej, vi har skickat hem honom.’”

Momo berättar hur han började bli orolig över att han skulle gå samma öde till mötes, att han snart skulle väckas en morgon av poliser vid sängkanten.

”Jag bad en kille från Palestina byta säng med mig på nätterna. Vi hade nummer på rummen där det stod våra namn så jag tänkte att om han sover där kan de inte skicka iväg fel person. Ibland gav jag honom ett paket cigaretter, ibland fick han några kronor.”

Asylkommittén och FARR

(Flyktinggruppernas och Asylkommittéernas Riksråd) FARR är en politiskt obunden paraplyorganisation som bildades 1988. FARR bistår flyktinggrupper, asylkommittéer och enskilda.

Adress:
FARR
Box 137
776 23
Hedemora
Tel 0225-
147 77
[http://hem.
passagen.se
/asylum/](http://hem.passagen.se/asylum/)

Men några poliser kom inte för att hämta Momo. Istället fick han hämta ett brev i receptionen där det stod att polisen ville prata med honom.

”Jag blev jätterädd, tänkte att ’vad vill de mig? Jag har inte gjort något.’ Så jag ringde min advokat och frågade. Han visste inte, men han skulle ringa upp mig senare. Och han ringde sen, sa: ’Jag är ledsen, men du ska utvisas.’”

Det var alltså därför Momo hamnade i Stockholm hösten 1997. Det var därför han satte sig på ett tåg till en stad han inte kände och det var därför han sov i en park fastän det började bli höst. Och det var därför han ringde de där samtalen från telefonkiosken innan han till slut via Asylkommittén fick ett bra telefonnummer.

”Jag sa: ’Hej, jag heter Momo, du kanske har hört mitt namn av Asylkommittén. Jag står här på S:t Eriksplan, vid utgången, och jag behöver hjälp.’ Han sa: ’Jag kommer.’”

”Jag hade en sån tur som träffade den här personen. För det var han som fick mig att möta Hanna.”

Hannas engagemang hade börjat nån gång på högstadiet. Först i en lokal Amnestygrupp och sen genom att hon började besöka Flyktingsslussen hemma i Katrineholm.

”Det bara blev så. Jag var intresserad av världen och politiken och på Flyktingsslussen kunde jag träffa människor som hade varit politiskt engagerade. De berättade varför de hade varit tvungna att fly från sina länder och ja, vi

blev vänner helt enkelt”, berättar Hanna.

Men efter drygt ett år skulle Hannas nyvunna vänner slussas vidare och hon började inse att de faktiskt inte skulle få stanna i Sverige.

”Det där väckte nåt slags vrede i mig och flyktingpolitiken kom att bli en symbol för sakens tillstånd. Inte bara för hur det ser ut i världen – att människor måste fly – utan också för att när de väl kommer hit, då är de inte välkomna.”

Första gången Hanna skulle träffa Momo var hon fruktansvärt nervös. En kompis hade ringt och berättat om Momo: ”Jag träffade honom på S:t Eriksplan för tre dagar sen och han har bott här, men nu ska jag iväg och resa. Kan han vara hos er ett tag?” Hanna och hennes pojkvän, som befann sig på semester, gav klartecken. Jo då, Momo kunde låna lägenheten.

”Men när vi kom hem och skulle gå uppför trapporna till lägenheten, kändes det rätt läskigt. Hur skulle vi vara för att inte skrämman livet ur den här människan, som ju redan var så skrädd. Vad skulle vi säga?” berättar Hanna och säger sen att Momo såg lite rädd ut när han öppnade dörren.

Momo förstod att det här var människor som ville hjälpa honom, men han var ändå orolig.

”Jag visste inte om jag verkligen kunde lita på dem och hur jag skulle bete mig. Hur skulle det gå till? Den där killen hade sagt: ’De är mina vänner och de är jättesnälla’, men det var ändå läskigt att de visste något om mig. Jag visste inget om dem”, säger Momo.

Så sakteliga försökte ändå Hanna, hennes

Amnesty

Amnesty International är en världsomspännande organisation som arbetar för mänskliga rättigheter. Organisationen ”står fri från alla regeringar och ideologier”.

Adress:

Box 4719

116 92

Stockholm

08-729 02 00

E-post

info@amnesty.se

www.amnesty.se

visumtvång

Sverige har idag visumtvång mot totalt 133 stater. När man söker visum prövas huruvida det finns en risk att personen inte åker hem igen. Finns det en risk att personen vill stanna, får han/hon inte visum.

(Migrationsverket, 2002)

kille Jonas och Momo lära känna varann. De spelade spel och gitarr, gjorde utflykter och i brist på ett gemensamt språk försökte de med kroppsspråket.

Hanna: "Det var verkligen ett par intensiva veckor. Men sen började vårt vanliga liv och det fanns ingen naturlig plats för Momo. Vi var tvungna att vända oss utåt och tänka: 'Var kan vi hitta en fristad?' Det slutade med att Momo fick hoppa runt bland våra vänner och det var fruktansvärt att behöva följa med till olika platser och säga 'ja, hejdå, nu får du lita på de här människorna'. Att se honom må så dåligt gång på gång, det var hemskt."

Momo: "Jag hade börjat tänka att Hanna, henne kan jag lita på och jag ville inte flytta därifrån. Men jag hade inget val. Och det kändes bara så fruktansvärt mörkt att inte få stå still någon gång."

Efter två månaders flyttande fick Momo möjlighet att stanna på en plats under en längre tid, i ett hus utanför Stockholm skulle han kunna gömma sig och snart stod Hanna och vinkade av honom på Centralen.

Momo: "När tåget åkte var jag ledsen, det är svårt att förklara ... Men jag gick in på toaletten och började gråta. Jag tänkte: 'Är det så här det ska bli i mitt liv? Ska jag bara fly runt, runt. Få hjälp av människor tillfälligt och sen hejdå?' Jag tänkte att jag aldrig skulle få träffa Hanna igen."

Hanna: "Men vi hade hunnit bli verkliga vänner och kanske är det förutsättningen för att hjälpa en människa på det sätt som vi gjorde sen."

mo, ringde, frågade hur han mårde, såg till att han hade kläder, så började hon och flera andra också på allvar jobba med hans "fall". De höll kontakt med advokater och läkare, sökte pengar i olika fonder för att han skulle få möjlighet att genomgå olika undersökningar.

Hanna: "Han var till exempel tvungen att genomgå en rättsmedicinsk undersökning för att bevisa att han verkligen hade blivit utsatt för tortyr. Det handlar mycket om det, att kartlägga och bevisa. Din historia, din ångest och din sorg, är ingenting värd om du inte har ett papper och en stämpel."

"Hela tiden var man rädd för vem man pratade med, vem man kunde lita på. Å ena sidan ville man berätta för hela världen att så här lever faktiskt människor i Sverige. Men samtidigt fanns det saker, som man av säkerhetsskäl inte kunde berätta ens för sina närmaste vänner. Man var tvungen att skydda honom."

Ett ord som Hanna återkommer till är byråkrati. Slump och byråkrati. Vem får stanna och vem blir utvisad? "God dag och välkomna till lotteriet. Idag kan du vinna högsta vinsten, din frihet i fantastiska Sverige. Eller också inte ... hejdå, lycka till därhemma."

"Det berodde många gånger på vem man träffade och om den människan råkade ha en bra dag eller om han eller hon hade för mycket att göra just då. Som med advokaten. Vi trodde hela tiden att hon jobbade stenhårt på fallet, kämpade. Men när vi ringde fick vi alltid rätt diffusa svar och sen, när det hade gått ett år, fick vi veta att Momos fall mer eller mindre låg i en folder på hennes kontor, att hon hade lagt ner det."

»Cirka 2 500 flyktingar gömmer sig undan utvisning från Sverige. Merparten har levt i Sverige i flera år.«

(Källa: Asylkommittén i Stockholm)

»Staterna inom EU håller transportbolagen ansvariga om människor utan giltiga resedokument har anlånt med deras transporter. Bolagen får böta uppemot 2 000 pund/person (cirka 28 000 kr). I Sverige är bolagen än så länge bara återsändningsskyldiga. Men enligt ett EU-direktiv som antogs i juni 2001 kommer även Sverige att införa sanktionsavgifter mot transportbolagen på belopp på uppemot 5 000 euro (cirka 45 500 kr).«
(Källa: Utrikesdepartementet)

”Nej, det svenska rättssystemet, att alla ska ha samma chans. Det har jag fått inse, att så är det inte.”

En tanke som Hanna alltid fick upp i huvudet vare sig hon ville eller inte, var vilken liten chans det egentligen var att Momo skulle få stanna i Sverige. Hon mättar nån centimeter mellan tummen och pekfingret.

”En sån här liten möjlighet trodde jag det var. En ung kille från Turkiet får helt enkelt inte en fristad här. Men när Momo var förtvivlad och frågade mig: ’Hanna, tror du att jag kommer få stanna i Sverige? Nu orkar jag inte längre’, så sa jag ju inte ’det är kört’. Jag sa att nu tar vi en sak i taget. Nu ska du gå på det här läkarbesöket och sen tar vi det därifrån.”

Momo: ”Men jag såg det svart ändå, var deprimerad och stressad. Många gånger tänkte jag att nu tar jag livet av mig, men Hanna försökte alltid ... hon var så positiv. Hon gjorde sitt bästa, det visste jag.”

Hanna: ”Det jag oroade mig mest över var att Momo skulle känna att han var tvungen att vara tacksam, att han var skyldig mig något. För i den situationen han var i, kan man inte ödsla energi på att oro sig över om ens vänner tycker att man frågar en gång för mycket om hjälp.”

Momo: ”Jag hatade inte att jag fick hjälp av andra hela tiden, men jag mådde inte bra av det. Jag ville göra någonting jag också, men det gick inte. Jag kunde inte planera mitt liv, min framtid. Jag kunde bara vänta. Det var det jag hatade mest under de här åren. Att vänta på dåliga nyheter.”

138 Det skulle ta flera år. I närmare tre och ett

halvt år levde Momo gömd och efter regler som kan te sig främmande för oss andra. Som att han aldrig, under några omständigheter, fick gå ensam på Centralstationen i Stockholm.

”Risken är alldeles för stor att man blir stoppad och får visa legitimation. Hanna fick alltid gå med så att de skulle tro att jag hade varit i Sverige länge, att jag hade en svensk flickvän. Men varje gång jag var i närheten av Centralen eller Sergels torg fick jag ändå panik över att de skulle ta mig.”

Momo säger att han fortfarande känner så. Varje gång en polisbil eller en vakt passerar känns det lika otäckt, kalla kårar går längs ryggraden och håret på armarna reser sig.

Men egentligen behöver han inte vara rädd. Inte längre.

”Det var en dag som vilken som helst. Handfatet funkade inte på övre våningen i det där huset så jag tog tallriken jag skulle diska och gick ner för trapporna när jag såg Hanna genom fönstret. Hon kom springande mot huset och hon verkade så glad. När hon sen sa att: ’Jag har en glad nyhet’, började jag skaka. ’Grattis Momo, du har fått permanent uppehållstillstånd’. Jag kastade upp tallriken i luften och bara skrek.”

Hanna: ”Vi hade tänkt på det, jag och Jonas, hur det skulle kännas om Momo fick uppehållstillstånd, skulle vi skratta, gråta? Visst blev jag glad för Momos skull, självklart, men jag kände också en sorg. Jag hade försökt vara stark, stålsatt mig så länge. I flera år. Och nu var det tomt, jag var bara ett skal och allt i mig sipprade ut. Kanske låter det dramatiskt,

»Artikel 3 i FN:s konvention mot tortyr, förbjuder en stat att sända en person tillbaka till ett land där han eller hon riskerar att utsättas för tortyr eller annan, grym, omänsklig behandling eller bestraffning. Sverige har blivit fält 8 ggr.«
(Källa: Asylkommittén i Stockholm)

men efter tre års engagemang för en människa som hade varit så beroende av mig ... så kände jag mig helt plötsligt tom.”

Den natten kunde inte Momo sova, han vaknade flera gånger, sträckte handen efter papperet som Hanna hade haft med sig från advokatbyrån och läste det om och om igen. Kunde inte tro att det verkligen var sant.

”Men sen, efter några dagar, blev jag så otroligt ledsen. I Turkiet hade jag fått min kropp torterad, men Sverige hade torterat mig psykiskt. Jag vet inte vad som är värst. Det finns regler som säger att har du blivit torterad i ditt land så har du rätt att stanna, och den rätten handlar inte om att tvingas leva under jorden i flera år. Jag kan inte glömma att jag faktiskt har förlorat år av mitt liv.”

I januari 2000 landade många av världens ledare på Arlanda. På initiativ av Göran Persson arrangerades nämligen Förintelsekonferensen i Stockholm. Man talade om det som inte fick glömmas: Nazitysklands folkmord på sex miljoner judar och den värld som tyst lät det fruktansvärda hända. Efter att Tana Ross, en judinna som överlevt förintelsen, hade läst en dikt höll Göran Persson ett tal fyllt av känslor:

Idag hör vi dig Tana. Vi hör din röst, och genom din röst andras röster ... idag är varje bruten tystnad en seger ... idag förstår vi att den framtid vi skapar nu är det förflutna vi delar i morgon.

(DN 000127)

idärför avvisas, anses verket.

Inte asyl

svet, hon gjorde en armfallen, men Rik till var att det var meningstöt, att det bara skulle skada henne.

Sen blev en polisman barn till hennes man och hon hoppas att hon skulle ta till barna armfallen, "din fru är polisman, det är inte här bara värre för", de skakade den, som till en vän och had en annan vän på om i

Den 5 juni var Alexis utsatt hemma med händsen, uppstår allt det trängde sig över. Flera män trängde sig in, skrek till händsen, såg hennes mycket överstygande slaget på vägarna. "Vi varnade dig men du tog inte tillräkna din polismans kläder."

De beordrade henne att gå om alla personer utom två bröder som hon hade. Hon skrek under slaget slaga grånber, muren Maurens frans henne i checkklänning. De polismännen satte henne händerna.

Nya ledorden: Hon svor att hon ska lämna Ryssland men behövs inte gå.

Någon dag senare med Alexis dottern i en tågvagn, hon skrek och stod skrikandes utom för hennes händer. Hon var bråkig.

Alexis hade händerna i händer, höllade när hon i slagen, satt hon henne händerna i händer.

Den 5 juni var Alexis utsatt hemma med händsen, uppstår allt det trängde sig över. Flera män trängde sig in, skrek till händsen, såg hennes mycket överstygande slaget på vägarna. "Vi varnade dig men du tog inte tillräkna din polismans kläder."

Den 5 juni var Alexis utsatt hemma med händsen, uppstår allt det trängde sig över. Flera män trängde sig in, skrek till händsen, såg hennes mycket överstygande slaget på vägarna. "Vi varnade dig men du tog inte tillräkna din polismans kläder."

Den 5 juni var Alexis utsatt hemma med händsen, uppstår allt det trängde sig över. Flera män trängde sig in, skrek till händsen, såg hennes mycket överstygande slaget på vägarna. "Vi varnade dig men du tog inte tillräkna din polismans kläder."

Den 5 juni var Alexis utsatt hemma med händsen, uppstår allt det trängde sig över. Flera män trängde sig in, skrek till händsen, såg hennes mycket överstygande slaget på vägarna. "Vi varnade dig men du tog inte tillräkna din polismans kläder."

Den 5 juni var Alexis utsatt hemma med händsen, uppstår allt det trängde sig över. Flera män trängde sig in, skrek till händsen, såg hennes mycket överstygande slaget på vägarna. "Vi varnade dig men du tog inte tillräkna din polismans kläder."

Den 5 juni var Alexis utsatt hemma med händsen, uppstår allt det trängde sig över. Flera män trängde sig in, skrek till händsen, såg hennes mycket överstygande slaget på vägarna. "Vi varnade dig men du tog inte tillräkna din polismans kläder."

Den 5 juni var Alexis utsatt hemma med händsen, uppstår allt det trängde sig över. Flera män trängde sig in, skrek till händsen, såg hennes mycket överstygande slaget på vägarna. "Vi varnade dig men du tog inte tillräkna din polismans kläder."

Den 5 juni var Alexis utsatt hemma med händsen, uppstår allt det trängde sig över. Flera män trängde sig in, skrek till händsen, såg hennes mycket överstygande slaget på vägarna. "Vi varnade dig men du tog inte tillräkna din polismans kläder."

Den 5 juni var Alexis utsatt hemma med händsen, uppstår allt det trängde sig över. Flera män trängde sig in, skrek till händsen, såg hennes mycket överstygande slaget på vägarna. "Vi varnade dig men du tog inte tillräkna din polismans kläder."

Den 5 juni var Alexis utsatt hemma med händsen, uppstår allt det trängde sig över. Flera män trängde sig in, skrek till händsen, såg hennes mycket överstygande slaget på vägarna. "Vi varnade dig men du tog inte tillräkna din polismans kläder."

Den 5 juni var Alexis utsatt hemma med händsen, uppstår allt det trängde sig över. Flera män trängde sig in, skrek till händsen, såg hennes mycket överstygande slaget på vägarna. "Vi varnade dig men du tog inte tillräkna din polismans kläder."

Den 5 juni var Alexis utsatt hemma med händsen, uppstår allt det trängde sig över. Flera män trängde sig in, skrek till händsen, såg hennes mycket överstygande slaget på vägarna. "Vi varnade dig men du tog inte tillräkna din polismans kläder."

Den 5 juni var Alexis utsatt hemma med händsen, uppstår allt det trängde sig över. Flera män trängde sig in, skrek till händsen, såg hennes mycket överstygande slaget på vägarna. "Vi varnade dig men du tog inte tillräkna din polismans kläder."

Den 5 juni var Alexis utsatt hemma med händsen, uppstår allt det trängde sig över. Flera män trängde sig in, skrek till händsen, såg hennes mycket överstygande slaget på vägarna. "Vi varnade dig men du tog inte tillräkna din polismans kläder."

Den 5 juni var Alexis utsatt hemma med händsen, uppstår allt det trängde sig över. Flera män trängde sig in, skrek till händsen, såg hennes mycket överstygande slaget på vägarna. "Vi varnade dig men du tog inte tillräkna din polismans kläder."

Den 5 juni var Alexis utsatt hemma med händsen, uppstår allt det trängde sig över. Flera män trängde sig in, skrek till händsen, såg hennes mycket överstygande slaget på vägarna. "Vi varnade dig men du tog inte tillräkna din polismans kläder."

En sak för de "driftvårdande myndigheterna" i Ryssland, inget skäl för att få asyl. Sjä beklamer brottensverket Alexis.

Den 5 juni var Alexis utsatt hemma med händsen, uppstår allt det trängde sig över. Flera män trängde sig in, skrek till händsen, såg hennes mycket överstygande slaget på vägarna. "Vi varnade dig men du tog inte tillräkna din polismans kläder."

Den 5 juni var Alexis utsatt hemma med händsen, uppstår allt det trängde sig över. Flera män trängde sig in, skrek till händsen, såg hennes mycket överstygande slaget på vägarna. "Vi varnade dig men du tog inte tillräkna din polismans kläder."

Den 5 juni var Alexis utsatt hemma med händsen, uppstår allt det trängde sig över. Flera män trängde sig in, skrek till händsen, såg hennes mycket överstygande slaget på vägarna. "Vi varnade dig men du tog inte tillräkna din polismans kläder."

Den 5 juni var Alexis utsatt hemma med händsen, uppstår allt det trängde sig över. Flera män trängde sig in, skrek till händsen, såg hennes mycket överstygande slaget på vägarna. "Vi varnade dig men du tog inte tillräkna din polismans kläder."

Den 5 juni var Alexis utsatt hemma med händsen, uppstår allt det trängde sig över. Flera män trängde sig in, skrek till händsen, såg hennes mycket överstygande slaget på vägarna. "Vi varnade dig men du tog inte tillräkna din polismans kläder."

Den 5 juni var Alexis utsatt hemma med händsen, uppstår allt det trängde sig över. Flera män trängde sig in, skrek till händsen, såg hennes mycket överstygande slaget på vägarna. "Vi varnade dig men du tog inte tillräkna din polismans kläder."

Den 5 juni var Alexis utsatt hemma med händsen, uppstår allt det trängde sig över. Flera män trängde sig in, skrek till händsen, såg hennes mycket överstygande slaget på vägarna. "Vi varnade dig men du tog inte tillräkna din polismans kläder."

Den 5 juni var Alexis utsatt hemma med händsen, uppstår allt det trängde sig över. Flera män trängde sig in, skrek till händsen, såg hennes mycket överstygande slaget på vägarna. "Vi varnade dig men du tog inte tillräkna din polismans kläder."

Den 5 juni var Alexis utsatt hemma med händsen, uppstår allt det trängde sig över. Flera män trängde sig in, skrek till händsen, såg hennes mycket överstygande slaget på vägarna. "Vi varnade dig men du tog inte tillräkna din polismans kläder."

Den 5 juni var Alexis utsatt hemma med händsen, uppstår allt det trängde sig över. Flera män trängde sig in, skrek till händsen, såg hennes mycket överstygande slaget på vägarna. "Vi varnade dig men du tog inte tillräkna din polismans kläder."

Den 5 juni var Alexis utsatt hemma med händsen, uppstår allt det trängde sig över. Flera män trängde sig in, skrek till händsen, såg hennes mycket överstygande slaget på vägarna. "Vi varnade dig men du tog inte tillräkna din polismans kläder."

Den 5 juni var Alexis utsatt hemma med händsen, uppstår allt det trängde sig över. Flera män trängde sig in, skrek till händsen, såg hennes mycket överstygande slaget på vägarna. "Vi varnade dig men du tog inte tillräkna din polismans kläder."

Den 5 juni var Alexis utsatt hemma med händsen, uppstår allt det trängde sig över. Flera män trängde sig in, skrek till händsen, såg hennes mycket överstygande slaget på vägarna. "Vi varnade dig men du tog inte tillräkna din polismans kläder."

Den 5 juni var Alexis utsatt hemma med händsen, uppstår allt det trängde sig över. Flera män trängde sig in, skrek till händsen, såg hennes mycket överstygande slaget på vägarna. "Vi varnade dig men du tog inte tillräkna din polismans kläder."

Fakta/ryska nazister

- Inneboendes bevakning antogs utgå till om RUC till och från anordningarna i skolorna. Här är några av de ryska nazisterna som tillkommer oktober 1990 och har till två. (De ryska nazisterna har tillkommer ca 80 000 medlemmar i ca 80 000 klubbar och tillkommer ca 80 000 medlemmar i ca 80 000 klubbar.)
- Det har varit utgå till två. (De ryska nazisterna har tillkommer ca 80 000 medlemmar i ca 80 000 klubbar.)
- De ryska nazisterna har tillkommer ca 80 000 medlemmar i ca 80 000 klubbar. (De ryska nazisterna har tillkommer ca 80 000 medlemmar i ca 80 000 klubbar.)
- De ryska nazisterna har tillkommer ca 80 000 medlemmar i ca 80 000 klubbar. (De ryska nazisterna har tillkommer ca 80 000 medlemmar i ca 80 000 klubbar.)
- De ryska nazisterna har tillkommer ca 80 000 medlemmar i ca 80 000 klubbar. (De ryska nazisterna har tillkommer ca 80 000 medlemmar i ca 80 000 klubbar.)
- De ryska nazisterna har tillkommer ca 80 000 medlemmar i ca 80 000 klubbar. (De ryska nazisterna har tillkommer ca 80 000 medlemmar i ca 80 000 klubbar.)
- De ryska nazisterna har tillkommer ca 80 000 medlemmar i ca 80 000 klubbar. (De ryska nazisterna har tillkommer ca 80 000 medlemmar i ca 80 000 klubbar.)
- De ryska nazisterna har tillkommer ca 80 000 medlemmar i ca 80 000 klubbar. (De ryska nazisterna har tillkommer ca 80 000 medlemmar i ca 80 000 klubbar.)
- De ryska nazisterna har tillkommer ca 80 000 medlemmar i ca 80 000 klubbar. (De ryska nazisterna har tillkommer ca 80 000 medlemmar i ca 80 000 klubbar.)
- De ryska nazisterna har tillkommer ca 80 000 medlemmar i ca 80 000 klubbar. (De ryska nazisterna har tillkommer ca 80 000 medlemmar i ca 80 000 klubbar.)

Precis så sa han och han sa det trots att Invandrarverket just beslutat att utvisa exempelvis "Alexis" och hans familj.

Alexis, som är jude, hade sökt asyl i Sverige efter att ryska högerextremister från en laglig antisemitisk organisation, inte bara trakasserat hans familj utan också sökt upp honom i hans hem, slagit honom och sen bränt in en davidstjärna på hans rygg med ett glödgat järn.

Momo: "Jag tycker att den fina bilden som Sverige och Europa visar utåt, att det finns mänskliga rättigheter här, den bilden är falsk. Jag är inte den enda som har tvingats gå under jorden, det är många, många människor som lever så."

Hanna nämner några andra gömda flyktingar hon har försökt att hjälpa, säger att det blir extra pålägsamt när det handlar om barn.

"Det går inte att bevitna något värre än ett

**Ingen
människa
är illegal**

Är ett nätverk som startades 1999. Nätverket arbetar för en radikal humanisering av svensk och europeisk flyktingpolitik. De vill bland annat stoppa avvisningar till länder som kränker de mänskliga rättigheterna och ge amnesti åt Sveriges gömda flyktingar.

E-post
ingenillegal
@hotmail.com

barn som lider av panikångest. Jag menar, jag vet barn som inte ens vågar gå utanför dörren för att sparka på en fotboll eftersom de är så livrädda för polisen. Det är sånt man inte glömmer.”

Men att hjälpa enskilda människor i kris, det räcker inte, tycker Hanna. Därför är hon engagerad i *Ingen människa är illegal*, hon deltar i manifestationer och delar ut flygblad.

”Jag har förstått att många ser mig som en välgörare, en ung naiv tjej med för stort hjärta, att det skulle vara därför jag hjälper flyktingar. Jag är så trött på den bilden. Det jag gör är politik, det kan liksom inte bli mer politiskt än så här.”

”Det som jag, Ingen människa är illegal och andra utomparlamentariska grupper gör, är att ta upp frågor som i sig inte är så kontroversiella. Demokrati. Solidaritet. Det är ord som politikerna tagit patent på. Men jag tycker inte att de har någon tyngd i sina ord längre. Därför har jag valt att ställa mig utanför och blåsa i visselpipan, ropa : ’Kolla hit, kolla hit, ser ni inte att det inte står rätt till i vårt samhälle?’ Men det tas inte på allvar. Istället buntas man ihop till en smet av unga naiva samhällsomstörtare som bara vill provocera. De ser inte att det faktiskt är ett samtal vi försöker starta.”

Ofta, när Hanna har stått och delat ut flygblad på stan, har det kommit fram folk och sagt att Sverige inte har råd att vara ekonomiska välgörare: Det räcker med invandrare nu, vi har nog med vårt eget.

”Många har en bild av att vi släpper in massor av flyktingar som inte har politiska skäl, som inte har blivit torterade och som bara är här för att parasitera på vår välfärd. Jag märker att det cirkulerar många myter.”

”Andra säger att: ’Det är bara de med pengar som kommer hit, inte de som verkligen behöver.’ Men då tycker jag att det är ännu mer uppenbart. Varför skulle man komma hit, trots att man har en bra ekonomisk situation i hemlandet, om man inte verkligen behövde?”

”Jag tror att många lever i god tro, det är få som vet att vi avvisade 35 000 kosovoalbaner mellan 1992 och 1994 till exempel. Bilden är att vi har en human flyktingpolitik, att vi behandlar de som söker asyl väl och att de människor som verkligen behöver, de får stanna här. Så är det inte.”

”Samtidigt finns det en främlingsfientlighet och en rädsla för andra människor som man måste ta på allvar.”

Hanna berättar om hemstaden Katrineholm, vilka fördomar som cirkulerar kring det flyktingförvar som ligger där.

”Genom min syster – hon är sjutton – har jag fått lära mig mycket om hur fördomar skapas och förstärks av de attityder som redan finns i samhället. Har man blivit jagad av en man i 25-årsåldern med ett mörkt utseende och varit djävligt rädd, ja, då kommer man att vara det även nästa gång man ser någon med mörkt hår på stan”, säger Hanna och menar att då spelar det ingen roll om tusen andra killar med mörkt utseende inte jagat en. Det är mannen som jagade man minns.

Momo: "Jag tycker att det är ett jättestort problem hur svenskar ser på invandrare och tvärtom. Som killen på pizzerian ..."

Hanna: "Ja, för honom är svenskar de som sitter på hans pizzeria och super hela dagarna."

Momo: "Eller när jag kommer med Hanna eller nån annan tjejkompis, då säger han att: 'Oj, du har många tjejer Momo.' Jag säger att de är mina vänner men då svarar han: 'Nej, så fungerar det inte i Sverige, man kan inte få svenska vänner.'"

Själv har Momo nästan bara svenska vänner. Han garvar och säger att han än så länge bara känner en enda kille från sitt eget land. Det var ju svenskarna som hjälpte honom med tak över huvudet, kläder och mat under flera år. Det var de som lärde honom språket, såg till att han fick sina fyra sista siffror och den där legitimationen han tar upp ur fickan ibland när han har svårt att tro att han faktiskt ska få stanna.

Hanna: "Solidaritet kan ju bara uppstå när man möts. Men problemet är ju att vi aldrig gör det."

Den första tiden efter att Momo fick sitt uppehållstillstånd sa han till Hanna: "Det känns som om jag har levt bakom en stängd dörr och nu är det plötsligt nån som har öppnat den, jag vet bara inte om jag vågar gå ut."

Momo: "Förut brukade jag sitta på morgonen och se folk som var på väg, till skolan, universitetet eller jobbet, då när jag bara satt här deprimerad och gjorde ingenting. Inte vågade

144 tänka på framtiden. Det har hela tiden varit

min högsta dröm att också få gå i skolan, läsa, satsa på nånting.”

Idag har Momo kommit en bit närmare sitt mål. Sedan två år tillbaka går han nämligen på Långbro folkhögskola för att läsa in sin gymnasiekompetens.

”Men jag har inte glömt hur det var. Därför försöker jag hjälpa andra människor som lever under jorden genom Ingen människa är illegal.

”Och du vet, jag har ju ett eget liv nu.”

"I dag har
jag bju-
dit in en
strippa"

Sommaren 1994 var verkligen konstig. Byarna i jämtländska Bergs kommun hade faktiskt inte varit med om nåt liknande. De var ju överallt. De stod på torgen och pratade, åkte runt och visade upp sig, ordnade stormöten och diskuterade politik. Framför allt talade de om representationen.

De sa att den var åt helvete.

”Titta. Så här gamla är våra politiker, nästan alla över 50. Är det verkligen rätt att de representerar oss?”

”Tycker ni att det är demokratiskt?”

En del tänkte nog att ”vad sjutton ska de i kommunfullmäktige att göra ... syssla med ungdomsfrågor då eller?”, nån annan att ”ja, ja, det får vi väl se hur det blir med det där, det vet man ju hur ungdomar är”. Men oavsett, så hade folk lagt ett nytt partinamn på minnet – Ung Profil.

”Vi hade pratat om det på en ungdomskonferens några månader tidigare, en tjej som heter Margaretha hade tittat på åldersfördelningen i kommunstyrelsen och fullmäktige och insett att där satt mest gubbar, ja i nämnderna också. Så vi tänkte att varför startar vi inte ett eget parti istället?”, berättar Therese sex år senare.

Jag har tagit tåget upp till Östersund, gått och väntat på Therese och hennes buss i alldeles för tunna kläder – fick såklart för mig att det var sommar och glömde strumpbyxor (Therese garvar och säger att det beror på att jag är stockholmare). I telefon har vi konstaterat att det ska handla om ”osexiga” frågor det här, att glesbygd, jämställdhet och parti-

Therese

Ung profil

Startades till valet 1994 och var Sveriges första ungdomsparti.

Målet var fyra mandat i Bergs kommun.
Man fick ett.

politik inte anses vara det coolaste i världen att syssla med. Men att Therese tycker precis tvärtom, och detta trots att det funnits tillfällen när hon blivit hånad och förlöjligad. Ja, trots den gången när hon bara ville gråta, då när man faktiskt kallade henne strippa.

Men vi ska inte börja där utan istället med det unika, nämligen att hon var med och startade Sveriges första ungdomsparti.

”Det var jättemånga som blev intresserade av Ung Profil, som ville vara med och dra igång något nytt. Vi var ambitiösa, ordnade möten där vi röstade om vilka som skulle stå på valbar plats, vi registrerade partiet och fixade en valkampanj. Det var otroligt kul.”

”Vi sa att det var viktigt att vi yngre var representerade och samtidigt var vi väldigt tydliga med att vi inte bara ville syssla med ungdomsfrågor. Det var det många som inte ville förstå.”

Var det inte konstigt att enas kring något så brett som att man är ung, oavsett vad man tycker politiskt?

”Nja, egentligen inte. Det var snarare bra att vi tyckte lite olika, det blev diskussioner. Och eftersom vi inte hade några gamla regler för hur det skulle gå till, inga pekpinnar likt de traditionella partierna, så var det väldigt högt i tak.”

”När jag tänker på politik, så tänker jag på allt det som händer runt mig och tänker man så, inser man hur viktigt det är att många människor är med där beslut fattas. Just eftersom politik kan vara så olika, vad innehållet är och vad man tycker är viktigt.”

Den 18 september 1994 gick Ung Profil till val och målet var uttalat: fyra mandat av Bergs 45 kommunfullmäktigeplatser. Therese fanns med som partiets andranamn.

”Det var så häftigt, att första gången jag fick rösta, så röstade jag på mig själv.”

Men det gick inte riktigt som Ung Profil hade tänkt sig.

Istället för fyra mandat fick man ett, och var fem röster från att få två. Therese var ledsen och förbannad, ringde till alla kompisar och frågade: ”Du röstade väl? Inte? Fan ta dig!”

”Det blev så tydligt hur viktigt det är att folk röstar, att varenda röst är betydelsefull och jag blev extremt arg på dem som hade struntat i det. Men så här efteråt kan jag se en annan vinst. Vi hade väckt en ordentlig debatt, vi hade satt eld i arslet på de övriga partierna som började tänka att ’ojdå, vi kanske skulle ha några under 50, även i vårt parti.’”

”Fast det blev ett herrans liv också, många av de etablerade politikerna hade en väldigt konstig attityd. Jag minns en äldre man som var oerhört störd över vår existens. Han gapade att ’här ska ungdomar sitta och leka bort skattebetalarnas pengar’ och ’de skiter i om de gamla dör bort i nåt dike, bara de får sitt förbannade ridhus’. Jag var så färsk då, jag tror inte ens jag svarade. Samtidigt insåg jag att om det är så man ser på unga människor, ja, då bara *måste* vi vara här. Det lustiga var att fem minuter senare sa han att ’varför göra något så idiotiskt som att starta ett eget parti, i vårt parti står dörren öppen!’. Nja, inte riktigt va?!”

»86 procent i åldern 16–25 år tycker att det är viktigt att unga är representerade i riksdag och kommunfullmäktige.«

(Källa: Ungdomarnas demokratikommission, SKOP 2000)

»Den genomsnittliga kommunalpolitikern är 50 år.«

(Källa: Svenska Kommunförbundet, 1999)

kommunfullmäktige

är kommunens högsta beslutande organ. Kommunfullmäktige beslutar bl a om mål och riktlinjer för verksamheten, budget, skatter och andra viktiga ekonomiska frågor. Ledamöter utses i direkta val. Kommunfullmäktiges sammanträden är offentliga.
(Källa: Nationalencyklopedin, 2002)

På Ung Profils första plats stod Margaretha. Hon var 26 och åtta år äldre, lite mer rutinerad och när Therese beskriver henne kallar hon henne ofta för "min mentor". I kommunfullmäktige blev Maggan ordinarie och Therese ersättare.

"Men vi gick på mötena båda två. Jag skulle ju hoppa in när hon inte kunde, och jag ville vara insatt. Jag trodde verkligen att man var tvungen att kunna allt, tänkte ofta att 'jag kan ingenting, jag kan ingenting', kände mig som en liten skit."

"Det var bra att vi hade varann, det kunde vara rätt jobbigt. Man skrattade lite åt oss, gick vi upp i talarstolen sa man att 'äsch, det där behöver du väl inte ta upp nu' och det kom glirringar, vi skulle liksom inte komma och tro att vi var nåt."

"Å andra sidan blev jag förvånad hur de etablerade politikerna själva agerade. I talarstolen stod de mest och höll långa monologer om hur dåliga de andra var och så trodde jag faktiskt inte att vuxna kvinnor och män skulle hålla på. Sen insåg jag så småningom att de inte var så duktiga och pålästa som jag hade inbillat mig. Ibland undrade jag om det ens fanns ett engagemang."

Många gånger var besluten i princip redan fattade när de kom upp till diskussion i kommunfullmäktige, det var något man hade talat om på blockmötena, där Ung Profil medvetet inte deltog.

"Vi ville inte profilera oss som antingen höger eller vänster, det var ett medvetet val att hålla ryggen fri. Men det gjorde också att vi fick det rätt tufft i fullmäktige."

”I de nämnder där vi satt tycker jag ändå att vi kunde påverka, eller nja, indirekt i alla fall. Inte så att vi drev igenom en specifik fråga tyvärr. Men vi satte igång diskussioner, ställde obekväma frågor och var lite oskolade. Och till slut förstod man nog att vi fanns.”

”Å andra sidan red man väldigt mycket på det där också. Så fort det kom nån utifrån, när några andra storgubbar skulle informeras om kommunens arbete, då ringde telefonen och de ville att man skulle komma. Fast det slutade jag med.”

Varför det?

”Jo, för jag blev bara nån slags staty att visa upp: ’Här har vi en ung tjej och det är så tokigt, hon startade ett parti. Oj, oj, oj, säg nåt roligt nu.’ Man blev inbjuden på än det ena och än det andra, och till slut insåg jag att ’jag är ju clownen på den här jävla tillställningen.’”

Therese berättar om ett annat tillfälle, när hon blev inbjuden till ett möte om byutvecklingen.

”Runt bordet satt bara gamla gubbar med pondusmagar. När jag kom in, klappade ordföranden mig på axeln och sa till de andra att ’idag har jag bjudit in en strippa.’”

”Jag blev alldeles tyst, det kändes faktiskt som om jag hade blivit skjuten. Att kränka nån på det sättet – och jag är verkligen inte den enda som har blivit utsatt – är en otroligt effektiv metod att sätta dit en, att få en att hålla käften.”

Efter tre år i kommunfullmäktige började antalet aktiva i Ung Profil sjunka. Några hade flyttat, andra hade inte den tid det krävde och 151

kvar var till slut bara fyra stycken. Det blev för mycket att bära och dessutom tyckte Therese att det kändes odemokratiskt, det här var alls inte vad de hade tänkt från början. Så det blev ingen ny valkampanj 1998.

”Men två tjejer från Ung Profil fortsatte partipolitiskt, de gick med i centern och är nu rätt tunga namn i partiet. Självt valde jag en annan väg.”

I en hörnlägenhet i två plan, mitt i Östersund, har Inpuls sitt högkvarter. På dörren sitter en lapp om feministiskt självförsvar, längre ner en om en ”Ta natten tillbaka”-demonstration.

På väggen vid hennes skrivbord hänger också ett ”jämtställdhetspris” från länsstyrelsen adresserat till Therese. Motivering-
en lyder: ”Hon är en orädd debattör som vågar säga det oväntade, även på de stora elefanternas arena.”

”Just det där med elefanterna gillar jag, men sen kommer det gamla vanliga ...”

Hon läser högt: ”’... tilldelas Therese Kärngård för hennes arbete med projektet Inpuls, för att hon tillvaratar unga kvinnors vilja att påverka’. Det låter rätt mesigt. När man jobbar feministiskt så är det där kanske inte ett pris att vara stolt över.”

Varför inte?

”Får man priser bevisar det bara att man inte varit nog tuff. Fast visst, visst, det är förstås bra att folk uppmärksammar det jobb jag gör.”

Inpuls startade 1998 på Thereses initiativ. Hon ville skapa ett forum för unga kvinnor

Jämtställdhetspriset
är en årlig utmärkelse för ”goda exempel på jämtställt tänkande och handlande” i Jämtlands län. Priset är instiftat av Östersundsposten och delas ut i samverkan med länsstyrelsen och Jämtlands jämtställdhetsråd.

i Jämtland, se till att de hittade varann och målet var och är bland annat att till slut få in dem där beslut fattas. Referensgrupper, styrelser ...

”Men allra viktigast är kanske inställningen att ’vi kan faktiskt ta makten’. Istället för att man ser oss som offer, som ungdomar, som kvinnor, som glesbygdsbor eller vad fan som helst, så kan man vända på det: Var har vi makten? Var kan vi gå in?”

”Det måste ju leda nån vart. Jag är inte intresserad av att bygga små lekstugor, söka pengar för att bara leka i den där stugan under en kort tid. Sätta upp gardiner och vara glad. Det räcker inte, jag vill arbeta för en verklig förändring.”

Inpuls aktiviteter har varit många sen de drog igång. De har hållit rådslag då tjejer mellan 15 och 30 har fått komma för att diskutera framtiden i länet. Det har arrangerats debatter och filmvisningar, man har gjort aktioner och demonstrationer mot porr och dessutom pågår en ett år lång utbildning för kvinnor mellan 20 och 30 år. Utbildningen tar visserligen också upp förhandlingsteknik och ledarskap, men tanken är framför allt att få folk att verkligen våga satsa på det de vill.

I en intervju kommenterade Therese: ”Vi är inte arbetslösa, vi går ingen starta-eget-kurs, vi läser inte in gymnasiekompetens. Vi är bara unga kvinnor som vill ha en möjlighet att stanna kvar i länet.”

Och till mig säger Therese att hon alltid, så länge hon kan minnas, har fått frågan: ”När ska du flytta från Hackås?”

Inpuls

Inpuls var ett nätverk för unga kvinnor i Jämtlands län. Sedan starten, hösten 1998, anordnade Inpuls utbildningar, konferenser, demonstrationer mm. Den 1 juli 2002 lades Inpuls ner. Istället startade Puls, ett nätverk som gör allt det som Inpuls gjorde, dock på ideell basis.

Unga är underrepresenterade i kommunalpolitiken. I åldern 18-29 år utgör de 19 procent av befolkningen, men de har bara 6 procent av de kommunala uppdragen. (Källa: Svenska kommunförbundet, 1999)

”Jag har alltid, alltid fått försvara att jag bor kvar. Bilden är ju att folk som gör det, det är bara de som tog jobb inom hemtjänsten och fick barn tidigt, ensamstående mammor som är bundna i långa rep och kedjor. Det har man alltid fått höra – av lärarna i skolan, artiklar i tidningarna, ja, av alla – att det är så fruktansvärt hemskt här uppe. En öken och ska man bli nåt så måste man härifrån. Man måste till Stockholm och arbeta på statligt verk, sånt är viktigt. Tänk om man istället kunde få reda på vilka möjligheter som faktiskt finns här.”

Pratar man glesbygdsfrågor med Therese är det svårt att få en syl i vädret, det är hennes arena och hon har haft år på sig att ladda för såna här samtal. Debattartiklar av allehanda politiker och kändisar som inte velat att deras pengar ska gå till glesbygden, Anna Kinberg som i en intervju sa att stockholmare var smartare än lantisar eller kommentarer från semestrande stockholmare i Åre.

”Jag vet inte hur många gånger jag fått höra vilka idioter norrlänningar är, folk som kommer hit och spyr galla och ändå åker de hit. De vill att vägarna mellan Frösö flygplats och Åre ska vara tiptop. Inte ett gupp. Men om vägen bredvid inte ens går att ta sig fram på, och folk faktiskt blir instängda, det spelar ingen roll. Det är så få som tänker på att om inte vi hade bott här, ja, då hade de inte haft den där fantastiska semestern i Åre. Inte vattenkraften och virket heller för den delen.”

”Man frågar ’varför ska hela Sverige leva?’
154 och du får ursäkta – det här är floskler, men

jag säger det ändå – är det så spännande om vi skulle avfolka hela landet? Är ni egentligen så intresserade av att alla ska flytta ner till Stockholm?”

Jag säger nåt om mina kompisar, om att de flesta är såna som flyttat från småstäder och glesbygd. Att det i bekantskapskretsen i princip bara är jag och några till som är ”in-födda”.

Therese och jag funderar över hur mycket kompisarna kan ha kostat sina respektive hemorter i form av dagis och skola, innan de tog sitt pick och pack, flyttade till Stockholm och började betala skatt där istället.

”Jag tycker att det är alldeles för få som vågar stå upp för glesbygden ... man befinner sig för långt ner i hierarkin. Det anses vara osexigt och istället får man höra ’kom igen, häng med i tiden!’ ”

”Det finns heller inget verkligt intresse av att veta under vilka omständigheter vi verkar häruppe. När jag och kommunalrådet – han är centerpartist – var på en konferens i Stockholm, pratade vi om att samarbeta över parti-gränserna. Vi sa att även om det absolut inte alltid blir så, så är det egentligen inte så jäkla viktigt vilket parti man tillhör i en liten kommun som Bergs. Då reste sig en sosse från Göteborg, skitförbannad: Hur kunde ett kommunalråd säga nåt sånt?”

”För hon varken kunde eller ville inse hur det fungerar. Jag menar, det går inte att stänga dörren om partierna för då dödar vi oss själva. Vi är för få, har för lite resurser och ska man driva igenom nånting här, måste man ta hjälp av andra.”

»3 av 4 i ål-
dern 16–25 år
är mycket el-
ler ganska in-
tresserade av
jämförhets-
frågor.«

(Källa: Ung-
domarnas de-
mokratikom-
mission, SKOP
2000)

När Therese slutade med Ung Profil och parti-
politiken svor hon, i alla fall nästan, på att
aldrig mer gå in i ett parti igen. Hon var trött,
tyckte att ”det ger ju ändå ingenting” och tänkte
att hon istället skulle verka utomparlamen-
tariskt. Hon sa till sig själv att det ändå är så
alla samhällsförändringar har kommit till
stånd, när folk utanför gått samman för sin
sak. Men idag är hon mer tveksam.

”Jag tror man måste göra både delarna. Fak-
tum är att ganska många beslut som rör ens
framtid fattas i kommunen och jag kommer
förmodligen att vilja arbeta partipolitiskt
igen.”

”Det idiotiska idag är att man inte tar till-
vara all kunskap som finns utanför partier-
na, folk som är otroligt engagerade och driver
frågor. Det handlar förstås om hur man vär-
derar saker.”

”De äldre herrarna tycker att det är väldans
fint att vara förtroendevald, ordförande eller
sitta i nån nämnd. Och de vill inte arbeta med
dem utanför eftersom de inte tycker att deras
arbete är lika mycket värt.”

”Men i framtiden skulle jag vilja samla en
grupp människor, kvinnor och män, som
verkligen vill ha en förändring i Bergs kom-
mun. Folk som är aktiva i partier och folk som
valt att engagera sig utanför. Då tror jag att
man kan åstadkomma något stort. Det är en
tro jag har, den kan verka naiv, men jag tror
faktiskt att vi kan bli skitstarka.”

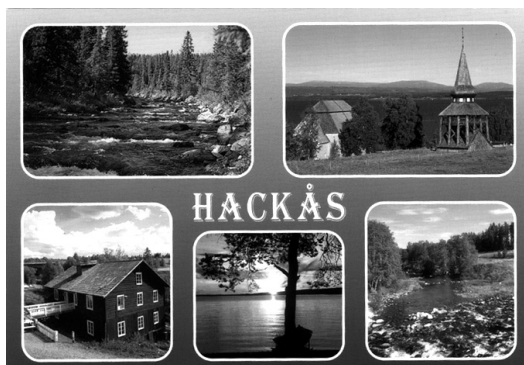
Men att bo i glesbygden, i en liten by som Hack-
ås, är inte alltid toppen, det erkänner Therese

utan omsvep. Hon säger att det är svårt att vara annorlunda, svårt att sticka ut och lätt att bli utstött om man inte är exakt som alla andra. Enklare då att kalla henne "Kvinnor kan" när hon kommer in i affären, och droppa halvtaskiga kommentarer, bara därför att.

"Ibland har jag tänkt att nu slutar jag med mitt engagemang, nu orkar jag inte längre. Nu vill jag vara som de andra och jag har faktiskt försökt. Började på gympan i Hackås, tänkte att 'nu du Therese, nu får du allt göra nånting själv för att passa in'. Men det gick förstås inte, jag kunde inte prata om samma saker, inte skratta åt samma skämt. Det kändes bara ensamt."

Det har funnits tillfällen när Therese känt sig påhoppad, när hon bitit sig i läppen för att inte börja gråta och tänkt att "fan, jag flyttar härifrån". Och hon påpekar att det faktiskt är ett av hennes stora problem, att hon tar åt sig, blir ledsen på riktigt.

"Så är det med allt, saker sätter sig i magen på mig. Så fort det känns orättvist börjar jag gråta. Som den gången när jag satt på bussen

Här bor Therese. Hon är en av Hackås cirka 1 200 invånare.

och läste i tidningen att de där killarna som våldtog en tjej i Rissne, att de inte skulle kunna dömas för våldtäkt. Samtidigt började de spela en lugn låt på radion och då var det kört ... tårarna bara forsade. Folk omkring blev naturligtvis jättenervösa, trodde väl att det hänt mig nåt. Men det stod bara klart för mig att vi kvinnor har fan inga rättigheter, vi är inte lika mycket värda.”

”När jag tänker på mig själv som barn, på hurdan jag var, då minns jag att jag var ledsen ofta. Svag. Å andra sidan har mamma och pappa berättat en del saker som tyder på att jag inte var det. De har sagt att jag blev förbannad när de andra barnen mobbade en kille, att jag ställde mig på den tjocke killens sida, såna saker ...”

Varje gång barnversionen av Therese tyckte nånting, när hon tog ställning för nåt hon för tillfället tyckte var viktigt, frågade hennes pappa: ”Varför? Varför tycker du så där?” och varje gång var hon tvungen att komma på ... ja, varför tycker jag som jag gör?

”Jag lärde mig att argumentera och det spelade ingen roll vad det handlade om. Ett tag var jag religiös, nästan fanatisk. En kompis mamma, hon var pingstvän, hade sagt att om man inte trodde på Jesus så skulle det hända en massa hemskheter. Gräshopporna skulle invadera jorden och sånt. Så jag började tro. Stenhårt. Och då spelade det ingen roll vad mamma och pappa sa, jag var väldigt, väldigt envis.”

Den religiösa vurmen dog visserligen rätt fort, Jesus åkte ner från väggen och Therese slutade be på knä. Men kanske lärde det hen-

ne något, hon vet inte säkert, kanske nåt om att man kan tycka annorlunda, vara motvalls om man nu vill det.

”Det var nån som frågade mig en gång, varför jag är som jag är, så aktiv. Och då tänkte jag på mamma och pappa, på att jag blev så pepad när jag var liten. Jag kunde inte skriva fint, inte stava så bra och heller inte rita några fina teckningar. Min mamma hade kunnat sagt att ’då sätter vi oss ner och pluggar’. I timme efter timme hade vi kunnat sitta där och jag hade förstått att det var det som var viktigt. Att skriva fint. Men hon sa inte så, hon sa ’du har andra gåvor Therese’.”

”Jag funderade länge på vilka gåvor det skulle kunna vara. Och jag tror faktiskt jag har kommit på det nu. Jag är väldigt bra på det jag gör.”

»1 av 4 ungdomar har försökt påverka genom att ta kontrakt med tjänstemän, politiker, massmedia, organisationer eller liknande. 1 av 6 är nöjda med resultatet.«

(Källa: Ungdomarnas demokratikommission, SKOP 2000)

”Det kommer
att handla
om hasch”

Stockholm, maj 2000.

Ännu ett första maj och allt är som det brukar. På Norra Bantorget håller socialdemokraterna tal och från Medborgarplatsen traskar vänsterpartiets sympatisörer i riktning Kungsträdgården. Slagorden är de gamla vanliga: "Känner ni stanken ...", "Vi vill ha sex ..." och "Ropen skalla ...", det låter mer matt än när jag var liten, men det låter och jag blir sentimental som till en amerikansk snyftfilm med stråkar. Damorkestern står där de ska stå, Internationalen spelas och de som kan texten sjunger. Lite tyst och trött. Men ändå.

Anna och Nathan från Gatans Parlament har annat att tänka på. De är nervösa inför kvällen. Kommer det att gå lugnt till? Hur många kommer? Och framför allt – hur kommer polisen att agera?

– Jag var rätt orolig, för även om inte alla tänkte så, fanns det ändå en koppling mellan Reclaim the City och att bråka med polisen, berättar Anna.

"243 unga greps i natt", "Illegal gatufest" och "Upplopp på Södermalm", löd några av rubrikerna den 19 september 1999, dagen efter att Reclaim the City arrangerades för första gången. Polisens talesman uttalade sig i Expressen att det här var ungdomar som bara var ute efter bråk, "det var noga organiserat av en ledartrojka" och de hade "en lastbil fylld med tillhyggen". Ett ögonvittne sa till DN: "Jag kom dit vid sjutiden och blev rädd för den skadegörelse demonstranterna stod för." Samtidigt kunde andra förbipasserande vittna om ett brutalt övervåld från polisens sida. "Jag såg

Anna
och Nathan.

Gatans Parlament

Nätverk som bildades 1998. Vill att staden ska tillhöra alla. Finns idag i flera städer. GP har bl a arrangerat Reclaim the City, anordnat gatuteater mot väktarvåld och workshops om graffiti.

*reclaimthecity@
hotmail.com*

hur en polis bakifrån tog om hakan på en ung flicka och slet ner henne på marken och släpade henne genom krossat glas” och ”En av poliserna satt till häst och piskade folk med spöet – och log”, berättade en kvinna (SVD 990920).

Historierna om vad som egentligen hände går isär, men så här berättar Anna och Nathan:

162 – Vi hade satt upp affischer och spridit flyers,

där det bland annat stod att vi ville protestera mot sociala orättvisor och utförsäljningen av Stockholm. Vi skulle samlas för en gemensam gatufest vid Slussen klockan 18. Mat hade vi med oss till självkostnadspris, några eldslukare var där och en sambaorkester spelade, berättar Anna.

”I början kändes det som en vanlig demonstration, men när vi stannade vid Götgatsbacken och satte upp banderollen, kollade alla på varandra och tänkte att ja, vad händer nu?”

Nathan: ”Några hade med sig plywoodplank och började göra målningar. Jag var med och ansvarade för musiken och det blev en otroligt schyst blandning. Allt från The Clash till Bob Marley och hiphop. Folk dansade och det var faktiskt den roligaste festen jag nånsin har varit på. I alla fall ett tag”.

Anna: ”Polisen kom från två håll och folk pressades mot mitten. Jag tror säkert att det var så som polisen säger, att några kastade folkölsburkar. Men ingen hade en chans att ta sig därifrån och det blev panik. Polisen skrek

»En av tre ungdomar har försökt påverka genom en manifestation.«
(Källa: Ungdomarnas demokratikommission, SKOP 2000)

Bakgrund Reclaim

Den första Reclaim-festen hölls i London i maj 1995. 1994 kom "Criminal Justice Act" i Storbritannien, vilken gav polisen ökade befogenheter för att stoppa rejvs. Vänsteraktivister, rejvare, politiska konstnärer och radikala miljö-kämpar samlades därför för att protestera och Reclaim the streets föddes. Sedan dess har Reclaim the streets (RTS) hållits i allt från Helsingfors till Sydney. Den första globala RTS gick av stapeln den 16 maj 1998 (Utrecht, Turku, Berlin, Berkley, Sydney, Toronto, Geneve och Prag).

hela tiden att vi skulle sitta ner, men det var det ingen som vågade. De gick på med hästarna hela tiden och folk var rädda att bli nedtrampade."

Nathan: "Det som var så otroligt kränkande var att det inte fanns någon som helst vilja att kommunicera med oss, typ, nu slår vi igen butiken, stäng av musiken och gå hem. De bara tryckte på."

Anna: "En del poliser var fruktansvärt aggressiva och slog helt urskillningslöst på folk, andra stirrade ner i marken och verkade inte riktigt fatta vad som hände."

Nathan: Jag kan förstå enskilda poliser, att de har fått direktiv som de måste följa, att de ska göra sitt jobb. Men att de överhuvudtaget fick såna direktiv ...

Anna: "Jag tycker att det är sjukt med ett system där man slår ner protester mot sociala orättvisor på det sättet."

Första maj år 2000 igen och nere i Kungsträdgården står Latin Kings på scenen, Dogge ropar att alla som inte hoppar till musiken är rassist, "kom igen nurå", och den gamla tanten bredvid hoppar på krumma ben. Upp och ner, upp och ner. Det ser ut att ta sig.

Samtidigt närmar sig kvällens Reclaim the City och Nathan vet ju vad som hände i september och det är definitivt inget han vill uppleva igen. När han går förbi Mariatorget, där det har samlats flera hundra på en graffitifestival, inser han att första maj-versionen av Reclaim kommer att bli betydligt större än de föregående festerna. Uppmaningen på flygbladen som ligger utspridda lyder "ta med bandare, färg,

kompisar, dansskorna, fotbollen, visselpipa, mamma ...”, man kan göra lite som man vill och parollerna är många: Mot nyliberalism, väktarvåld och sexism, för solidaritet och feminism samt blockader mot ordningen.

Anna: ”Vi har fått mycket kritik för att vi har varit breda, det är många som har tyckt att vi varit opolitiska bara för att Reclaim inte är den vanliga stöpta formen för hur en politisk aktion ska vara. Men jag tycker inte att det blir mindre politiskt bara för att man inte har *en* specifik frågeställning.”

Nathan: ”Vi vill inte kommendera folk till en aktion. Snarare mobilisera människor från en massa olika ungdomskulturer. Då kommer folk dit och fyller det med sitt eget innehåll.”

Anna: ”Varför ha en demonstration och ropa att man är mot segregationen, när man istället kan blanda förortskids med rejvtjejer, graffiti-målare med punkare och så vidare ... och ha en stor fest tillsammans? Det tycker jag är en styrkedemonstration i sig.”

Vid Björns Trädgård börjar det samlas folk – väldigt mycket folk – mest unga men också en del barnfamiljer, varav de flesta ser lite förvirrade ut. Okej, vad är grejen? Var är festen? Nån timme senare har musiken kommit igång, folk dansar och bilen med ljudanläggningen rullar framåt på Götgatan. Nathan och Anna kollar ut över folkhavet – ”shit, det är ju säkert flera tusen” – och inser att det här är för stort för att överblicka. Det pågår flera saker samtidigt, mat på ett ställe, gatuteater på ett annat, några dansar till trummor, andra följer högtalarna. Det går rykten om att nån bråkar längre bort, men det är svårt att veta vad som

Reclaim the City/Reclaim the streets

Såväl Reclaim the streets som Reclaim the City är antikapitalistiska rörelser, men RTC fokuserar mer på “nyliberalismens nedbrytande av staden” (segregation, kommersialism, bostadssituationen, uppköpanandet av det offentliga rummet) medan RTS till en början framför allt fokuserade på kapitalistiska kommunikationer och dess konsekvenser för miljön (motorvägsbyggen, massbilism mm).

Looptroop
Hiphopgrupp
som bildades
1992 i Västerås. Består
av DJ Embee,
Cosm.i.c, Supreme och Promoe. Promoe heter egentligen Mårten och ser ut så här:

är sant. Vad man vet är att några unga killar har sprungit in på 7 Eleven och snott folköl och snart blir det uppenbart för de flesta att ett gäng graffitikids har klättrat upp på teatern Göta Lejons tak och börjat klottra på husväggen. När en av dem skriver "Hasch" med stora bokstäver, vet jag, att det är just det här som kommer att vara på nyheterna ikväll.

För jag vet hur det funkar. Det kommer inte att handla om gatuteatern, inte om Looptroop eller den gamla tanten jag träffade. Hon, som hade fyllt 90, stod med böjd rygg över sin cykel och när jag frågade "behöver du hjälp att komma fram", svarade hon: "nej, så här roligt har jag inte haft på evigheter". Och det kommer heller inte att handla om vad Reclaim the City står för politiskt. Det kommer att handla om "Hasch".

Har ni inte misslyckats då?

Anna: "Nej. För även om inte vi har framställts så positivt, har ändå Reclaim blivit större. Det har vuxit."

Nathan: "Jag tror att vi har fått igång en massa diskussioner."

Men om man inte diskuterar det ni vill diskutera, utan istället pratar om "skadegörelse på stadens gator" – det är väl inte så lyckat?

Nathan: "Nej, visserligen, men det visar bara att medierna inte är särskilt intresserade av att ge en sann helhetsbild. Jag menar, om en enda ruta hade gått sönder så hade det varit bild på det. Men det är väl inte så konstigt egentligen. Medierna styrs ju inte av några arbetarklasskids direkt."

Anna: "Det är klart att jag tycker att det är tråkigt att det handlade mer om skadegörelse

än om vilken kul fest det var. Och jag vet också att de som inte var där och såg med egna ögon, de kanske ser på Aktuellt eller tittar på bilden på DN:s framsida och tror att vi har skövlat Stockholm. Men samtidigt vill inte jag föra en kamp utifrån vilken bild medierna kommer att ge av oss. De väljer vad de vill se och det kan inte jag påverka.”

Den 1 maj 2002 arrangerade Reclaim the City ytterligare en gatufest i Stockholm. Över tusen ungdomar samlades på Hötorget för att ”ta tillbaka Stockholms torg och gator” och manifestationen flyttades sedan vidare till korsningen Kungsgatan/Sveavägen. Arrangemanget gick lugnt till och polisen hade fått order om att inte gå i konfrontation och man spärrade istället av trafiken. Efter att festen hade upphört började dock några grupper av ungdomar att slå sönder fönsterrutor, klottra ner väggar och en busskur förstördes. Dagen efter kunde vaktbolagens glasmästare konstatera att cirka 15 rutor var förstörda.

Men det var inte den bilden som den vanlige läsaren/tittaren fick. I kvällens sena Rapport-sändning var omfattningen av skadegörelsen kraftigt överdriven och i Dagens Nyheter den 2 maj kunde man läsa:

”Flera hundra ungdomar drog på onsdagskvällen genom centrala Stockholm efter att en gatufest urartat i kravaller. Ett hundratal skyltfönster krossades och biografen Rigoletto vandaliserades.”

I Metro samma dag citerades polisens presstalesman:

”Man började med att vandalisera biografen 167

Björns
trädgård,
1 maj 2000

lat med biografpersonalen gick ungdomarna ut genom nödutgången.

Polisen gick alltså ut med felaktiga uppgifter, som journalisterna – istället för dubbelkolla – valde att låta gå rakt ut i sändning eller till tryck. Problemet är naturligtvis att det är just utifrån såna uppgifter som sedan tittare/läsare/lyssnare skall bilda sig en uppfattning om vad som verkligen har hänt. Och det är också så många människors förenklade bild av demonstranter som en skock maskerade, aggressiva huliganer, formas.

Men vi ska återigen flytta oss tillbaka till Nathan och Anna och Reclaim the City år 2000:

Klockan är åtta på kvällen och Gatans Parlament har lagt ner för dagen. Några går och städar upp på Götgatan men borta i Björns Trädgård fortsätter festen. Några rejvare har satt upp en annan ljudanläggning, det låter så att vakterna på Kvarnen blir på dåligt humör, men parken är fylld av folk som dansar och Anna och Nathan är nöjda med kvällen. Ingen 169

konfrontration med polisen. Bra stämning.

Anna: "Jag tycker att man har uppnått nånting bara genom att folk tyckte att det var en bra fest. Som gick därifrån och tänkte att fan, jag kan göra vad jag vill, kanske ska jag starta den där teatergruppen i alla fall eller sätta upp egna affischer ... vad som helst. Om vi har lyckats förmedla att man inte behöver gå med i SSU för att vara politisk och göra sin röst hörd – då är jag nöjd."

Nathan: "Det första steget är du själv och inte så mycket mer."

bonus

Dagarna som skakade Sverige är en berättelse om Göteborgskravallerna skriven av Dan Josefsson (www.josefsson.net) och Fredrik Quistbergh. Reportaget bygger på ett hundratal intervjuer och vittnesmål från människor som var inblandade i händelserna under EU-toppmötet. Som övriga källor har även polisens förundersökningar och mediernas rapportering använts. Polismästare Håkan Jaldung och länspolismästare Ann-Charlotte Norrås har dock vägrat låta sig intervjuas. Den ursprungliga versionen av detta reportage skrevs i juli 2001 och publicerades i Ordfront magasin nummer 9/2001 (som kom ut den 23 augusti 2001).

Den demokratiska sprickan är skrivet av Ira Mallik (ira@telia.com). Reportaget handlar om det rättsliga efterspelet som har skapat en djup klyfta mellan samhällets representanter och en ung generation som säger sig ha förlorat tron på demokratin. Och medan misstron växer låtsas politikerna som ingenting. Den ursprungliga versionen av detta reportage skrevs i februari 2002 och publicerades i Ordfront magasin nummer 5/2002 (som kom ut den 1 maj 2002).

DAGARNA SOM SKAKADE SVERIGE

AKT 1: UPPTRAPPNINGEN

En kväll i januari 2001 samlas cirka 400 aktivister som representerar ett trettiotal radikala organisationer och nätverk till möte på Musikens hus i Göteborg.

Tillsammans ska de diskutera hur protesterna under EU-toppmötet i Göteborg bäst ska läggas upp. De närvarande känner alla starka band till den globala proteströrelse som fick mycket uppmärksamhet i samband med WTO:s möte i Seattle i slutet av november 1999. Protesterna har fortsatt då eliten samlats i Davos, Washington, Los Angeles, Prag och Nice, och nu vill man se till så att även "Göteborg 2001" blir ett begrepp synonymt med folklig resning mot den nyliberala världsordningen.

Sedan Seattle har protesterna utanför elitens mötesplatser ofta innehållit ett visst element av våld, vilket visat sig vara ett effektivt sätt att få medier och makthavare att uppmärksamma de folkliga protesterna. Arbetet med att förbättra villkoren för världens fattiga hade pågått i årtal innan WTO:s möte i Seattle, men det var först när skyltfönster krossades som den breda befolkningen i västvärlden fick veta att protesterna existerade.

En del av aktivisterna i Musikens hus har av detta dragit en slutsats: Om det ska vara någon poäng med att protestera så är det nödvändigt med kravaller.

De flesta mötesdeltagare håller dock inte med. En grupp ickevåldsaktivister med bakgrund i bland annat plogbills- och djurrättsrörelsen anklagar kravallförespråkarna för att vara naiva om de tror att

De menar att den spända stämningen kan starta en våldsspiral som är omöjlig att kontrollera. Istället föreslår man att aktivistgrupperna ska satsa på att arrangera mängder av fantasifulla och spektakulära ickevåldsaktioner. En sådan karnevalsdramatik skulle kunna övervinna mediernas fixering vid krigsdramatik.

Även på andra håll pågår det förberedelser för utomparlamentariska aktiviteter i samband med toppmötet. En satsning som redan fått pengar från Utrikesdepartementet, EU-kommissionen och SE-banken är något som kallas ”NGO-forum 2001”. Det är en kongress för 46 organisationer som ska hållas ett par veckor före EU-toppmötet. Evenemanget ska enligt arrangörerna utgöra ett ”högst naturligt komplement till toppmötet” och representera ”medborgarnas röst”. Bland de organisationer som ingår i satsningen återfinns Lutherhjälpen, ABF, Medborgarskolan och Lions. Man kommer att ta 1.250 kronor per person i inträde.

Hans Abrahamsson, freds- och konfliktforskare vid Göteborgs universitetet och aktiv i Attac, tvivlade på att NGO-forum representerade den framväxande EU- och globaliseringskritiska rörelsen. Denna fann han istället på mötet i Musikens hus. Men talet om våld oroade honom.

– Här hade ungdomen hittat former för att gå in på den globala arenan, säger han.

– Jag förstod att det var otroligt viktigt att de inte marginaliserades och drevs in i en krigsdramatik som bara kunde starta en våldsspiral. Vi måste helt enkelt få kontakt med de här människorna.

Under våren tar Hans Abrahamsson kontakt med statsrådsberedningen, SIDA, Utrikesdepartementet och kyrkorna för att skapa ekonomiska förutsättningar för aktiviteter under toppmötet.

Flera olika nätverk deltar nu i arbetet. Göteborgsaktionen 2001 samlar ett åttiotal svenska och utländska grupper, däribland de som var med på det tidiga mötet i Musikens hus. Nätverket Göteborg 2001 representerar ett tjugotal EU-kritiska grupper och organisationer.

Den stora bredden inom Göteborgsaktionen för med sig en del problem. Bland medlemsgrupperna finns de som ser våld som ett acceptabelt inslag i den politiska kampen. Detta skapar spänningar som gör det svårt att diskutera hur eventuella våldsutbrott under toppmötet ska tacklas. Lösningen blir att man undertecknar en gemensam ickevåldsplattform.

Det ska dock snart visa sig att enskilda grupper och individer som ingår i Göteborgsaktionen fortsätter att driva kampanjer för helt andra saker än ickevåld.

Syndikalistiska Ungdomsförbundets tidning Direkt Aktion uppmanar till exempel under våren sina läsare att stoppa EU-toppmötet. Samtidigt publicerar SAC:s medlemstidning Syndikalisten förhärlikande beskrivningar från kravallerna i Prag, vilket väcker en intern debatt.

Antifascistisk Aktion sprider inför toppmötet flyers med texten "SMASH CAPITALISM" och en affisch föreställande en jättelik Godzilla som trampar ned skyskrapor och sprider förödelse. På affischen står bland annat:

"STOPPA EU-MÖTET
AGERA - BLOCKERA - SABOTERA
FREDAG 15 JUNI SAMLING
10.00 GÖTAPLATSEN"

anarkistiska tidningen Brand med texten:

”KÄNN INGEN SORG FÖR GÖTEBORG
– NU RIVER VI SKITEN” (BRAND 2/2001)”

Folkmakt, en liten grupp på yttersta vänsterkanten, sprider flygblad med rubriken ”Jaga ut EU-pamparna”, och texten:

”När nu kravallstaketet rullas ut den 15-16 juni och överheten oroar sig för kravaller skall vi visa dem vilken världsordning som oroar oss. Nu är det vår tur att bygga vidare på den växande rörelse som i Seattle, Nice, Prag och Quebec vägrat acceptera fler orättvisor.”

Flygbladet illustreras med en bild på maskerade aktivister som attackerar en polis med träkäppar.

I autonoma kretsar cirkulerar även en karta över Göteborgs ”Tasty Corporate Treats”, bland annat McDonalds, Shell, H&M, porrbutiker och banker. Kartan talar även om var EU-topparnas middagar ska hållas. Dessutom står det att läsa: ”Be creative when using this map.”

Ett annat informationsblad innehåller enkla komma-ihåg-punkter:

”To choose targets wisely (e.g. McDonalds, not the small shops).

To defend your comrades in case of a police attack.

To have fun!”

Men det är inte bara från en del vänstergrupper som talet om ickevåld klingar falskt. Också polisen ska under våren visa att man gärna slår ned även de mest fredliga politiska protester med grovt övervåld.

AKT 2: MÅNDAGSKLUBBEN

I slutet av april samlas finansministrar och centralbankschefer från 28 länder för att diskutera framtidens ekonomiska politik på Ekofin-mötet i Malmö.

Flera organisationer, partier och enskilda planerar att med en stor demonstration visa sitt missnöje med EU:s nyliberala politik. Protestmarschen avbryts dock då polisen plötsligt griper 266 personer i ett av demonstrationsblocken. Flera demonstranter blir misshandlade framför TV-kamerorna och vittnar senare om att polisen kallat dem "små fittor".

Inte blir det bättre av att polismästaren i Malmö offentligt deklarerar att han är nöjd med "operationen" och att hans polismän framgångsrikt identifierat "oseriösa" demonstranter utifrån deras klädsel. Identiteten på polismännen som gjort sig skyldiga till misshandel kan dock inte fastställas, vilket får bågaren att rinna över för regeringen. Justitieminister Thomas Bodström inför blixtnabbt nummermärkning av polisens hjälmar.

En som skakas av händelserna i Malmö är Göran Johansson, kommunalråd och socialdemokraternas starke man i Göteborg. I april får han via Attac kontakt med Hans Abrahamsson och deklarerar att Attac, kommunen, polisen och de protesterande organisationerna har ett gemensamt intresse av att hindra att Göteborg brinner ner under toppmötet.

Hans Abrahamsson håller med och sätter Johansson i kontakt med de båda paraplyorganisationerna som sammanlagt representerar över 100 radikala vänstergrupper både från Sverige och andra länder. Göran Johansson lovar att kommunen ska hjälpa till att lösa de praktiska problem som finns kring logi, transporter och mycket annat som behövs när

I gengäld skall organisationerna göra allt för att minska risken för våld och tråkigheter.

Från och med slutet av april träffas Kommunen, Nätverket Göteborg 2001, Göteborgsaktionen 2001 och Attac varje måndag för överläggningar. Mötena får snart namnet Måndagsklubben. Mängder av problem löses under dessa möten. Göran Johansson ordnar så att tjugo skolor görs om till vandrarhem där besökande demonstranter kan bo för en billig penning. Mängder av möten och seminarier planeras. Kommunen och Universitetet sponsrar Fritt Forum som ska ha sina evenemang längs med Pustervikskajen, och Göteborgsaktionen 2001 planerar för en Motkonferens, som nu får sitt högkvarter på Hvitfeldtska Gymnasiet.

Även polisen har tagit intryck av händelserna i Malmö, och skapar därför en särskild kontaktgrupp bestående av tre kvinnliga och tre manliga poliser under ledning av den rutinerade kriminalkommissarien Göran Nordenstam. Tanken är att polisen genom samtal med de olika grupperna ska förebygga våld under toppmötesdagarna. Från och med början av maj sitter polisgruppen med på Måndagsklubbens möten.

Paraplyorganisationerna är till en början skeptiska till polisens intentioner, men Göran Nordenstam inger förtroende och till sist enas man om att föra fram några önskemål till polisen: Man vill slippa se kravallutrustad polis, polishästar eller hundar under de stora demonstrationerna, eftersom många upplever sådant som provocerande.

De sex poliserna visar sig vara mer öppna för förslagen än någon vågat hoppas. Diskussionerna går strålande och man kan snart enas om att de fyra väldiga demonstrationerna, som beräknas samla tiotusentals deltagare, bara skall vaktas av just de

sex poliser som ingår i kontaktgruppen.

Vad ingen av medlemmarna i Måndagsklubben förstår är att det mandat Göran Nordenstam fått av sin chef, polismästare Håkan Jaldung, bara gäller polisens agerande under demonstrationer med tillstånd. Hur polisen ska tackla problem och hotbilder under resten av tiden kommer Jaldung att bestämma själv.

Och polisledningen såg många sådana hotbilder. När filmerna från kravallerna i Prag studerades kände man igen de våldsamma, maskerade aktivisterna som bland annat kastade sten på polisen. Men det som sannolikt gjorde polisledningen mest nervös är en grupp aktivister iförda stora, vita overaller som får dem att påminna om Michelingubbar. Under overallerna bar de hemmagjorda rustningar bestående av hockeyskydd, luftfyllda slangar till bildäck och liggunderlag. När de i dessa bisarra munderingar tryckte sig mot polis och kravallstaket var de skrämmande nära att bryta igenom avspärrningarna.

Att de Vita Overallerna skulle dyka upp även i Göteborg stod klart för polisen efter det att ett värvarflygblad började spridas. Texten lød: ”Fredagen den 15:e juni – vid EU-toppmötets öppnande – hålls ett stort protestmöte i närheten av Mässhallen. När protestmötet är slut inleder vi aktionen. Utrustade med liggunderlag, hjälmar, gasmasker och annat skydd kommer vi att vara beredda på polisens våld när vi försöker komma in i Mässhallen.”

Den svenska polisens huvuduppgift var att skydda området runt Svenska Mässan. EU-toppmötet fick under inga som helst omständigheter störas, och när president Bush kom på besök på torsdagen måste alla tänkbara hotbilder vara under kontroll.

De Vita Overallerna innebar därför två allvarliga problem. För det första var de i sina dräkter okänsliga för batongslag. För det andra var de inte beväpnade. De kallade själva sin aktionsform för ”offensivt ickevåld”, och även om den beteckningen kunde ifrågasättas fanns det små möjligheter att hitta något lagligt stöd för att beslagta deras utrustning. Bilringar och madrasser går inte in under vapenlagen och det finns ingen lag som dikterar hur demonstranter får klä sig.

Under våren gick de Vita Overallerna öppet ut med att de fredagen den 15 juni skulle göra ett inbrytningsförsök på Svenska Mässan.

Men trots polisledningens skenbara öppenhet för dialog berättade man aldrig för Göteborgsaktionen vilket allvarligt hot aktionen bedömdes vara.

Inte ens då de Vita Overallerna höll en egen presskonferens och i detalj förklarade hur det symboliska inbrytningsförsöket skulle gå till bröt polisen tystnaden.

– De körde sin presskonferens och i efterhand har det kommit fram att det även satt poliser i publiken, säger Hans Abrahamsson.

– Men ingen tog de här tjugoåringarna i örat och sa: ”Ni ska ha klart för er att det ni planerar kan klassas som våldsamt upplopp!”

Han är mycket kritisk till att polisledningen på detta sätt lät kontaktgruppen sitta och diskutera vakthållningen under demonstrationerna, samtidigt som man hemlighöll de hotbilder man såg vid sidan av demonstrationerna. Om man i Måndagsklubben fått chansen att diskutera dessa hot hade kanske en del av våldet i Göteborg kunnat förhindras.

AKT 3: HVITFELDTSKA

Onsdagen den 13 juni börjar demonstranter från hela världen droppa in på de tjugotalet skolor som kommunen ställt till förfogande. De flesta som kommer så här tidigt i veckan bokas in på Hvitfeldtska gymnasiet. Bland dessa finns ett sjuttiotal Vita Overaller, som har med sig hockeyhjälm, skumgummi och brädor som ska användas till att bygga rustningar.

Hvitfeldtska är också platsen för den Motkonferens som Göteborgsaktionen planerat sedan lång tid tillbaka och delegater som ska delta i seminarierna strömmar in i skolan.

För att inga demonstranter ska behöva gå hungriga har kommunen bjudit in det holländska aktivistköket Rampenplan. Gruppen har sedan början av åttiotalet rest runt mellan demonstrationer i hela Europa och serverat billig vegetarisk mat. Rampenplan hänvisas till Hvitfeldtska och slår upp sitt mobila storkök på skolgården. Sexton ideellt arbetande kockar ska under resten av veckan förse tusentals hungriga demonstranter med veganmat.

Men så kommer det inte att bli. Rampenplans medlemmar ska istället få uppleva den mest skräckfyllda helgen i sina liv. Flera medlemmar kommer att skadas fysiskt och gruppen kommer nära nog att gå i konkurs på kuppen.

Men ännu så länge är allting lugnt. Vaktmästaren på skolan, Kjell-Åke Gustavsson, beskriver stämningen så här i en intervju med Göteborgs-Posten:

”–Allt är så lugnt och gött här! De sitter här och fixar med sina banderoller och plakat. I dag har vi gjort i ordning matserveringen och om en stund ska

[GP:] Är demonstranterna snälla mot den gamla skolan?

– Jättesnälla!” (GP 010614).

Klockan 10.30 på torsdagen landar president Bushs plan på Landvetter. Samtidigt inledde polisen en operation som ter sig obegriplig för de flesta.

Polisen belägrar Hvitfeldtska skolan.

Till en början nöjer man sig med att låta hundratals poliser slå en ring runt skolbyggnaderna. Senare kompletteras poliskedjan med en mur byggd av containrar som fraktas till platsen på särskilda lastbilar och sedan lyfts ned på marken med hjälp av byggkranar. Containermuren sträcker sig runt alla skolans byggnader och den omgivande parken. Sammanlagt är muren nästan 800 meter lång och det går åt hundratals containrar för att sluta ringen.

Under de första tre timmarna efter att belägringen inletts gör polisen inga försök att kommunicera med de närmare 400 människor som häpet finner sig vara instängda.

En av de inspärrade är Ebba Junkert, en femtioårig barnboksbibliotekarie från Gotland. Hon har kommit till Göteborg för att demonstrera tillsammans med sin sextonårige son och trettonåriga dotter, och av kommunen blivit hänvisad att sova på Hvitfeldtska. Hon beskriver den grupp människor hon på torsdagförmiddagen finner sig instängd tillsammans med som mycket brokig.

– Det var ju allt från fältbiologer som räknade skalbaggar till andra ytterligheten, säger hon.

– Folk stack ut, det var ju dreadlocks och alltiho-pa. Det var ingen som helst aggressiv stämning.

Utanför skolan samlas det under förmiddagen mycket folk. Många av dem har kommit för att delta i Göteborgsaktionens motkonferens eller för att

träffa kompisar som bor på skolan. När de inte kommer in samlas de runt Hvitfeldtska för att försöka ta reda på vad som står på. Några tar på sig masker, och många buar åt polisen som nu tagit fram både hästar och hundar.

Det vimlar av fotografer och journalister som förgäves försöker förstå vad som händer. Spänningen stiger hela tiden, kravallpoliserna dunkar på sina sköldar, och till slut kastar några av aktivisterna gatstenar och trädgrenar mot polismännen. Polisen svarar med att rida in bland demonstranterna och slå med sina ridspön. Oroligheterna utanför Hvitfeldtska kommer att pågå hela dagen.

Klockan 12.00 börjar polisens presskonferens. Håkan Jaldungs förklaring till att 400 personer stängts in på skolan lyder enligt Svenska Dagbladet så här:

”Nästan alla är misstänkta för förberedelse av olika brott, som skadegörelse och grov misshandel. (...) Vi misstänker att många har tillgång till vapen”. (SvD 010615)

Bland journalisterna i publiken finns Hans Abrahamsson. När Jaldung är färdig med sitt anförande går Hans Abrahamsson fram till honom och frågar upprört hur han kan starta en belägring av Hvitfeldtska utan att först kontakta Göteborgsaktionen och Attac enligt de överenskommelser som gjorts.

Jaldungs svar lyder enligt Hans Abrahamssons minnesbild:

–Hetsa inte upp dig Hans, jag har fullständigt underlag för det jag gör. Vår kontaktgrupp är inte involverad för det här ingår inte i de demonstrationer som vi samarbetat kring.

I det här ögonblicket inser Hans Abrahamsson att han fullständigt missuppfattat kontaktgruppens mandat. De löften man efter en och en halv månads

samtal fått om att polisen ska gå mjukt fram och inte provocera eller ta till överväld gäller bara under de timmar då tillståndsgivna demonstrationer pågår. Under all övrig tid är det insatschefen Håkan Jaldung ensam som bestämmer hur polisen ska bete sig. Och nu har alltså Jaldung utan att tala med vare sig nätverken eller sin egen kontaktgrupp omringat en hel skola med kravallutrustad polis, polishästar, polishundar och containrar. Hans Abrahamsson känner skräck när han tänker på vad det här kan innebära för EU-toppmötets fortsättning.

I ett desperat försök att rädda situationen kräver han att få komma in på skolan och förhandla för de instängdas räkning. Abrahamsson vill dessutom att Göran Nordenstam från kontaktgruppen omedelbart ska kopplas in. Detta går Jaldung med på.

Inne på skolan blir situationen allt mer psykiskt påfrestande för de instängda. Ebba Junkert berättar att en polishelikopter under hela belägringen cirkulerar lågt över skolgården. Ljudet från rotorbladen är öronbedövande.

– Helikoptern svävade så lågt att samtal nästan var omöjliga inne på gården, säger hon.

Samtidigt hade man en järnring av poliser runt omkring, och rätt var det var fick de alla sina polishundar att skälla samtidigt.

– Senare på eftermiddagen både ser och hör jag att poliserna slår med batongerna på sina sköldar, allihopa på en gång, dunk, dunk, dunk.

Under eftermiddagen samlar sig många av de instängda spontant i smågrupper för att diskutera vad de ska ta sig till. Många har sedan tidigare dåliga erfarenheter av polisen och är rädda för att försöka gå ut en och en eftersom de tror att de kan bli misshandlade. Några struntar i diskussionerna och börjar bryta upp sten.

Polisen kräver att alla de instängda ska lämna skolan utan sina saker och dessutom acceptera att låta sig visiteras. Ett hundratal av de instängda går med på detta, men de flesta vägrar av principiella skäl. De har alla betalt för att bo på skolan och de har inte gjort något olagligt. Istället upplever de att det är polisen som utan någon rimlig förklaring tagit ifrån dem deras grundlagsskyddade rätt att demonstrera och delta i möten.

Efter flera timmars förhandlingar lyckas Hans Abrahamsson och Göran Nordenstam, som nu fungerar som polisens förhandlare, komma fram till en lösning som alla kan acceptera: Alla ska få ta med sig sina saker ut från skolan, om de bara låter sig visiteras. Någon identifiering ska inte ske.

Hans Abrahamsson meddelar de inspärrade att förhandlingen lyckats, och de Vita Overallerna samlar ihop sina rustningar för att lämna skolan.

I detta ögonblick ingriper Håkan Jaldung. Han avsätter Göran Nordenstam som förhandlare och bryter överenskommelsen som just slutits. Enligt flera källor som var på plats blir Göran Nordenstam så frustrerad över polisledningens agerande att han ta av sig sin polisväst, slänger den på marken och säger "Nu lämnar jag den här kåren". Själv förnekar Nordenstam när vi intervjuar honom att något sådant hänt, men tillstår att han var mycket frustrerad.

Ockupationen av Hvitfeldtska kan nu bara sluta på ett sätt. Hans Abrahamsson och Göran Nordenstam står vanmäktigt och ser på när de unga människorna i de Vita Overallerna gör sig redo för ett utbrytningsförsök.

När tåget formerat sig står ett femtiotal Vita Overaller längst fram och bakom sluter runt 200
186 av de övriga instängda upp. Tillsammans tågar de

långsamt ner mot polisavspärningen. I det läget får insatschefen på plats, Mats Sjöström, beskedet från Jaldung att kriterierna för våldsamt upplopp och förberedelse till grov misshandel är uppfyllda. I förundersökningen kan man läsa:

”Alla på platsen skulle gripas. Sjöström förde detta besked vidare till poliserna i området. Då tåget till slut nådde avspärningen hade Sjöström hunnit förbereda ett ingripande. Hästar hade kallats fram. Bussar stod redo för att kunna transportera de gripna”. (ur förhör med Sjöström, K90316-01).

Tåget gör några försök att trycka undan kravallstaket. När de backar för att ta ny sats öppnar polisen avspärningen och polishästar stormar rakt in. Stenar börjar hagla och många flyr springande tillbaka in i skolbyggnaden. En maskerad aktivist lyckas i tumultet få tag i en övergiven polishäst, och försöker utan framgång leda in den i skolan

Alla som inte hinner in grips av polisen. De som hinner in barrikaderar dörrarna med hjälp av skolbänkar, stolar och skåp.

Snart sprider sig dock skräcken för att polisen ska släppa in lösa hundar i skolbyggnaderna. Några av de instängda ger därför upp och överlämnar sig till polisen. Andra tar sig ut genom skolans fönster och försöker fly genom parken. Många grips, men det finns också de som lyckas ta sig över containrarna och kasta sig ut bland folkmassorna som omger skolan. Varje gång detta sker blir det jubel och applåder.

De som går ut till polisen får lägga sig på marken och blir kroppsvisiterade. Bussar körs in på skolgården för att transportera bort de gripna.

Sent på kvällen gör religionshistorikern och syndikalisten Mattias Gardell ett försök att förhandla 187

med polisen om att få ut den sista gruppen som barrikaderat sig i skolan. Också den här gången gör polisen en uppgörelse som man strax efteråt bryter.

Den sista gruppen instängda grips av polisen vid 23.30-tiden. De transporteras i bussar till polisstationen vid Nya Ullevi. Några blir förhörda men de flesta får sitta och vänta i bussarna hela natten. Klockan sex på fredagsmorgonen blir de släppta. De har då varit frihetsberövade i nitton timmar.

Bland de gripna finns också aktivistköket Rampenplans medlemmar. Under hela ockupationen har de förgäves försökt få polisen förstå att de är inbjudna av Göteborgs kommun och att de måste få ut sin buss från skolan. Polisen har vägrat lyssna. På en presskonferens ska de senare säga att polisens agerande är det värsta de sett under tjugo års arbete med demonstrationer runt om i Europa. Och då inkluderar de sina erfarenheter från ordningsmakten i öststaterna.

Medierna bygger i allmänhet sin rapportering från Hvitfeldtska på polisens vaga uppgifter om gömda vapen. Det faktum att det i Sverige är mycket ovanligt att polisen gör en 800 meter lång containerring runt fastigheter innan de gör husrannsakan tycks få journalister reflektera över.

Inga medier reagerar heller på polisens uppenbara svårigheter att motivera jätteoperationen.

De vapen man talar om på presskonferenserna hittas aldrig på skolan.

Detta behöver dock inte betyda att polisen saknade skäl för operationen.

Den enda rimliga förklaringen till att Hvitfeldtska skolan omringades är att polisen ville stoppa de Vita Overallernas aktion.

Genom att blockera utrustningen i nästan ett
188 dygn, från det att Bush landat till det att han läm-

nade Sverige på fredagsmorgonen, kunde man garantera att det inte skulle bli några svårkontrollerade inbrytningsförsök på mässan. De Vita Overallerna blev samtidigt så skakade av belägringen och natten i bussarna att de inte gjorde några inbrytningsförsök senare under toppmötet. Stora delar av deras utrustning låg för övrigt kvar oåtkomlig inne på Hvitfeldtska.

Priset för polisens taktik i kampen mot de Vita Overallerna blev mycket högt. Flera hundra människor som rest långt för att demonstrera och delta i möten i Göteborg blev inspärrade på den skola kommunen hänvisat dem till. Flera programpunkter i motkonferensen fick ställas in, däribland debatten om östutvidgningen, som en stor delegation östeuropeiska ungdomar tagit sig till Göteborg för att delta i.

Omringningen upplevdes också av många demonstranter, både innanför och utanför avspärningarna, som en våldsam provokation. Helt säkert hade det ändå skett skadegörelse under de kommande dagarna. Men torsdagens kravaller utanför Hvitfeldtska var rimligen framprovocerade av polisens ockupation. Och det faktum att också fredliga demonstranter kände sig djupt kränkta av polisens agerande gjorde det sannolikt lättare för stenkastarna att rekrytera nya sympatisörer.

Om Håkan Jaldungs syfte med den gåtfulla ockupationen av Hvitfeldtska verkligen var att stoppa de Vita Overallerna lär vi aldrig få veta säkert. Självtvägrar han att ställa upp på en intervju.

Men när rikspolischefen Sten Heckscher i en intervju i TV4 får frågan om han kände till de Vita Overallerna ger han onekligen ett intressant svar:

”Oh ja. Jag menar de vita overallerna plockade po- 189

lisen innan de kom till användning, det var väl ett gott tecken på att vi kände till dem. De kom inte till användning, och det var bra det, det var alltså utrustning som gick ut på att ta sig in på mässan, som vi alltså påträffade och som gjorde att den sortens inbrytningsförsök kunde hindras” (TV4 010618)

AKT 4: AVENYN

Klockan nio på fredagsmorgonen öppnas EU-toppmötet officiellt. I samma stund samlas tusentals personer för att delta i ett protestmöte på Götaplatsten. Mötet har tillstånd av polisen och Göteborgsaktionen står som arrangör.

Vad polisen inte givit tillstånd till är den Antikapitalistmarsch som ska gå mot mässan precis efter protestmötets slut. Arrangörerna till marschen är svenska Rättvisepartiet Socialisterna (RS) och Internasjonale Sosialister (IS) från Norge.

Antikapitalistmarschen är en god illustration av Göteborgsaktionens problem med att hantera de önskemål om kravaller som finns bland en del av nätverkets medlemmar. Marschen är som gjord för att urarta i våld, men ändå har det inte gjorts några allvarliga försök att stoppa planerna. Detta trots att båda de organisationer som står som arrangörer också är medlemmar i Göteborgsaktionen och därmed har skrivit under plattformens formuleringar om ickevåld.

Polisen känner mycket väl till Antikapitalistmarschen. Först och främst satsar man på att stoppa tåget vid Berzeliigatan, en tvärgata till Götaplatsten som leder mot Svenska mässan. Det är hårda tag som gäller från polisens sida. Gårdagens händelser vid Hvitfeldtska har knappast gjort något för

Protestmötet avlöper utan problem, och efteråt ger sig en del demonstranter iväg för att spela skuld-fotboll i Attacs regi. Tanken med fotbollsmatchen är att försöka locka iväg så många som möjligt från Antikapitalistmarschen som man förstår kan sluta illa. Många väljer dock marschen eller dröjer sig kvar kring Götaplatsen för att se vad som händer.

Vid halv elva börjar det nu cirka 2.000 personer starka tåget röra sig mot Berzeliigatan. I första ledet går flera rader av omaskerade demonstranter. En av dem är sjuttonåriga Sofia Lundström. Att det skulle bli kravaller förstod hon inte.

– Där vi gick dansade folk och spelade på metallburkar, säger hon.

– Jag trodde bara att vi skulle gå ner till mässan och visa vårt missnöje. Dessutom var jag nyfiken på om det skulle bli något inträngningsförsök från de Vita Overallerna.

I bakre delen av tåget går det svarta blocket (se listan Göteborg 2001 – från A till Y som ligger i slutet av detta reprotage). När tåget når polisavspärningen vid Berzeliigatan stannar det och polisen attackerar de första, omaskerade, leden med hjälp av polishästar och hundar. De främre leden försöker förtvivlat backa, men folkmassan pressar på bakifrån och de främre raderna skjuts därför framåt, mot batonger och polishundar.

Nu utbryter panik i de främre leden. Unga människor skriker hysteriskt att de vill komma därifrån, och många blir bitna av polishundar. Dessutom attackerar polishästar från sidogatorna, och nu kommer stenregnet från de bakre raderna. Den variant av gatsten som viner genom luften väger enligt vad polisen senare uppger i sina förundersökningar cirka 2,25 kilo. Upploppet är igång.

Polisen driver folkmassan framför sig uppför Ber- 191

zeliigatan, tillbaka in mot Götaplatsen. Mellan 200 och 400 maskerade stenkastare börjar röra sig mot Avenyn. Polisen försöker följa efter men möter motstånd. Ett piketbefäl beskriver senare situationen så här i en förundersökning:

”Angreppen är mycket hårda, sten, stålkulor och annat löst kastas eller skjuts mot oss. Vi avancerar upp till korsningen Berzeliigatan-Avenyn och lyckas bilda en kedja mellan Stadsteatern och Stadsbiblioteket. Här får vi utstå ett fruktansvärt regn av sten och annat löst som kastades mot oss. Enda sättet att få slut på angreppet var för oss att försöka avancera framåt. Vi gjorde ett antal försök att komma ut på Avenyn men möttes då av gatsten från tre håll.” (piketbefäl, ur förundersökning B6692-01).

Det som nu följer är rena gatustrider mellan polis och maskerade aktivister. Också flera poliser kastar gatsten, och striderna böljar fram och tillbaka. Samtidigt har en systematisk skadegörelse i stor skala startat på Avenyn. Butiker som McDonalds, SE-banken, Burger King och Intersport får sina rutor krossade. I Nessims mattaffär stjäls det dessutom mattor som används för att tända en eld längre ner på Avenyn. Ett antal bajamajor och utemöbler används för att sätta fart på brasan. Inne på Handelsbanken fruktar de anställda för sitt liv då maskerade aktivister tar sig in på kontoret efter att ha krossat rutorna.

Stenkastarna är hela tiden omsvärmade av en mindre armé av fotografer, varav många är vana vid kravaller och därför utrustade med hjälmar och andra skydd. Ibland ser det ut som om fotograferna och de maskerade utför ett arbete tillsammans. De maskerade ungdomarna poserar som fotomodeller med stenar och röda fanor i händerna, och fotograferna

En av de maskerade stenkastarna som deltar i förstörelsen på Avenyn är Roberto (fingerat namn). Han är i tjugoårsåldern, bor i en förort utanför Göteborg och jobbar inom vården.

När vi någon månad efter EU-toppmötet träffar honom är han nöjd med vad han uträttade på Avenyn.

– Du kan vara antifascist och antikapitalist 364 dagar om året, säger han.

– Men det finns en dag att visa det på och det var den här dagen.

Roberto är inte själv organiserad i någon politisk grupp, men det var ändå tydliga politiska motiv som drev honom att delta i kravallerna.

– Hela året har jag suttit med dåligt samvete och sett min stad förvandlats till ett kapitalistfäste, säger han.

– De spärrar av och bygger om stan för hundratal miljoner bara för att det kommer några slipsar. Samtidigt finns det områden i nordöstra Göteborg som är rena kåkförorterna. Vart ligger rättvisan i det? Jag kände att jag ville visa min avsky och gjorde det på det här sättet. Det är kanske inte det bästa, men det är det enda jag kan.

Medierna och polisen ska senare påstå att det var AFA som organiserade kravallerna. Själva är AFA splittrade i frågan. En del medlemmar vill ta på sig ansvaret, men de stockholmsmedlemmar som vi intervjuat menar att detta inte är korrekt. Man tar inte på något sätt avstånd från fönsterkrossning som politisk taktik, men menar att inte heller AFA visste exakt vilka som dolde sig bakom maskerna på Avenyn.

Denna bild bekräftas av Roberto, som säger att det inte fanns någon enskild organisation bakom upploppet. De maskerade utgjordes istället av en 193

blandning av autonoma vänstermänniskor, arga förortsungdomar som ville slå tillbaka mot polisen och folk som bara tog chansen att delta i kravallerna för nöjes skull. Han menar dock att de flesta hade ett politiskt mål med skadegörelsen.

– Det var ingen tillfällighet att det var McDonalds och inte Stadsbiblioteket som slogs sönder trots att biblioteket bara ligger två meter från där polisen blev stenade, säger han.

– Det jag tycker är tragiskt är att de 20.000-25.000 som valde att protestera fredligt bara fick notiser medan vi fick egna bilagor. Men så funkar ju spelet i medierna.

Kravallerna och förstörelsen av Avenyn varade i ungefär 45 minuter. Dessa minuter fick mer utrymme i medierna än alla andra protester, seminarier och föredrag tillsammans, inklusive de tre demonstrationerna som vardera samlade mellan 15.000 och 25.000 deltagare.

Sveriges Television sände under fredagen periodvis långa hopklippta TV-sekvenser som visade hur de maskerade aktivisterna demolerade Avenyn.

De flesta medier, inklusive SVT, TV4, Dagens Nyheter, Aftonbladet och Expressen rapporterade under de kommande dagarna att kostnaden för skadorna uppgick till 100 miljoner kronor. Göteborgs-Posten drog till med 150 miljoner. När polisutredningarna kom igång visade det sig att det mest handlade om krossade rutor, och att den verkliga notan för kravallerna på Avenyn slutade på 3,8 miljoner kronor.

Förstörelsen blir en vändpunkt för medierna. Från och med nu tycks det som om de flesta journalister förenar sig med polisen och stora delar av allmänheten i en djup känsla av avsky för våldsverkarna.

Därför finns det nästan inga medier som rapporterar om att polisen faktiskt tycks förlora omdömet efter skadegörelsen på Avenyn.

Det faktum att flera polismän deltagit i stenkastningen vid Götaplatsen är bara en av många signaler om att något är fel. Ytterligare en varningssignal kommer då polisen i sina försök att gripa de maskerade stenkastarna som drivits från Avenyn plötsligt stänger in ett stort antal människor på den lilla pittoreska Viktoriabron, vid scenområdet Fritt Forum. Bland de inspärrade finns flera göteborgare som arbetar i området och är på väg tillbaka från lunchen när polisen slår till. Efter ett par timmars fångenskap på bron lastas några av de gripna in i bussar. Vad de är misstänkta för är oklart och polismännen ger inga svar.

Lika märkligt är överfallet på Grön Ungdoms språkrör Zaida Catalán. Hon befinner sig inne på Fritt Forum-området iförd en T-shirt som det står "Icke våld" på när en grupp kravallpoliserna kommer stormande.

– De skrek: "Flytta på dig!", säger hon.

– Jag hann inte reagera innan jag blev inknuffad i dörren till en bajamaja. Sedan slet poliserna bort mig från dörren och slängde mig ner på en grässlänt. Jag fick ett slag av en batong i ryggen och så sprang dom över mig.

– Det gjorde väldigt ont och jag kände att de bara slog mig för att de hade lust med det. Är det här Sverige, tänkte jag. Jag trodde inte det om polisen. Polisen är här för att skydda oss, någonstans är jag ändå övertygad om det. Men jag blev brutalt överbevisad om att det inte är så.

På polisens presskonferenser ställs att döma av det medierna rapporterar knappt några frågor om polisens märkliga beteende. Håkan Jaldung fram-

ställs snarast som en kärv härförare som med fast hand leder kampen mot våldsverkarna. Att kritiska frågor inte välkomnas demonstreras tydligt då den 22-årige Daniel Breece, utsänd från den alternativa nyhetsbyrån IMC, på en av fredagens presskonferenser frågar varför polisen kastat sten på Avenyn. Han får inget svar. Istället visar Bengt Staaf från göteborgspolisens informationsavdelning ut honom från presskonferensen med motiveringen att han inte är en ”riktig journalist”. Ingen av de övriga journalisterna reagerar.

AKT 5: SKOTTEN OCH LÖGNERNA

Vid åttatiden på fredagskvällen svänger en lastbil in i den lilla parken vid Vasaplatsen. Presenningen fälls upp och en musikanläggning ställs i ordning. Det har redan samlats mycket folk. Reclaim the City ska hålla sin sedan länge utannonserade fest.

Musiken drar igång och folk börjar dansa i den lilla parken. Festen har bara pågått i några minuter när ett enormt uppbåd poliser kommer marscherande mot Vasaplatsen, taktfast dunkande med batongerna på sina sköldar.

Polisen gör en ring runt Vasaplatsen och cirka 1.500 personer finner sig vara instängda. Strax efter börjar det kastas glasflaskor mot polisen.

Ett nytt upplopp är igång.

Bland de som upplever hela den katastrofala händelseutvecklingen finns en frivillig sjukvårdsgrupp. Med handritade röda kors på sina tröjor och ryggsäckar arbetar de sedan torsdagens kravaller utanför Hvitfeldtska med att förbinda sår efter stannar och hundbett och med att dirigera fram ambulanser till de skadade.

När vi, flera veckor efter toppmötet, träffar ett tiotal ur den sammanlagt trettio personer starka gruppen beskriver de kravallerna vid Vasaplatsen som ett regelrätt krig. Både aktivister och poliser var fruktansvärt rädda och våldet mycket brutalt från bägge sidor.

Tjugoåttåriga Martina berättar att hon såg ridande poliser som blivit hysteriska.

– De skrek och hade ingen koll på situationen, säger hon.

– Rädslan lyste ur ögonen. Det var hemskt.

Efter upplevelserna på Vasaplatsen lider flera av sjukvårdsgruppens medlemmar av något som måste beskrivas som lättare krigstrauman. Nittonåriga Magnus berättar att han en vecka efter kravallerna åkte till Roskilde och där märkte att han inte kunde höra dörren till en bajamaja slå igen utan att rycka till. Ljudet lät precis som när polisen slog på sköldarna och skrämde honom lika mycket varje gång.

I det kaos som uppstår då polis och demonstranter kastar sten på varandra skjuter polisen skarpt. Att detta sker i samband med en kravall i Sverige skulle under normala omständigheter ge upphov till en rad kritiska frågor riktade till polisledningen. Men inte den här gången. Det är istället polisens egen förklaring till händelsen som går ut via samtliga medier och inga kritiska frågor ställs.

Den första utförligare rapporten om skotten kommer i SVT klockan fem över tolv natten mot lördagen.

Sändningen inleds med att nyhetsankaret berättar att människor skotts-kadats när polisen skjutit i nödvärn. Att det handlar om nödvärn slår SVT alltså fast redan i sin första rapport, bara några timmar efter det att skotten avlossats, utan att ha nå-

gon samlad bild av vad som faktiskt hänt.

I kommande sändningar under natten upprepas om och om igen påståendet att polisen skjutit tre personer i nödvärn. Snart tar man in ett citat av polisledningen, som i ett pressmeddelande beskrivit hur en polisman har överfallits bakifrån och slagits till marken. En polis ska då ha tvingats att dra sitt tjänstevapen och skjuta för att försvara sin skadade kollega. Det handlar om nödvärn.

Några bilder på hur polisen skjuter har SVT inte, bara en sekvens där man kan höra hur tre skott avlossas i snabb följd.

Även TV4 återger polisens förklaring, utan att ha några bilder som visar att den verkligen stämmer med verkligheten. TV4:s version är något mer utförlig. Så här lyder speakertexten:

”Fem polismän ska då ha blivit inträngda i ett hörn av stenkastande demonstranter, detta uppger en insatt polis till Nyheterna ikväll. Minst en polis drar då sitt tjänstevapen, uppger samma källa” (TV4 010616).

Senare meddelas det att en av de skottsskadade är en nittonåring som skjutits i magen. Han svävar mellan liv och död.

Tidigt på lördagseftermiddagen sker dock något som ska komplicera saker och ting för TV-redaktionerna. Det är nyhetsbyrån AP som i en av sina regeljära satellitsändningar skickar ut 3 minuter och 49 sekunder bildmaterial från skotten i Göteborg.

Bilderna är sensationella. De visar nämligen att polisens berättelse om hur det gått till när nittonåringen sköts i magen inte är sann. Den som har möjlighet att titta noga på AP:s bilder, och det har både SVT och TV4, upptäcker att det som hänt faktiskt är något helt annat än det polisen påstått.

198 På videosekvensen ser man hur den omaskera-

de nittonåringen helt ensam springer fram mot en grupp på tio kravallutrustade poliser varav tre har polishundar i koppel. Samtidigt håller ytterligare ett led på minst fyra kravallutrustade poliser på att ansluta sig till gruppen. I bakgrunden syns ytterligare sex poliser. Sammanlagt finns det därmed minst 21 poliser framför nittonåringen, och själv är han ensam så när som på tre fotografer som står bakom honom.

Ett stycke bakom poliskedjan skymtar den skadade polis som SVT och TV4 talat om. Två kollegor håller på att hjälpa honom från platsen.

I det här läget kastar nittonåringen två stenar mot poliserna. Ingen av dem är ens i närheten av att nå fram, och ingen av poliserna gör några ansatser att flytta på sig eller släppa lös hundarna mot den unge mannen.

När nittonåringen kastat andra stenen och är på väg att vända sig bort från poliskedjan smäller ett ensamt skott. Han tar sig för ryggen och stapplar bort från poliserna. När kameran gör en svepande rörelse för att följa honom syns inga andra stenkastare i gatukorsningen.

Bilderna visar alltså vid en närmare analys att svensk polis skjutit ned en ung, omaskerad man utan någon synbar anledning. Det liknar ett mordförsök.

Men detta får svenska folket inte veta.

Både SVT och TV4 sänder visserligen bilderna. Men för den TV-tittare som inte bandar sekvensen och ser den många gånger är det närmast omöjligt att förstå vad som faktiskt visas. Både SVT och TV4 fortsätter som om ingenting hänt att påstå att polisen tvingats skjuta i nödvärn.

På lördagen får TV-tittarna också veta att chefsåklagare Lisbeth Johansson, som leder förundersök-

ningen om eventuellt tjänstefel mot den polis som avlossade skotten, inte hittat något skäl att delge någon enskild polisman misstanke om brott.

Varken SVT eller TV4 låtsas om att de dramatiska bilderna vid en närmare analys faktiskt talar tvärt emot åklagarens slutsats.

Det är som om journalisterna plötsligt blivit blinda.

AKT 6: JÄRNTORGET

Tidigt på lördagsmorgonen den 16 juni ringer Göran Johansson upp Hans Abrahamsson i hans hem. Ingen av dem har sovit gott på natten. Det mesta har gått fel, polisen har skjutit på människor, och idag ska Göteborgsaktionens stora demonstration, som beräknas samla minst 20.000 personer gå genom staden.

En sak är de överens om: Att som planerat leda tusentals människor till Avenyn är allt för riskfyllt. De kommer överens om att ordna ett möte med demonstrationsledning och polis.

På mötet, som sker ett par timmar senare, beslutas det att demonstrationsvägen ska ändras. Jal-

Fotnot: I den ursprungliga versionen av detta reportage ingick ett uppslag där AP:s bilder av hur Hannes Westberg blir skjuten analyseras. Vi drog liksom Janne Josefsson och Hannes Råstam i Uppdrag Granskning slutsatsen att 19-åringen inte rimligen utgjorde ett sådant hot mot polisen att det var motiverat att skjuta honom med ett dödligt skott i magen.

För en utförligare behandling av skotten på Vasaplatsen, se Dan Josefssons inslag "Skotten och sanningen" som sändes i SVT:s Mediemagasinet i november 2001:

www.svt.se/mediemagasinet (Klicka "Inslag" därefter "Se inslag från tidigare säsonger" och titta under "Säsong 3").

Janne Josefssons och Hannes Råstams TV-reportage om skotten finns på adress: www.svt.se/granskning

lung lovar att polisen ska hålla sig borta under demonstrationen. Men bara under förutsättning att tåget sköter sig perfekt och att Hans Abrahamsson själv går i täten och håller kontakt med Jaldung.

TV-bilderna från kravallerna på Avenyn har gjort många svenskar ursinniga på demonstranterna i Göteborg. När Göran Persson under fredagen får frågan vad man kan göra åt bråkmakarna som förstör Avenyn svarar han: "Folklig vrede tror jag inte är så tokigt".

Denna folkliga vrede kommer igång på allvar då Göteborgs-Postens hemsida publicerar den falska nyheten att sex polishästar skulle ha avlivats efter att ha attackerats av aktivister. Uppgiften publiceras även i Svenska Dagbladet. Polisen får själva ägna tid åt att dementera uppgiften när folk ringer för att uttrycka sin vrede, eller då stuteriägare hör av sig för att försöka sälja nya hästar. I verkligheten avlivades inga hästar alls efter toppmötet. Men folk tror på tidningarna och den folkliga vreden kokar. Många av de som är arga känner bara till den medialt uppmärksammade Attac-rörelsen, och ringer därför dit för att vräka ur sig sitt förakt.

Demonstrationen blir mot alla odds en succé. Trots gårdagskvällens skottlossning, ändrad marschväg och ihållande regn har mellan 20.000 och 25.000 personer slutit upp. Många upplever det hela som en stor seger över såväl våldsamma stenkastare som aggressiva poliser.

Efter demonstrationen sprider sig lugnet bland arrangörerna. De tror att det nu ska vara slut på våld och tråkigheter. Det ska dock visa sig att Håkan Jaldung har fler överraskningar på lager.

Under eftermiddagen sprids ett rykte om att det ska ordnas ett protestmöte mot polisvåld på Järntorget. Ingen vet vem arrangören är.

När klockan börjar närma sig sju har ungefär 400 personer samlats på torget. Enligt samstämmiga uppgifter är ingen maskerad och inget som helst våld förekommer.

Ändå väller det åter fram poliser som ställer sig i en stor ring runt torget.

En del aktivister hinner lämna platsen men flera hundra personer finner sig vara inspärrade.

Belägringen av Järntorget pågår hela kvällen. Ännu en gång får Hans Abrahamsson rycka in som medlare. Polisen påstår att man letar efter tre tyska terrorister, men varför man skulle behöva ringa in ett helt torg i timmar för att lösa den uppgiften ter sig fullständigt obegripligt.

Ronnie är en av dem som stängdes in. Den enda förklaring han får är att han ser ut som en sådan som inte gjort lumpen, och behöver ”se en militärförläggning inifrån”. Han transporteras i en buss till den gamla militärkasernen Kviberg utanför Göteborg. Inne i kasernen har polisen byggt upp borrar med hjälp av containrar och metallgaller. Tjugo personer får sitta i varje bur. Först vid femtiden på morgonen släpps Ronnie.

–Det kändes helt absurt, säger han.

–Jag hade bara suttit på ett torg och för det blev jag frihetsberövad i åtta timmar. Man undrar ju vilka polisen tror att de krigar mot.

Efter åtskilliga timmars förhandlingar är det bara 100 människor kvar på torget. Alla som lämnat torget har visiterats och filmats av polisen. Omringningen får en oväntad avslutning då poliserna på plats plötsligt gör myteri genom att vända på klacken och marschera från Järntorget. De sista 100 inringade kan därför jublande promenera från platsen utan att varken ha blivit indentifierade eller visiterade.

AKT 7: LAGLÖS STAD

Från och med nu glider Göteborg allt mer in i ett laglöst tillstånd. Polisledningens jakt på de ”tyska terroristerna”, som ingen sett, tar sig allt mer absurda former.

Efter skräckupplevelserna på Hvitfeldtska gymnasiet har Rampenplan efter en hel del bråk med polisen fått tillbaka delar av sin utrustning. Kommunen har dirigerat om dem till Schillerska skolan, som också fungerar som vandrarhem under EU-toppmötet. På lördagskvällen säljer de varm soppa och bröd för femton kronor per portion till demonstranter som blöta och trötta kommer tillbaka från den stora marschen. Rampenplan har också satt upp en lapp med texten:

”Vår utrustning har blivit arresterad. Snälla, ge gärna en donation”

Tre av de övriga runt åttio personerna som på lördagskvällen finns i Shillerska skolan är Pernilla Edin, Petter Westerman och Elias Granath. De är alla i tjugooårsåldern och tillhör en grupp på tolv personer som åkt till Göteborg för att demonstrera. Ungdomarna har en egen förening, som de döpt till LENA efter Lena Nyman vars insats de uppskattade i filmen Nyfiken Gul. I föreningens verksamhet under toppmötet ingår bland annat att dela ut KRAV-märkta bananer.

Ingen av dem har deltagit i några våldsamheter. Tvärtom har de under bråken varit mycket arga på dem som slagits med poliserna.

Eftersom alla är trötta struntar de i att gå till Järntorget. Istället sitter gruppen i ett av klassrummen, spelar kort och dricker vin.

Kortspelet avbryts av att fyra svartklädda, maskerade män beväpnade med maskingevär rusar in 203

i rummet och skriker: "Ner på marken för helvete, händerna på huvudet och håll käften."

Det ska senare visa sig att det är Nationella insatsstyrkan som gör tillslaget. Därav maskeringen och den tunga beväpningen.

Ungdomarna släpper korten och lägger sig raklånga på golvet.

– De var fruktansvärt hotfulla, berättar Elias Granath.

– Vi hade ingenting att säga till om, det var några sjuka individer som styrde över våra liv och kunde göra vad dom hade lust med.

Efter fem till tio minuter får de resa sig och förs med vapen riktade mot sig ut på skolgården.

Där ligger redan ett sextiotal människor raklånga på marken med ansiktet mot den regnvåta asfalten. Samtliga håller händerna på huvudet. Runt omkring står massor av poliser.

En ung kille som förs ut på gården blir påhoppad av en polis som säger: "Det var du som knäckte mitt näsben igår, eller hur!" Polismannen vrider sedan om armen på honom och kräver att han ska be om förlåtelse för den knäckta näsan. Detta gör den unge mannen till slut, samtidigt som han skriker av smärta.

– Polisen gjorde allt för att stämningen skulle bli så hätsk som möjligt, säger Petter Westerman.

– De slog på allting med batongerna och där låg man och hade inte gjort ett skit. Jag försökte börja gråta och göra mig så ynkelig som möjligt för att inte framstå som något hot.

Samtidigt som misshandeln pågår vräker polisen ur sig okvädningsord. En färgad kille blir kallad för "Jävla bananätare", en polis säger: "Igår hade ni ert roliga, idag är det vår tur." När de ska vi-

par en polis: "Använd batongen, smärta är ett internationellt språk!"

Även Rampenplan blev mycket illa behandlade av polisen.

– De skrek åt oss att vi hade kastat stenar och nu var de ute efter hämnd, säger Oscar Vrij som är medlem i gruppen.

Själv svimmade han två gånger under den timme han tvingades ligga på skolgården. Sedan fördes de tillsammans med andra utländska medborgare in i en buss. Där fick de sitta i fyra timmar innan de släpptes. Det första Rampenplan-medlemmarna gör är att kontrollera om deras köksredskap finns kvar.

– Saker och ting låg i en enda röra, säger Oscar Vrij.

– Efter ett tag upptäckte vi att polisen förstört några hundra liter av vår soppa. De hade tömt askfat i kastrullerna.

En annan utländsk medborgare som under vapenhot i en timme tvingas ligga raklång med ansiktet mot asfalten är den sextioårige grekiske journalisten Pericles Korovessis. Han arbetar för Greklands största dagstidning, Eleftherotypia, och kom till Schillerska klockan kvart i tio på kvällen för att intervjua Rampenplan.

– Plötsligt dök polisen upp med sina automatvapen, säger Pericles Korovessis.

– Det var som en film. Först fattade jag inte att de menade allvar.

Pericles försöker förklara att han är journalist. De svartklädda poliserna skriker då åt honom att vara tyst. Två poliser för ut honom på gården, tar tag i hans armar, bryter upp dem mot ryggen och tvingar honom på så sätt ned på marken.

– Eftersom det är väldigt tröttsamt att ligga på ma- 205

ge, med händerna på ryggen och bara se ner i marken försökte jag röra lite på armarna, säger han.

– Då slog de mig över armarna med sina batonger. Återigen sa jag att jag är journalist och då slog de mig över axlarna och i huvudet.

Senare ska det visa sig att polisens batongslag mot skallen ger Pericles Korovessis en så svår hjärnskakning att läkare förbjuder honom att resa. Det tar flera veckor innan han kan ta sig hem till Grekland.

Detta är inte första gången han utsatts för övergrepp. Efter militärkuppen i Grekland 1967 arresterades Pericles Korovessis och utsattes för tortyr. Han vittnade senare inför Europakommissionen för mänskliga rättigheter och har beskrivit sina upplevelser i boken ”Metoden - Vittnesmål om tortyr i Grekland” (Rabén & Sjögren 1970).

Pericles Korovessis chockades av polisens agerande på Schillerska.

– Deras plan var att slå ner oss och terrorisera oss, säger han.

– Jag tror de gjorde det för att visa att de kan trycka ner en när som helst, speciellt de som kommit till Göteborg för att protestera under fredliga former. Om den svenska polisen ska behålla sin prestige, om man ska kunna lita på dem i fortsättningen måste de förklara sig. Annars är de inget annat än fascister.

Efter en timma på skolgården släpper polisen ut alla svenska medborgare från skolan. Samtliga filmas och identifieras. Ingen får någon förklaring till de övergrepp de utsatts för, och ingen får hämta sina kläder inne i skolan. Många saknar byxor och skor eftersom de låg i sina sovsäckar när polisen slog till.

När lördag går över till söndag är Göteborg en laglös stad.

Sextonåriga flickor, som just blivit utkastade från Schillerska efter att ha legat en timme på marken med ett maskingevär riktat mot huvudet, går svårt chockade omkring i de centrala delarna av stan i bara trosor och T-shirt.

Cecilia Verdenelli-Peralta, aktiv i Attac, får vid tretiden på natten ett telefonsamtal från Röda Korset. De berättar att de samlat ihop en massa chockade ungdomar i sitt tält på Fritt-Forum området, och att hon måste komma dit för att försöka ordna tak över huvudet åt dem.

När hon kommer fram till Röda Korsets tält möter hon ett femtontal ungdomar inlindade i filter. De flesta har inga skor på sig. Flera gråter.

– En av tjejerna var så rädd att hon knappt kunde prata, säger Cecilia Verdenelli-Peralta.

– Hon ville inte vara utomhus längre. Jag frågade om hon pallade att gå till Göteborgsaktionens lokaler på Lagerhuset. Det var kanske 300 meter dit. Hon svarade ja och vi började gå. Men så fort det hördes en polissiren så stannade hon och kunde inte fortsätta. Då fick jag stå och klappa henne i flera minuter, för att sedan långsamt börja gå igen. Men det hördes så många sirener den kvällen att det säkert tog oss fyrtio minuter att komma till Lagerhuset.

Den ”folkliga vrede” som statsminister Göran Persson önskat sig i TV visar sig under natten på Göteborgs gator. Två demonstranter blir angripna av ett gäng utrustade med golfklubbor.

Ett gäng på fem till sex stycken kortsnaggade unga män i bomberjackor står utanför Röda Korsets tält. Nazisterna hånar de gråtande ungdomarna genom att härma dem och skrika: ”Är vänstern ledsen ikväll?”

– Varken jag eller någon från Röda Korset lyfte ett 207

finger, säger Cecilia Verdenelli-Peralta.

–Jag vet inte varför, men det var en så konstig stämning. Det kändes som att nazisterna ägde stan den natten.

AKT 8: SKULDEN

Polisens facit efter insatsen mot Schillerska är förbluffande. Ingen av de 78 personerna på skolan misstänks för något brott. Inte en enda av dem grips. När ungdomarna får komma tillbaka för att hämta sina tillhörigheter finner de väskorna öppnade. Polisen har alltså inte ens gjort en ordentlig genomsökning av skolan.

Medierna rapporterar mycket lite om Schillerska. De som nämner tillslaget beskriver det som ännu en husrannsakan.

På söndagen säger Håkan Jaldung i en intervju med TV4 att de unga människor som bodde på Schillerska får skylla sig själva.

”Jaldung: Jag kan inte säga annat än att man ska avhålla sig från att vara nära ligister, marodörer och huliganer.

TV4: Och råkar man vara i närheten då får man skylla sig lite själv under sådana här omständigheter?

Jaldung: Man får ta konsekvenserna av vem man umgås med” (TV4 010617).

En dag senare säger han i en annan intervju att det inte funnits några ”marodörer” på skolan:

”Vi hade en mycket säker information om att det på Schillerska gymnasiet fanns tre stycken tyska aktivister i den hårda kärnan med skjutvapen, en av dem hade setts både med revolverar och pistoler. Och det fanns anledning för oss att vara oroliga för

208 den delen där. Och vi föredrog ärendet för åklaga-

ren som beslöt om en husrannsakan. Men vi fann ingenting.” (TV4 010618).

Att en del människor reste till Göteborg för att slåss med polisen och krossa skyltfönster är ställt bortom allt tvivel. Oavsett hur polisen betett sig hade det alltså nästan säkert skett någon typ av skadegörelse. Så ser mönstret ut från flera tidigare tillfällen då makteliten samlats. Men i debatten efter toppmötet har polisens egna övergrepp tonats ned på ett mycket märkligt sätt. Allt polisen gjort sig skyldig till, från de märkliga frihetsberövandena av hundratals oskyldiga till den psykiska misshandeln och skottlossningen mot stenkastare, påstås vara de maskerades fel.

Efter toppmötet tillsatte regeringen en utredning som under ledning av före statsministern Ingvar Carlsson ska ta reda på om polisen har tillräckliga resurser. Men resultatet av utredningen tycks vara klart på förhand. En av ledamöterna, landshövdingen och före detta moderatledaren Ulf Adelson, har redan i TV-intervjuer sagt att han är fullständigt övertygad om att polisen behöver betydligt större resurser. Samtidigt försvarade han polisens stenkastning.

Gösta Westerlund, lektor i straffrätt vid Handelshögskolan i Göteborg, har slagit fast att ”polisen gjorde rätt” på alla punkter. Det var rätt att kasta sten och vid skottlossningen förelåg ”utan tvekan en nödvärnssituation”.

Dagens Nyheters före detta chefredaktör Anders Mellbourn har i en debattartikel bland annat skrivit:

”Fler poliser, militär utrustad för att ingripa i lokala kriser, yrkessoldater, samverkande polis- och militärstyrkor från flera EU-länder på svenska gator och bättre underrättelseverksamhet. Det 209

är idéer som är svåra att svälja. Ändå är det sådana handfasta och obehagliga saker som vi nu måste diskutera.”

Anders Mellbourn och många med honom tycker alltså att diskussionerna efter EU-toppmötet bör handla om hur polisen och samhället ska militariseras.

Vad han inte ser är att det finns mycket annat att diskutera:

Varför tiotusentals människor år 2001 går ut på gatorna och kräver en ny ekonomisk världsordning.

Varför den nyliberalism som skulle innebära ideologiernas död istället skapat ett globalt uppsving för vänstern.

Varför Roberto och hans vänner i Göteborgs förorter känner ett sådant hat mot EU-elitens toppmöte att de går ut på gatorna och kastar sten.

Varför så många unga vänstermänniskor givit upp tron på samtal och istället väljer att ta till våld.

Och inte minst varför en poliskår som misshandlat och kränkt hundratals politiska aktivister inte omgående tvingas stå till svars för sina handlingar.

Detta är exempel på frågor att diskutera.

Om diskussionerna efter EU-toppmötet istället stannar vid krav på militarisering, då var det demokratin som skadades svårast under kravallerna i Göteborg 2001.

GÖTEBORG 2001 FRÅN A TILL Y:

Antifascistisk Aktion (AFA)

Bildades 1993 och syftet är att kämpa mot rasism, sexism, homofobi och kapitalism. AFA menar att fascismen måste bekämpas både ideologiskt och fysiskt. Grundprinciperna är: Ingen plattform åt fascisterna, inga demonstrationer, inga möten, inga konserter med mera. AFA arbetar endast med utomparlamentariska metoder såsom fysisk konfrontation, affischering och föredrag. AFA var med i Göteborgsaktionen.

www.motkraft.net/afa

Attac

Rörelse som jobbar under parollen »En annan värld är möjlig«. Vill ha en »rättvis globalisering« och diskussion om hur en sådan kan se ut. Startade på allvar i Frankrike 1998 och den svenska avdelningen bildades i januari 2001. Attac var med i Göteborgsaktionen men skrev bara under två av nätverkets fyra paroller, vilket gjorde att de inte hade rösträtt på olika möten.

www.attac.nu

Autonoma

Autonom betyder självständig eller självbestämmande, vilket avslöjar en hel del om hur dessa grupper är organiserade. Består av små, ofta väldigt slutna nätverk. Några av dem går att hitta via Motkraft, en internetbaserad informationscentral för den utomparlamentariska vänstern.

www.motkraft.net

Fritt Forum

En förening som ungefär ett år innan EU-toppmötet började planera för en festival under toppmötesdagarna. Cirka 20.000 personer kryssade varje dag genom festivalområdets bokbord, spoken word, seminarier, debatter, konserter eller mattält vid Pustervikskajen. Succén fortsätter, men arrangeras år 2002 under sista helgen i augusti.

www.forumgoteborg.org

Göteborgsaktionen 2001

Ett nätverk som bildades inför EU-toppmötet i Göteborg och bland annat drev parollen »för ett annorlunda Europa«. Totalt undertecknade åttio olika organisationer, nätverk eller grupper den gemensamma plattformen. Några av de drivande var: Syndikalisterna, Rättvisepartiet Socialisterna, Miljöförbundet Jordens Vänner och Socialistiska Partiet. Jobbade, förutom demonstrationerna, med boende-frågor och motkonferens.

Göteborgs Ickevåldsnätverk

Bildades inför EU-toppmötet och bestod av cirka 100 personer, varav ett tjugotal verkligt aktiva. Jobbade bland annat med »komma-in«-aktioner under toppmötesdagarna och åkte under våren på ideell basis runt i olika städer och genomförde ickevåldsträningar. Ickevåldsnätverket var med i Göteborgsaktionen.

Göteborgs Kommun

Hade en egen satsning vid namn GÖTEUBORG med »kultur, möten, upplevelser« innan och under toppmötet. Var bland annat med och sponsrade Fritt Forum, hyrde ut sovplatser på stadens skolor för en billig peng och körde utomhusbio.

IMC

Står för Independent Media Center och är en Internetbaserad nyhetsförmedling. IMC Sverige har bland annat som målsättning att: »Belysa och uppmärksamma de radikala tendenser som fortplanter sig i gräsrotsrörelserna, folkrörelserna och de utomparlamentariska grupperna i dagens Sverige.« Den svenska versionen av IMC drog igång på allvar under toppmötet. Ett trettiotal personer jobbade ideellt med att skriva, fotografera och filma vad som hände.

sweden.indymedia.org

Nätverket Göteborg 2001

Ett Nätverk som bildades inför EU-toppmötet. Drev bland annat parollen »Sverige ut ur EU«. Samlade ett 20-tal organisationer varav några av de drivande var: KPML(r), Proletären FF och Folkrörelsen Nej till EU. Jobbade bland annat med den EU-kritiska demonstration på fredagen som samlade ungefär 16–20.000 deltagare och en artistgala på lördagen. Accepterade ingen maskering i demonstrationståget.

www.nejtilleu.se/15juni

Ordförandeskapet

Mellan den första januari och 30 juni var Sverige ordförande i EU:s ministerråd. Om du klickar på rubriken »Göteborgstoppmötet« på hemsidan hittar du en del om vad som hände inne på Svenska Mässan. Här finns även en webbteveversion av de två konfrontativa dialogerna mellan EU-toppar och alternativrörelsen som hölls under toppmötesdagarna.

www.eu2001.se

Polisen i Västra Götaland

Stod för ordningen i samband med toppmötesdagarna. Under hemsidans avdelning »Press« finns pressmeddelanden som skickades ut under dagarna samlade. Här finns även polisens egen utvärdering av kommenderingen under toppmötesdagarna.

www.polisen.se

(klicka dig fram till "Västra Götaland")

Rampenplan

Är ett kollektiv av kockar som har sin bas i Holland. Serverar billig veganmat på alla sorters demonstrationer och festivaler runtom i Europa sedan början av åttiotalet. Alla arbetar på frivillig basis och eventuell vinst från matförsäljningen skänks till projekt som »försöker göra världen till en bättre plats att leva på«. Hade under toppmötet en personalstyrka på sexton kockar och totalt var cirka femtio personer involverade i Rampenplan.

www.antenna.nl/rampenplan

Reclaim the City

Det finns ingen speciell organisation som heter Reclaim the City utan det är olika grupper som ordnar ett Reclaim, det vill säga en gatufest utan tillstånd. Hämtar inspiration från den mer miljöinriktade Reclaim The Streets-rörelsen. Vill mobilisera många människor från olika ungdomskulturer och hjälper ofta till genom att stå för musik på platsen. Planerade »det riktiga Göteborgskalaset« på fredagskvällen. Men då Avenyn var avspärrad flyttades evenemanget till Vasaplatsen. Gatans Parlament, ett av de nätverk som tidigare arrangerat Reclaim the City, ingick i Göteborgsaktionen.

reclaimthecity@hotmail.com

Svarta Blocket

Samlingsnamn för de militanta gruppernas demonstrationsblock. Kan dock variera, i exempelvis Prag gick de under blå flagg och kallade sig »Blue Block«. I Göteborg bestod det svarta blocket av anarkister, antifascister och autonoma från hela Europa. Dock tyder allting på att de flesta var svenskar. Kännetecken: Svarta kläder och masker. Maskeringen bärs bland annat för att högerextrema grupper inte ska kunna identifiera deltagarna och för att de inte ska åka fast i samband med upplopp eller skadegörelse.

Vita Overallerna

De Vita Overallerna är ett ganska nytt fenomen och kända under namn som Globalisering Underifrån eller Ya Basta! Detta beror på att de Vita Overallerna från början inte är någon egen rörelse utan en aktionsform som bland annat italienska Ya Basta! (Nu är det nog!) använt sig av. I Sverige har den snappats upp av vänsternätverket Globalisering Underifrån. Finska Ya Basta! och Globalisering Underifrån var med i Göteborgsaktionen.

www.motkraft.net/gu (Svenska Vita Overall)

www.tutebianche.org (Italienska Vita Overall)

Yelah.net

Bakom denna nättidning står kulturföreningen Yelah som enligt dem själva: »...är en partipolitiskt och religiöst obunden plattform från vilken vi försöker etablera en motkraft i det nästan helt borgerligt färgade offentliga rummet. Ett försök att vrida debatten åt rätt håll, mot frågor om social rättvisa och ekonomisk demokrati, mot frihetligt socialistiska idéer. «

Yelah upprättade en egen redaktion i Göteborg under toppmötesdagarna. Artiklar och radioinslag finns kvar på:

www.yelah.net/articles/eu2001

DEN DEMOKRATISKA SPRICKAN

I

I centrala Göteborg syns inte ett spår av det som hände. Längs Avenyn flanerar lunchätare och shop-pingsugna i vintersol. Det har snart gått ett år sedan de där junidagarna som inte vill försvinna, fastän de är över sedan länge.

Det finns en bitterhet som bubblar upp när man rör vid de där dagarna och möter dem som var med, ibland är den uppblandad med misstrogen förundran som hos någon som fortfarande inte tror vad den ser.

Samhällets representanter har kallat Göteborgskravallerna för "en attack på demokratin". Demonstranterna är upprörda över polisingripandena. Det finns två parallella sanningar som inte möts. Men kanske hände det någonting i Göteborg som är större än både stenar och kravallsköldar, för en ung generation förlorade tron på demokratin och demokratins försvarare är upptagna med att låtsas som ingenting.

II

Emmi Ahlstedt blev gripen av polisen efter att ha stängts in på Hvitfeldska gymnasiet i Göteborg. Hon skakar ibland misstroget på huvudet medan hon berättar. En slurk kaffe och rynkad panna. Utan att tänka på det så talar hon om "före" och "efter" Göteborg. "Före" är då när hon med sina vänner var på väg från Stockholm till demonstrationerna.

– Det känns som om vi var otroligt naiva innan. När jag tänker på hur vi pratade i bilen dit så var det... jaa, naivt, mot när vi kom hem. Vilket allvar det fanns då, säger Emmi.

Hon är 25 år och sjuksköterska. Emmi skulle ha bott hos sin mamma i Göteborgs skärgård, men följde med en kompis till Hvitfeldska gymnasiet för att sova över efter en sen fest.

Vad som hände på Hvitfeldska har berättats åtskilliga gånger, ändå är varje historia olika. Emmi beskriver panikkänslan som spreds när skolan på torsdagen omringades av polisen. Polisens framstormande hästar och batongerna, kaoset och rädslan när hon och en vän överlämnar sig till polisen och sätts bredvid en flicka som blivit hundbiten i ansiktet. Sedan kom natten i häktet och fyra flickor i en cell med två filter. Vad hennes brott skulle bestå i, mer än att hon befann sig på en skola som demonstranterna hade anvisats att sova i av kommunen, förstod hon varken då eller nu efteråt. Idag är Emmi, i likhet med de 387 andra som greps vid samma tillfälle, varken åtalad eller misstänkt för brott. Ändå är det mycket som är förändrat.

Tre dagar senare åkte Emmi hem till Stockholm. Sorg och bitterhet över allt som hade hänt var det hon kände då. När hon kom tillbaka till jobbet blev det ännu värre.

– Vi hade blivit så otroligt illa behandlade. Men när jag berättade vad jag hade varit med om var det enda alla sa till mig: ”Det är fel att kasta sten”. Det var den här känslan av att inte bli trodd och jag behövde ju stöd.

– Till slut bröt jag ihop och började gråta. Jag kunde inte hantera det. De ville inte lyssna, utan de som inte varit där, ville berätta för mig vad som hade hänt.

Emmi menar att massmediabilden av stenkastare och maskerade var den enda som fick plats just då. Därför kunde tonåringar som vaknar av att nationella insatsstyrkan stormar in med k-pist på Schil-

lerska gymnasiet bara diskuteras i relation till stenor mot poliser. Alla de som greps vid massinsatser, alla de som visiterades vid godtyckliga kontroller, alla som blev slagna – de fanns inte med i den officiella berättelsen om vad som hänt. Emmi beskriver hur Göteborg lämnat trauman efter sig och att många mått dåligt.

– Det finns något vi kallar för Göteborgssyndromet. Folk uppvisar en massa stressymtom. Huvudvärk, trötthet, mardrömmar och så vidare. Och vi kom ju snabbt till insikt om att de enda vi kunde vända oss till för att prata var varandra.

Med viss bitterhet i rösten konstaterar hon att demonstranter knappast har erbjudits någon krishantering. Polissirener och hundskall fick henne att rycka till i rädsla under lång tid efteråt. Men det hon inte räknat med var att kränkningen hon upplevde inte tog slut i och med toppmötets slut.

– Det kändes som om människor såg mig som ett monster.

Emmi har varit engagerad i efterarbete och diskussioner. Hon har även besökt flera av rättegångarna mot de åtalade i Göteborg. Bevisningen kallar hon tunn och rättegångarna politiska. De exceptionellt hårda straffen som utdömts för Göteborgskravallerna bekräftade egentligen bara det hon förstått tidigare.

– Jag hade en känsla av att ha blivit uppväckt. Man lever blint i tron att staten vill gott, men sedan förstår man att allt staten vill är att skydda sina intressen till vilket pris som helst. Jag trodde ändå på rättsstaten innan. Kanske mindre på polisen...

– Men jag trodde nog att polisen var mer professionell. Och jag trodde inte att polisen som myndighet hade onda avsikter...

– Det känns som om jag har blivit utslängd ur 219

samhället. När Göran Persson säger att polisen gjort ett bra jobb, eller socialdemokraterna i Göteborg delar ut rosor till polisen, då handlar det inte om rätt eller fel längre.

III

– De förstörde faktiskt vår gata – Avenyn – hjärtat av Göteborg, allas gata. Just den fullkomligt krossade de. Där förlorades alla sympatier.

Caterina Franceschi är socialdemokrat och ordförande i stadsdelsnämnden Centrum i Göteborg. Hon var med och ordnade utdelningen av rosor till polismän på söndagen, den sista dagen som demonstranterna var kvar.

– Vi ville tacka polisen för deras insats. Att dela ut rosor är så typiskt socialdemokratiskt, men det var inte främst som parti vi gjorde det utan som medborgarföreträdare. Det finns de som sagt att vi inte borde ha delat ut rosor till polisen, men det var givetvis inte för att tacka dem för att de sköt en demonstrant utan det var en gest för att de stod där i stridens hetta.

– Det är som när polisen kom i kolonner på väg mot Järntorget, då applåderade göteborgarna. Det var för att de kände sig trygga, det var inte någon polisstat de applåderade.

Under dagarna var Caterina Franceschi ute på stan en hel del. På gatorna mötte hon upprörda göteborgare som var förtvivlade över att Avenyn slagits sönder. De ville att hon som politiker skulle göra något. Hon mötte också demonstranter som var upprörda över stenkastning, men även andra som hon upplevde det som svårt att diskutera med.

– Det var väldigt svårt att prata om globalisering. De pratade bara om att polisen hade provocerat fram det som hände på Avenyn. Det handlade

mer om att vara emot samhället, säger hon.

Caterina Franceschi vill försvara demokratin och förmedlar en uppriktig passion för ett öppet demokratiskt samhälle. Dagarna innan mötet kände hon sig hoppfull. Tältaktionen som icke-våldsnätverket genomförde gick lugnt till, ”så som vi vill ha det i Göteborg”. Men sedan... När hon tänker tillbaka blir hon upprörd.

– Jag kände mycket sorg och ilska. Jag tycker absolut att man ska kunna demonstrera, men man ska ta ut dem som bär masker eller de som förstör. Man måste våga stå för sina åsikter.

Det hon ser som ett av de största problemen var att Göteborgsaktionen inte direkt gick ut och fördömde det som hände på Avenyn. Kpml(r) är de som varit tydligast, tycker hon, däremot exempelvis inte Attac.

– Jag förstår inte varför demonstrationsledningen inte fördömer våldet. Kanske har de egna vänner som kastade sten och det är därför man inte fördömer. Jag vet inte.

Samtidigt vill hon inte påstå att allt som hänt är svart eller vitt.

– Jag tvivlar inte på att enskilda poliser kan ha burit sig illa åt, och har de gjort det ska det givetvis utredas. Att gå in på Hvitfeldska var kanske inte helt rätt men de polisiära ingripandena får polisen stå för.

Men att det idag uppstått en demokratisk spricka i samhället håller inte Caterina Franceschi med om.

– Det finns kanske en spricka. Men i så fall är den inte alls lika djup som man vill hävda. Majoriteten tycker fortfarande att det var för jävligt det som hände och känner inte alls den medkänsla med listerna som man försökt uppbbringa.

Som exempel på vad hon menar nämner hon några dokumentärfilmer om Göteborgsdagarna som hon sett på filmfestivalen.

– De är ju vinklade från sitt perspektiv. Precis som polisen vinklat sina filmer utifrån sitt perspektiv.

– Många vill glömma det som hänt och de sår som revs upp. Debatten i tidningar och på tv förs inte av så många. Den är viktig ur ett rättsäkerhetsperspektiv, men för göteborgarna tror inte jag den är viktig. Det jag tror är intressant är att så många har en egen bild av kravallerna och det man själv såg är mycket starkare än mediernas bild.

Hur har då Göteborgs politiker diskuterat det som hände under toppmötesdagarna?

– Den diskussionen har vi inte haft i fullmäktige. Men den politiska debatten måste vi ta. Men det är kanske för tidigt att göra det ännu. Det har funnits för mycket upprörda känslor. Jag tror att anledningen till att vi inte gjort mer här kan vara att man sett detta som en riksangelägenhet.

Varken Caterina Franceschi eller någon annan hon känner till av politikerna i Göteborg har besökt någon av rättegångarna eller deltagit i diskussioner som ordnats. Men det finns också problem med hur en öppen debatt ska fungera, menar hon.

– Det blir lätt de etablerade mot de anatoma grupperna, eller vad de heter. Jag vet att AFA kom maskerade till ett möte och då går det inte att diskutera.

Men att debatt är nödvändig för att komma vidare är Caterina Franceschi övertygad om.

– Den är jag gärna med och tar.

IV

För Hilikka Salo har Göteborgsdagarna inneburit en ganska stor omställning. Hon är mamma till Emmi Ahlstedt. Det började den morgon då Emmi ringde och sa att hon satt instängd på en skola.

– Jag hörde folk som började gråta i bakgrunden. Jag blev rädd och bestämde mig för att åka till stan, berättar Hilikka Salo.

Vid kyrkan utanför gymnasieskolan stoppas Hilikka Salo av polisavspärrningarna, men får inga svar på sina frågor om dottern eller vad som händer. Andra vuxna dyker upp. Hela dagen stod Hilikka i området runt Hvitfeldska, som en maktlös åskådare. Till slut återstod bara att åka hem, fortfarande utan att veta vad som hänt hennes dotter.

– Vid sextiden på morgonen ringer Emmi efter att just ha blivit släppt. Hon står utanför häktet och har blivit mottagen av en solidaritetsgrupp. Sen hör jag hur polisen säger att de inte får stå kvar och så ropar Emmi: ”Mamma, de arresterar oss igen”, sen bryts samtalet. Usch, ja, det var hemskt.

Det är på lördagen som ett föräldranätverk börjar formas. Hilikka är i stan för att demonstrera i den stora demonstrationen. Hon träffar på bekanta som är föräldrar till hennes barns vänner.

– Föräldrarna var oerhört oroliga. En del barn satt i häkte. Vi insåg att eftersom många hade rest dit utifrån fanns det fler föräldrar i olika delar av landet.

Att de unga aktivisterna i de flesta fallen är myndiga och har ansvar för sina handlingar är ingenting Hilikka Salo ifrågasätter, däremot menar hon att även föräldrarna behöver ett nätverk där de kan diskutera och stötta varandra. Därför har hon varit med och bildat Föräldrar 2001, ett diskussionsforum på nätet, där föräldrar och anhöriga till ung-

domar som var med i Göteborg kan mötas och diskutera vad som händer och få information om hur det går med till exempel rättegångar. Många har upplevt att de inte kan prata om det som hänt med sin omgivning.

– På arbetet eller på fester så möts man av fullkomlig oförståelse. Att svenska polisen omringat och gripit fullkomligt oskyldiga människor, som Emmi, går inte att förstå. Det är som att säga att man har sett ett ufo. Alla säger: ”Ja, ja”. När jag i somras för grannar försökte beskriva det traumatiska i det här, så var det enda alla svarade att det är fel att kasta sten. Självklart är det helt puckat att kasta sten! Det är inte det jag pratar om. Men det är omöjligt att tränga igenom, de vill inte lyssna.

Hilkka Salo menar också att föräldrarna har ett ansvar eftersom det håller på att ske en polarisering där de ungas misstro mot samhället och demokratin ökar.

– De har sett detta, blivit misshandlade, vet att polisen förfalskat filmer. Jag tycker också att det varit otroligt och ibland blir man undrande.

Nyligen anmälde sig Hilkka Salo och ett sextiotal andra personer sig själva till polisen eftersom de i likhet med de dömda i den så kallade sambandscentralen, uppmanat en rad människor att bege sig till Hvitfeldska gymnasiet. Förundersökningen lades ned, vilket Hilkka har svårt att förstå, eftersom de gjort sig skyldiga till samma brott – att sprida uppmaningen att gå till Hvidtfeldska gymnasiet.

Efter att Föräldranätverket kritiserats i bland annat Dagens Nyheter för att alltför oreserverat stödja de unga är Hilkka noga med att påpeka att hon givetvis inte stödjer våld, men att alla diskussioner är viktiga.

224 – Jag har tänkt mycket på det här. Det har alltid

funnits människor som velat förändra samhället och de som känt sig hotade av det har alltid ställt sig emot. Men det finns en farlig tendens att vissa i de nya rörelserna isolerar sig för mycket och att man inte ens söker enighet med det etablerade samhället.

– Det som är viktigt är hur man går vidare och får med de unga i ett konstruktivt samhällsbygge. Det minsta man kan göra från samhällets sida är att åtminstone erkänna deras upplevelse.

V

En stor andel av misshandelsanmälningarna mot polisen har lagts ned på grund av brist på bevis. Ungefär 180 anmälningar mot polisen har inkommit, av dem gällde cirka 50 ingripandet på Hvitfeldska gymnasiet och de har alla skrivits av. Utredningen om skotten mot Hannes Westberg har lagts ned. Ingen polis har åtalats, men fyra poliser är misstänkta för tjänstefel i samband med tillslaget mot Schillerska gymnasiet. Förundersökningen mot en polis som misstänks för mened har precis inletts.

Bland demonstranterna som var i Göteborg finns det en utbredd uppfattning om att det inte är någon idé att polisanmäla polisen. Ingenting kommer ändå att hända, eller ännu värre – den som anmäler misshandel riskerar genast att få en motanmälan på sig.

Men det finns ett misshandelsfall som åklagaren granskar. Det är misshandeln av den man som på en av tv-filmerna trycks ned i ett buskage och slås av ett flertal poliser i Vasaparken. Men mannen är inte identifierad och har inte polisanmält misshandeln. Kriminalkommissarien Göran Nordenstam kommenterar den saken i Göteborgs-Posten (020201):

”– Nej, men jag skulle vara väldigt tacksam om 225

han ville höra av sig för då har jag ett ärende till honom.

– Det ser ju inte speciellt trevligt ut när de visar hur han blir slagen. Men vi har några sekvenser strax innan som visar hur en polisman blir brutalt sparkad i ryggen av några personer. Det är i samband med att poliserna jagar misstänkta som det där händer. Han som hamnar i häcken är en av dem.”

Killen som misshandlas har fortfarande inte polisanmält.

VI

När opinionsföretaget Skop gjorde en undersökning på uppdrag av Göteborgs-Tidningen om vad göteborgarna ansåg om domarna, svarade över åttio procent att de tyckte domarna var lagom eller för milda. I tidningarnas textarkiv finns det också långa enkäter med folk på stan som gjordes dagarna efter förstörelsen på Avenyn och skotten vid Vasaplatsen. Många, många är upprörda. Åtskilliga svarar att polisen borde ha skjutit fler. Annika Tigerryd, från syndikalisterna och före detta Göteborgsaktionen, har funderat en hel del över det som hände.

– Jag är förbluffad över det massiva hatet som folk uttryckte. Lite handlar det väl om att i Göteborg är vi goa gubbar och så slutar allt med en sådan krasch. Men det är också viktigt att polisen fick tolkningsföreträde i medierna. Det fanns inget försök till analys och det lever vi med fortfarande, säger hon.

Hon menar också att det finns både generationsklyftor och ideologiska klyftor som gör att det är omöjligt att mötas.

– De här grupperna känner inte igen varandra.
226 Arbetarrörelsen i Göteborg och kommunstyrelsens

ordförande Göran Johansson vill försöka återskapa det förlorade folkhemmet och sen kommer det svartklädda unga och röjer stenar genom rutor. Vägen mellan dem är jättelång.

Hon menar att det kanske fanns grupper som var inställda på våld, men hon tvivlar fortfarande på graden av organisering. Men att så mycket kritik riktats mot Göteborgsaktionen för att de inte förhindrade det som hände på Avenyn gör henne trött. Hon poängterar ännu en gång att inget våld inträffade under Göteborgsaktionens demonstrationer.

– Vi jobbade som slavar för att upprätthålla mötesfriheten och för att få demonstrationerna till stånd och hålla lugn i dem. Vi jobbade gratis. Och vi har inte fått ett enda tack eller en ros. Jag kan känna mig kränkt över det. Vi ska liksom vara tack samma för att vi får existera.

Annika Tigerryd tycker inte att polisens roll i Göteborg är ordentligt utredd och det är en av de stötestenar som gör att det är så svårt att gå vidare efter det som hände. Att allting fastnar där.

– En sak kan man säga. Det finns något som vänstern och polisen har gemensamt och det är att man är väldigt förtjusta i konspirationsteorier båda två, säger Annika Tigerryd.

Hon skrattar gott. Det hon syftar på är nationella insatsstyrkan mot Schillerska och den beryktade beväpnade, gulhåriga tyska terroristen som polisen jagade under lördagen.

– Det är ju skrämmande om polisen blir en stat i staten, den granskning de utsätts för är väldigt liten. Speciellt om man jämför med hur nästan alla resurser lagts på att granska demonstranter.

Hon vill se en oberoende granskning av polisens arbete under Göteborgsdagarna, samt av domarna mot dem som fällts. Men samtidigt framhåller hon 227

att det för den utomparlamentariska vänstern är nödvändigt att gå vidare.

– Vi har inte lyckats föra upp diskussionen på ett strukturellt plan, utan den hamnar lätt i enskilda skuldfrågor, som polisens ingripanden eller om det var rätt att slå sönder saker. Det som är viktigt är varför våld uppkommer och hur vi undviker det i fortsättningen. Hur ska vi protestera och varför? Dessa frågor är intressanta och då är Göteborg ett bra avstamp.

Vad hände med Sverige de där dagarna i Göteborg?

Ett folk satt hemma framför tv-apparaterna och såg svartklädda aktivister slå sönder skyltfönster och kasta sten på polisen. Det var något vi inte sett förut och många blev upprörda. Givetvis, för det var upprörande.

Men precis samma dagar hände det också något annat. Massingripanden, ungdomar instängda på skolor, nationella insatsstyrkan stormar, en ung man svävar mellan liv och död efter att ha skjutits av polisen. Inte heller det hade vi sett förut, men väldigt få, förutom de som drabbades, blev upprörda även över det.

Mediernas rapportering präglades under dessa dagar av polisuttalanden om ingripandenas nödvändighet. Tillslaget mot Schillerska har efteråt kritiserats av Uppdrag Granskning, men medierna i övrigt har nöjt sig med kortare nyhetsartiklar. Nu, nästan ett år senare, börjar det höjas försiktiga röster om att det kanske inte var nödvändigt trots allt, röster som debatterar och ifrågasätter det som hände. När Dagens Nyheters kultursida sent omsider publicerar en artikel av en do-

det till lite av samhällelig osäkerhet. Trots att demonstranter och små vänstertidningar gjort egna granskningar som visar samma resultat ända sedan Göteborgsmötet.

Och kring Göteborg har det bland aktivister vuxit en tät skog av rykten, rädsla och en känsla av att rättvisan fått både öronproppar och munkavel. Vissa av de intervjuade menar att en del aktivister blivit mer extrema och att förståelsen för att använda våld har ökat. Andra åter har blivit mer övertygade om att våld är en återvändsgränd. Men de är alla ense om att tilltron till polisen och etablissemangen är minimal och att demokrati och rättssäkerhet är tomma ord som inte omfattar dem själva

Jag letar i tidningarnas textarkiv efter uttalanden från de svenska riksdagsmännen om de där dagarna i juni. Justitieminister Thomas Bodström säger att han som minister inte har tillåtelse att lägga sig i en myndighets utövande av sitt uppdrag. Efter sommarens första veckor finns nästan inga uttalanden från riksdagspolitiker.

Göteborg verkar ibland vara och förbli en affär mellan demonstranter och polisen, som om ett politiskt ansvar inte alls existerade. Samhällets demokratiskt valda representanter tvär sina händer i väntan på Ingvar Carlssons rapport, den statliga utredning som tillsattes efter Göteborg. Det är också till Carlssonkommissionen som många av Göteborgsdemonstranterna sätter sitt sista hopp.

”En attack på demokratin” har kravallerna på Avenyn kallats. Det finns inget försvar för det som hände där. Men kanske led demokratin nederlag vid fler tillfällen i Göteborg. I en demokrati är det tillåtet att demonstrera, tillåtet att mötas, tillåtet att sprida information och tillåtet att protestera utan att trakasseras. Men om inte dessa grundlagsskyd-

dade rättigheter upprätthålls av demokratin själv,
då är det demokratin som attackerar sig själv.

RÖSTER FRÅN AVENYN

– Det var fel att slå sönder. Annars vet jag inte, säger Sandra Andersson, 17 år. Det är ju svårt att veta vad som hände och jag fick inte åka till stan för mina föräldrar.

Har ni diskuterat toppmötet och kravallerna i skolan?

– Inte alls. Det är ingen som tagit upp det som hände. Kanske för att det var sommarlov emellan. Det är rätt konstigt egentligen, säger Katrin Kullberg, 17 år.

Vad tycker era kompisar?

– Inte så mycket. En del av killarna har spelat in kravallerna på TV och ser dem om och igen. De tycker väl det är häftigt eller något.

– Sånt här händer varje dag överallt, men inte här. Jag tyckte det var lite exalterande faktiskt, säger Amon Casimir, habiliteringsanställd, och skratrar.

– Jag har alltid tyckt att svenskar är fegisar, så jag var mest chockad över att de vågade, säger Ursula Haylett, stylist.

– Polisen existerar i en välfärdsstat för att skydda människor. Om polisen i en demokrati lyfter vapen i den positionen, då undrar jag vad Göran Persson menar med demokrati, säger Amon Casimir.

– Det är ett egendomligt sätt att protestera mot politiska beslut genom att bränna och slå sönder skyltfönster. Det är synd mot dem som vill demonstrera och ha yttrandefrihet, säger Jonas Folckar, pensionär.

– Man kan kanske förstå att polisen kände sig så trängd och sköt. Men det är besynnerligt att det 231

är polisen som utreder polisen, det är nog inte bra. Man måste tänka på rättssäkerheten.

– Det var chockartat att uppleva det här. Men man kan väl säga att det var låg medelålder på demonstranterna och hög ålder på de som upprördes. Och det var ju hemskt hur man hade spärrat av hela Mässan också, som ett fort, säger Eberhard Roos, pensionär.

aktioner

Många stora förändringar har startat med små aktioner.

I slutet av 1950-talets USA växte sig medborgarrättsrörelsen stark när färgade kvinnor och män satte sig på offentliga platser avsedda enbart för vita och lånade böcker på biblioteken där det var olagligt för svarta att vara. Protesterna ledde till att nästan alla av de rasistiska lagarna avskaffades, i alla fall på papperet.

I 1900-talets Sverige började facket växa sig starkt. Arbetare över hela landet genomförde strejker och demonstrationer för bland annat åttatimmars arbetsdag. Storstrejken 1909, rösträttskampen 1917 och Ådalen 1931 är både ljusa och mörka årtal i den svenska historien. Ljusa, därför att motståndet ledde till goda förändringar för de allra flesta. Mörka, eftersom fem människor fick sätta livet till när militär och polis sköt mot demonstranterna i Ådalen.

På senare år har svenska värnpliktsvägrare haft stora framgångar. Forskning visar att ju fler svenska män som totalvägrar, desto liberalare lagar. Alltså, fler i finkan gör det lättare för andra att slippa lumpen.

Men det finns också exempel på misslyckat motstånd. När grupperna isolerar sig från omvärlden och tar till våld minskar möjligheterna att förändra. Ett känt exempel är Rote Armee-Fraktion (RAF). Sådant motstånd får ofta motsatt effekt mot den önskade.

I Sverige planerade de politiska partierna i majoritetsställning, efter inspiration från England, att förbjuda alla pälsfarmer. Men då ett fåtal djurrättsaktivister ägnade sig åt att bryta sig in på farmerna och rädda minkar från en säker död menade politikerna att de inte kunde driva igenom beslutet, 235

eftersom det kunde misstänkas att man gav efter för "terrormetoder".

Vilken etikett man än väljer att sätta på aktionen är det sällan målet som dömer en aktion, utan metoden. Dock kan en metod som var helt förkastlig för tio år sedan uppfattas som helt okej idag, och tvärtom. Det enda som är säkert är att om du inte gör någonting, kommer inget att hända.

Här följer aktivisternas bästa tips. Och exempel på både kreativa och enkla aktioner.

MOONA MOT BUSH

När Johan Davidsson kom fram till Drottningtorget trodde han inte sina ögon. Torget var helt smockfullt av folk.

– Det var en blandning av panik och adrenalinchock, säger Johan Davidsson.

– Jag kände bara att: Nu jävlar ska jag ta tag i det här.

Några månader tidigare satt han med i en arbetsgrupp och försökte kläcka aktionsidéer till sommarens EU-toppmöte. Johan var aktiv i Attac och det gällde att hitta på finurliga sätt att skapa uppmärksamhet när såväl EU-pampar som USA:s president kom till Göteborg. Men från början var hans idé inte speciellt uppskattad.

– Många tyckte att den var löjlig. Det var långa diskussioner om Attac kunde stå bakom en sådan manifestation. Till slut bestämde de sig för att den var för grov. Då körde jag och några vänner vidare på egen hand.

Idén var att på torsdagen den fjortonde juni, samma dag som George W Bush för första gången besökte Sverige, genomföra ett världsrekordsförsök i massmoonning. Bilden av de bara bakarna skulle kablas ut över världen i samband med det historiska besöket och rekordet skulle inte vara svårt att slå eftersom ingen försökt sig på något liknande tidigare.

I april började de sprida budskapet om aktionen. De startade en egen mejlgrupp (TheMoon). De skickade ut meddelanden på bland annat Attac:s lokala, nationella och internationella e-postlistor där alla uppmanades att gå med i mejlgruppen och övertala andra att dra ner brallorna den fjortonde juni. Exakt tid och plats höll Johan inne 237

Johan Davidsson

med eftersom han inte sökt något polistillstånd för manifestationen och inte ville att polisen skulle ha med mooningen i sin planering. Någon vecka innan det var dags mejlade han ut följande information om tid och plats:

”Vi träffas på Nils Ericsson platsen (vid centralstationen) kl. 15.30 och moonar sedan på Drottningtorget kl. 16.00 (torsd. 14/6). Trumpeten får styra vår mooning. Den kommer att spela en fanfar tre gånger och efter varje så moonar vi och utbrister i ett ’Åhej!’. Vi syns där!

Johan”

Nästan varenda tidning nappade och hade med tid och plats för mooningen i de olika guider som producerades inför EU-toppmötet. Platsen var omsorgsfullt vald eftersom president Bush under sitt dagslånga besök skulle bo på Hotel SAS Radison, som ligger precis vid Drottningtorget. Tanken var att alla rumpor skulle vändas mot hotellet. Johan och
238 hans vänner delade ut flygblad om mooningen på

skolor runtom i Göteborg. På onsdagskvällens AM-BUSH-gala (AMBUSH = Artister Mot Bush) gjorde de promotion från scenen. Dessutom bokade de in två musikhögskolestudenter som skulle spela fanfarerna.

När torsdagen kom visste Johan att de kunde bli många. Men han hade inte räknat med att torget vid fyratiden skulle vara fyllt av cirka 3000 personer. Många redo att dra ner brallorna och säkert minst lika många nyfikna på hur många som skulle våga göra det. Dock visste enbart ett fåtal om exakt hur det hela skulle gå till.

– När vi kom ut från stationsbyggnaden undrade jag: Hur fan ska jag hitta alla här? Hur ska jag hitta de som ska spela trumpet och vem har megafonen?

Johan lyckades få tag i en megafon. Sprang runt, skrek på svenska och engelska att folk skulle vänta på trumpetsignalerna. De två musikhögskolestudenterna som skulle spela trudelutten stod redo. Då började plötsligt ett annat band spela. Johan fick springa dit och förhandla med dem om några minuters tystnad. Folk undrade om det skulle bli någon massmoonning. En del som klättrat upp på taket till en busskur började moona och andra var snabba att följa deras exempel. Vågen, fast med moonning, gick mellan de olika busskurstaken och jublet var lika stort varje gång en ny runda påbörjades. De som lyckades uppfatta vad som gällde moonade i takt med trumpetstötarna, andra spontanmoonade. Uppskattningsvis var det några hundra personer som drog ner brallorna.

Bandet började spela Beatlesklassikern "Get back" och folk började skrika "Go Home Bush" med riktning mot hotellet. När manifestationen började ebba ut dansade folk vidare mot samlingspunkten 239

Aktionen uppmärksammades bland annat i New York Times

för den stora Bush Not Welcome-demonstrationen som skulle gå av stapeln någon timma senare.

I efterhand var en del kritiska mot att det inte var bättre organiserat och att det inte var något vidare att få en röv i ansiktet.

– Visst kunde det ha varit mer organiserat. Men att ha en jättemegafon med superhögtalare uppe på busskuren och få alla att ställa sig på led och moona samtidigt med lagom avstånd, snett emot varandra. Det kändes lite omöjligt. Man får ta en röv i ansiktet om man är med på en sådan här grej. Nu blev det en spontan karnevalskalabalik av allting. Det var skönt.

Hur gick det med världsrekordsförsöket?

– Drömmen var en bild där hela torget moonade. Den skulle sedan skickas in till juryn för Guinness Rekordbok. Men nu fanns det ju bara bilder på cirka tjugo personer som moonade ur olika vinklar.

240 Det kändes lite fånigt att skicka in.

Facit av manifestationen blev uppmärksamhet i de stora svenska medierna samt BBC, EuroNews och en rad amerikanska tidningar. New York Times publicerade till och med en seriestripp, där presidenten tror att de nakna rumporna är ett sätt för svenskarna att visa sin uppskattning. Några kanadensiska killar solidaritetsmoonade, på samma klockslag, mot USA på gränsen mellan USA och Kanada. I maj 2002 tilldelades Johan "Guldtummen", ett pris från studenttidningarna Göteborgske Spionen, Tofsen och studentradion i Göteborg. Enligt motiveringen fick Johan priset (som bestod av en tavla och en schysst lunch) för att han är "...en förebild för studentens fredliga samhällsengagemang".

– Ju längre makten är ifrån en ju mer berättigad är den här typen av aktioner. Där man visar makten sin bara rumpa i protest. Sedan var det roligt att det spred sig och att det var en sådan skön stämning. Det kunde lätt ha blivit alltför grabbigt. Men det var lika många tjejer med. Och trots att det mest var yngre fanns även barnfamiljer och äldre på plats.

JOHANS BÄSTA TIPS FÖR ATT ORDNA EN MOONINGAKTION:

Starta en mejlgrupp

Använd dig av redan existerande nätverk. Sprid ut budskapet på en flera olika e-postlistor så att folk får reda på när och var det hela kommer att ske.

Låt medierna "upptäcka" aktionen

Att medierna upptäckte oss istället för tvärtom tror 241

jag var bra. De tycker det är spännande, att: Här händer någonting, nu ska vi skriva om det.

Räkna med mycket folk

Organisera er efter att det kommer mycket folk. Ta med dig megafonen innan det blir en stor folksamling och försök ställa dig på något högt och ropa högre.

Våga vara spontan

Det går inte att göra en sådan här grej fullt ut välorganiserat, då tar man nog död på hela grejen. Det ska vara lite spontant.

DET ÄR JAG SOM ÄR LINUS BROHULT

I gymnasieåldern blev Linus Brohult kallad till mönstring. Redan när han fick kallelsen var han övertygad om att han skulle totalvägra. Vägra bära vapen och vägra lära sig döda. Han kunde heller inte tänka sig vapenfri tjänst på ett dagis eller liknande eftersom han då skulle bli en del av det militära systemet.

– Jag åkte ändå till mönstringen, säger Linus Brohult.

– Där förklarade jag att jag skulle totalvägra. Det var ingen idé att vara med på mönstringen eftersom det är en del av samma apparat. Dessutom hade jag ett historieprov i skolan som jag inte ville missa.

Straffet för de unga svenska män som på detta sätt aktivt totalvägrar är fängelse. Det var Linus helt inställd på. Men han kunde inte hålla sig från att testa gränserna.

1993 blev han kallad till militärtjänst. Han åkte inte dit direkt utan väntade en vecka. Under tiden ringde en officer hem till honom och krävde att han skulle inställa sig. Så, den 18 januari klockan 10.00 inställde han sig på Svea Livgarde i Kungsängen utanför Stockholm. Men Linus var inte ensam. Med sig hade han kompisarna Mikael Lindgren och Johan Asplund. Militärerna på Svea Livgarde skulle få uppleva ett riktigt drama.

AKT 1: Först gick Mikael fram till vakten och sa: Hej, jag heter Linus Brohult och jag skulle inställa mig här. Då Mikael inte hade någon inkallelseorder ringde vakten upp officerarna som sa att de genast skulle skicka upp den där Brohult, eftersom honom hade de väntat på. Mikael blev insläppt, inskriven, 243

kvitterade ut sina kläder och fick vara med på en övning i hur man knyter militärkängorna.

AKT 2: Ungefär en kvart efter det att Mikael gått in gick Johan fram till vakten. Med sig hade han en inkallelseorder, nämligen Linus Brohults, och sa: Hej, jag heter Linus Brohult och jag skulle inställa mig här. Vakten tyckte sig känna igen namnet men eftersom han hade med sig en inkallelseorder släpptes han in. När Johan kom till inskrivningsavdelningen blev militärerna verkligen överraskade. Ännu en Linus Brohult. Och med exakt samma personnummer!

AKT 3: Samtidigt som en av de falska Linus Brohultarna befann sig på övning och den andre på inskrivningsavdelningen gick den riktige Linus Brohult fram till vakten och sa: Hej, jag heter Linus Brohult och jag skulle inställa mig här. Vakten tyckte det var väldigt märkligt med ännu en Linus Brohult men släppte in honom eftersom han kunde identifiera sig med ett lånekort från Stockholms stadsbibliotek.

Väl inne på militär mark placerade de tre ut information om hur vapenvägran går till och delade ut antimilitaristiska flygblad. Men ganska snart efter det att den riktige Linus Brohult kommit in genom grindarna anade befälen att det var något lurt och kallade till förhör.

– De placerade oss i varsitt rum och det verkade som om militärerna bestämt sig för att det var Mikael som var jag. Kaptenen satte igång stora övertalningskampanjen och försökte få honom att erkänna att det var han som var den riktige Linus Brohult.

För att komma fram till sanningen ställde militärerna frågor om vad deras föräldrar hette. En uppgift som lätt kunde kontrolleras via olika register. Men då ingen av de tre Brohultarna svarade rätt blev knepet ingen succé.

Efter ungefär en halvtimmes resultatlösa förhör kallade militären på polis som tog de tre till Jakobsbergs polisstation. Där hade de en passbild av Linus Brohult som kommit på fax. Men passbilden var så suddig att det inte gick att se vem det var.

– Polisen gissade på att det var Johan som var jag. Riktigt absurt blev det när de försökte övertyga mig om att jag inte var Linus Brohult. De frågade om och om igen vad jag hette. När jag svarade: Linus Brohult, sa de bara: Nämen kom igen nu, säg vad du heter på riktigt.

Då både Johan och Mikael vägrade uppge sina riktiga namn blev de alla inlåsta. Innan aktionen hade de kommit överens om att de skulle avbryta det hela efter fyra timmar om de kom till ett dödläge. Efter fyra timmar i cellerna uppgav Johan och Mikael sina riktiga namn och de tre blev frisläppta.

Kort efter denna händelse blev Linus både hemförlovad, det vill säga anklagad för värnpliktsvägran, och åtalad för brott mot skyddslagen. Han överklagade med följande motivering:

”När jag inställde mig för tjänstgöring ifrågasattes min identitet och polisen hämtade mig från II och forslade ut mig från området. Tydligen ansåg polismyndigheten att jag inte borde

Den riktige Linus Brohult

fullgöra min värnplikt inom militären utan istället värna om Sveriges väl med mer fredliga metoder. Jag har alltså inte själv hållit mig borta utan inställt mig och blivit förvisad från området. Därefter har ingen kontakt tagits med mig från de militära myndigheternas sida. Sålunda saknar beslutet om hemförlovning grund. Att Svea Livgarde i sitt beslut dessutom skriver att anmälan om min frånvaro ska lämnas in till åklagarmyndigheten är verkligen absurdt med tanke på att jag enligt polismyndigheten är misstänkt för det motsatta – att obehörigen ha befunnit mig på området (brott mot skyddslagen).”

Men Linus blev ändå dömd för värnpliktsvägran eftersom rätten menade att det var ”eventuellt uppsåt”. Det var alltså uppenbart att Linus Brohult var där för att vägra.

Mikael och Johan blev dömda för brott mot skyddslagen.

Efter rättegången blev Linus inkallad på nytt. Han vägrade igen och blev dömd till fängelse där han satt i två månader. Var det värt det?

– Det är svårt att tänka så, säger Linus Brohult.

– Alla rörelser som jobbar med civil olydnad får vara beredda på ett eventuellt straff. Värnpliktsvägran har ju lyckats på det sättet att det idag är mycket lättare att få vapenfri tjänst eller slippa lumpen helt. Men det kan ju vara svårt om tiden i fängelse skulle vara mycket längre. I exempelvis Grekland kan man få fyra års fängelse för värnpliktsvägran. Jag kan inte svara på hur jag skulle ha handlat om straffet varit så hårt.

WEXKODSBERG 36-3181-11
 095 Tf insp Pierre Sjunnegård 930118 13.00

08 Be- 09 10
 sök Tfn Skrivelse
 32

Redovisningsanmälan

Svea Livgarde
 196 85 KUNGSÅNGEN, 08-581 68 000

13 Insk datum 14 A nr 21
 93-01-19 000388

16 Månadsavgift, skattens roll
 17

12 Anmälare (personer) 13 Anmälare (organisationer)
 K:n Ulf Hilonen, 08-581 68 217

14 Personnummer
 - Brohult, Linus 720610-
 - Asplund, Johan 691208-
 - Lindgren, Mikael 650722-

18 Brott mot skyddslagens 7§, förbud mot tillträde till skyddsobjekt

19 M 93-01-18 ca 10.30

20 Svea Livgarde, Kungsängen

Brottet

Dag som ovan kallades patrullen tf insp Pieere Sjunnegård och på Eva-Stina Ebänder till Svea Livgarde i anledning av att de hade 3 personer där vilka sade sig vara samma person, Linus Brohult. Alla 3 gjorde anspråk på att få rycka in för värnplikttjänstgöring.

Vi sammanträffade med kapten Hilonen på 13:e skvadronden vilken berättade att de 3 männen lämt till vaktan ett ca 10.30-tiden och att de kom med ca 5 minuters mellanrum. En av dem hade presenterat en inkallelseorder med namnet Linus Brohult. Inryckningen skulle ha skett den 11/1-93 enligt denna order. Nummer 2 hade också presenterat sig som Brohult och att han ville rycka in. Han var utrustad med plastkort utan foto med namnet Linus Brohult. Den 3:e uppvisade ingen form av leg men uppgav sig heta Linus Brohult i vaktan och påstod sig skulle rycka in. Alla 3 har genom falska förespeglingar tagit sig in på II:s område vilket är klassat som skyddsobjekt enligt skyddslagen. Tillträdesförbud råder. Ingen av dem presenterade någon giltig legitimation.

Väl inne på området har de eskorterats till 13:e skvadronden eftersom de ej kunde uppvisa någon riktig id-handling. På kompaniet har K:n Hilonen försökt att utvärdera vem av dem som eventuellt kunde vara den "riktige" Brohult. De 3 har befunnit sig på olika rum och ej träffat varandra sedan de kommit in på II:s område. Hilonen har bl a bett dem skriva varsin sk inställelserapport med uppgifter om namn, pnr, adress och närmast anhöriga m m. De har alla 3 fyllt i denna med i stort sett likstämiga uppgifter så när som på anhöriga. Alltså, Linus Brohult med pnr 720610- , identisk med den Brohult som finns på inryckningsordern.

När Sjunnegård och Ebänder anlände och ställde frågor så vägrade de 3 kategoriskt att svara på annat än på att de hette Brohult och att de bodde i Stockholm. Det gick alltså ej att identifiera dem och de greps därför.

101 Godsavgift 102 Skrivelse 103 Brottsgodt 104 105 Forts-blad 106 SUMMA GODSVARDE 98 Kronor

107 Ja 108 Nej 109 Besv senare 110 Onstas förd av åklagaren

111 Soarr. datum 112 113 114 115 Ann pnr 116 Ann-utslagarens signum

117 MÅLSANGÅELSE 112 Målsäganden har informerats 113 Målsäganden anger brott/brotten till åtal 114 Målsäganden anger inte brott/brotten till åtal

118 Den prövningstid där smittan dånslörs (i regel där brott/händelsen skett)
 119 Registrator skall kontrollera att myndighetskod i fält 02 är identisk med danielens myndighets kod. Felaktig myndighetskod skall korrigeras.
 120 Ifylls av registrator i förekommande fall

ANMÄLAN 3

Polisrapporten beskriver förloppet.

LINUS BÄSTA TIPS:

Gå ihop

Det är lättare om man är några stycken. Det kan vara svårt att hitta modet som behövs om man är alldeles själv.

Föreberedelse

Det är väldigt viktigt att förbereda sig. Finns det risk för att man söter på våldsamt motstånd bör man förbereda sig med rollspel och tala igenom saken ordentligt innan man sätter sig själv i en sådan situation.

Funka utan medierna

Tänk ut aktioner som inte står och faller med de stora medierna. Någonting som har en verkan även om TV, radio och tidningar inte uppmärksammar det. Viktigt är vilka man kan påverka på plats. En bonus är sedan om man kan sprida informationen vidare genom egna mediekkanaler.

Humor

Det är bra med humor. Då visar man att man inte tar sig själv och sin motståndare på alltför stort allvar.

Starta enkelt

Det är bra att börja med enklare, mindre aktioner, exempelvis blockader.

Bli konkret

Ibland kan det bli alldeles för mycket möten. Det är bättre att komma igång med konkreta projekt som folk kan samlas runt. En sak man inte ska glömma bort när man väl har möten är att skicka runt en

lista där folk som är intresserade av mer information kan skriva upp sig. Den listan är bra att ha för att snabbt nå ut med information till alla. Annars är det ju risk att bara de mest aktiva vet när aktionen eller nästa möte är.

NÄR PROPAGANDAKANSLIET BLEV PROPAGANDAKANSLI

Få frågor har debatterats så flitigt av stockholmarna under 1990-talet som Dennispaketet. En gigantisk vägsatsning som inte tar någon miljöhänsyn, är väldigt märkligt utformad och istället för mer vägar borde det satsas på bättre kollektivtrafik, menade motståndarna. Tvärtom, Dennispaketet är det bästa för miljön, menade förespråkarna.

Men bataljen om orden var långtifrån rättvis.

För att informera medborgarna om förslaget startade Stockholms Stad och landstinget ett speciellt kansli där fem personer på heltid arbetade med utåtriktad verksamhet till skolklasser, media och andra som var intresserade.

– Den information de spred var mest positiv, säger Sara Woldegiorgis.

– Vi var några som länge gått och varit förbannade över att man varje år delade ut flera miljoner till den här propagandaverksamheten. Vi fick ingenting för att sprida vår information. Eftersom det var så orättvist skulle vi jämna ut oddsen. Under en dag skulle vi hjälpa personalen med att sprida kritisk information så att det kunde bli mer objektivt.

En kall februaridag 1996, klockan 08.00 på morgonen, gjorde sig tiotalet Dennismotståndare redo för att trava in i värmen på informationskansliet. En av dem var den då 22-åriga Sara Woldegiorgis.

– Vi hade bestämt oss för att göra en arbetsdag. De öppnade kansliet klockan nio på morgonen och tio över nio var vi där. När alla kommit in förklarade vi att kansliet nu var ockuperat och vad vi skulle göra. Personalen blev förvirrad och svarade bara: Jaha, och vad ska vi göra då?

250 Men aktivisterna var väl förberedda och hade ett

strikt arbetsschema. De hade en massa eget informationsmaterial att kopiera upp, medierna skulle informeras och alla telefonsamtal besvarades efter bästa förmåga. Aktivisterna var också uppklädda till tänderna. Killarna hade skjorta och slips, tjejerna dräkt eller kjol.

– Vi mötte kansliets personal med en väldigt korrekt kontorsstil hela tiden. Det var nog därför de blev så paffa. Efter ett tag kom polisen. Men de var ännu mer förvirrade än personalen. De hade väl förväntat sig några ockupanter med palestinasjalar så de gav sig iväg efter ett tag.

Under hela aktionen bedyrade personalen att de inte spred någon propaganda och inte ville ha någon konflikt. Några timmar in på arbetsdagen kom en skolklass från Skärholmens gymnasium som var inbokad för en föreläsning. Den tog Sara över efter att filmen om Dennispaketet, ”Bättre runt än genom”, hade visats. Sedan debatterade hon med Dennis-kansliets ordinarie föreläsare Magnus Nelin. Han höll inte alls med om att kansliet spred propaganda och förklarade det hela på följande sätt till en reporter från Dagens Nyheter:

”Men en av våra uppgifter är att informera om Dennisöverenskommelsen. Och

och då använder vi oss av det material som finns. Det mesta kommer från Vägverket och från de övriga som jobbar för Dennispaketet, och då ser det också väldigt tjuusigt ut. Arki-

Sara Woldegiorgis.

tektskisser visar alltid flanerande människor i solljus på stan eller en ensam bil i en kurva och en massa träd omkring vägen. Så jag brukar tala om för eleverna att 'nu ska ni få se lilla hallelujafilmen om Dennispaketet', och att det är viktigt att de skapar sig en egen uppfattning." (DN 960214)

Eftersom aktivisterna på egen hand infört sextimmars arbetsdag avslutades aktionen klockan fyra på eftermiddagen.

– När vi skulle gå sa chefen för kontoret: Nu får ni lova att aldrig komma tillbaka. Och hon såg verkligen nervös ut.

Själv är Sara väldigt nöjd med aktionen.

– Det kändes som en lyckad arbetsdag. Vi fick en massa material kopierat, vi nådde ut med vår information till skolklasser och de som ringde. Aktionen synliggjorde också kansliets roll.

Några år senare sprack Dennisöverenskommelsen på grund av stockholmarnas envisa motstånd. Men för Sara känns det inte som någon jätteseger eftersom de flesta av förändringarna som ingick i Dennispaketet genomförts ändå.

– Jag blir vansinnig när jag tänker på hur de bygger motorvägar utan att tänka på miljöeffekterna. Men vad är alternativet, att bara ge upp? Om man inte tror att man kan påverka blir livet tråkigt. Med en sådan inställning kommer man ingenstans. Många fler skulle säkert engagera sig om de ville tro på att det går att förändra. Även om man förlorar ett slag behöver man inte förlora kriget. Det finns alltid möjligheter så länge man kämpar.

SARAS BÄSTA TIPS:

Fantasi

Utan pengar måste man ju tänka ett steg till och försöka överraska. Det brukar gå bra. De man kämpar emot är oftast stela och låsta i fasta strukturer.

Skapa allianser

Se vilka fler som kan vara intresserade av de frågor du jobbar med. Man behöver inte vara överens om allt, men kanske finns det områden där det går att samarbeta. Det är jätteviktigt att inte bli isolerad.

Agera

Var inte rädd, du har allt att vinna. Även om allt inte händer på en gång så stärker en aktion många andra. Det leder till uppmuntran och inspiration.

Dokumentera

Det är bra att ha med sig en kamera eller videokamera vid aktionstillfället. Dels för att det är kul att kunna sprida det och dels för att det brukar gå lugnare till när det finns en kamera på plats.

Demokratiska möten

Bygg upp en fungerande arbetsgrupp. Ska man jobba med motstånd under lång tid är det viktigt med demokratiska arbetsformer. Jag har varit med om att testa en vängruppsstruktur, som bland andra plogbillsrörelsen använder sig av. Vi jobbade i små grupper och med konsensusbeslut. Det var skönt att alla fick komma till tals. Om man inte strävar efter

demokratiska former är det risk för att folk skriker i mun på varandra och att den som skriker högst tar över mötena.

Utvärdera

Det är viktigt att träffas efter aktionen och snacka om hur det gick.

Ha kul

Anordna stödfester, festivaler och andra saker där alla kan vara med. Det är viktigt att alla känner att de kan bidra med något. Det går inte att bygga ett motstånd på att alla ska vara superaktivister. Vi anordnar exempelvis aktivistfilmfestivalen 'Revolt i kransen' varje år på en biograf i Stockholm.

Det behöver inte vara olagligt

Det finns massor av saker att göra som har minst lika stor effekt som olagliga saker. Gå ut i skolor och föreläsa eller starta namninsamlingar är ett bra sätt att få direktkontakt med folk och starta en debatt. Ett annat är gatuteater.

JAG KÄNNER MIG LITE HOMOSEXUELL IDAG

302 var sifferkoden som fick Sveriges homosexuella att se rött. Den ingick i Socialstyrelsens officiella sjukdomsregister och slog fast att homosexualitet var sjukligt, en "mental rubbning". Klassifikationen byggde på WHO:s (Världshälsoorganisationens) internationella regler från 1965.

I slutet av 1970-talet var gayrörelsen inte lika välorganiserad som idag. Trots att mellan 200 000 och 300 000 vuxna svenskar vid denna tidpunkt beräknades vara homosexuella var skepsisen från resten av samhället stor. Visserligen förföljs och trakasseras människor även idag för sin sexuella läggning, men klimatet var hårdare för tjugo år sedan. Riksförbundet för sexuellt likaberättigande (RFSL) kämpade i motvind.

Inför den homosexuella befrielseveckan 1979 diskuterade gayaktivisterna vilka paroller man skulle enas kring. Ett förslag som kom upp var sjukdomsfrågan. Byråkraterna inom rörelsen hade under flera års tid på parlamentarisk väg försökt göra både politiker och tjänstemän uppmärksamma på situationen. Men förutom en riksdagsmotion (från vpk, nuvarande vänsterpartiet) var det ingen som lyssnade och ingenting hände. Därför enades man om att försöka få samhället att öppna ögonen. Det första steget var massjukskrivning på grund av homosexualitet. Fredrik Silverstolpe var en av de som deltog i aktionen.

– På den tiden var det så enkelt att man ringde upp en telefonsvarare och sa att man var sjuk, säger han.

– Sedan kom det en blankett där man skulle fyl- 255

la i vilken sjukdom man haft. Då skrev jag homosexualitet.

Efter några dagar ringde en dam från försäkringskassan upp honom och undrade om han verkligen fyllt i rätt.

– Jag svarade att homosexualitet är klassat som en sjukdom av Socialstyrelsen. Men hon trodde inte på mig och sa bara: Jaha, det var en liten protest det här, och det hela bara gled förbi henne. Så det blev ingen raketeffekt i kontakten med försäkringskassan för min del.

Exakt hur många som genomförde aktionen vet ingen eftersom statistik saknas. Kanske var de hundra, kanske tusen eller kanske tio. Men om sjukskrivningarna inte fick någon direkt effekt blev nästa aktion desto mer lyckosam: Ockupationen av Socialstyrelsens huvudkontor.

– Det största problemet var rädslan. Vi homosexuella var inte vana att agera som grupp. Vi som ville göra en ockupation gick runt och försökte övertyga folk om att det var det bästa sättet att visa sitt missnöje. Men folk var rädda för att få yrkesförbud eller bli gripna i samband med ockupationen. Därför kallade vi till en allmän demonstration utanför Socialstyrelsen och tanken var att det skulle utveckla sig av sig självt.

Men det var ingen slump att det blev en ockupation. Trots att det uppfattades som spontant hade Fredrik och en person till noga planerat det hela. Plötsligt befann sig den brokiga skaran av 30-talet bögar och flator inne i Social-

Seger för Sveriges homosexuella: NU FÖRSVINNER SJUKDOMSSTÄMPELN

Av **CHRISTER GERLACH**
Nu ska den förhatliga siffran 302 bort ur sjukdomsregistret. Siffran som avslöjar om du är homosexuell.

Barbro Westerholm, 46, är chef på socialstyrelsen. Hon säger:
— Självklart att beteckningarna ska bort.

Landets homosexuella män och kvinnor jublar. De har nätt en stor framgång.
Den 19 oktober i år försvinner siffran 302. Och varför är det så viktigt?

Jo, hela världen använder sig av ett system för att klassificera sjukdomar som Världshälsorganisationen skrivit. Så också Sverige.

Där står det att homosexuella personer ska klassas med siffran 302. Siffran står för en mental rubricering.

RFSL — Riksförbundet för sexuellt likaberättigande — har länge kämpat för att bli kvitt

monstrerade de vid socialstyrelsen.

Chefen Barbro Westerholm lovar att ta itu med problemet. Hon höll löftet. I går sa hon till Expressen:

Kvarleva — Jag sågde inte till problemet. Det är väl en gammal kvarleva. Men nu ska beteckningen bort.

Barbro Westerholm har själv drivit på ärendet. Nu är det på snabbrevis. Förmöden kommer det upp på styrelsens sammanträde den 19 oktober. Barbro Westerholm:

Optimistisk — Jag är optimistisk. Jag tror att styrelsen stryker beteckningen.

Därefter kommer socialstyrelsen ansöka alla berörda myndigheter att stryka beteckningen där den eventuellt finns med.

— Datasystemen ska rensas från allt som inte hör dit. De ska vara till för att hjälpa, säger Barbro Westerholm. Jag är emot allt som kan tyda på listregister-

Sverige blir först i världen med att stryka den förhatliga siffran 302. USA har ett förslag på gång. Och lär komma iväg.

— Det här hänger väl samman med riksdagens målsättning att fördöma mot människor som har ett annat synsätt på sexualiteten ska bort, säger hon.

Under demonstrationen vid socialstyrelsen ropade man i kör: "Vi är arga, inte onäma."

Vi är homosexuella.
Nu ska sjukdomsstämpeeln bort.

annars blir processen kort." Fredagen den 19 oktober når de homosexuella en liten bit längre i kampen för likaberättigande.

Barbro Westerholm, 46, socialstyrelsens nya chef, vill ha bort siffran 302 ur sjukdomsregistret. Den som avslöjar om du är homosexuell i dag jublar landets homosexuella män och kvinnor. Sverige blir först i världen med att ta bort siffran

Expressen, 1 september, 1979.

styrelsens lokaler och krävde att få träffa generaldirektören Barbro Westerholm.

— Vi stövlade in och började sjunga kampsånger så det skallade i trapporna. Plötsligt dök polisen upp. Vi började förhandla och de förstod att vi inte var några bombkastande demonstranter. Efter att vi pratat med dem ett tag förklarade poliserna att de inte ingriper mot fredliga demonstranter. Sedan vände de på klacken och gick.

Då kom Barbro Westerholm ner från sitt kontor. De hade en mycket bra dialog och bokade in ett möte under lugnare former. Kort efter upplöstes aktionen.

Det som sedan skulle följa är homohistoria. På bara några månader drev Socialstyrelsen, med Barbro Westerholm i spetsen, igenom beslutet att Sverige, som första land i världen, skulle stryka homosexualitet ur sjukdomsklassifikationen.

— Det var ett lyckat samspel mellan aktivister och byråkrater inom RFSL, säger Fredrik Silverstolpe. 257

– Utan byråkraternas långa, enträgna arbete under alla år hade vi aldrig nått målet. Dessutom var det en bonus att Barbro Westerholm blev en riktig bögmorsa. Det vill säga en person som själv inte är lesbisk eller bög men som förstår problematiken och känslomässigt stöder homosexuella och homosexuellas rättigheter.

Enligt den definitionen är Barbro Westerholm en verklig bögmorsa. Efter tiden på Socialstyrelsen blev hon riksdagsledamot för folkpartiet. Väl inne i politiken var hon bland annat med om att bilda de homosexuellas grupp i riksdagen. Tillsammans med andra drev hon igenom den nya partnerskapslagen, som innebär att även homosexuella fick gifta sig, och hon jobbar hårt för homosexuellas rätt att få adoptera barn. Efter 11 år som riksdagsledamot har Barbro gått i pension men bedriver politik för fulla muggar i rollen som förbundsordförande på Sveriges Pensionärsförbund. Trots att det gått några år minns hon ockupationen väl.

– Jag kunde ingenting om homosexualitet, säger Barbro Westerholm.

– Men så mycket visste jag att det var ett kärleksförhållande mellan två personer av samma kön. Möjligtvis kan man bli sjuk av sexuellt samliv eller olycklig kärlek, men inte av kärlek som sådan. Jag hade ingen aning om sjukdomsklassificeringen och tyckte att det verkade helt absurt. Varför skulle inte de få älska någon?

För att kunna friskförklara homosarna vände sig Barbro till ett antal vetenskapliga råd som fick utreda frågan. Medvetet valdes vetenskapliga råd som var ganska unga och efter några månader kom de med sin rapport. Den visade att det inte var några som helst problem att stryka homosexualitet ur

– Efter det jobbet fick jag blodad tand, säger Barbro.

– Sånt som folk varit negativa till länge går faktiskt att förändra, bara man har kunskap som bas.

Varför pratade du med ockupanterna?

– Problem löser man genom att prata med varandra, försöka förstå vad den andra sidan säger och varför. Poliser hjälper inte i sådana här situationer, det blir bara låsningar. Demonstranterna artikulerade sin sak väl. De var väldigt orättvist behandlade.

Rekommenderar du den här typen av aktioner?

– Helst ska man slippa. Men jag ställde mig frågan: Varför väljer man att gå så långt? Det måste ju bero på att de blivit så negativt behandlade att de inte längre trodde på dialog. När man innerst inne känner att man har rätt, som i det här fallet, måste man ju visa det på något sätt.

Hur känns det att bli kallad bögmorsa?

– Jag är stolt, mycket stolt. Det är roligt att det gick vägen och att jag fick uppleva framgångarna när det gäller homosexuellas rättigheter. Nu får jag inte vara med i riksdagen och trycka på knappen för att homosexuella ska få adoptera barn. Men det känns himla kul att ha kommit såhär långt innan man går i graven.

BARBROS BÄSTA TIPS PÅ HUR DU FÅR EN POLITIKER ATT LYSSNA:

Politiker ska känna igen sig

Det gäller att beskriva situationen så att politikern känner igen sig och inte blir rädd. Alla politiker är ju olika. Men det som berör mig mest är brev från enskilda människor där de beskriver sin situation. Det kan också vara en person som kommer fram och säger: Jag måste bara prata i fem minuter med dig. Kan de då få fram sitt problem så att man kan känna igen sig lyssnar jag. Det ska vara lätt att byta plats i tankarna och kunna säga till sig själv: Tänk om det var jag som satt eller stod där istället och hoppet står till en politiker.

Var tydlig

Politikerna har tusen bollar i luften så det gäller att vara både tydlig och sparsam med tiden. Om du vill ha ett personligt möte, förbered dig ordentligt. Fråga gärna hur mycket tid politikern har på sig eftersom du vet att hon/han har mycket att göra. Säger du det får du dubbelt så mycket tid, åtminstone när det gäller mig. Då har vederbörande förståelse för min arbetssituation och jag struntar i något annat.

Välj rätt

De politiker som har varit lättast att få med på bandvagnen är de som inte varit beroende av sitt politiska uppdrag, utan har en yrkesbakgrund i botten. Många av de andra vill vara till lags och är rädda för att bli utstötta i sitt eget parti om de driver en kontroversiell fråga. Det är dagens verklig-

het och då hjälper det inte hur mycket man än pratar eftersom de är rädda om sitt eget skinn. Sedan finns det de som har gått in i politiken av mer ideella skäl och då handlar det om ordval, ta bort myter, rädslor och få dem att känna sig hemma med dig.

Bli inte förbannad

Om ett brev eller ett möte börjar med att: Ni politiker gör ingenting och ni har aldrig gjort någonting bra. Då får man lite rättshaveristkänsla och reagerar inte lika engagerat som om någon börjar med: Mitt problem ramlar hela tiden mellan två stolar, och sedan beskriver man sin situation. Är inledningen negativ slår jag bakut direkt.

Börja med struntpratet

Under tiden som chef på Socialstyrelsen lärde jag mig att om man ville ha reda på någonting gällde det att sätta sig hos olika personer i lunchrummet. Först är folk väldigt blyga, men om man börjar prata strunt kan det bli väldigt bra samtal. En som jag haft många givande pratstunder med är Carl Bildt, trots att han inte var min partiledare. Vi hade våra sommarställen nära varandra och ett gemensamt problem, nämligen latrinhämtningen. När vi möttes hade vi först några kommentarer kring detta banala ämne men sedan kom vi alltid in på någon viktig politisk fråga. Man börjar med skitpratet och går sedan till väsentligheterna. Jag tror många politiker missar där. Framför allt är det de intellektuella och lite blyga typerna som inte tror att man kan prata skit. Då får man hjälpa dem på traven och börja med lite struntprat.

Kräv ansvar

De som inte har egna informationskanaler där de kan sprida sina åsikter eller en massa lobbyister som jobbar åt dem, får problem. Det blir ett demokratiskt underskott. Jag har inget bra recept på hur man ska bete sig om en politiker inte kommer på ett möte eller vägrar att svara. Jag tycker bara det är dumt att man inte lyssnar. Är det ett möte kring kontroversiella frågor och om man är en beslutsfattare som berörs av frågan så ska man komma. Man ska inte vara feg och ducka.

Stör inte i hemmet

Jag ville ha alla samtal och brev till riksdagen. Jag jobbade långa dagar och kom oftast inte hem förrän vid niotiden på kvällen. Hemma vill jag kunna rensa hjärnan och vara ifred. Folk som ringt hem på fredagskvällen, just när vi ska börja middagen, har fått vänta. Man måste ha respekt för att riksdagsledamöter också har ett privatliv som de väldigt väl behöver.

Kunskap är oslagbart

För att komma i mål är det fyra olika steg du ska ta dig igenom:

1. Ha en idé, veta vart du vill komma.
2. Ta reda på all kunskap som finns kring idén och leta efter likasinnade så att ett stödande nätverk kan bildas.
3. Ställ dig frågorna: Var finns fienden? Vad har fienden för argument? Kan jag bemöta den med kunskapen jag har eller behövs det mer kunskap? Den processen kan vara påfrestande men när du har ordentligt med kunskap går du ut i krig.

4. I krig ska du alltid ha en eller två olika strategier och vara förberedd på det oväntade. Det blir aldrig som planerat. Det kan dyka upp nya vänner, fiender eller ny kunskap.

Sedan kommer du i mål. Så var det exempelvis med den nya partnerskapslagen. Under arbetet fick jag bajs i posten, hotbrev och vidriga telefonsamtal. Men det var ändå värt det. Under kalaset i Humlegården i centrala Stockholm kände jag mig väldigt stark. Och har man väl varit med om det en gång ger man sig inte så lätt i nästa fråga man vill driva.

INGEN FORSKNING FÖR FOLKMORD

På torsdagsmorgonen den åttonde juni 1999 gick Angie Zelter, tillsammans med två medarbetare, in på den skotska ubåtsbasen vid Loch Goil. Väl inne tog de sig direkt till laboratoriet där kärnvapensystemet Trident, som används på ubåtar, utvecklas och testas. De slog sönder testutrustningen med hammare som de hade med sig, hängde upp banderoller med texten "Ingen forskning för folkmord" och slängde en massa viktiga papper och datorer i sjön. Sedan tog de fram sina termosar och drack kaffe. Några timmar senare kom polisen och grep dem.

Aktionen var ett led i kampanjen "Trident Plowshares" som menar att Trident-ubåtens kärnvapen inte kan användas utan att begå krigsförbrytelse och att internationell rätt kräver att man försöker hindra sin regering att begå sådana förbrytelser. Det hela kunde passerat som ännu en plogbillsaktion. Men i rättegången tog saken en vändning som skulle få hela vapenindustrin att drömma mar-drömmar. Den 20 oktober 1999 gick rätten på plogbillsaktivisternas linje. Angie Zelter och hennes två medarbetare friades.

Den historiska domen gjorde att anti-kärnvapenrörelsen fick nya krafter. I Storbritannien har det under de senaste åren varit rader av protester och i februari 2002 samlades närmare 1000 aktivister från hela Europa för att blockera kärnvapenbasen i Faslane, Skottland. För sin kamp har Angie Zelter och hennes medarbetare tilldelats "Right Livelihood Award", som även kallas för det alternativa nobelpriset. Men plogbillsaktionen vid Loch Goil var varken Angie Zelters första, och troligtvis inte

Angie Zelter

sista, aktion. I över 25 år har hon engagerat sig i framför allt freds- och miljöfrågor. Bland annat har hon suttit fyra månader i malaysiskt fängelse efter protester mot mahognybolagens regnskogsskövling. Trots att hon på detta sätt offrat sig för andra ser hon inget hjältemodigt i sina insatser.

– Nej, definitivt inte, säger Angie Zelter.

– Jag är bara en vanlig person som försöker leva någorlunda anständigt i en sjuk värld.

Vad ger dig rätten att sätta dig över lagen?

– För allting i livet är du själv ansvarig. Det går inte att säga: Jag gjorde det på grund av att lagen säger det, att en kompis sa att jag skulle göra det, eller att det är mitt jobb. Ingen av dessa ursäkter fungerar. När vi talar om massförstörelsevapen är det självklart, även för en femåring, att det är fel att hota med sådana vapen. Det underminerar själva basen för det moraliska systemet. Lagen är ingenting som kommer från Gud – utan det är någonting som finns för att hjälpa oss att leva.

Efter terrorattacken mot USA den 11 september 2001 har EU skärpt sin definition av vem som är ter- 265

rorist. Till terroristbrotten räknas numera förstörelse som kan "förorsaka betydande ekonomiska förluster" på exempelvis militäranläggningar.

– Jag förstår inte hur de kan göra vår organisation till en terroristorganisation, säger Angie Zelter.

– Vi använder oss enbart av ickevåld, är öppna och tar ansvar för våra handlingar. Jag ser det här kriget mot terrorismen som väldigt ensidigt, omogget och farligt. Folk borde vara engagerade i ett verkligt krig mot terrorismen, inte detta pseudo-krig i olika nationers intresse. Om en utomjording på avstånd skulle se på planeten jorden och titta efter terroristnätverk skulle den inte se al-qaida-nätverket som det största terrorishotet. Utomjordingen skulle se UKUSA- och NATO-nätverket som det stora hotet.

Varför är ickevåld så viktigt för dig?

– Jag kan inte se hur man kan förändra någonting om man använder samma metoder som de man kämpar emot. Det är inte möjligt att skapa fred genom att använda våld.

Om du var med i anonyma aktioner skulle du inte åka i fängelse så ofta och på så sätt kunna göra flera...

– Om du gör en hemlig aktion och du hade alla resurser för att oskadliggöra exempelvis Tridentsystemet, då skulle det vara okej att vara hemlig. Det skulle inte vara rätt att använda våld men det vore rättfärdigat att göra det hemligt. Men problemet är att företagen eller staten har så stora resurser och de små grupperna har inte pengarna att oskadliggöra hela systemet. Det enda vi kan göra är att försöka övertyga politikerna att göra det eftersom de har resurserna att göra det på rätt sätt. Du behöver

266 bygga upp en ostoppbar folklig press. Det finns inga

snabba vägar att göra det på. I vårt moderna samhälle tror många att det finns snabba och enkla vägar att avskaffa orättvisor. Användandet av våld eller anonymiteten är en del av det. Men i verkligheten är det svårare eftersom en majoritet av befolkningen behöver ändra inställning så att det våld och de övergrepp som pågår just nu blir otänkbara. För att nå dit behöver alla finna sin egen form av integritet och agera efter sitt eget samvete. Det gäller att verkligen lyssna och det är en hel livsstil. Det är det man uppmuntrar när man gör öppna, ickevåldsliga och ansvarsfulla civila olydnadsaktioner.

Men exempelvis djurrättsrörelsen, som blandat anonyma aktioner med öppna, har ju haft stor framgång.

– Personligen tycker jag inte att anonymitetsfrågan är lika viktig som frågan om våld kontra ickevåld. Visst kan många små hemliga aktioner, så länge det finns någon grupp som jobbar öppet, vara effektiva. Alla behöver inte vara öppna, men det är väldigt viktigt att de är ickevåldsliga. När man använder sig av våld startar man en våldsspiral som i slutändan inte kommer ta en dit man vill. Men när det gäller anonymitetsfrågan så kan jag leva med den. Det kan ibland vara användbart.

Vad är det som får dig att fortsätta? Känns det inte hopplöst?

– Visst, ibland blir jag väldigt deprimerad. Men jag behöver känna mig behövd och att mitt liv har någon mening. Jag får kraft av att engagera mig ickevåldsligt och genom civil olydnad, istället för att blunda för förtryck, lidande och allt annat hemskt som pågår. Jag får kraft av att engagera mig och tänka på vad jag kan göra åt det, vad samhället kan göra åt det. Annars vore det en väldigt sorglig värld.

Fotnot: Varje Trident-ubåt har en sprängkraft som är tusentals gånger större än den atombomb som släpptes över Hiroshima, Japan. Bomben över Hiroshima dödade cirka 140 000 människor. Plogbillsrörelsen arbetar för avrustning av vapen och består av flera grupper runt om i världen. Namnet kommer från Gamla Testamentets "...då ska de smida sina svärd till plogbillar...". Men rörelsen är inte specifikt kristen utan rymmer människor med olika livsåskådningar och trosuppfattningar. Du hittar mer om "Trident Plowshares" och Angie Zelter på:

www.gn.apc.org/tp2000/html/index2.htm

FIXA REKLAMFRITT HEM

Varje år väller det ner ungefär 50 miljoner kilo oadresserad reklam i brevlådor över hela landet. Till detta kommer mängder av adresserad direktreklam. Ungefär 2 miljoner träd går varje år åt för att företagen på detta sätt ska locka oss till köp. För att vara säker på att all reklam håller sig borta från brevinkastet behöver du göra två grejer.

1. "Nej Tack"-skylt – För att slippa oadresserad reklam räcker det med att sätta upp en skylt väl synligt vid brevlådan. Vill du fortfarande ha "samhällsinformation", skriv det på skylten.
2. Anmäl dig till NIX-reklam – I detta register kan du lägga in en spärr mot direktadresserad reklam. Det är tänkt att företagen ska "tvätta" sina reklamutskick mot registret så att ingen får oönskad post. Ring 020-55 70 00 och knappa in ditt personnummer efter telefonröstens anvisningar. Inom en vecka har du ett svars kort samt informationsblad i din brevlåda. När du väl fått svars kortet är det bara att fylla i och skicka in. Har du ännu inte fyllt arton år tas spärren av någon underlig anledning bort då du fyller arton. Men då är det bara att göra om proceduren så är du reklamskyddad för all framtid. Ångrar du dig kan du när som helst begära att spärren tas bort.

Men reklamen till hemmet kommer ju inte bara genom brevlådan. Här är ytterligare tips för att skydda sig även på andra områden.

Telefonreklam

Via NIX-telefonregistret kan du hindra oönskade säljsamtal. Att anmäla sig till registret tar ungefär 269

lika lång tid som att svara och säga ”Nej tack, jag är inte intresserad”. Ring 020-27 70 00 och knappa in det nummer du vill spärra (mobiltelefoner kan ännu inte spärras). Efter ungefär en vecka dimper ett informationsblad ned i brevlådan som innehåller din personliga spärrkod. Ring 020-27 80 00 och uppge spärrkoden efter telefonröstens anvisningar. Vips, du är med i NIX-telefonregistret.

Internetreklam

Förutom att alla reklambanners och pop-up-menyer lätt blir irriterande för den trogne surfaren tar det längre tid att ladda hem sidorna. Sitter du vid en halvseg uppkoppling mot Internet och betalar för tiden du är ute och surfar finns alltså tid att spara, vilket i sin tur betyder sparade slantar. Det finns en hel del olika program som blockerar Internetreklamen. En del funkar bättre, andra sämre. De två som just nu tillhör de bättre är:

Guidescope – Ett program som du laddar hem till datorn. Helt gratis för privat användare.

www.guidescope.com

Webwasher – Även det ett program du laddar hem och kör från datorn. Du kan testa gratis i 30 dagar och om du vill fortsätta kostar en licens i dagsläget cirka 300 kronor.

www.webwasher.com

Ett annat störande moment i Internetvärlden är skräpmejlen. Men även denna går att undvika. Gör ett besök hos Junkbusters och följ deras ”stop junk e-mail-guide.”

www.junkbusters.com

Andra medier

Tyvärr finns inget smart program som byter ut TV- eller radioreklamen mot musik, peppande budskap eller tystnad. Tips: Byt kanal eller tryck på avstängningsknappen. När det gäller tidningsreklam är det ännu knepigare. Tips: Bläddra snabbt förbi.

KLICKA MOT SVÄLT

Hösten 1999 funderade Niklas Aronsson på vad han egentligen ville göra med sitt liv. Att lägga energin på att serva datorer och hitta nya drivrutiner kändes inte tillräckligt meningsfullt. Under en cykeltur kom han på att han ville göra ett välgörenhetsprojekt på Internet.

– Jag är inte så insatt i själva sakfrågorna när det gäller bistånd, säger han.

– Inte mer än gemene man, att man vill dra sitt strå till stacken. Men jag ville hitta min nisch.

En kompis visade honom The Hunger Site, en Internetplats där besökaren genom ett klick skänker exempelvis en kopp ris till behövande. Det kostar ingenting för den som gör klicket, utan pengarna kommer från annonsörer som får göra reklam på sajten. Det ”livgivande klicket” skulle även bli ett inslag på webaid.se, men Niklas ville också erbjuda tjänster såsom e-post och sms. Den som loggar in på webaid.mejlen kommer in i ett annonssystem och annonsörerna betalar för varje gång de får visa sig. Intäkterna går till välgörenhet.

I takt med att idén började ta form var nästa steg att hitta ett antal organisationer som ville vara med, så Niklas kontaktade ett antal som han hade förtroende för. Tanken var att välgörenhetsorganisationerna skulle bidra med sina projekt och sin kunskap. Det skulle inte kosta dem någonting att vara med på webaid.se. Niklas lön skulle betalas av sponsorer. Flera av de organisationer han kontaktade nappade. När välgörenhetsorganisationerna var med lyckades Niklas ordna tre huvudsponsorer för att finansiera sin egen lön. Efter tre och en halv månads intensivt jobb i den dåvarande arbetslokalen

fortfarande knäcker extra som vaktmästare), hade webaid nätpremiär den 19 april år 2000. Idag har sajten 90 000 unika besökare per månad och har dragit in över 1,2 miljoner kronor till olika välgörenhetsprojekt. Trots det är Niklas inte nöjd.

– Idag är engagemangströskeln extremt låg på webaid, säger han.

– Det är bara att gå in och göra ett klick. Den tröskeln ska vi sakta men säkert trappa upp. Vill man gå vidare och öka sitt engagemang ska webaid vara språngbrädan.

Sajter som webaid.se eller The Hunger Site har fått kritik för att vara ”business med skuld känslor som motor”. En tjugofemöring per klick är en droppe i havet i en verklighet där cirka 25 000 människor, de flesta av dem barn under fem år, dör varje dag eftersom de inte får tillräckligt med mat. Ett annat argument är att en del storföretag som annonserar visar ett falskt medlidande, eftersom de inte sällan tjänar sina pengar på att utnyttja människor i syd med extremt låga löner och usla arbetsvillkor.

– Vi har en policy att inte jobba med vilka företag som helst, säger Niklas Aronsson.

– Samtidigt är det svårt att granska dem, hur deras systerföretag ser ut och så vidare. Visst kan det vara så att vi bidrar till en utveckling så att det bara blir ett hjul som snurrar, att ingenting blir bättre. Jag vet inte hur man kan komma runt det problemet, förutom att vi

Niklas Aronsson

alltid är tydliga och noga med vilka annonsörer vi har. Webbads roll är inte att presentera någon definitiv lösning på de stora problemen, utan det är mer lilla jag som gör en schysst sajt som genererar pengar och drar igång ett engagemang.

Hur gör du för att peppa dig själv i svåra stunder?

– Jag har ganska lätt att hitta inspiration eftersom jobbet känns viktigt. Men visst är vissa dagar tyngre än andra. Då brukar jag säga till mig själv: Hur många tycker inte att det är tungt på jobbet? Många känner det säkert varannan vecka, för mig är det väldigt sällan.

NIKLAS BÄSTA TIPS FÖR ATT FÖRVERKLIGA IDÉN:

Är idén bra?

Ungefär som när man är trött och planerar en svensexo eller möhippa, man spottar ut en massa ”fantastiskt” roliga upplägg. Men hur roliga är dom egentligen? Är din idé bra, har du själv nyktert kritiserat den eller endast skänkt din superidé en massa egna positiva tankar?

Hitta en mentor/vän

En idé vill man spontant kanske inte nämna om för så många innan den är genomförd för att inte bli av med den. Mitt tips är ändå att du väljer någon/några du litar på för att få andra perspektiv. Det är oerhört lätt att vara blockerad och missa självklarheter.

Finns förutsättningarna?

Fortsätt tänka kritiskt. Är det genomförbart för dig att driva igenom idén eller behöver du ett lämpligt

nätverk av människor som du genomför idén tillsammans med? Hur mycket kostar det? Finns det stöd att söka?

Okej, idén är super!

När du kritiskt granskat och ifrågasatt din idé kanske du står där med en alldeles strålande och genomförbar idé. Våga lita på att den håller, du måste tro på den till hundra procent för att orka och för att kunna övertyga eventuella partners som du måste få med dig på tåget. Behåll även en stor dos förnuft. Du kanske måste vara beredd att ha ett extrajobb parallellt och framför allt vara beredd att jobba mycket hårt.

Tänk inte – gör!

När man är gammal vill man kunna samla barnbarnen och berätta om allt man gjorde och inte bara tänkte.

SLUTA UPP MED STENÅLDERSMODET

People for the Ethical Treatment of Animals (PETA) är en djurrättsorganisation som finns bland annat i USA, England, Tyskland och Italien. Genom att låta supermodeller strippa under budskapet "Ut med pälsen – In med kärleken" i centrala New York och köra reklamkampanjer med såpastjärnan Pamela Anderson som "vänder ryggen mot pälsen" har de fått stort genomslag. Men det är inte bara kändisar och supermodeller som genom PETA kämpar för djurens rättigheter. PETA är nämligen mästare på att ta hand om det engagemang som brukar väckas hos folk när de i TV-nyheter eller någon dokumentär får se hur djur behandlas i slakterier, på pälsfarmer eller i oseriösa djurparker. Via glassiga broschyrer och en välfylld webbplats ger de massor av förslag på olika aktioner.

Lite av motstånd på burk alltså.

Ett exempel på en PETA-aktion är: Be a ZOO-checker (ungefär: Bli en Djurparkskontrollant).

Enligt PETA uppmuntrar världens djurparker till att hålla vilda djur i fångenskap, separera djuren från deras naturliga familjer och hem för att sedan låsa in dem i burar. Detta gör att många djur drabbas av "zoosjukan". Bästa sättet att motarbeta detta lidande är att inte besöka några djurparker. För utan pengar från besökarna – inga djurparker. Ett annat sätt är att göra sin egen undersökning om hur djuren har det.

I ett enkelt formulär, "Be a ZOOchecker", finns en lista över elva vanliga tecken på att djuren mår dåligt. Såsom att de äter sitt eget bajs, hela tiden biter på burens galler eller ägnar dagar åt att gå runt, runt i cirklar. I formuläret beskriver man sedan vil-

VOMITING

(and eating vomit—a type of bulimia)

BEHAVIOR WAS OBSERVED

SPECIES: _____

HOW LONG: _____

CIRCLING

(walking around and around placing footsteps in same position)

BEHAVIOR WAS OBSERVED

SPECIES: _____

HOW LONG: _____

BAR-BITING

(biting bars of the cage)

BEHAVIOR WAS OBSERVED

SPECIES: _____

HOW LONG: _____

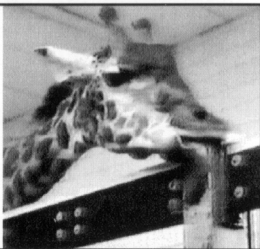
LICKING

(repeated licking of bars/walls)

BEHAVIOR WAS OBSERVED

SPECIES: _____

HOW LONG: _____

PETA-aktivister i aktion

ket djur som gjorde vad, var observationen gjordes och vem som rapporterar. PETA uppmanar också sina ZOOcheckers att ta med videobandspelaren eller kameran för att dokumentera. Rapporterna används som påtryckningsmedel för att göra det bättre för djuren.

En annan PETA-aktion är: Bring Fashion Out of the Stone Ages (ungefär: Sluta upp med stenåldersmodet). Exakt hur det går till finner du i steg-för-stegbeskrivningen. I samband med aktioner som denna anordnar PETA även insamlingar där den som tröttat på att värmas av räv eller mink kan lämna in sin päls. De pälsar som kommer in delas sedan ut till hemlösa eller andra behövande. Varför det är okej att vissa får bära päls förklarar PETA-taleskvinnan Debbie Chissell på följande vis:

”De fattiga och hemlösa är de enda som har en ursäkt för att bära päls. Djuren kan inte få livet tillbaka, men vi kan sprida lite värme till människor som är i desperat behov av hjälp. (...) Även om de säljer den så köper ju en annan person något som

är begagnat. Det betyder att färre djur behöver sätta livet till.” (USA Today 2-4/1-98)

Mer om PETA hittar du på:

www.peta.org

PETAS ÅTTA STEG FÖR EN LYCKAD AKTION:

1. Välj ett mål för aktionen, exempelvis din lokala pälshandlare eller ett shoppingcenter.
2. Kontakta andra djurrättsorganisationer för hjälp. Vi på PETA har en lång lista över folk som ställer upp.
3. Ring oss på PETA om du behöver flygblad, affischer, informationsmaterial till pressen, videofilmer eller annat. Låt oss veta i god tid bara så vi hinner skicka grejerna.
4. Skicka ut en pressrelease innan aktionen (du kan få ett provexemplar av oss).
5. Hyr några grottman- och grottkvinnedräkter, rufsa till håret och köp äckliga löständer. Det är också bra att ha på sig en sönderriven gammal päls (om du inte har någon, kontakta oss så lånar vi ut).
6. Om man är grottmänniska ska man bara grymta och stöna. Välj ut en person som inte ska vara grottmänniska (välklädd och vältalig) som kan vara talesman/taleskvinna. Det är också bra att ha andra normalt klädda personer som kan dela ut flygblad, informera de förbipasserande eller hålla i affischer som säger: ”Bara grottmänniskor bär päls”, eller liknande.
7. Glöm inte att ta med er kamera för att filma och fota. Skicka oss gärna kopior sedan.

8. I kontakten med media är det jättebra att ha några fraser och slagord att föra fram. Här är några exempel: "Pälsindustrin är en våldsam och blodig industri. Att fånga, misshandla, dränka och dra skinnet av djurens ryggar bara för fåfångans skull är totalt oförsvarbart." Eller: "Förr var det en statussymbol att bära päls. Idag leder det till social utsatthet. Förr slängde folk gärna ett extra öga på den som gick förbi i en snygg päls. Idag spyr dom." Kom ihåg att genom medverkan i media kan vi utbilda väldigt många människor.

SEGAST VANN PÅ FJÄLLET

De snabba, uppseendeväckande aktionerna är inte alltid de mest lyckade. Den långa, sega och envisa kampen kan vara nog så kraftfull. Kampen om Kynnefjäll är ett exempel. Efter 20 år gav regeringen upp. Aktivisterna lyckades stoppa planerna på ett slutförvar av radioaktivt avfall i fjället. Världens längsta demonstration enligt Guinness rekordbok.

Det var under 1978 som lokalbefolkningen började förstå att det var något skumt på gång. Representanter från Svensk Kärnbränslehantering (SKB), Programområdet för Radioaktivt Avfall (PRAV) och Sveriges Geologiska Undersökning (SGU) började synas till allt oftare vid Kynnefjäll i norra Bohuslän. De knackade loss bergbitar, mätte sprickor och strömningar. Allt för att undersöka om platsen var intressant för att slutförvara det livsfarliga radioaktiva avfallet från kärnkraftverken. 1980 kom lastbilar och helikoptrar med bormaskiner och annan utrustning. För nu skulle provborrningarna sättas igång på allvar.

Men de möttes av oväntat motstånd.

Dels folkskaran som med drakar och ballonger hindrade helikoptrarna från att landa på fjället. Dels bilar och människor som spärrade tillfartsvägarna. Dessutom leran: Tjällossningen som gjorde att borrharnas lastbilar körde fast.

– Från början sa de att det bara var flummare som höll på att protestera, säger Ulla Vogler.

– Men när de väl kom till platsen och såg oss gamla, barnfamiljer, lantbrukare och bygdefolk fick de ändra uppfattning. Polisen gick väldigt försiktigt fram och avvaktade mest.

Det blev aldrig några provborrningar på Kynne- 281

Kynnefällsknappen

fjäll. Men samma år, den 21 april klockan 06.00 på morgonen, började vakthållningen. Först satt de under en presenning, sedan i husvagnar och till slut byggde de "Lundens vaktstuga". I den skulle de komma att sitta och vakta sitt fjäll, dag som natt, i 20 år framåt.

En av de som varit med i vaktstyrkan är Ulla Vogler, 74 år gammal och ordförande för Aktionsgruppen "Rädda Kynnefjäll".

– Jag vill inte att vi ska använda oss av kärnkraft och var tidigt engagerad i anti-kärnkraftsrörelsen, säger Ulla Vogler.

– När sedan provborrningarna skulle börja på Kynnefjäll var det naturligt att kämpa emot. Dels för att vi bodde i närheten och dels för att det inte är klokt att stoppa ner högaktivt atomavfall i berget för att sedan fylla det med vatten och proppa igen. Om man inte kan komma på någon annan metod att ta hand om avfallet så måste man ju i alla fall se till att man kan komma åt det på något sätt. Ingen kan ju säkert veta riskerna eftersom sånt här avfall är far-

Aktivisterna fick också stöd från en klar majoritet av de politiska partierna i de närliggande kommunerna Tanum, Munkedal och Dals Ed. De ville inte heller att Kynnefjäll skulle bli en sopstation för atomavfall. Men trots stödet krävde aktivisterna skriftliga garantier från regeringen på att Kynnefjäll inte längre var intressant som slutförvaringsplats. Det beskedet skulle dröja.

Under tiden vaktade de fjället i sin stuga efter ett fast schema. Det fanns också speciella ordningsregler: Ingen partipolitik, inte röka eller nyttja alkohol, inte säga fula ord eller använda sig av våld. Det ryktas också att man i början inte fick spotta eller göra fula grimaser. Men den regeln togs bort.

– Jag har fått så många fina minnen tack vare den här tiden, säger Ulla.

– Jag minns marscherna då vi gick tillsammans och sjöng ”Aldrig ger vi upp!”. Det gav styrka att fortsätta. Jag har träffat så många olika intressanta människor som bryr sig. Sedan hade vi Kynnefjällsdagen och årsmötet då det kom både politiker och författare som stödde oss. Det långväga engagemanget värmde.

Kändes det aldrig hopplöst?

– Nej, det har faktiskt inte gjort det. Vår förre ordförande sa alltid ”Vi tar fem år i taget”. Och det har vi gjort, fyra gånger. Dessutom har ju kommunerna stött oss hela tiden.

Efter 20 år på fjället kom dock beskedet. Miljöminister Kjell Larsson lovade att Kynnefjäll inte längre var intressant som slutförvaringsplats. Två dagar efter löftet kom beskedet per post. Måndagen den 7 februari 2000, klockan 18.00, gick sista vakt av.

– Det var en väldig lättnad. SKB hade ju under lång tid sagt att Kynnefjäll inte var intressant som 283

slutförvaringsplats. Men vårt svar var hela tiden att vi ville ha ett papper på det. Då har SKB hänvisat till regeringen, att det var deras ansvar. Miljö-kämpan Stefan Edman har länge stött oss och han tog hit miljöministern så att vi fick träffas. Det kanske bet på honom. Efter ministerns besök tog det inte lång tid förrän det glada beskedet kom.

Men trots att de inte vaktar längre finns Aktionsgruppen "Rädda Kynnefjäll" kvar.

– Vi håller oss à jour med vad som händer och stöttar andra grupper via ett kontaktnät som heter Avfallskedjan. För det är ju inte bara på Kynnefjäll som det planerats slutförvaring av kärnbränsle. Givetvis ska varje grupp agera på sitt sätt men vi kan ge råd och kanske stötta med lite av de pengar som finns kvar i kassan. Jag gjorde detta för framtida generationer. För mina barn, barnbarn och givetvis för dig också. Nu tar vi ett år i taget.

ULLAS BÄSTA TIPS:

Var många

Att man är många och eniga är viktigt. Alla hjälps åt att stötta varandra. Försök att få med så många som möjligt. Vi har haft stor hjälp av kommunerna som hela tiden varit på vår sida när det gäller slutförvaringen.

Fredligt

Ingenting vi gjort har varit olagligt. Vi har ju bara varit på plats och det har vi rätt till. Det ska gå fredligt tillväga.

Organisation

I vaktstugan hade vi en del fasta regler. Ingen partipolitik, ingen alkohol och så vidare. Det tror jag hjälpte till att hålla engagemanget vid liv under så lång tid.

HANDLA

Du behöver inte vara något aktivistproffs för att påverka. Kampen kan lika gärna börja i butikshyllan. Som konsument har du alla möjligheter att bidra till schysta villkor för de som gör grejerna du använder.

Klyftorna mellan fattig och rik bara ökar. 2001 års "Human Development Report", från FN-organet UNDP, visar att:

- 163 miljoner av alla världens barn, under fem år, svälter.
- 250 miljoner barn runtom i världen arbetar, minst en tredjedel av dem med arbete som är skadligt. 120 miljoner arbetar heltid. Majoriteten arbetar i hem eller jordbruk, fem procent arbetar i exportindustrin.
- 1,2 miljarder människor lever på mindre än en dollar (cirka tio kronor) om dagen. 2,8 miljarder människor lever på mindre än två dollar om dagen.
- Den rikaste femtedelen av jordens befolkning tjänar cirka 70 gånger så mycket som den fattigaste femtedelen.

En anledning till att vi i den rika västvärlden lever gott är att vi kan köpa kläder, mat, skor eller leksaker till billiga priser. Inte sällan är de producerade av människor som, trots att de jobbar dubbla skift, inte får en lön de kan äta sig mätta på. Därför har det stor betydelse vad du köper i butiken. Eller rättare sagt, vad du inte köper.

Bojkotter av olika slag används som påtryckningsmedel av både hela länder och enskilda konsumenter. Exempelvis utsattes Sydafrika för en rad

olika blockader och bojkotter så länge den rasistiska apartheidregimen satt vid makten. Andra lyckade kampanjer är kraven på klorfritt papper, miljömärkta rengöringsmedel och icke-djurtestade kosmetikaprodukter. När det gäller de första två går det knappt att hitta icke-miljövänliga produkter i butikshyllorna längre och för sminkkonsumenterna finns det långt fler alternativ idag än för bara tio år sedan. En köpbojkott är effektiv eftersom den slår direkt mot företagets ömmaste punkt, plånboken.

En annan enkel aktion är att ställa frågor till butikspersonalen om hur just den varan du är intresserad av har tillverkats.

Fair Trade Center är en av alla de organisationer som kämpar för en rättvisare handel. På deras hemsida finns gott om fakta och tips om vad du kan göra:

www.fairtradecenter.se

Andra som jobbar för en rättvisare handel är Clean Clothes och Rättvisemärkt. På deras hemsidor finns mer fakta och information om olika kampanjer som är på gång.

www.rattvisemarkt.nu

www.cleanclothes.org

GUERRILLA GIRLS

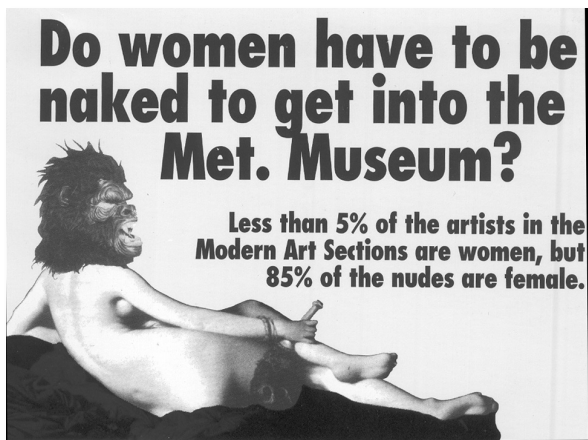
1985 års happening i konstvärlden: An international Survey of Painting and Sculpture, på New Yorks museum för modern konst, blev startskottet för Guerrilla Girls. Den prestigefyllda utställningen samlade den senaste, hetaste och bästa konsten från hela världen. Museichefen Kynaston McShine sa till en samlad kritikerkår att den konstnär som inte är med i utställningen borde ta sig en verklig funderare över sin framtida karriär.

Men vid en närmare granskning av de 169 konstnärer som fanns representerade visade det sig att endast tretton av dem var kvinnor. Samtliga hade skinande vit hy och var antingen från USA eller Europa.

Det här fick ett antal mer eller mindre etablerade konstnärskvinnor att börja grubbla. De frågade sig varför det blivit tuffare för både färgade och kvinnliga konstnärer på 1980- jämfört med 1970-talet, vem som var ansvarig och vad de kunde göra åt situationen. Efter rundringningar och besök hos de största gallerierna, konsthandlarna och museerna visade det sig att situationen var ännu värre än de kunnat drömma om. Knappt någon av de inflytelserika konstinstitutionerna visade verk av kvinnor eller färgade personer. När chefer, galleriägare och konstkritiker konfronterades med siffrorna menade de att det var en fråga om kvalitet, inte diskriminering. Dessutom skyllde de på varandra. Konstnärerna på handlarna, handlarna på gallerierna, gallerierna på samlarna och samlarna på kritikerna. Ingen kände sig ansvarig. Kort därefter genomförde Guerrilla Girls sin första aktion.

Utanför museer, gallerier och runtom i trendiga Soho satt det plötsligt affischer föreställande en na-

Klassisk affisch från Guerrilla Girls

ken kvinna med gorillahuvud och texten:

**”MÅSTE KVINNOR VARA NAKNA FÖR
ATT KOMMA IN PÅ MUSEET?**

Mindre än 5 procent av konstnärerna i sektionen för modern konst är kvinnor, men de finns på 85 procent av nakenmotiven.”

Nu började snacket i konstnärskretsarna. Vilka var de? Hur många var de? Och varför var de förklädda till gorillor? Svaret på det senaste, enligt gerillatjejerna själva, är att de behövde en förklädning när de skulle möta press och allmänhet. Dels på grund av att vissa var rädda för att engagemanget skulle drabba karriären, men mest för att de ville slippa personfixeringen och istället stenhårt fokusera på själva sakfrågan. Inspiration hämtades från tidigare maskerade hämnare som Zorro och Batman. Att det blev just gorillamasker beror på ett stafvel. Vid ett av de allra första mötena skrev en 289

av deltagarna "Gorilla" istället för "Guerrilla".

Rätt snabbt kom de dock på att förklädningen inte räckte eftersom gruppen växte och det var svårt att veta vem som var vem. Därför har varje gerillatjej ett kodnamn efter bortgångna kvinnliga konstnärer och författare. På så sätt vandrar Frida Kahlo, Käthe Kollwitz, Sofonisba Anguissola och Georgia O'Keeffe fortfarande omkring på gatorna.

Den första attacken följdes av mer affischering och nya planscher på museer, gallerier, toaletter, bussar och tunnelbanor. När som helst, även under pågående vernissage, kunde en trupp dyka upp och affischera sitt budskap. Men de gör mer än så.

Nyhetsbrev

Via det internationella nyhetsbrevet Hot Flashes sprids fakta om konstvärlden, senaste nytt på gerillafronten och oetablerade artister får uttrycka sig fritt. Ett års prenumeration för "heterosexuella vita män med fet inkomst" kostar tolv dollar, resten betalar nio dollar.

Utmärkelser

Titt som tätt belönas personer som på ett eller annat sätt gjort sig förtjänta av det med ett pris. Priset består i ett brev med utförlig motivering och sedan strömmar gratulationerna in (ibland efter uppmaning i nyhetsbrevet Hot Flashes). Exempelvis gick "Den mest förnedrande konstrecensionen 1986" till John Russell på New York Times. Han fick priset för att ha recenserat konstnärinnan Dorothy Dehners utställning. I texten kallade han henne genomgående för "Mrs. David Smith", efter hennes berömda man som är skulptör. Paret hade dock varit skilda i många år.

Böcker

De har bland annat gett ut boken "The Guerrilla Girls Bedside Companion to the History of Western Art". Här hittar man kapitel som "Classic Babes" och "Hot Flashes from the Middle Ages". Tragiska fakta om antalet våldtäkter och orättvisa lagar blandas med konstateranden som: "Renässansmannen var övertygad om att kvinnor förstörde den kreativa processen och att jorden var platt."

Föreläsningar

Då och då dyker Guerrilla Girls upp på universitet, mässor eller andra happenings för att visa diabilder och berätta om något de tycker känns angeläget. Ibland har man kallat på dem, ibland inte. Tonen i föreläsningarna är lika provocerande som på affischerna. En föreläsning vid universitetet i Indiana 1998 inleddes med att ljuset släcktes och en kvinnoröst började mässa: "Vi är här för att berätta för er pojkar. Just det, pojkar. Att censuren inom konstvärlden är ert fel". Sedan uppmanade Guerrilla Girl Audre Lorde alla män i publiken att skära av sitt ädla organ och skicka det i ett snyggt paket till regeringen med löfte om att det aldrig mer skulle förekomma en penis i konstvärlden.

Idag finns Guerrilla Girls i fler städer än New York. Exakt hur många de är vet de inte ens själva. Affischerna finansieras av frivilliga donationer, oftast bidrag från andra kvinnliga konstnärer vars karriärer tagit fart. Nyhetsbrevet Hot Flashes får statligt stöd för att "motverka rasism och sexism i konstvärlden". De har även börjat aktivera sig i fler frågor. Tankeväckande affischer om krig, hemlöshet och andra orättvisor dyker då och då upp i storstäderna. Men om nu konstvärlden suger så fruktans-

värt – varför vill de ändå vara en del av den? I en intervju för nätplatsen "Art Minimal" svarar de så här:

Käthe Kollowitz: Vi är alla olika individer och vill olika saker. Men vi är överens om att kvinnor och färgade artister bör få en större del av berömmelsekakan om de vill ha det.

Violette LeDuc: De som attackerar oss för att vi vill ha mer makt är ofta de som redan har mest. Få skulle acceptera ett förbud mot kvinnliga domare, men när det gäller konstvärlden är det i princip enbart män som sätter reglerna.

Tycker ni verkligen att man ska kvotera så att alla utställningar ska innehålla 50 procent verk från kvinnor och färgade?

Zora Neale Hurston: Vi har aldrig talat om kvotering. Vi har aldrig attackerat en utställning för att 50 procent av alla konstverk inte är gjorda av kvinnor eller färgade. Men vi har förödmjukat dem för att de visar mindre än 10 procent.

Georgia O'Keeffe: För att gottgöra det som pågått under alla år borde varje utställning innehålla verk till 99 procent gjorda av kvinnor och färgade de nästkommande 400 åren.

Har ert arbete gett resultat?

Emily Carr: Vi har gjort konsthandlare, kritiker, intendenten och samlare medvetna om problemen. Det har faktiskt blivit lite lättare, trots en hel del snedsteg, för kvinnor och färgade konstnärer.

Frida Kahlo: Den kände konstkritikern Robert Hughes, som i mitten av 80-talet menade att könet inte längre var en begränsning i konstvärlden, recenserade nyligen en utställning av modern ameri-

kansk konst. Han skrev ”Du behöver inte vara en Guerrilla Girl för att inse att kvinnor får alldeles för lite utrymme i dagens konstvärld”.

Käthe Kollwitz: Idag slickar konsteliten oss i röven när de uttalar sig i media. De brukade ignorera oss och hoppades att vi skulle försvinna.

Gertrude Stein: Situationen var patetisk. En förändring var nödvändig. Vi var en del av den förändringen.

internet

”Slaget om demokratin kommer inte att stå där det brukade – på gatan, i parlament, teve och tidningar – utan på nätet.”

(Niklas Ekdal, Dagens Nyheter 000519)

Det finns de som hävdar att Internet kommer att revolutionera demokratin. När vi kan chatta och samtidigt prata med en massa människor via webb-TV kommer offentligheten att vidgas på ett helt nytt sätt. De etablerade medierna utmanas på allvar av ”folkets journalistik”.

Men den som synar vad som faktiskt händer på Internet idag märker att det är de redan etablerade som dominerar. Uppstickarna, i form av organisationer och andra entusiaster, har varken en egen mediakanal med en massa läsare, lyssnare och titlare, eller pengarna som behövs för att kunna sprida sin webbadress brett.

Internet kan enkelt jämföras med kopieringsapparaten eller faxen som på sin tid betydde fantastiska möjligheter för grupper som ville sprida sin egen information. Plötsligt gick det både snabbt och blev hyfsat billigt att trycka upp flygblad, tidningar och sedan sprida dem. Men varken kopieringsapparaten eller faxen ruckade på de dominerande mediabolagen eller revolutionerade demokratin nämnvärt.

På samma sätt som kopieringsapparaten och faxen kan dock Internet användas för att stärka demokratin.

Bakom de massiva WTO-protesterna i Seattle 1999, där hundratals olika intresse- och gräsrotsorganisationer samlades, låg månader av förberedelse via Internet. Med e-post kunde de olika grupperna snabbt kommunicera, komma överens och dela med sig av värdefull information. Ett annat ex- 295

empel är den amerikanske studenten Justin Paulson som tyckte att rapporteringen kring zapatisternas frigörelsekamp i mexikanska Chiapas var ensidig och missvisande. Våren 1994 gjorde han en hemsida (www.ezln.org) och la ut zapatisternas egen information. Sidan har sedan dess fått hundratusentals besökare och är en av förklaringarna till att kampen blivit uppmärksammas även utanför Mexikos gränser.

Det går att förändra. I det här kapitlet får du verktygen som behövs i Internetdjungeln.

SÅ SKAPAR DU EN LYCKAD SAJT

Vegan.nu är en lika innehållsrik som välbesökt webbplats. Här finns det mesta samlat om djurens rättigheter och hur man kan leva ett grönt liv. Dessutom ett debattforum med högt tryck, en guide över vegetariska restauranger samt kampanjer, bilder och intervjuer. Summan är ett utmärkt exempel på hur det går att jobba med Internet utan jättelika resurser. Trots omfånget är det inte något företag eller någon organisation som ligger bakom. Magnus Rönnerup har i stort sett gjort allt jobb själv.

Det hela började sommaren 1997. Magnus hade just muckat från lumpen och väl tillbaka hemma i Malmö fick han inget jobb. Arbetsförmedlingen skickade honom till Datorteket för att lära sig skapa datakataloger.

– Men det kändes rätt meningslöst eftersom jag redan kunde det så jag började göra hemsidor istället, säger han.

– Jag tänkte inte att det skulle bli så stort utan det var bara kul att lära sig något nytt. Den första sidan var en personlig sida med fem vegetariska matrecept. Sedan fick jag mer och mer information, kom på fler grejer som jag kunde göra och lägga ut på sidan.

1999 registrerade han domänen *vegan.nu* och gjorde om "Magnus Gröna sidor" till en nättidning. Då började det ta fart på allvar. Idag har

Magnus Rönnerup

Affisch från *vegan.nu*

vegan.nu ungefär 15 000 unika besökare per månad, över 10 000 medlemmar och är ett självklart tillhåll för både veganer och köttätare.

– En av mina bästa kompisar har blivit vegan tack vare min sida. Många skriver och berättar hur de påverkats. Exempelvis är det en jägare som debatterar och skriver i forumet. Han kommer inte att sluta äta kött men har fått större förståelse för de som väljer att leva vegetariskt. Dessutom sponsrade han mig med 1 000 kronor när jag inte hade råd att betala kostnaden för webshotellet.

Ekonomi har varit ett stort problem. Sidan har uppdaterats under någon av alla olika åtgärdskurser han gått eller på Malmös Internetcaféer. I snitt jobbar Magnus 20–25 timmar i veckan med *vegan.nu*. Totalt ligger det tusentals timmar av e-postkorrespondens, filnedladdning, skrivande och kodning bakom. Idag är det flera inblandade i jobbet med *vegan.nu*. Ett redaktionsråd på sex personer kollar artiklarna, andra hjälper till att hålla rent från rasistiska eller sexistiska påhopp i debatt-

forumen och en expert på näringslära svarar på kostfrågor som läsarna skickar in. Det som driver Magnus, förutom att han tycker det är kul, är engagemanget för djuren.

– Jag kämpar mest för veganismen när det gäller maten. Att avstå från att äta kött- och mejeriprodukter. Har man väl gjort det följer allt annat med. Jag är själv inte världens hälsosammaste människa så det har varit viktigt att få reda på mer om vilka hälsorisker köttätande innebär och vilka tillskott som kan behövas om man ska äta veganmat.

Varför ska man engagera sig?

– Jag skulle inte klara att leva i dagens samhälle och se allt som pågår, utan att försöka förändra. Det går inte att bara vara passiv för då tynar man bort. Då inser de som förtrycker och behandlar människor eller djur illa att det här fungerar, vi kan ta ett steg till.

MAGNUS BÄSTA TIPS FÖR EN LYCKAD SAJT:

Ge inte upp

Det viktigaste är att inte ge upp. Det tar ett bra tag innan sidan finner sin form och besökarna hittar dit.

Ta hand om dina läsare

När jag lägger upp något nytt är det ofta för att folk bett om det. En person skickade ett mejl och ville veta historien om djurrättsrörelsen. Jag hittade inget bra på nätet, så jag skrev ihop det själv och la ut på sidan. En del klagar på att jag inte debatterar tillräckligt mycket eller att sidan ser skitdålig ut. 299

Jag har inte tid med allt och tycker de att sidan är så dålig kan de ju göra en bättre. Jag tar alltid till mig av både kritik och hyllningar. Mest det positiva förstås. Utan all den respons jag får in hade det aldrig fungerat.

Enkel adress

Skaffa en enkel domänadress till sidan som folk kan lägga på minnet. När jag bytte till *vegan.nu* fick jag många fler besökare.

Nyttotjänster

Gör saker som folk har nytta av direkt. Förut fanns det ingenstans man kunde vända sig för att få information om restauranger som serverar bra vegetarisk mat. Då gjorde jag den Vegetariska Restaurangguiden och den är väldigt omtyckt.

Saklig information

I debattforumet och chatten ska det inte förekomma smutskastning. Både jägare och djurrättsaktivister ska kunna mötas på *vegan.nu*. Här är det viktigt att ha tålmod. Alla kommer inte till din chatt första dagen. Jag hade en chatt i ett halvår som det knappt var en enda besökare i. Sedan gjorde jag om den så att man kunde bli stamgäst och skicka meddelanden till varandra. På två veckor hade jag plötsligt 250 stamgäster.

Tänk på att sidan växer

Bygg inte in dig i en begränsad lösning. Till en början programmerade jag i vanlig html. Men när det blir mer och mer text, bilder och nya avdelningar som ska in är det bättre med en databaslösning, exempelvis ASP eller PHP.

Sätt igång

Det krävs varken proffsprogram eller en massa pengar för att börja bygga en egen sajt. Du behöver en webbläsare, textprogram och ett program att ladda upp filerna med. Sedan ett bildprogram där du kan fixa till bilderna. Allt går att hämta gratis på nätet.

Var flera

Blir sidan stor tycker jag att man ska vara mer än en person. Själv jobbar jag ungefär 4-5 timmar per dag med att uppdatera och svara på mejl. Vill man att sidan ska bli stor måste man vara beredd att lägga ner en massa jobb. Idag får jag hjälp av sex personer. Vi håller kontakt via en mejlinglista.

Fråga andra

För att få inspiration är det bäst att titta på andra sidor och deras lösningar. Skicka ett mejl och fråga om det är något du undrar över. Sedan finns det sidor med sammanställningar över vanliga problem och konferenser där man kan be om hjälp.

HUR GÖR JAG?

Idag finns det platser på nätet som lär ut hur man gör och som dessutom svarar på mer avancerade frågor. Du behöver alltså inte gå en massa dyra kurser. Du behöver inte ens köpa en bok. Allting finns redan på Internet. Här är några tips på bra sidor att besöka.

Annica Tigers HTML-guide för nybörjare

Här har många blivande nätproffs tagit sina första steg. Innehåller förutom en komma-igång-guide svar på hur du fixar ljud och bild till sidan samt lite tricks om hur du jobbar med bilder och formgivning.

www.atiger.pp.se/sida.html

HTML på svenska

Niklas Johanssons grundkurs i HTML. Där hittar du även en introduktion till javascript och andra lite mer knepiga grejer.

<http://monkeytoys.com/htmlkurs>

Publicera information på WWW

Skolverkets enkla steg-för-steg-kurs. Här hittar du det mesta som behövs i starten.

www.skolverket.se/skolnet/htmlkurs

KAMPANJSAJTER

Internet lämpar sig utmärkt för att samla mycket information på ett och samma ställe. Dessutom kan man snabbt gå ut med nyheter och lägga upp bevisen i form av bild, film eller ljud. Här är några lyckade exempel att inspireras av.

Telia suger

1996 var Internet fortfarande ganska nytt för de flesta svenskar. Långsamma modem tillhörde vardagen och bredband fanns bara i fantasin. Seg uppkoppling mot Internet innebar att många fick höga telefonräkningar. Avgifterna var en anledning till att studenten Niklas Mirjamstjärna drog igång Telia Suger-kampanjen. Dålig IT-politik var en annan. Trots att sidan har flera år på nacken innehåller den det mesta som behövs för en lyckad kampanjsajt: tydlig beskrivning av vem som står bakom och varför kampanjen startats, protestsida, lagtexter, konkreta motförslag, svar från de ansvariga och så vidare. Dessutom kunde vem som helst ladda hem hela kampanjsajten som en så kallad zip-fil och lägga upp på sin egen sida. Det blev en stor succé, hundratals personer följde exemplet.

Idag är en av huvudsajterna (*www.teliasuger.se.org*) nedlagd. En av anledningarna är att det finns få länder som under de senaste åren satsat så mycket på den nya IT-tekniken som Sverige. Det finns helt enkelt inte så mycket att klaga på. Men här finns kampanjsajten fortfarande kvar:

<http://home1.swipnet.se/~w-11851/telia/index.html>

Nike workers

För 10–15 år sedan var det Nike märket som gällde. Både i USA och stora delar av det välmående Europa. Skor, kläder, kepsar och svettband skulle vara prydda med den lilla vingen. Men när rapporterna började komma om hur produkterna framställdes, att barn under 15 år deltog i produktionen och att arbetarna hade usla löner, var det många som blev upprörda. Att debatten inte tog slut efter de första intervjuerna och TV-bilderna beror till stor del på alla de olika kampanjsajter som startades. Med bilder inifrån fabrikerna och vittnesmål från arbetare, tvingades sko-jätten ta itu med problemen. De tog starkt avstånd från barnarbete och införde en minimiålder på 18 år i sina fabriker. Dessutom startade företaget en egen webbplats (www.nikebiz.com), där de ger sin version av verksamheten. Men kritikerna menar att Nike fortfarande gör alldeles för lite. Vid en undersökning där 2 300 indonesiska Nike-arbetare intervjuats avslöjas det att endast en (1) procent av alla arbetare tjänar de 500 kronor per månad som Nike lovat. Snittlönen ligger i verkligheten på 300 till 400 kronor per månad.

Protesterna och avslöjandena har lett till att Nike, främst i USA, tappat i popularitet. Här är adresserna till två olika anti-Nike sidor:

www.nikeworkers.org

www.nikewages.org

Mc Spotlight

”McDonald’s spenderar miljarder dollar varje år på att sprida sin propagandabild av verksamheten. Det här är en liten plats där motröster får höras.”

Så beskriver initiativtagarna till mcsplight.org sin webbplats. Det är en bra förklaring. Förutom att

JUST STOP IT.

Ur anti-Nike kampanjen

det inte är en speciellt liten plats. Med tiden har den vuxit till en gigantisk sajt där hamburgerjätten sätts under lupp. Här finns, förutom faktasamlingar och bildgallerier, ett debattforum för McDonald's arbetare där det diskuteras minimilöner, rättigheter, arbetsförhållanden med mera. Dessutom finns en speciell kampanjavidelning där man inför, under eller efter någon speciell händelse ger aktuell information.

www.mcspotlight.org

Quick Response

Röda Korsets Ungdomsförbund har startat webbplatsen *quickresponse.nu*. QR både bevakar och bemöter mediernas falska rapportering om invandring och främlingsfientlighet. Dessutom innehåller sajten ett kontaktnät av forskare som svarar på läsarfrågor med mera. Här är några exempel på artiklar som QR själva producerat och som sprids till alla svenska medier samt till de som anmält sig till deras nyhetsbrev: "Ku Klux Klan – en skapad nyhet", "Bilderna av muslimska kvinnor skapar rasism" och "Mediernas myt om de ungas rasism".

www.quickresponse.nu

HITTA RÄTT

Genom Internet kan du nå miljoner hemsidor och massor av information. Men det gäller att hitta rätt. Här är exempel på två suveräna redskap i jakten på fakta.

Copernic

Copernic är ett gratisprogram som söker i flera sökmotorer samtidigt. Det gäller både sökning på Internet, i nyhetsgrupper eller efter e-postadresser. Programmet finns för både PC och Macintoshdatorer.

www.copernic.com

Textarkiv

De olika tidningarnas textarkiv kan vara en bra informationskälla. Tyvärr kostar det en hel del att söka och ladda hem äldre artiklar från de stora svenska tidningarna. Det är dels en abonnemangskostnad och sedan en kostnad för varje artikel du skriver ut. För den som inte kan använda sig av skolans eller bibliotekets abonnemang följer här tips på ett antal tidningar som har sina arkiv fritt tillgängliga på Internet.

THE NATION

Grundad 1865 och fortfarande en av de ytterst få oberoende rösterna i amerikansk press. Kommer ut varje vecka och bland tidigare skribenter märks exempelvis Martin Luther King, Eleanor Roosevelt och Albert Einstein. Håller fortfarande god klass. Du hittar deras textarkiv här:

www.thenation.com (Klicka "Archive")

VECKANS AFFÄRER

Veckotidning för folk i karriären. Du kommer till textarkivet genom att klicka på "artikelarkivet" i menyn till vänster och sedan väljer du hur du vill söka.

www.va.se

YELAH

Bakom denna nättidning står kulturföreningen Yelah som enligt dem själva: "...är en partipolitiskt och religiöst obunden plattform från vilken vi försöker etablera en motkraft i det nästan helt borgerligt färgade offentliga rummet. Ett försök att vrida debatten åt rätt håll, mot frågor om social rättvisa och ekonomisk demokrati, mot frihetligt socialistiska idéer."

www.yelah.net (Klicka "Textarkivet")

MOTHER JONES

Klassiskt amerikanskt månadsmagasin med både längre reportage och kortare "mustreads":

http://www.motherjones.com/search/

FORSKNING.SE

En populärvetenskaplig webbplats med aktuell kunskap från forskarvärlden. Här kan du söka bland tidigare nyhetsnotiser:

www.forskning.se (Klicka "Sökguide")

LO-TIDNINGEN

Om politik, arbetsmarknad och ekonomi ur ett fackligt perspektiv. Sök i artiklar från 1995 och framåt:

http://lotidningen.lo.se

SJU RÅD FÖR ATT FÅ FLER BESÖKARE

Har du miljoner i marknadsföringsbudgeten? Eller en slipad PR-maskin som kan göra reklam för webbadressen via egen tidning, TV- eller radiokanal? Då kan du sluta läsa och hoppa till nästa del. Nu ska det handla om olika sätt att få fler besökare, utan en massa pengar.

Uppdatera ofta

Att ändra utseende och lägga till nya texter är det mest effektiva sättet att få fler besökare. De som en gång hittat till sidan och gillat den kommer ofta tillbaka. Då är det bra om besökaren möts av något nytt. Uppdateringen behöver inte vara så omfattande. Det är bättre att göra flera små förändringar än en stor varje år. Ett bra sätt kan vara att sätta upp ett mål, exempelvis en ny artikel varannan vecka eller en ny bild till framsidan varje månad. Undvik att ha avdelningar som "Nyheter" om du inte tänkt uppdatera sidan ofta. Sedan behöver man inte ändra bara för ändrandets skull. Har du en form där det är lätt att navigera, det vill säga hitta, på sidan bör du vara säker på att du har hittat ett ännu enklare system om du byter.

Nyhetsbrev

Ett bra sätt att snabbt nå många personer är via ett nyhetsbrev. I nyhetsbrevet kan du hänvisa till nya grejer på sidan, tipsa om saker som är på gång eller något annat du tycker borde uppmärksammas. Det är bra att göra det så enkelt som möjligt för de som besöker din sida att anmäla sig till nyhetsbrevet, exempelvis ett formulär på presentationssidan (den

Internetadressen). Om ett formulär känns för knepiggt är en annan lösning att på väl synlig plats uppmana besökaren att skicka ett enkelt mejl för att börja prenumerera på nyhetsbrevet.

Om du inte gör ett dagligt nyhetsbrev så är det bra att inte göra utskick för ofta utan bara då du har något verkligt viktigt att berätta. Dessutom är det bra att ha tålmod. Antalet prenumeranter växer sakta men säkert om du gör bra grejer. Goda nyheter sprids nämligen fort på nätet. Tidningen Internetworlds webbskola har en speciell avdelning om nyhetsbrev, där hittar du också koden du behöver för att göra ett enkelt formulär:

<http://internetworld.idg.se/webbskolan> (klicka "Så gör du ett nyhetsbrev")

Presentation

Det finns inga givna regler för hur en hemsida ska se ut. Det handlar mest om tycke och smak. Gör som du känner för, det brukar bli bäst. Men det finns dock ett och annat som de flesta är överens om:

- Undvik ljud som sätter igång automatiskt. Visst är det kul med ljud på sidan. Men man bör inte tvinga på besökaren någonting. Ljudet kan göra surfandet långsammare.
- Sidan ska vara kompatibel, det vill säga fungera både på PC och Mac. Och man bör kunna läsa den i de vanligaste versionerna av webbläsarna Netscape och Internet Explorer.
- Använd nätets alla möjligheter. Uppmana till aktivitet, omröstningar, tävlingar, frågor & svar med mera. Titta på vad andra har gjort och hur du skulle kunna göra det bättre.

Var med i länksamlingar

Se till att din nätplats finns med i de stora länksamlingarna. Till vissa kan du anmäla din egen sida, i annat fall kan du ansöka om att få bli registrerad. En av de mest ambitiösa och väluppdaterade svenska länksamlingarna är SUNET:s *www-katalog*.
<http://katalogen.sunet.se>

Hamna högt upp i sökmotorerna

Förutom länksamlingar och tips från vänner är de vanligaste sätten att hitta till en sida via någon av Internets sökmotorer. De första sidor som sökmotorn föreslår är också de som brukar få flest besökare. Det finns en del att tänka på när man anmäler sidan till en sökmotor.

- De flesta sökmotorer har en länk till "Add a page" (anmäl en sida) eller "Add URL" (anmäl en länk). Gå in där och läs hur du gör. Anmäl sidan ofta så att informationen är färsk.
- Använd dig av META-taggar. Det är innehållet i denna tagg som de flesta sökmotorer hämtar sin information ifrån. Tidningen Internetguiden har en liten sammanställning över hur du jobbar med META-taggar och den sköna konsten att komma högt upp i sökmotorerna:

<http://pcforall.idg.se/skolor/sokmotorer.asp>

Var med i en webbring

Att vara med i en webbring betyder att du slår dig samman med andra som gör sidor med liknande innehåll och gör reklam för varandra. Information om hur du gör för att gå med i en webbring eller starta en egen hittar du här:

www.webring.org

Egenreklam

Marknadsför din sida så fort du får tillfälle:

- Ha med adressen till din sida i alla mejl du skickar. Är du inne på en sida som har en Gästbok, tipsa om din egen sida.
- Uppmana besökare som gillar din sida att sprida adressen vidare, antingen genom en enkel länk eller banner. Lägg upp några banners i olika storlek på din egen sida. Förklara på ett enkelt sätt hur det går till så att den som vill kan lägga upp din banner på sin egen sida. Exempel på sida som använder sig av detta:

www.mediekritik.nu

- Tipsa en vän. Om man har läst en bra artikel vill man ju gärna sprida den till en kompis. På flera ställen kan man nu hitta ett praktiskt "Tipsa en vän/Skicka artikeln vidare"-formulär i slutet av en artikel. Koden till formuläret ser lite olika ut beroende på vilket programspråk man använder. Du som redan kan en del, testa dig fram för att hitta en lösning som fungerar på din sida.
- Skicka ett presentationsmejl till nyhetsgrupper och mejlinglistor som diskuterar sånt som din sida innehåller. Men gör det inte för ofta till samma diskussionsforum eftersom du lätt kan uppfattas som tjatig.

PUL, SÄKERHET OCH FLER PRAKTISKA TIPS

Mejlgrupp och mejlinglista

Att starta eller gå med i en mejlinglista är ett bra sätt att hitta andra som är intresserade av samma saker som du. Idag finns det tusentals olika svenska mejlinglistor för allt från stickning till kommunism. Fördelen är att man når många människor samtidigt. Dessutom kan en mejlinglista vara ett utmärkt verktyg för en grupp (förutsatt att alla listdeltagare har god tillgång till e-post) som vill organisera sig inför exempelvis en aktion. Med kort varsel kan man samla folk, bestämma tid, plats och vem som tar ansvar för att det som behövs finns på plats. Du kan söka och hitta just den lista du är intresserad av (både svenska och internationella) eller starta en egen helt utan kostnad på:

<http://groups.yahoo.com>

En annan plats som samlar många svenska mejlinglistor och där man kan starta sin egen utan kostnad är *kanalen.org*. Adressen är:

<http://kanalen.org/maillinglistor.php>

Nyhetsgrupper

Ett annat suveränt diskussionsforum är Nyhetsgrupper, eller Usenet News som det också kallas. Det finns tusentals olika nyhetsgrupper som behandlar en mängd olika ämnen och kan besvara dina frågor. Till en början kan det verka lite krångligt men ju mer du använder dig av nyhetsgrupperna, desto lättare blir det.

För att kunna läsa meddelanden i Usenets alla forum behöver du ett tillägsprogram, en så kallad

nyhetsläsare. Här kan du ladda hem en nyhetsläsare till din dator helt utan kostnad:

www.tucows.com

I de flesta e-postprogram finns en funktion för att "Starta diskussionsgruppskonto". När du väljer att göra det får du en förteckning över alla de olika nyhetsgrupperna som finns.

Gratis Internetplats

Det finns en del som drar sig för att göra en hemsida eftersom det blir dyrt. Men som tur är finns det webbhotell där det inte kostar något att ha sin sida. I gengäld kan man bli tvungen att ha reklam på sidan. Här kan du söka efter de som erbjuder gratis Internetplats (från förstasidan väljer du språk och värdland):

www.freewebspace.net

Säkerhet

Lika ogärna som du skickar dina innersta hemligheter på ett vykort bör du skicka dem via e-post. Möjligheterna att spåra och avlyssna är mycket goda. Men du kan försvåra för andra att läsa din e-post. Ett sätt är att kryptera, koda, dina e-postmeddelanden med PGP (Pretty Good Privacy). Här hittar du och laddar hem den nödvändiga programvaran, helt utan kostnad:

www.pgpi.org

Om du vill veta mer om PGP och kryptering finns det här:

www.press.nu (Klicka "PGP")

Ett alternativ till PGP är Hushmail. En webbaserad e-posttjänst som är helt kostnadsfri. Du skaffar dig en egen hushmail-adress på:

www.hushmail.com

Källkritik

Många ställer sig frågan om det verkligen går att lita till Internet som informationskälla. Visst kan du det. Men precis som när det gäller tidningar, TV, radio eller kompisens argument bör du vara kritisk till det som påstås och tänka själv. Skolverket har skapat en sajt som heter "Kolla källan!". Där finns en hel del information för den faktasugne:

www.skolverket.se/skolnet/kolla

PUL

Eftersom Internet fortfarande är ett ganska nytt media är lagstiftningen snarig. Bestämmelserna ändras och nya kommer till. En viktig skillnad, jämfört med andra medier, är PUL: Personuppgiftslagen. När PUL trädde i kraft, den 24 oktober 1998, blev det olagligt att offentliggöra namn och andra personuppgifter på Internet såvida personen inte gett sitt "otvetydiga" samtycke. En organisation kan numera inte kritisera och debattera företag, andra organisationer eller personer på sin nätplats utan att först be om lov.

Straffet: Maximalt två års fängelse. Enda undantaget är namnuppgifter som "uteslutande" publiceras för litterära, konstnärliga och journalistiska ändamål.

En av de som blivit fällda för brott mot PUL är lokalvårdaren och konfirmandledaren Bodil Lindqvist. På sin egenhändigt ihopsnickrade hemsida skrev hon en presentation av sig själv och de arton

andra anställda vid pastoratet. En av de brottsliga formuleringarna var följande (NN = en av de namngivna personerna):

”Mitt namn är NN. Vilda NN? Nåja så vild är jag kanske inte. Men nog blev jag vild alltid, när jag föll nerför stegen och skadade min fot! Så nu är jag halvt sjukskriven! Urk!”

Eftersom Lindqvist inte fått tillstånd av NN dömdes hon att betala 40 dagsböter à 100 kronor av Eksjö tingsrätt.

Det finns två sätt att komma runt PUL så att yttrandefriheten även gäller din hemsida:

Alternativ 1

Det första steget är att, enligt konstens alla regler, starta en tidning (hur du startar en tidning/periodisk skrift, se sid. 382)

När du väl har utgivningsbeviset i handen finns två möjligheter:

Enligt den så kallade databasregeln ska en särskild utgivare finnas för ”visst elektroniskt material”. Bland ”visst elektroniskt material” återfinns databaser, exempelvis en hemsida på Internet. När du registrerats som ansvarig utgivare blir hemsidan ett elektroniskt komplement till din tidning. På Radio- och TV-verkets (RTVV) hemsida finns blanketten ”Anmälan av utgivare för databaser” för utskrift:

www.rtvv.se

De skickar hem allting till dig om du vill det. Adressen är:

Radio- och TV-verket
 Box 123
 136 22 Haninge
 Telefon: 08-606 90 80
 Fax: 08-741 08 70
 E-post: rtvv@rtvv.se

RTVV kräver att den ansvarige utgivaren inte är minderårig (under 18 år) eller försatt i konkurs. Därför behövs intyg från andra myndigheter, vilket kostar cirka 150 kronor. Själva registreringen hos RTVV är dock gratis. När detta är gjort kan du fritt publicera namn och känsliga personuppgifter, utan att fråga om lov. Plötsligt blir allt som förbjuds i PUL eller datalagen tillåtet.

Du kan också använda dig av bilageregeln. Denna regel säger att om materialet sprids "oförändrat" så behöver du inte anmäla någon ansvarig utgivare hos RTVV. Alltså, så länge det är texter eller annat material som redan är publicerade i din tidning går du säker från PUL.

Alternativ 2

Det är inte bara en tidnings webbplats som kan komma undan PUL. Enligt RTVV kan följande "traditionella massmedieföretag" komma ifråga:

Radio- eller TV-program
Företag för yrkesmässig framställning av tekniska upptagningar
Nyhetsbyrå

När journalisterna Susanne Bertman och Cristoph Andersson startade en informationssida om PUL (www.pul.nu), där de bland annat granskar Datainspektionens (DI) arbete, insåg de att det fanns ett

stort problem. När som helst kunde DI slå till mot webbplatsen och tvinga dem att ta bort artiklar från sidan. Lösningen var att starta en nyhetsbyrå. Andersson hade sedan tidigare ett eget aktiebolag och eftersom han regelbundet levererar nyheter till olika tidningar skrev han in "nyhetsbyråverksamhet" i bolagsordningen. Efter den manövern skickade de in en "Anmälan av utgivare för databaser" som blev godkänd av RTVV. Men eftersom det kostar 100 000 kronor att starta ett aktiebolag är detta en dyr variant. Vad som händer om en förening försöker komma runt PUL genom att driva nyhetsbyrå på nätet är svårt att veta. Än så länge har ingen försökt.

Den 15 maj 2002 beslutade riksdagen att ge "nät-tidningar" grundlagsskydd. I framtiden ska även olika organisationer kunna skydda sina hemsidor och på så sätt inte längre omfattas av PUL. Datainspektionen ska inte kunna lägga sig i vad som publiceras på sidorna. Enligt riksdagens förslag kommer det att kosta cirka 2000 kronor att skydda en hemsida. Detta ogillas av Kristdemokraterna, Centern och Folkpartiet som anser att ingen ska behöva betala dyra pengar för att få yttrandefrihet på nätet. Lagändringen kräver dock ytterligare ett beslut efter valet 2002, eftersom Yttrandefrihetsgrundlagen måste ändras. Privatpersoners hemsidor omfattas dock inte av förändringen. För senaste nytt om PUL, besök:

www.pul.nu

Upphovsrätt och ansvar

Till skillnad från tryckt skrift har du inte automatiskt upphovsrätt till dina texter, bilder eller illustrationer på Internet. Därför är det säkrast att lägga till ett © (copyright), och ett namn på personen

eller föreningen som har upphovsrätten. Du kan göra det i samband med din text/bild/illustration, på presentationssidan eller baka in det i koden. Men på samma sätt som för andra medier är det inte tillåtet att sno exempelvis bilder hursomhelst (se mer på sid. 384)

När det gäller ansvaret för vad som publiceras säger lagen att den som tillhandahåller tjänsten ska ta bort meddelandet om:

- meddelandets innehåll uppenbart innebär uppvigling, hets mot folkgrupp, barnpornografibrott eller olaga våldsskildring;
- det är uppenbart att användaren har gjort intrång i upphovsrätten eller rättighet som skyddas genom upphovsrättslagen genom att sända in meddelandet.

I praktiken innebär detta att det är viktigt att du håller efter vad som skrivs i exempelvis din gästbok. Gå igenom den minst en gång i veckan och rensa ut rasistiska, sexistiska och homofoba påhopp. Normalt kan du aldrig ställas till svars för vad som sprids till din sida. Men om du efter påtryckningar inte plockat bort olagligt material kan du åtalas för brott mot lagen om elektroniska anslagstavlor. För frågor om upphovsrätt på Internet, rättigheter och skyldigheter kan du vända dig till Internetombudsmannen:

www.internetombudsmannen.se

(Klicka "FORUM")

En annan plats där det finns en hel del artiklar om juridik och Internet är nyhetsportalen:

www.jurosam.net

kampanja

Att försöka påverka samhällsutvecklingen genom lobbying är inget nytt. Det nya är att snart vartenda företag och hyfsat resursstark organisation tar egna initiativ via sin PR-avdelning eller inhyrda specialister. I Sverige finns ungefär 1 300 professionella lobbyister anställda vid organisationer och företag. Till detta kommer alla lobbyfirmor, PR-byråer och andra proffspåverkare.

Kampanjmakarnas metoder och vilken etikett de själva vill sätta på sin verksamhet skiljer sig åt. Men en sak är säker. De jobbar för det mesta i det tysta, utan insyn och gör allt för att inte bli upptäckta. Ett nyckelord i de här sammanhangen är avsändare. Det ska inte märkas att det är uppdragsgivarens åsikter som basuneras ut eftersom de då lätt viftas bort som ett gnälligt särintresse.

Detta har avslöjats när journalister eller forskare tittat närmare på de ljusskygga krafterna. Helsingborgs Dagblad har visat hur lobbyfirman JKL la upp strategin för att Helsingborgs kommun skulle vinna kampen om E4:an. Med köpta forskare och grundlurade journalister blev det ett lyckat slutresultat för väglobbyisterna. Dagens Nyheter avslöjade bland annat hur Volvo betalade Konsumentverket stora pengar för att ställa rätt frågor i en enkät till Sveriges bilister och hur samma bilföretag tillsammans med tjänstemännen på finansdepartementet drog upp riktlinjerna för framtidens skatteinivåer på tjänstebilar. Ett tredje exempel är Afonbladets artikelserie om korridormaffian. Och inte är det bättre i EU-systemet, där merparten av våra viktiga politiska beslut fattas nuförtiden. Sociologen Johan Nylander visar i en doktorsavhandling om EU-kommissionen hur miljöorganisationer, sociala organisationer och andra krafter medvetet

stängs ute från besluten. Samtidigt har industrierorganisationer och andra företagsintressen lätt att påverka EU-politiken. Dock är den här typen av granskning väldigt sällsynt. Det mesta av lobbyverksamheten passerar helt okritiskt förbi i medierna. Enligt Demokratiutredningen, som kom med sitt slutbetänkande i februari 2000, har den svenska demokratin försvagats av att företag och organisationer satsat mer på denna informella typ av lobbying. Det politiska inflytandet har inte spritts till pengasvaga grupper i samhället utan de som redan har mycket har tagit för sig ännu mer.

Stora summor pengar går dock i kampanjsammanhang att ersätta med fantasi och vilja.

Här är proffsens bästa tips och knepen du inte behöver miljoner för att genomföra.

LOBBYDROTTNINGENS FRAMGÅNGSRECEPT

När Newsweek, den 7 februari 2000, landar i världens alla tidningsställ är Sverige och Stockholm huvudstoryn. Både omslaget och hela sju sidor inne i tidningen ägnas åt IT-företagare och politiker som förklarar vilket framgångsrikt IT-land Sverige är och varför alla bör söka sig hit. Ingenstans den bild av ett uselt företagsklimat som VD: ar för svenska storföretag, eller andra företagsintressen, brukar basunera ut. Istället framstår Sverige och Stockholm som en av världens mest attraktiva platser. Stockholms Näringslivskontor gillar artikeln så mycket att de till och med använder den i sin egen marknadsföring. En av deras annonser domineras av Newsweek-omslaget och högst upp har de petat in en text som säger: "När marknaden gör sin egen analys." Till tidningen Resumé (nummer 6/2000) säger Nina Ersman, svenskt pressråd i Washington, att den uppmärksamhet Sverige får av Newsweek är värd miljarder.

Men vad få känner till är att bakom kulisserna har Invest in Sweden Agency (ISA), en statlig myndighet vars uppgift är att marknadsföra Sverige, under lång tid bearbetat Newsweek. Utan deras insats skulle artikeln troligtvis aldrig skrivits. Det berättar Resumé och sätter rubriken: "Hon fixade PR för miljarder."

– Det var ingen PR-kupp, säger ISA:s informationschef Annika Rembe.

– Utan ett långt och enträget arbete som en informationsavdelning ska göra. Sedan är vi naturligtvis glada över att det föll så väl ut.

Annika Rembe är jurist men har även arbetat som 323

journalist i flera år. Det har hon god nytta av i sitt nuvarande jobb som informationschef. Hon vet hur man gör för att påverka. Historien om Newsweek-artikelnns tillkomst är, enligt henne själv, ett bra exempel på hur det går till.

Flera månader innan artikeln publicerades befann hon sig i London för ett möte på svenska ambassaden. Då passade hon på att ringa upp Newsweeks byråchef, journalisten Stryker McGuire.

– Jag frågade om han ville ha en kort briefing eftersom vi kände att intresset för Sverige som IT-nation var väldigt stort. Det ville han. Vi var inte där mer än en halvtimme, lämnade material med mer fakta och drog våra budskap. Efter mötet skickade jag honom hela tiden nyheter som på något sätt knöt an till det vi talat om.

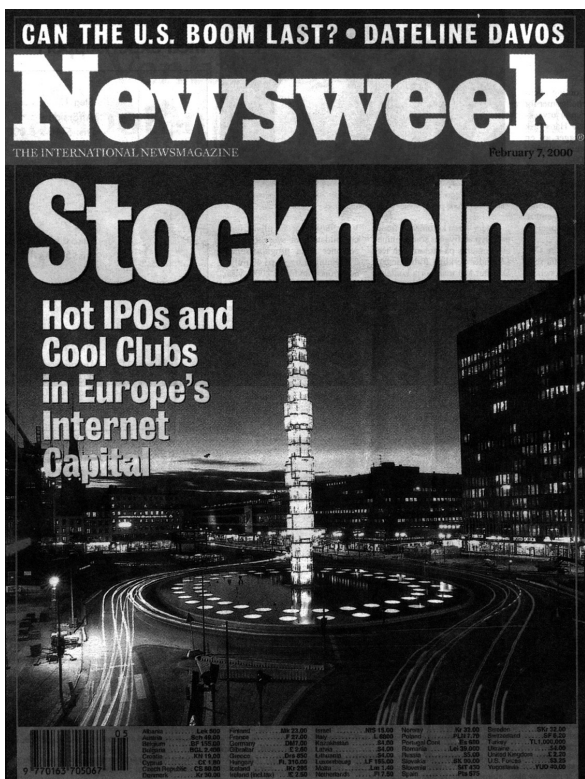
Några veckor senare tog Newsweek-journalisten kontakt och ville komma till Sverige. Annika föreslog och bokade in möten med en rad personer, från småföretagare till statsministern.

– Mitt jobb i det läget är att hitta olika vinklar för en journalist: Att: det där kan vara intressant att titta närmare på – det där är en annan spännande sak som händer. Han fick en lista över ekonomer, företagsledare, små nystartade IT-företag och politiker från höger till vänster. Jag bokade in några besök åt honom och en del ordnade han själv. Efter att han varit här i tre dagar kände han att det fanns en historia att berätta. En månad senare kom han tillbaka och fullföljde

retagsledare, små nystartade IT-företag och politiker från höger till vänster. Jag bokade in några besök åt honom och en del ordnade han själv. Efter att han varit här i tre dagar kände han att det fanns en historia att berätta. En månad senare kom han tillbaka och fullföljde

Annika Rembe, lobbydrottning

kampanja

Newsweek-omslaget

sitt jobb.

Sedan fick Annika fullt upp med att ta hand om alla utländska journalister som ville komma till Sverige. De ville hitta nya infallsvinklar och med egna ögon titta på framgångslandet. Men hon är väl medveten om att pendeln snabbt kan svänga.

– I dåliga tider gäller det att arbeta på samma sätt som i goda tider. Ha respekt för de du jobbar med och bemöt felaktigheter med fakta. Är det fel 325

sakupplysningar i en artikel får du jobba med att hela tiden kontakta journalister och säga att det här stämmer inte, det finns en annan bild också.

Vilka är viktigast att påverka, politiker, företag eller allmänheten?

– För oss är utländska företag viktigast. Det gäller att få förståelse hos företagsledarna. Hos ett företag är den viktigaste målgruppen kunderna och för en politiker är det väljarna. Men självklart är det så att medierna alltid är viktiga eftersom de är budbärare. Har du med dig journalisterna är det fler som sprider budskapet och därför bearbetas de av alla företag.

ANNIKA REMBES STRATEGITIPS TILL BLIVANDE PÅVERKARE

Målgrupp

Först och främst måste du ha klart för dig vilken målgrupp du vill påverka. Ställ dig frågorna: Vad vill de veta? Vilka personer är det här? Hur kan jag göra just den här gruppen intresserad av mitt budskap? Många begår ett stort misstag redan i det här läget och kör ett standardbudskap oavsett målgrupp. När mina medarbetare ska bli intervjuade i radio tar jag omedelbart reda på om det är Ekot, Studio Ett eller något P3-program. Varje program har sin typ av lyssnare och därför måste du sprida ditt budskap på olika sätt.

Respekt

Journalister är ingenting du kan skapa en allians med rakt av. De ska göra sitt jobb och det är inte säkert att du blir nöjd med resultatet. Om du ska an-

vända dig av medierna är det viktigt att ha respekt för journalistens situation. Du kan aldrig vara säker på vad de skriver. Du ska inte krypa eller lisma utan bemöta dem på ett bra sätt. Lika viktigt är det att sätta sig in i politikerns och företagarens situation. Hela tiden måste du se vilken agenda, vilket jobb, personen har och ha respekt för det.

Konkretisera

Fråga dig själv: Vad är det jag vill säga? Säg det sedan på ett enkelt och begripligt sätt. Idag hinner folk inte läsa så mycket och det finns massor av information att ta till sig. Därför bör du även vara kortfattad. Bort med allt sånt som bara du själv tycker är viktigt. Hela tiden måste du sätta dig in i vad en mottagare kan förstå och få ut av ditt budskap.

Kombinera

Det personliga mötet är oslagbart. Men det gäller att folk kommer ihåg ditt budskap även efter ett möte. Därför är all kommunikation via papper, e-post eller webbsida bra. Att ha en väl fungerande webbplats är oerhört värdefullt.

Stava rätt

Oavsett om du skriver ett flygblad eller lägger ut din text på Internet gäller det att ha ett bra språk. Se till att stava rätt och skriva bra svenska. Det ger ett seriöst intryck och mycket bättre genomslag. Är en text slarvigt skriven och innehåller en massa stavfel visar du bristande respekt för mottagaren.

En målgrupp i taget

Utan stora resurser är det väldigt svårt att ha hela svenska folket som målgrupp. Fråga dig istället vil-

ka som är närmast berörda av det du vill ha sagt och se till att informera dem. När den gruppen är med fungerar de som budbärare och du kan gå vidare till nästa.

Skapa nätverk

Ta alla chanser att knyta nya kontakter och vistas i samma miljöer som din målgrupp. Delta i konferenser, seminarier och andra träffar där de människor du vill nå befinner sig.

Välj rätt kläder

Kläder talar. Vill du nå fram med ditt budskap gäller det att anpassa sig. Du ska inte göra våld på dig själv men det är bra om du är någorlunda prydligt klädd om du möter människor på en viss nivå. På samma sätt gör en företagsledare bäst i att lämna sin mörka kostym hemma om han ska tala inför en skolklass. Jag har en kompis som hann bli 40 år innan han upptäckte att folk lyssnade bättre på honom när han tog på sig en kavaj.

Reagera direkt på felaktigheter

Du ska inte låta medierna beskriva felaktigheter för att du tror de är viktiga för dig. Journalisterna läser gamla artiklar och på så sätt lever felaktigheterna kvar. Om det blir fel ringer du upp journalisten, kompletterar med fakta och ger din version. Men man får samtidigt inte blåsa upp stormar i ett vattenglas, är det en liten grej så är det en liten grej.

Tålamod

Det tar tid att vinna respekt hos andra grupper. Se till att hela tiden hålla din målgrupp stadigt informerad. Jag träffar och pratar med oerhört många

journalister. I 70 procent av fallen tycker de inte att det jag har att berätta är tillräckligt spännande. Men visst kan man vara jätteskicklig och skapa nyheter hela tiden. Jag häpnar ibland över att se en nyhet stort uppslagen på Dagens Nyheters löpsedel som jag hört om två månader tidigare på vetenskapsradion. Oftast är det då något företag eller en PR-byrå som dragit i trådarna för att få ut budskapet på ett slagkraftigt sätt.

KONSTEN ATT SKAPA NYHETER

Då vapenexportforskaren Henrik Westander, hösten 1998, fick det prestigefyllda priset som Årets lobbyist var det få som kände till sanningen. När juryn ringde upp spelade Westander förvånad och svarade: Det var som fan, nu blir jag nästan rörd.

Westander har under många år jobbat för Svenska Freds- och Skiljedomsföreningen. Tillsammans med framför allt Lars Ångström (idag riksdagsledamot för miljöpartiet), Lars Jederlund (idag PR-chef) och Jens Petersson (fortfarande kvar på Svenska Freds) bedrev han granskning av och opinionsbildning mot svensk vapenexport. Grabbkvartetten var mycket lyckosam.

Under hela 1980- och 1990-talen fick de massor av uppmärksamhet i medierna. Svenska Freds arbete visade att en mindre organisation med knappa resurser kan spela en avgörande roll. Vapenföretag eller politiker som ville att Sverige ska sälja mer vapen, fick möta ett motstånd de helst skulle velat slippa.

Därför frågade Nordiska Samfundet mot Plågsamma Djurförsök (idag förbundet Djurens Rätt), våren 1998, om Westander ville hålla en kurs i hur man når ut i medierna.

– Jag var väldigt tveksam till om jag verkligen skulle klara av det, säger Henrik Westander.

– Men när rädslan väl släppte började jag gå igenom samtliga tillfällen då jag och Svenska Freds under de senaste sexton åren skapat och fått publicitet. Jag frågade mig själv varför Dagens Nyheters debattsida publicerat över tjugo av mina artiklar de senaste åren och hur jag gått tillväga för att få övriga medier att göra uppföljningar.

330 Westander tog några veckor på sig att samman-

ställa materialet. Men djurvännerna ändrade sig och ville ha en annan person istället. Westander hade alltså ett färdigt PR-paket, fast inga kunder.

– Då fick jag ett brev som talade om att det var hög tid att nominera årets lobbyist. Jag insåg att det skulle passa bra om jag fick priset. Det skulle ge gratisreklam för Svenska Freds insamling mot vapenexport och en god start på mitt nya jobb som mediakonsult. Svenska Freds generalsekreterare, Jens Petersson, nominerade mig.

För att få priset gick Westander och Petersson igenom alla tänkbara debattuppslag. Planen var att få så mycket publicitet som möjligt under en begränsad tidsperiod. Som extra bonus hade de fått en rejäl present av krigsmaterielinspektionens eget kansli. Henrik Westander begär rutinmässigt ut dokument från dem och fick av misstag ett hemligstämplat protokoll. Med hjälp av protokollet kunde han skriva en debattartikel som fick stort genomslag. Först långt efteråt skulle justitiekanslern (JK) konstatera hur det hemliga materialet kommit i Westanders händer. Den åttonde september 1998 drog de igång.

Här är ett axplock av alla rubriker de lyckades skapa:

DN DEBATT: Hemligt protokoll avslöjar vapenaffär (DN 980908)

Varför vill m sälja vapen till kommunistdiktatur? (Aftonbladet 980916)

Hemlig läcka hos Svenska Freds anmäld till JK (TT 980922)

Henrik Westander

Ny hemlig vapenexport avslöjad
(Aftonbladet 981002)

DN DEBATT: 'Nu JK-anmäler vi Leif Pagrotsky.'
Pagrotsky och krigsmaterielinspektören Staffan
Sohlman tolkar sekretesslagen orimligt hårt, skri-
ver Svenska Freds.
(DN 981007)

Pagrotsky JK-anmäld
(SvD 981008)

Westander årets lobbyist
(Göteborgs Posten 981015)

När tidningen Expressen ringer upp för att gratu-
lera till priset under vinjetten "God morgon ..." sva-
rar Westander:

"Det känns väldigt trevligt, både personligt och
för att det är ett erkännande som visar att Svenska
Freds kamp mot svensk vapenexport har gett resul-
tat. En skillnad mellan Svenska Freds arbete och
andras är att vi uteslutande bygger på enskilt en-
gagemang och små resurser. Vi har 300 faddrar som
regelbundet bidrar med en hundralapp i månaden
och det är de som också får priset." (Expressen
981014)

– Vill du få uppmärksamhet gäller det att inte tän-
ka på vad du själv tycker är intressant, utan vad
medierna är intresserade av, säger Henrik Westan-
der.

– Grunden är att det ska vara något nytt. För
Svenska Freds del är det alltid bättre om det är en
hemlig nyhet, ett avslöjande. Åttio procent av alla
mina debattartiklar går under den kategorin. Jag
inleder med det nya och sedan är resten gratisre-
klam eftersom man får tala om hur dumt det är med

vapenexport. Det behöver inte vara så avancerat som hemliga protokoll. En nyhet som medierna nappar på kan bestå av en massa olika saker. Men många grupper drar sig för att forma sitt budskap enligt mediernas egen logik. Priset de betalar är att inte nå ut.

HENRIK WESTANDERS BÄSTA TIPS FÖR ATT FÅ MEDIERNA ATT NAPPA:

Det oväntade

När överbefälhavaren (ÖB) gick ut och berömde Svenska Freds för att vi var duktiga på att skapa publicitet fick han stort genomslag. Det är oväntat att ÖB gillar Svenska Freds. Ett annat exempel är när jag var på ett seminarium om minröjning. Det var flera fotografer på plats och en kille från vapentillverkaren Bofors ville visa mig deras nya minröjningssystem. Så jag tog tag i spakarna och testade maskinen. Det blev förstasidesbild i lokaltidningen och rubriken var något i stil med: Svenska Freds kör Bofors maskin. Det var god nyhetsnäsa av Boforskillen att lukta sig till sådan fin publicitet.

Statistik

Jag vet inte hur många gånger vi fått publicitet baserad på Statistiska Centralbyråns (SCB) kvartalsstatistik över den svenska vapenexportens utveckling. Det kan bli: "Sverige har börjat exportera vapen till Nepal, det framgår av SCB:s statistik som sammanställts av Svenska Freds- och Skiljedomsföreningen." Det är en självklar nyhet för Tidningarnas Telegrambyrå (TT). Och det som TT kablarna ut återges sedan i många medier. Det är oerhört lite 333

arbete. Bara att ta regelbunden statistik, sammanställa, plocka ut det man tycker är viktigast och sedan skriva ett pressmeddelande.

Lag- och regelbrott

Vi fick in en artikel på DN Debatt där vi anmälde krigsmaterielinspektören och handelsministern för att de tillämpat sekretesslagen på ett tvivelaktigt sätt. Vi påstår att de agerade i strid mot sekretesslagen och hemligstämplade alldeles för mycket material. Istället för att bara anmäla är det bra att passa på att själv göra en debattartikel eller försöka få andra att skriva. Ett regelbrott är om kyrkan satsar pengar i företag som tillverkar vapen trots att de lovat att inte göra det. Det är alltid massmedialt intressant när någon bryter mot lagar, regler eller riktlinjer.

Småroliga vinklingar

Jag har sökt tjänsten som krigsmaterielinspektör två gånger. Alla vet att det inte är på allvar. Men det är viktigt med en någorlunda seriös ansökan. Jag skrev att jag har många års erfarenhet av svensk vapenexportpolitik, är rätt person för att driva vapenexportpolitiken i en restriktiv riktning enligt riksdagens beslut, bla, bla, bla. När reportern sedan ringar upp är denne också lite halvseriös och ställer frågor av typen: Tror du att du har förtroende hos företagen? Då är det bara att spela med. En annan gång gav vi moderaten Anders Björck pris som Svenska Freds bästa medlemsvärvare. Medierna tyckte tilltaget var kul och gjorde en grej av det.

Liten mot stor

Kvällstidningarna har ofta temat liten mot stor.

334 Den lilla människan blir misshandlad av myndig-

heterna. Lilla Svenska Freds polisanmäler stora Bofors, och så vidare.

Medierna älskar David mot Goliat-historier.

Lögner

Om man samlar alla uttalanden handelsministern Leif Pagrotsky gjort de senaste åren om vapenexport till Indonesien är det väldigt lätt för den kunnige att hitta ställen där han sagt fel. Det har jag kunnat skriva en massa debattartiklar om och bevisat på vilket sätt Pagrotskys uppgifter varit felaktiga. Jag skriver aldrig att någon ljuger om det inte är medvetet. Jag brukar skriva att politikern lämnat en felaktig eller lögnaktig uppgift. Men rubriksättaren gör det nästan alltid till "PAGROTSKY LJUGER". Och rubrikerna kan man väldigt sällan påverka.

Konfrontera

Moderaten Anders Björck är väldigt konfrontativ och det är en av orsakerna till att han får så mycket utrymme i massmedierna. Han slår vilt åt alla håll. Medierna gillar konfrontation och det är ett bra sätt att skapa uppmärksamhet.

Dagsaktuellt

Säg att Konstitutionsutskottet ska förhöra statsrådet om hemliga vapenaffärer. Då har man en bra chans att få in en debattartikel samma dag förhöret ska ske. Det gäller att skriva: "Idag sammanträder ...". Det ska knyta an till att det är en nyhet, att det har dagsaktualitet.

Rapport

Istället för att bara säga något är det bra att publicera en rapport eller hålla ett seminarium. På så sätt ringar man in budskapet och sätter in det i ett

sammanhang. Då kan medierna säga: I rapporten framgår att ... säger XX i en ny rapport ... på onsdagens seminarium framhöll XX att ... Det är lättare att få publicitet om åsikterna inte känns tagna fritt ur luften utan kommer i ett sammanhang.

Anmälningar

Banco Humanfond säger att de inte har aktier i företag som tillverkar vapen. Men vid en närmare granskning visar det sig att de investerar i företag som tillverkar vapen. Då anmäler någon dem för falsk marknadsföring hos Konsumentombudsmannen (KO). Bara faktumet att det är en anmälan till KO kan vara intressant för medierna. Sedan blir det mer uppmärksamhet om de fälls och man låter medierna veta det. Det blir alltså dubbel reklam. En väldigt stor del av Svenska Freds publicitet kommer genom anmälningar som oftast blir små notiser. Men man ska inte anmäla för mycket, det ska vara seriöst underbyggt. TT älskar anmälningar, de skriver ofta om det.

Detta var några exempel på vinklingar, vad medierna nappar på. Men det finns andra viktiga saker att tänka på, exempelvis att ta tillfället i akt. Här är ytterligare tips från Henrik Westander på hur du kan gå tillväga:

Reagera

Om du lyssnar till ett inslag i morgonekot och tycker att du har något att tillföra. Ring reportern som gjort inslaget och föreslå en uppföljning. Det kan också vara så att Dagens Nyheter (DN) publicerar en stor artikel och jag tycker att Svenska Freds har något att tillföra. Då måste jag ringa TT på en gång. För det

gram om DN: s artikel. Men det gäller att ringa när de skriver. För när TT-reportern har avslutat sin text och börjar jobba med andra saker är det oerhört mycket svårare att få dem att göra en uppföljning.

Det är viktigt att snabbt reagera på vad som påstås i medierna.

Gå på motståndarens presskonferenser

Vi gjorde en alternativ årsredovisning och gick på Celsius bolagsstämma. I vår rapport redovisades alla vapen Celsius tillverkat under året och var de använts. Dagens Industri skrev om vår årsredovisning den första halvan av artikeln och om Celsius i den andra.

Om man har en motpart ska man gå på deras presskonferenser och markera sin närvaro. Då blir det enkelt för journalisterna att hitta en motpart.

Var förberedd

Ta reda på nyckeldatum. Tänk ut vilka grejer som kan bli stora och hur medierna kommer att rapportera. Det går också att skriva pressmeddelanden i förväg. Vi har hela tiden ett pressmeddelande redo om JAS skulle säljas till Chile. Sedan är det bara att trycka på knappen och skicka ut: "Svenska Freds kritiserar exporten av JAS till Chile."

Välj rätt publiceringstillfälle

Har du svårt att nå ut i mediebruset, men sitter på en egen nyhet. Passa på när det är nyhetstorka. Juli är en sådan månad, då är det heldött. Nyårshelgen, påskhelgen är andra bra tillfällen eftersom de flesta proffspåverkare har semester. Ett annat bra tillfälle är olika former av jubileer eller minnesdagar. Jag fick in en debattartikel i Aftonbladet på temat "Idag är det 30 år sedan Olof Palme demonstre-

rade tillsammans med Nordvietnams ambassadör”. Jag hade skrivit artikeln sju år tidigare men väntade med att publicera den till 30-årsjubileet.

Det brukar också gå bra med årsdagen eller tvåårsdagen av en stor händelse, som ett krig eller en miljökatastrof. Men efter det försvinner mediernas intresse och dyker bara upp vid jubileer.

Om du inte tycker detta räcker har Henrik Westander samlat ”101 praktiska tips för att skapa publicitet” på sin hemsida.

www.westander.com (Klicka ”Praktiska tips”)

ATT HANDSKAS MED JOURNALISTER

Skådespelerskan Ebba Hultkvist har under lång tid varit ett hett eftertraktat intervjuobjekt. Kändisar säljer och år 2000 blev hon utsedd till "Årets kvinnliga TV-personlighet" för sin roll som Wilma i TV-serien Skärgårdsdoktorn. Det är bara ett problem.

– Jag gillar att prata och diskutera, men inte med journalister, säger Ebba Hultkvist.

– Det man säger i en intervju kan vinklas om och dessutom får hela Sverige reda på det. Jag tycker inte om att se mig själv i tidningen.

Ebba har dock tvingats lära sig handskas med journalisterna eftersom hon spelat Wilma sedan hon var 12 år. Men när den första större intervjun med henne publicerades var hon lyckligt ovetande om de dragningar en journalist kan göra.

– Journalisten frågade: Har du stött på någon avundsjuka? Då tänkte jag efter och hummade under tiden, alltså, hmmm. I tidningen skrev de: Mmmmm. Och rubriken blev: Vissa i skolan är avundsjuka på mig.

Fick det några konsekvenser för dig?

– Jag tyckte mest att det var jobbigt själv. Men det är inget som får mig att bryta ihop, så mycket betyder inte intervjuerna. Jag blir bara irriterad på journalister om de ställer knäppa frågor som: Beskriv dig själv med tre ord. Men det finns bra journalister. När jag

Ebba Hultkvist

läser en intervju där jag känner igen mig blir jag glad. Fast speciellt skvallertidningarna skriver vad som helst, dem gillar jag verkligen inte.

Skvallertidningar som Se & Hör eller Hänt Extra har gjort feta rubriker av saker Ebba inte ens sagt.

– En rubrik var: Jag fattar inte varför jag blivit så populär. Det har jag aldrig sagt. Sedan fanns en text inne i tidningen med ytterligare en mening och tillägget: viskar Ebba hemlighetsfullt till reportern och vi kan ana en viss rodnad på kinderna. När jag inte ens gjort en intervju med dem känns det väldigt konstigt.

Idag skrattar Ebba mest åt skvallertidningarnas skrivelser. I en intervjusituation tänker hon sig också för ordentligt innan hon svarar.

– Jag har bättre koll på vad jag ställer upp på och att inte säga för mycket. Jag kanske inte sa speciellt mycket förut heller men man lär sig att om jag säger så vinklar journalisterna uttalandet på ett visst sätt. Man lär sig väl aldrig helt. Men det viktigaste är vilket intryck du gör på de människor som finns omkring dig. Det är bara de som inte känner mig som bryr sig om vad tidningarna skriver.

EBBAS BÄSTA TIPS FÖR HUR DU KLARAR INTERVJUN:

Be att få se resultatet

Gör upp med journalisten att du ska få läsa texten innan den går i tryck. På så sätt kan du rätta eventuella fel. Om det ändå blir helt galet, kontakta chef-

340 redaktören och begär en rättelse.

Slingra dig

Om du får en fråga som du inte riktigt kan eller vill svara på, försök slingra dig genom att börja prata om något annat. Frågar journalisten: Vad var det tråkigaste? Svara vad som var roligast istället. Säg det du vill ha sagt.

Du behöver inte svara

Det går att säga: Jag svarar inte på den frågan. Du har rätt till det. Du har inget ansvar för att tidningen ska fylla ett visst antal sidor. Ställer man upp på en intervju ska journalisten vara tacksam för det och respektera dig.

Bli inte personlig

Om man inte vill berätta om sitt privatliv eller sina fritidsintressen, försök hålla samtalet så ytligt som möjligt. Prata allmänt om saker.

Var glad

Även om du är sur ska du inte visa det under en intervju. Ett glatt humör är alltid trevligt.

Ta med en vän

Om du känner dig osäker kan det vara bra att ha med en kompis. I början hade jag oftast med mig någon från SVT: s pressavdelning under intervjuerna. Det var ett bra stöd.

SHITZKAMPANJEN: ÄVEN PROFFSEN MISSLYCKAS

Trots stora resurser kan en kampanj slå fel. I maj 1999 började en egendomlig affisch dyka upp lite varstans i Stockholm. Affischen är ett montage och föreställer en skrevande man, endast iförd polis-skjorta, som kör över en barbiedocka med sin lek-saksbil. Rubriken är ”SHITZ – För män med hjärnan på fel ställe”. Ansiktet på affischen tillhör Mats Drougge, chefredaktör för tidningen Slitz. Det hela är en kampanj från en grupp ur Antifascistisk Aktion (AFA).

– Vi var flera som blivit irriterade på tidningar som Slitz och Café eftersom deras kvinnosyn är så genomvidrig, säger en av de manliga AFA-aktivisterna som vill vara anonym.

– Det som gjorde att vi fick nog var när svenska Playboy skulle startas och Dagens Nyheter hade en okritisk helsidesartikel om alla nya grabbtidningar. Så vi satte oss på Kungliga biblioteket i Stockholm, plöjde igenom alla tidningar och kom fram till att löpsedlarna var äckligast. Därför gjorde vi en egen löpsedel som viker ut en av värstingarna. Sedan gick vi ut och affischerade.

I samma veva skickar Shitzgruppen ut ett pressmeddelande där de uppmanar alla att beställa löpsedeln för en krona och sprida den vidare. Dessutom startar de en tävling, den som samlar flest grabbtidningsframsidor och skickar dem till Shitzgruppen vinner ett fint pris. I början var det bara mindre medier som vågade berätta om kampanjen och publicera den falska löpsedeln. Alla större tidningar höll tyst. Undantaget är Aftonbladet som intervjuar Mats Drougge om hur det känns att vara utvikt på stan:

FÖR MÅN MED HJÄRNAN PÅ FEL STÄLLE

SHITZ

SVERIGES

6

VIDRIGASTE
OCH TÖNTIGASTE
GRABBAR

Mats Drougge (Slitz)
Stefan Jensen (Slitz)
Fredrik Helmerz (Café)
Carl Serung (norpackel)
Johan Ohlson (Svenska Playboy)
Conny Hallin (Hemingway)

SEX
JAKTEN PÅ DEN
PERFEKTA AVSUGNINGEN

Vi lavar upp din tjej!
Har du skaffat porrpung än?
Förspel är onödigt.

DOKUMENT

VI GÖR VAD VI KAN!

Vi gör allt för att flytta fram positionerna för porriindustrin och vi gör allt för att öka övergreppen på kvinnor.

MAKT OCH FRIHET

VI GER INTE EFTER FÖR FEMINISTERNA!

För mans makt över kvinnor och för mans frihet från jämlikhet.

INTERVJU

"VISST ÄR DET GÖTT!"

Mats Drougge smakar på ordet hertidning.

SAMLEVNADE

ÄR DIN FLICKVÄN UPPOSSIG?

Metoder för hur du ytteligare kan förtycka henne.

FRÅGA OSS

HJÄLP! ÄR MIN SNOFF FÖR LITEN?

Ska jag dumpa henne?
Hur ska jag få henne i säng?

VETENSKAP

TJEJER GILLAR HÄRDA TAG

Stor undersökning bland hertidningsläsare. Man, men inte kvinnor, har ett naturligt behov av att vara otrogna.

Mats Drougge, chefredaktör (Slitz, jan-98):

"Vi är schyssta killar, ansvarsfulla män, som emellertid spårar ut ibland, i små anfall av grabbighet, på ett fullkomligt normalt och sunt vis. ...."

Tidningarna Slitz, Café, Playboy och Hemingway sprider ett sjukt kvinnoideal (och mansideal), objektifierar kvinnor (dvs reducerar kvinnor till kroppar) och bygger på och skapar föreställningen om att kvinnor är till för att tillfredsställa män. De är med och skapar och rättfärdigar en manschauvinistisk trend och legitimerar ett förlöjligande av kvinnors kamp för rätt till frihet från förtryck. Själva uppger de att de bara är roliga, skämtar och "hyllar det sexiga hos det motsatta könet".

För mer information skriv till: SHITZ, c/o AFA Stockholm, Box 38196, 100 64 Stockholm.
E-mail: shitz@motkraft.net Hemsida: www.motkraft.net/afa

kampanja

Shitzlöpsedeln

"–Det här är det grövsta förtalet jag någonsin har varit med om. Det är ynkligt att smyga omkring på natten och sätta upp sådana här affischer utan att våga stå för vad man tycker offentligt.

Aftonbladet: Initiativtagarna till kampanjen tycker att Slitz är en kvinnofientlig tidning som hjälper 343

till att flytta fram porrens positioner. Hur ser du på det?

– De har fått historien helt om bakfoten. Vi har snarare hjälpt till att marginalisera de pornografiska produkterna. Jag tycker att det är kampanjer som den här som gör att den svenska mannen snuskas ner på ett sätt som inte stämmer.

Aftonbladet: Vilken kvinnobild tycker du att Slitz förmedlar?

– Jag tycker inte att det här är rätt tillfälle att diskutera det.” (Aftonbladet 990510)

Efter det här framträdandet drar sig Drougge för att prata med pressen. Istället lejer han två av Sveriges mest ansedda och dyraste firmor, PR-byrån Jerry Bergström AB (JBAB) och advokatfirman Vinge, för att få stopp på kampanjen. Men det visar sig vara den första taktiska tabben. I början av juni publicerar Expressen en stor artikel med rubriken:

”DROUGGE TAR HJÄLP AV PR-BYRÅ
I LÖPSEDELSKRIGET.”

I samband med artikeln visas en bild på Shitzlöpsedeln upp och når på så sätt hundratusentals nya läsare. Shitzgruppen får mängder av e-post med beställningar på löpsedlar som nu börjar spridas över hela Sverige. JBAB och Vinge inser allvaret och går till motattack. Det första steget är att polisanmäla Shitzgruppen för förtal, vilket leder till nya skrivelser. Justitiekanslern (JK) ska utreda om affischen är brottslig. Det andra är en smutskastningskampanj. PR-konsulterna på JBAB ställer samman ett informationshäfte med en hel del negativa skrivelser om AFA:s våldsamma arbete mot rasism och fascism och sprider det till landets journalister.

– Sedan ringde Vinge runt till personer som länkat till vår hemsida, säger AFA-aktivisten.

– Bland annat var det en tjej i Göteborg som länkat till oss via sin sida på universitetet. Vinge sa till universitetsledningen att det var olagligt. Hon blev skrämmd och tog bort länken.

Det är dock inte på något sätt olagligt att länka till en annan hemsida. Vinge fick även bort AFA: s sida från webbhotellet de låg på och nu kunde ingen se dem på Internet. Men efter bara någon dag dök AFA: s sida upp igen på ett nytt webbhotell. I det här läget gör proffsen sin andra jättetabbe. De startar en Anti-AFA-sida på Internet och programmerar så att den som i någon av Internets alla sökmotorer skriver in ordet "Shitz" eller "AFA" ska komma till deras sida. Anti-AFA-sidan består mestadels av samma smutskastningsmaterial JBAB tidigare spritt till journalisterna. Men då kända nazister via sina egna hemsidor länkar till Anti-AFA-sidan och uppmanade till stödköp av Slitz insåg proffsen sitt misstag och plockade ner sidan. Samtidigt meddelar Justitiekanslern att affischen inte är tillräckligt grov för att väcka åtal mot.

Enligt Shitzgruppen har deras löpsedel spritts i cirka 27 000 exemplar över hela landet. Samtidigt har det varit en hel del debatt om kampanjen i medierna. AFA har fått många nya besökare till hemsidan och Shitzlöpsedeln har även visats upp i TV. Tävligen om vem som kunde skicka in flest grabbtidningsframsidor vanns av "Auto 23 559" med 127 poäng.

– En av förklaringarna till att kampanjen blev en sådan succé är nog att många var irriterade på Drouge. Sedan hade vi fakta i botten och en kul affisch. Satir är ett kraftfullt vapen.

KAMPANJA SKITEN UR ELITEN

– I de rika industriländerna bor cirka 20 procent av jordens befolkning, säger Kalle Lasn.

– Dessa 20 procent konsumerar 80 procent av jordens tillgångar. Det är helt galet och i ett längre perspektiv ohållbart. Alla miljövänliga försök med återanvändning och återvinning är inte nog. Det största problemet är den mentala miljön. All reklam från TV, radio och tidningar som ständigt försöker locka oss till nya köp är en stor bov i dramat.

Kalle Lasn är grundare av The Media Foundation, ett internationellt nätverk av konstnärer, aktivister och reklammakare. Lasn, som själv har ett förflutet inom reklambranschen, började en dag fundera över vad det var för produkter han gjorde reklam för. Vilket ansvar han själv hade för att världen ser ut som den gör och vilka röster som inte fick höras på bästa sändningstid. Svaret blev att 1989 starta The Media Foundation som har sitt högkvarter i Vancouver, Kanada. Genom tidningen Adbusters, åsiktsreklambyrå Powershift och webbplatsen Cultural Jammers Campaign Headquarters bedrivs kamp mot konsumtionssamhället. Adbusters har fått stort genomslag med sina spoof-ads, fejkade annonser där de vridit budskapet ett extra varv. Även deras uncommercials, TV-reklam fast tvärtom – har gett eko.

FLER EXEMPEL:

Buy nothing day

I november varje år firas Buy Nothing Day. En kampanj som uppmanar till ett dygn utan konsumtion. Förra året firades dagen med tusentals

aktioner i cirka fyrtio olika länder. I Panama City, Panama, organiserades en utomhusfestival och en bytesmarknad där pengar var förbjudna. I London, England, demonstrerades det under parollen "Ge bort kärlek – inte presenter". I Boulder, USA, stängde affärsinnehavaren Angela Owen sin butik för tyger och barnkläder och informerade istället sina tilltänkta kunder om Buy Nothing Day. I Sundsvall, Sverige, predikade sex tomtar och en varuhusdirektör mitt i julruschen om hur viktigt det är att ge bort många och dyra julklappar. Samtidigt spred de flygblad om En Köpfri Dag. Emma Johansson, en av tomtarna, var mycket nöjd med aktionen:

"Jag trodde inte folk skulle bry sig så mycket som de gjorde. Det märktes att många började tänka efter och fick lite dåligt samvete. (...) Vi borde spendera tid på varandra istället för pengar. Man stannar aldrig upp och tänker efter vad det är man vill säga och hur man skulle kunna säga det på ett annat sätt än att köpa saker." (yelah.net 011125)

Ur kampanjen "Commercial free schools".

Den svenska delen av Buy Nothing Day (En Köp-fri Dag) hittar du på: www.bnd.nu

Commercial free schools

"Hey kids, here's a newsflash. You are being sold." Så inleds kampanjen för reklamfria skolor. Via hemsidan kan du ta en virtuell tur och se hur företagen agerar för att du så tidigt som möjligt ska fatta att det är just deras prylar du ska köpa. I USA händer det att företag köper hela skolor och på så sätt skaffar sig ensamrätt för att marknadsföra sina varor. I Sverige har det inte gått lika långt men även här betalar företag skolböcker, sätter upp sto-

ra skyltar och driver andra projekt med stenhårt riktade reklambudskap. På Adbusters webbplats finns ett litet överlevnadsskit med bland annat affischer och märken du kan sätta upp för att främja kritiskt tänkande.

Turn off TV-week

Efter succén med Buy Nothing Day har Adbusters dragit igång Turn Off TV-Week. Från den 22 till 28 april uppmanar de alla att stänga av TV:n. Kampanjen förs bland annat via egna reklamfilmer som de försöker få både stora och små bolag att sända innan firandet börjar.

En av årets filmer visar en liten flicka som sitter framför TV:n. Speakerrösten säger: "Vems barn är hon, ditt eller TV-bolagets? – Ta tillbaka dina barn: Stäng av din TV."

På hemsidan finns alla icke-reklamfilmer att ladda hem.

Reclaim urban space

Via sin hemsida ger Adbusters prov på och uppmanar till spontana handlingar för att återta det offentliga rummet. Det kan vara allt från att flytta vardagsrummet till gatan, få bilarna att ta det lite lugnare och att måla över reklamaffischer med ett lämpligare budskap.

The Big Question

Inför Världshandelsorganisationen WTO:s uppmärksammade Seattlemöte, i november 1999, lanserade Adbusters "The Big Question". De köpte tio 60-sekundersinslag på den amerikanska versionen av nyhetskanalen CNN. Budskapet presenterades till bilder av fallande träd och kostymklädda män i sammanträde. Speakern säger:

”Står världens ekonomiska problem verkligen på dagordningen i Seattle? Ett oreglerat globalt casino, en växande underklass, överproduktion. Håller de ekonomiska framstegen på att ta död på vår planet?”

I Seattle fanns även affischer och klistermärken med liknande budskap.

Alla kampanjer, samt nödvändiga verktyg för att genomföra dem, hittar du på Adbusters webbplats. Där kan du även göra dina egna fejkannonser:

www.adbusters.org

DEMONSTRERA MERA

Demonstration är fortfarande ett pålitligt sätt att påverka. En lyckad demonstration är ofta väl planerad. Diskutera igenom vad ni vill demonstrera för och på vilket sätt ni vill visa det. Det finns många sätt att demonstrera, det behöver inte vara ett tåg med människor som går till kommunhuset. Använd fantasin och se om det finns andra att samarbeta med så att demon kan växa. För att minimera risken för böter kan ni söka demonstrationstillstånd hos polisen. Kontakta ert lokala poliskontor för ansökningsblanketter och mer information. Det kostar i dagsläget 175 kronor. Man kan göra flera ansökningar på samma gång, för samma kostnad. Är det olika datum, men samma plats, brukar det gå bra. Själva ansökan består av en blankett där ni ska fylla i:

- Sökande – Person eller förening som söker tillståndet. Samt adress, person- eller organisationsnummer till denne.
- Slag av anordning – Här ska du svara på frågan vad det är ni ska göra. Exempelvis demonstrera, sätta upp informationsbord, servera mat, med mera, med mera.
- Tid – Dag och tidsperiod då ni vill utnyttja platsen.
- Plats – Var ni vill vara, eller vilken rutt ni vill gå. Det ska anges så noga som möjligt med skiss.
- Ansvarig anordnare – Om det är en förening som söker tillståndet ska man här ange namn och adress på en person som är ansvarig för arrangementet. Hon/han ska vara tillgänglig under tillståndstiden, detta kallas även för poliskontakt.
- Beskrivning – Ska svara på frågan hur platsen

ska användas. Om ni exempelvis vill ha uteservering ska längd och höjd anges. Är det en demonstration ska man göra en uppskattning av antalet deltagare.

Annat som kan vara bra att ha eller tänka på i en demo:

- Var ute i god tid, ha hellre allting förberett några dagar innan demonstrationen än att allt måste fixas i sista minuten. Detsamma gäller med marknadsföringen. Prata med folk några veckor innan, gå ut på e-postlistor, sätt upp affischer, sprid flyers, och så vidare. På så sätt kan du också få fler som är intresserade av att hjälpa till.
- Skicka ut ett pressmeddelande, gärna någon dag innan själva demonstrationen.
- Om man har svårt att enas om parollerna för demon kan det vara bra att dela upp tåget i olika block. På så sätt kan alla vara med. Detta gäller främst vid större demonstrationer.
- Megafon, kanske kommunen, något studieförbund eller någon organisation kan låna ut. Är det en stor demo med många människor kan det vara bra att ha en högtalarbil, där vatten och sjukvårdsutrustning finns till dem som behöver. Andra viktiga ingredienser kan vara plakat, banderoller, visselpipor och flygblad-
- Vid stora demonstrationer är det bra att ha personer längst fram, i mitten och i slutet av tåget som har kontakt med varandra via mobiltelefon. På så sätt kan man dirigera farten i tåget om några skulle sacka efter eller för att uppmärksamma varandra på saker som händer.
- Dokumentera, se till att någon/några filmar med videokamera eller tar bilder med vanlig kamera.
- Det är en grundlagsskyddad rättighet att demon-

strera. Dock har polisen tillstånd att upplösa en demonstration om den stör "allmän ordning" på något sätt. Det är en fördel om ni redan innan pratat igenom, eller kanske övat med rollspel, hur ni beter er vid ett sådant tillfälle. Ett tips från erfarna demonstranter är att gå armkrok och lugnt fortsätta demonstrationståget. Att försöka fly skapar bara kaos och kan leda till onödigt våld. Vid de allra flesta demonstrationer i Sverige förekommer inget fysiskt våld överhuvudtaget.

- Utvärdera, var det en bra demorutt? Var det många som såg plakaten? Gick budskapet fram? Hur var stämningen?

Den person som står som anordnare (poliskontakten) har en speciell funktion vid demonstrationen. Så här kan det gå tillväga:

1. Polisen börjar med att skicka fram minst två personer för att kolla läget med dig som är poliskontakt. Samtalstaktiken skiljer sig åt men de vanligaste strategierna är att: a/ Polisen börjar prata om väder och vind eller... b/ ... går rakt på sak om demonstrationen.

I bägge fallen är det bara att prata på och visa att du inte är osäker på något sätt. Vill du inte prata om aktioner och metoder byter du bara samtalsämne. Det är inget polisförhör du hamnat i. Om polisen frågar om det kommer att förekomma våldsamheter kan du försöka vända på frågan och svara att du givetvis förutsätter att polisen, som det står i polislagen, uppträder "hövligt" och "hänsynsfullt".

2. Under själva demon kan det hända att polisen vill dig något. Förmodligen har det då hänt något eller så tycker polisen att någonting är på väg att hända. Såvida det inte hänt något riktigt all-

varligt är det viktigt att bagatellisera. Om polisen pekar på stökigheter i demonstrationståget bör poliskontakten peka på de ställen där allting flyter bra. Poliskontakten kan också givetvis, på eget initiativ, gå fram till polisen och prata.

- 3.** Om poliskontakten inte vill riskera att bli utpekad som ”ledaren” kan det vara bra att tala om att man inte är någon ledare, utan bara har i uppgift att hålla kontakt med polisen.

Mer om rätten att demonstrera hittar du på sid. 398

KAMPANJTIPS

Bli remissinstans

När myndigheterna vill ha synpunkter på ett förslag skickas ärendet ut på remiss. Det är varje departement som avgör vem som är remissinstans och automatiskt får alla papper som behövs. Ett exempel är Utbildningsdepartementets förslag om maxtaxa på dagis. Den skickades ut på remiss till över 100 instanser såsom Socialstyrelsen, Statskontoret och Hem & skola. Men det går faktiskt alldeles utmärkt att själv bli remissinstans. Vem som helst, både privatpersoner eller en förening, kan vara med och ge sina synpunkter. Det kallas för spontana remissvar och ska bedömas med samma allvar som en remiss från exempelvis Landstingsförbundet. För att skriva en remiss gäller fyra olika steg.

- 1.** Om du eller din grupp inte är remissinstans gäller det först att ta reda på vilka remisser som lämnat departementen. De som har järnkoll på vilka förslag som är ute på remiss är respektive departements registrator. Säg att du hört talas om att det är en reform för djurtransporter på gång. Frågan kommer sannolikt att skickas ut på remiss. Därför ringer du Jordbruksdepartementets registrator och frågar hur det ligger till. Registratorn kan svara att du själv får komma dit och kolla. Men säkerligen vet de själva vad som just nu är ute och kan ge dig ett besked direkt. Om det är en fråga du är intresserad av ska du be att få alla nödvändiga papper för att själv skriva en remiss. Alla departement hittar du på Internetadress:

www.regeringen.se

Eller så kan du ringa 08-405 10 00 och begära att bli kopplad till rätt departement.

2. Beställ broschyren "Svara på remiss – Hur och varför" från Statsrådsberedningen. Den finns att ladda hem som pdf-fil på: www.regeringen.se/propositioner/sou/pdf/remiss.pdf Eller så ringer du: 08-405 10 00 och begär Information Rosenbad som skickar dig broschyren utan kostnad.
3. Sätt igång med själva skrivandet. Är det något du inte fattar kan du alltid ringa till handläggaren på det departement som skickat ut förslaget på remiss. Handläggaren kan svara på alla dina frågor. Sedan är det viktigt att du skickar in remissen på utsatt tid. Annars finns det risk för att hela jobbet varit förgäves.
4. Gör en uppföljning. Prata gärna med ansvariga på det departement där du lämnat remiss. Fråga vad de tyckte om dina förslag. Att bli remissinstans gör också att du tidigt får en bra insyn i frågan. Det kan visa sig vara väldigt värdefullt i ett senare läge. Om du dessutom lämnat dina synpunkter redan i ett remisskede kan ingen ansvarig politiker eller journalist senare komma och säga: Men det här har ingen sagt förut.

Skriv pressmeddelande och insändare

Studera hur medierna själva presenterar saker och ting och gör likadant själv. Grundregeln är att det viktigaste kommer först. Det kan också vara bra att tänka på följande:

- Rubriken ska vara kort och slagkraftig.
- Texten får maximalt fylla en A4-sida, gärna kortare.
- Skriv vem som står bakom pressmeddelandet och vem journalisten ska kontakta för mer in-

formation.

- Skicka ut till så många som möjligt och använd både fax, e-post och brev om du kan. Bygg upp en egen sändlista (en adresslista över alla tänkbara medier) så att du snabbt kan skicka ut till många samtidigt. Är det någon journalist du tror skulle kunna vara extra intresserad så ring och kolla att hon eller han fått pressmeddelandet. Om inte, erbjud dig att skicka ett nytt.
- Varje dag strömmar massor av pressmeddelanden in på en stor redaktion. Försök att sticka ut till både form och innehåll. Om du inte har en egen sändlista finns en pressmeddelandeservice på aktivistwebbplatsen Hypatia. Via Internetsidan når du hundratals olika tidningar och intressegrupper. Du kan själv välja vilka du vill nå och om ditt pressmeddelande ska arkiveras. Pressmeddelandet går iväg som separat brev till respektive media. Mottagaren kan på så sätt inte se vilka andra som fått kopior. Från samma sida kan du också skicka insändare. Adressen är:

www.hypatia.nu

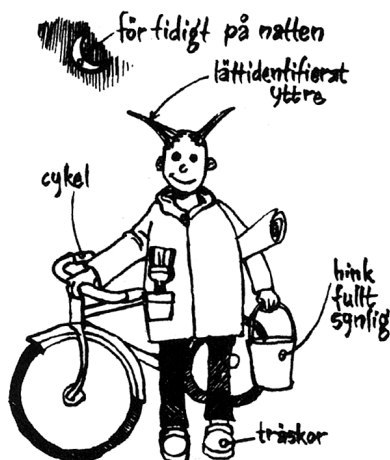
Affischera

Att affischera eller sätta upp väggtidningar är ett sätt att nå ut med ditt budskap. Kombinerat med mer information på en hemsida, vars adress tydligt syns på affisken, kan det vara ett verkligt effektivt kampanjverktyg. Förutom affischer behöver du:

- Tejp, tapetklister eller vävlim
- Breda penslar eller målarroller
- Hink

Affiseringen består av tre olika steg:

1. Kleta klister på ytan där affisken ska sitta.

Misslyckad affischerare, ur *Handbok för unga miljöhjältar*.

2. Tryck dit affischen.
3. Pensla affischen så att inga flikar sticker ut eftersom det gör det lättare att dra ner affischen.

Andra praktiska tips är:

- Om du tycker det blir för jobbigt att springa omkring med en hink kan du använda dig av en sportdrycksflaska. Enligt erfarna affischerare är en sportdrycksflaska med liten pip bästa sättet att spruta klister på den yta där du vill att affischen ska sitta.
- Är det riktigt kallt finns risk för att klistret fryser. Det löser du genom att hälla salt eller T-sprit i klistret.
- Affischer på bilrutor eller skyltfönster rivs snabbt ner. Lämpliga platser kan vara vid busshållplatser, på elskåp, stenväggar eller reklamtavlor.

Lyckad affischerare, ur *Handbok för unga miljöhjältar*.

Tänk efter vem som är målgruppen och sprid affischna därefter.

- Affischer behöver inte limmas upp. Minst lika effektivt kan det vara att, med hjälp av tejp, sätta upp enkla affischer i A4-format i trappuppgångar. Chansen är stor att folk läser och speciellt om det är en lokal fråga kan genomslaget bli stort.

Det är lagligt att affischna på allmänna anslagstavlor. Det är olagligt på i princip alla andra ställen. Därför är det bra om du inte är ensam när du affischerar utan har någon med dig som håller vakt. Om du skulle åka fast kan det vara bra att visa legitimation för snabb identifiering. Även om det känns jobbigt är det bra att inte hetsa upp sig. Prata gärna med polisen, visa affischna och förklara varför du gör

det. Det finns de som på så sätt sluppit undan.

I värsta fall får du följa med till polisstationen för förhör och får några dagsböter (som räknas i procent av din inkomst) som straff.

Knacka dörr

Att prata med folk är ett viktigt led i en kampanj. Det finns få sätt som är effektivare när det gäller att vässa argumenten. Ett bra tillfälle är vid flygbladsutdelningar, namninsamlingar och demonstrationer. Ett annat är att gå runt och ringa på hemma hos folk. Många är livrädda för det. Men de som väl vågat ta steget tycker ofta att det stärkt dem på alla sätt. Jobba gärna i grupper om två och två. Om folk svarar med ett "Försvinn" eller inte öppnar över huvud taget, ge inte upp för det.

Praoa

Ett sätt att få insyn bakom kulisserna är att söka praoplats. Säg att du är intresserad av miljöfrågor. Då kan du vända dig till din lokala miljö- och hälsovårdsmyndighet, Miljödepartementet eller kanske något av de politiska partierna. Veckorna ger massor av kunskap om hur beslutsmaskineriet fungerar, som du kan ha stor nytta av. För adresser och telefonnummer, se telefonkatalogen eller gör ett besök på:

www.sverigedirekt.nu

Kuvertkampanj

Den 27 mars år 2000 släppte U.S. Postal Service (den amerikanska motsvarigheten till vårt Posten) en serie frimärken om den amerikanska flottan. I samband med frimärkssläppet producerades även en liten broschyr som förklarade vilken fantastisk teknisk utveckling den amerikanska flottan genom-

Kuvertkampanj á la Nukewatch

gått under 1900-talet. Detta fick den amerikanska anti-kärnvapengruppen Nukewatch att reagera.

– Hälften av alla fartyg och ubåtar i den amerikanska flottan är kärnvapenbestyckade, säger Bonnie Urfer från Nukewatch.

– De har exempelvis arton så kallade Trident-ubåtar. Tillsammans har dessa stridsubåtar en sprängkraft som är 85 000 gånger större än den bomb som släpptes över Hiroshima.

För att få fram sitt budskap tryckte de upp kuvert med texten "Kärnvapen är Illegala – Stämpla ut kärnvapenflottan". De lämnade sedan plats för porto och när frimärket väl slickats dit blir aktionen komplett med postens egen stämpel.

Mer info på: www.nukewatch.com

Var hör frågan hemma?

En sak som kan vara nog så svår när man vill påverka är att hitta rätt. Ofta klagas det på riksdagsledamöterna, eller politiker i allmänhet, när exempelvis en fritidsgård läggs ner. Men de som har ansvar för fritidsgårdens framtid är främst dina kommunpolitiker. Och ofta är det inte kommunpolitikerna som är bäst insatta i ämnet utan kommunens tjänstemän. Det lättaste sättet att ta reda på hur

det ligger till är att ringa, skriva eller skicka e-post och kräva svar. Du kan alltid börja hos regeringen 08-405 10 00, begär Information Rosenbad. Ett annat tips är boken Samhällsguiden som ges ut av Sveriges riksdag och Justitiedepartementet. Hela boken finns även tillgänglig i sökbart skick på:

www.samhallsguiden.riksdagen.se

Ett annat tips är Smelinks lista över olika myndigheter. Smelink är en webbsatsning där länsstyrelsen samarbetar med olika företag:

www.smelink.se (Klicka "Myndigheter")

Ett tredje tips är Bizbook. Där kan du, helt utan kostnad, söka bland svenska beslutsfattare:

www.bizbook.se

Dela ut flygblad

Först kopierar eller trycker du upp ett antal flygblad, flyers eller vad du nu vill kalla dem för. De kan se ut precis hur som helst. Se bara till att det viktigaste finns med och att läsaren enkelt kan hitta mer information. Vid själva utdelningen är det bra att tänka på följande:

- Undvik stora grupper, står alla tillsammans i en klunga är det få som vågar närma sig. Jobba istället i par om två och två. Uppstår diskussioner kan det vara bra att ha stöd.
- Var aktiv, ha alltid ett exemplar redo att räcka fram till förbipasserande. Försök skapa ögonkontakt och fråga om de vill ha ett flygblad. Det fungerar även med ett enkelt "varsågod".
- Ta gärna med tidningar eller informationshäftet om någon skulle visa sig extra intresserad. Vem som helst har rätt att dela ut "tryckta skrifter", exempelvis flygblad, utan tillstånd. Polisen

kollar ytterst sällan upp om flygbladet skulle råka vara kopierat, vilket betyder att det i princip är fritt fram att dela ut flygblad som är kopierade. Man kan både stå still och gå runt och dela ut flygblad. Men man får inte sätta upp ett bord att sitta vid hursomhelst. Då blir det nämligen "användande av offentlig plats". Vill du ha ett informationsbord och undvika böter är det säkrast att söka tillstånd. Det går till på samma sätt som när man söker demonstrationstillstånd.

Egna presskonferenser

I samband med en demonstration eller starten av en kampanj kan det vara lämpligt att hålla egna presskonferenser. På så sätt når ni snabbt ut med er version till journalister och andra som kan vara intresserade. Gå ut med tid och plats för presskonferensen via ett separat pressmeddelande.

Namninsamling och upprop

Att be andra att skriva på ett upprop är ett smart sätt att komma i kontakt med många människor och testa argumenten. Tillsammans med andra aktiviteter kan det bli en väldigt lyckad kampanjmetod. Se dock till att du gör klart för dem som skriver på hur deras ställningstagande kommer att användas och vem som står bakom. Ett upprop kan även spridas via medierna och läggas upp på hemsidan så att fler kan skriva under.

Fixa en folkomröstning

Under 1900-talet har vi haft speciella folkomröstningar om bland annat kärnkraft och högertrafik. Beslut om folkomröstning som omfattar hela Sverige kan bara fattas av regeringen. Men kommunala folkomröstningar kan ske på två olika sätt.

Stockholm är inte till salu

Vi säger nej till en stad med segregerat boende, nolltolerans och ökade klassklyftor. Omsorgen om våra barn, gamla och sjuka ska inte utsättas för en ständigt pågående auktion till lägstbjudande spekulanter. Vi kräver att stadsfullmäktige anordnar en kommunal folkomröstning, där väljarna får säga ja eller nej till:

1. Stoppa utarmningen och utförsäljningen av de kommunala bostadsbolagen
2. Stoppa anbudsupphandling och privatisering av all kommunal verksamhet
3. Behåll subventionerna av samlingslokaler, teatrar och bad – Försvara kulturen och det offentliga rummet

Namn-teckning	Namn-förtydligande	Adress

Exempel på namninsamling

1. Kommunfullmäktige kan själva, som ett "led i beredningen" av ett ärende, fatta beslut om folkomröstning. Det kan vara ett extra stort projekt, exempelvis slutförvar av kärnbränsle eller skövling av en skog. Dock är folkomröstningen inte beslutande, utan rådande. Det betyder att kommunfullmäktige, även om en majoritet i en folkomröstning röstar för ett förslag, kan säga nej. Det händer ytterst sällan att en kommun använder sig av folkomröstningar för att få kommuninvånarnas synpunkter.
2. Du kan själv ta initiativ till en folkomröstning. Enligt kommunallagen gäller följande:
  - Minst 5 procent av de röstberättigade kommuninvånarna ska ha tagit initiativet.
  - Initiativet ska vara skriftligt och det ska klart framgå vilken fråga man vill ha folkomröstning i.

- Initiativtagarnas egenhändiga namnteckningar, namnförtydligande och fullständiga adress måste finnas med i den skriftliga framställningen.

Om en skriftlig framställning kommer in till kommunen är det kommunfullmäktige som beslutar om folkomröstning. Bor du i en kommun som har 100 000 röstberättigade invånare gäller det alltså att få 5 000 av dem att skriva på uppropet. Men även om du lyckats skrapa ihop de fem procent som behövs kan kommunfullmäktige säga nej. På senare år har det varit flera fall där initiativtagare haft fem procent i ryggen men ändå nekats en folkomröstning. Det är en av anledningarna till att lokala folkomröstningar inte är speciellt vanliga.

Undersök själv

De flesta makthavare tar sig sällan tid att själva undersöka hur det ligger till. Därför behöver du göra det åt dem. Miljöorganisationen Fältbiologerna ville veta om det fanns insmugglade, utrotningshotade fåglar och kräddjur i zooaffärerna. I april 1990 undersökte de åttio affärer över hela landet. När två fältbiologer vid ett av besöken frågade om det var vanligt med illegalt insmugglade fåglar gav zoohandlaren följande svar:

”Det är mycket ovanligt. Men det går att få tag på. Jag har kontakter. Så de stora fåglarna, de kan jag få tag i. Men det kostar.”

Vad zoohandlaren inte visste var att fältbiologerna hade försett sig med en dold bandspelare som fångat hela samtalet. Medierna hakade på och zoohandlaren, som var tvungen att stänga sin butik i några dagar, polisanmälde en av fältbiologerna. Men eftersom det är helt lagligt att spela in ett sam-

Gör en banderoll!

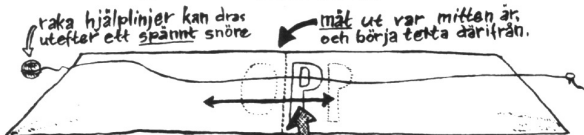

Banderoller är bra att ha till ockupationer, demos, andningspauser mm.

Köp oblekt lakansväv, eller sno ett par gamla lakan hemifrån.

inga för fula fläckar!

Om ni ska ha en bred banderoll, kan ni sy ihop två eller flera lakan.

skissa upp bokstäverna med en mjuk blyerts.

Tänk ut var mitten på ordet/orden ni ska texta sitter. Utgå från den punkten på banderollen.

STOPPA
3 2 1 1 2 3

Köp en vattenfast färg, annars kan budskapet regna bort.

-Den får gärna vara miljövänlig också!

Använd breda och smala penslar: var noggrann!

-VIKTIGT! Lägg ut tidningar på golvet innan ni målar, om ni inte vill ha slagord på golven!

-Låt inte tidningarna torka fast på baksidan av banderollen.

Illustration av Oskar Alarik, ur Handbok för unga miljöhjältar.

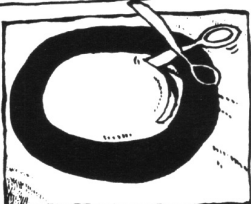

Ge banderollen ordentligt med tid att torka.

-Under extrem tidspress kan man skynda på med en hårtork.

För att irte duken skall dras för hårt av vinden, bör man klippa hål lite här och var i den.

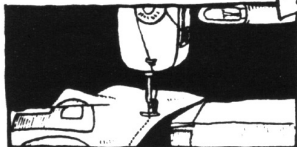

Mellanrummen i O, Ö och D är bäst att klippa i.

Men även R, B, A och P duger

DÖDSKRAFT

Om ni ska bära banderollen är det lämpligt att skaffa pinnar att hålla i -kvastskäft eller lister gör bra.

Vill ni ha en banderoll som håller?
-Fälla kanterna.

gg en kanal att skjuta in korven i.

eller häfta fast den med häftpistol.

REN LUFT?
-INTE HÄR
I ALLAFALL.

En banderoll som ska hängas upp, sur man fast rep i hörnen på.

2

tal så länge någon av de aktiva parterna är medveten om det gick fältbiologen fri. Men det behöver inte vara så avancerat som undersökningar med dold bandspelare. En enkätundersökning i viktig fråga på exempelvis skolan kan vara minst lika effektiv. Dock är bevisning i form av dokument, videofilm eller ljud alltid bra vid en egen undersökning. Om du gjort en stor undersökning kan du sammanställa den och kalla det hela för en rapport. Vill du ha uppmärksamhet för ditt resultat kallar du till presskonferens och låter medierna veta vad och hur du gjort.

Debatter, läger, fester, föredrag och seminarier

Du har alla möjligheter att bjuda in någon person du är nyfiken på för att hålla ett föredrag. När det gäller debatter, tänk själv på vad du tycker det borde pratas mer om och ordna det. Ett seminarium kan bestå av flera olika programpunkter. Ett läger kan ske över en dag, helg eller längre och är ett bra sätt att träffa nya människor och samla ny kraft. Allting kan även kombineras med fest. Det viktigaste att fixa är:

- Lokal, se sid. 450
- Besökare, prata med folk, affischera i god tid innan, gå ut på e-postlistor, gör flyers/flygblad och dela ut.
- Pengar, kolla upp om du kan samarrangera med någon annan. Vid föreläsningar och debatter brukar politiker och andra myndighetspersoner ställa upp gratis om de gillar din idé. Det kan även gälla andra proffstyckare. Se mer på sid. 446
- Form, en debatt måste inte nödvändigtvis ha en debattledare, varje debattdeltagare gör några in-

lägg och sedan är det tio minuter kvar på slutet för frågor. Testa nya saker. Hur tycker du själv att en bra debatt ska vara? Något som inte sällan glöms bort vid seminarier, debatter och föreläsningar är tid för diskussion bland besökarna. De intressantaste samtalen kommer oftast efteråt eller i fikapauserna. Därför, se gärna till att planera in tid för diskussion i smågrupper eller korta pauser. På så sätt hinner deltagarna smälta intrycken och chanserna ökar för att alla som vill får komma till tals.

Kampanjkväll

Ett möte i gruppen/föreningen/organisationen behöver inte vara ett sittande möte som ska besluta om saker och ting. Minst lika effektivt kan det vara att jobba ihop under en kväll eller del av ett möte. Det kan vara allt från att man peppar varandra för att ringa viktiga telefonsamtal till att göra en banderoll.

media

”Massmedia, i första hand dessa nyhetsmedia [tidningar, radio och TV, red:s anm], är den dominerande förmedlaren av kunskaper och åsikter om samhället. Vägen till makten över medborgarnas tankar går därför i väsentlig grad via makten över massmedia.”

Ur Maktutredningen, SOU 1990:44.

1983 kom boken *Media Monopoly*. Där avslöjade massmedieforskaren Ben Bagdikian att medieindustrin i USA helt dominerades av ett 50-tal multinationella jätteföretag. Boken debatterades flitigt och många frågade sig om denna stora massmedia-koncentration hindrar en fri och demokratisk debatt. Vid årsskiftet 1999/2000 kom en ny bok, *Rich Media Poor Democracy*, skriven av medieforskaren Robert W. McChesney. Den visar hur bolagen ägnat tiden åt att köpa upp varandra och kvar finns bara nio stycken supermultisar. De nio giganterna dominerar inte bara USA, de är huvudägare av den samlade globala medieindustrin. Åtta av dessa globala mediejättar har sitt huvudsäte i USA, det nionde bolaget är tyska Bertelsmann.

Även i Sverige är massmediekoncentrationen stor. Fem privata medieföretag dominerar i princip allt utom public service-radio och TV. Bonniers är klart störst med helt eller delvis ägarskap i bland annat Bonnierförlagen, Svensk Filmindustri, SF Bio, Dagens Nyheter, Expressen, TV4, Sydsvenska Dagbladet, GT, Mix Megapol, Dagens Industri, Bonniers Veckotidningar och Bonniers specialtidningsförlag. På andra plats kommer Schibsted som i sitt stall har bland annat Svenska Dagbladet, Aftonbladet och Sandrew Metronome Sverige. De sista tre huvudaktörerna är Stenbeck, familjen Hjärne och Egmont.

Dessutom är åsiktskoncentrationen stark. De senaste siffrorna från Tidningsutgivarna avslöjar att 76,4 procent av alla svenska dagstidningar är borgerliga, 11 procent socialdemokratiska och 12,4 procent kallar sig oberoende. En förklaring till obalansen är att borgerliga tidningar har lättare att locka till sig annonsörer.

Annonserna är nämligen själva guldets i tidningsbranschen. Intäkterna från prenumerationer och lösnummerförsäljning räcker knappt till trycket av tidningen. Har man en egen medieidé och saknar välsignelse från de dominerande medieföretagen är det nästan omöjligt att nå en stor publik. Alternativet är mycket pengar för massiva marknadsföringskampanjer.

Men att, mot alla odds, starta eget är ändå bästa chansen för dem som vill förändra.

Så här går det till.

LINNA OCH BLECK

Inför slutspurten i gymnasiet var Linna Johanssons betyg så dåliga att SYO-konsulenterna föreslog att hon skulle sluta skolan. Usla betyg gör det nämligen lättare att komma in på Komvux där man tillsammans med andra läser om allting i rask takt. Därför började Linna, hösten 1997, läsa naturvetenskapligt basår på Komvux.

– Jag hade mycket tid över eftersom det var så simpelt, säger Linna Johansson.

– Även om jag var jättedålig i skolan hade jag snappat upp ett och annat.

Linna hade bara ett fåtal kompisar kvar. De flesta flyttade till högskola, universitet eller började jobba.

– Det var svårt att umgås med dem i Komvux-klassen. De var så mycket äldre och pratade bara om sina barn. När vi skulle äta gick jag in på toaletten och gömde mig eftersom jag inte ville sitta med dem. Jag började nästan hallucinera om mina gamla kompisar. Då tänkte jag att jag skulle göra någonting åt det här som jag var frustrerad över men inte hade tid med.

Det ”här” handlar om jämställdhet och feministiska frågor. Funderingar över mediernas stereotyper på kvinnoskildringar och vad som ska till för att kvinnor ska få lika lön för lika jobb. Linna började med att kontakta de politiska ungdomsförbunden.

Linna Johansson

– Först ringde jag Moderata ungdomsförbundets växel och frågade vad de tyckte

om våldspornografi. Det var en liten kille som svarade att det är bra om man tjänar pengar, det spelar ingen roll på vad. Då skippade jag dem. I Liberala ungdomsförbundet var det bara en massa mesproppar. De hade kvinnor-kan-satsningar och sånt tjafs. Det skippade jag. Sedan var det SSU som har en lokal här i Brandbergen där jag bor. Det var två killar som spelade pingis och ville att en tjej skulle fixa kaffe åt dem. Sedan fick jag prata med en jämställdhetsansvarig i tre minuter innan han var tvungen att sticka. Det var tråkigt.

Till slut hamnade hon hos Ung Vänster. Här fanns det förhoppningar eftersom de har en uttalad jämställdhetspolicy.

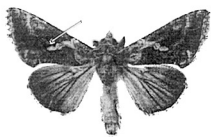
– Jag gick på några möten men de diskuterade bara miljöutsläpp i Kenya och lyssnade på gamla proletärlåtar. När jag tog upp det här med jämställdheten svarade någon: Ja, har du något att säga om det? Men jag gick ju med för att jag ville ha inspiration. Det var inte mycket av den varan så jag slutade där också.

Under tiden slukade Linna all feministisk litteratur hon kunde komma över. Komvux gjorde henne så uttråkad att hon hoppade av och jobbade några månader på ett postorderföretag som säljer krukväxter.

– Det var otroligt monotont. Efter ett tag kunde jag ha parallella tankar samtidigt som jag jobbade. Det var då jag började skissa på Bleck. När jag läste alla böcker kunde jag se direkta exempel i tidningar som Slitz, Café och VeckoRevyn. Då ville jag ha någonstans att säga: Det här har jag också upptäckt!

Så blev första numret av Bleck till. Linna klipp-te, klistrade, tejpade och skrev om allt från Hennes & Mauritz till Afghanistan. Idag skäms hon ihjäl

374 över sina första nummer. Hon tänkte aldrig på att

bleck 08,

8 december 1998

Man tror det bara inte.

Sverige 1998: I prestoprogrammet *Alice Bah* ska man diskutera vildtåkt under rubriken "Får en tjej skylla sig själv?". Visserligen är det här den typen av TV som trökar ut mig (inledningsvis får man se hur en förförisk Alice Bah poserar och plutar och så den kända vinjettmusiken och så Alice som vinglar runt i skyhöga klackskor), men nu hajar jag till och sätter mig ner i soffan. "Skylla sig själv?", vänta nu? Hor den sortens uttryck smugit sig ändå in till *Alice Bah*? I ett program med en programledare som kallar sig feminist, i ett program som sägs ha en "kvinnlig synsätt"? Hålla, Sverige 1998, är det här på riktigt? Tydligen för babblat sätter men ens igång. Först ut är en ung man vars kompetens på området "Får en tjej skylla sig själv" är att han jobbar på krogen och "vat" hur tjejer betor sig.

Alice Bah: Är det stor skillnad på nyktra och onyktra tjejer?

Mannen (vars namn jag missade): Självklart. Alkoholen får en människa att tappa bedömet, ördömet och allting så en kvinna i såna här fall kan ju tappa liksom konkreta mening om vad hon skulle vilja säga och hon inte gör det egentligen.

(bleck tycker: i tider av förvirring där alltför få "vat" hur tjejer betor sig är det skönt att få begriplig kunskap i ämnet.)

Alice Bah: Får en tjej någonsin skylla sig själv?

Mannen: Aldrig. En person ska aldrig kunna göra någonting mot sin egen vilja men de skulle tänka efter lite innan de hamnar i såna situationer som du gör. Man sätter sig t ex inte i en bil med tre okända människor när du är dyngrak och ska på någon skum efterfest.

Alice Bah: Men tror du att en tjej kan säga nej men egentligen mena ja?

Mannen: Jaja.

Alice Bah: Det säger du helt säkert.

Mannen: Definitivt. Som jag sa förut, så en kvinna kan själv vara otydlig i sitt menande. Eftersom hon själv inte vill, eller, eftersom hon själv inte vet vad hon riktigt vill därför så försöker hon kanske utge sig för att vara lite fin i kanton och om hon har träffat en ny kille så säger hon "det brukar jag aldrig göra", "det här skulle aldrig falla mig in i att göra" och ändå gör hon det.

(bleck undrar: vad betyder "menande?")

Alice Bah: Tycker du att det kan finnas något sextigt i det här motståndet, att man säger nej, nej, nej, men menar ja, ja, ja?

Mannen: Det beror på vad man vill ha för få-hållande. Ska man ha ett one-night-stand så är det inget sextigt att säga nej men om man ska gå hela vägen så är det klart att motstånd är positivt.

Alice Bah: Tycker du att vi tjejer sänder ut signaler med vår klädsel?

Mannen: Jaja.

vänd →

Mail: bleck_fanzine@hotmail.com

gammal bleck

exempelvis bilderna var så suddiga att det inte finns en chans i världen att se vad de föreställer. Hon ville bara få iväg tidningen. Att det blev just Bleck beror på att namnet inte skulle skvallra för mycket om innehållet. Läsaren tvingas bläddra igenom och själv ta ställning. Men när numret väl var klart upp-

stod ett problem. Vem skulle läsa Bleck?

– Hela grejen var ju att jag inte hade några kompisar att diskutera med. Därför kopierade jag upp 25 exemplar, skickade ut till organisationer, politiker och ett par tidningar som kunde vara intresserade. Sedan fanns det en anonym hotmail-adress som man kunde skriva till. Jag satt och kollade på nätet fem gånger i timmen om det var någon som skulle svara. Ingen hörde av sig.

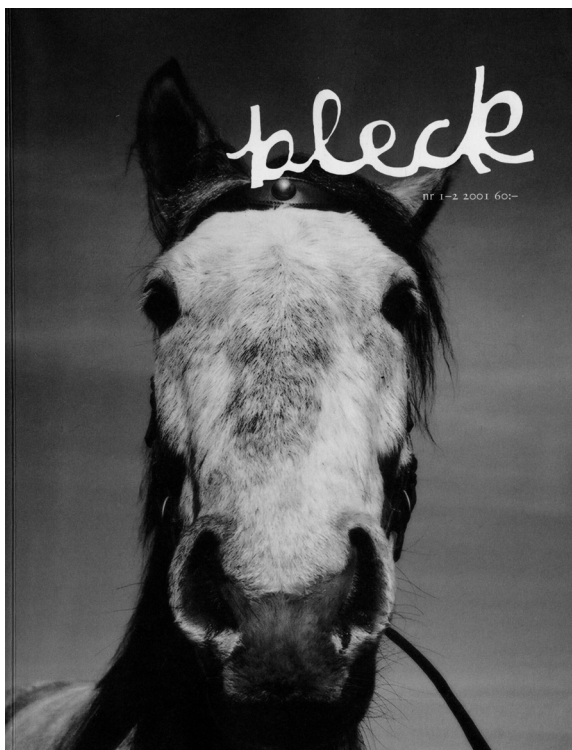
Linna fortsatte ändå. Målet var att göra sju nummer och om ingenting hänt tills dess – prenumeranter eller annan uppmärksamhet – skulle hon lägga ner. Till nummer fyra började tidningen hitta sin form. Tonen var fortfarande kompromisslös, speciellt mot Svenska Dagbladets ledarsida och herrtidningar som Café och Slitz. Men nu var Bleck lite tjockare och tog i alla fall en god kvart att läsa igenom. Små notiser om Bleck dök upp i tidningar som det feministiska magasinet Bang och Röd Press. Men det var genom Expressen Bleck nådde nya läsare.

– Det ringde en journalist och frågade om jag ville ställa upp på en intervju. Jag blev skitnervös eftersom jag aldrig varit med i sådana sammanhang förut. Inte ens i lokalpressen. Men vi träffades i cafeteria på Mariebergsskrapan och jag svarade med en mening på varje fråga. Sedan kom det hem en fotograf till mig, ställde sig på min säng med en stor lampa i ryggen och smällde upp ett paraply. Det var första gången som jag skulle inta något slags position. Jag skulle inte vara jag längre utan se väldigt allvarlig ut fast jag inte kunde det.

Expressenrubriken blev:

”HON ÄR SVERIGES ARGASTE FEMINIST.
LINNA, 19, TVEKAR INTE ATT PEKA UT
SINA HATOBJEKT.”

Ny bleck

– Artikeln var skitlarvig och jag trodde inte mina ögon när jag såg den. Men samma dag som Expressen kom ringde både TV4 och TV3. Då bodde jag på landet med min mamma och pappa och mina bröder. När TV kom i sina bilar låste jag in mig på toaletten.

Trots nervositeten gick mediedebuten bra. I Expressen-artikeln publicerades även hennes e-postadress och på så sätt kom de första 25 prenumeranterna. Linna fick fler chanser att uttala sig i media och tackade ja till allt. Dock fick Expressen, som vil-

le att hon skulle vara arg och lista sina värsta hatobjekt, nobben. Samtidigt växte antalet prenumeranter. Efter framträdande i SVT:s Norra Magasinet välldes det in mejl och brev från folk som ville ha tidningen. I december 1998 ringde tidskriftsdistributören Interpress och ville ha 1 000 exemplar av Bleck. Linna hade hela tiden skickat ut den gratis till de som ville ha men började nu uppmana alla lässugna att skicka in tjugo kronor. Administrationen växte och Linna var nära att lägga ner hela projektet. Men genom ett samarbete med Ordfront förslag blev Bleck en tryckt tidning. Dessutom hörde Expressens ledarsida av sig och ville att Linna skulle börja skriva för dem. Den här gången tackade hon ja. Trots sitt genomslag är målet långtifrån nått.

– Jag vill ha minst 10 000 läsare och kunna jobba med Bleck på heltid. Dessutom skulle jag vilja att den kom ut oftare. Om Bleck var tunnare och kom ut varje vecka skulle den märkas mer. Nu är det mer som att: Tjoho, jag blir feminist en gång var fjärde månad.

Känns det hopplöst att kämpa mot grabbtidningar som Slitz och Café eller tjejmotsvarigheter som Vecko-Revyn och Frida?

– De flesta nya tidningar som startas skiljer sig inte speciellt mycket från det som redan finns. Men om jag inte gjorde Bleck skulle det vara tusentals tjejer, och några killar också, som läste något sämre istället. Att jag lyckats få 2 000 prenumeranter och kan påverka dem räcker alldeles utmärkt. Jag vill påverka fler, men de som finns tillfredsställer mig tillräckligt mycket för att fortsätta. 2 000 människor är ju fler än alla elever på min gamla gymnasieskola. Jag krigar inte mot världen men jag gör i alla fall något. Jag kan inte se vinsten i att jag inte skulle göra någonting överhuvudtaget.

LINNAS BÄSTA TIPS TILL BLIVANDE TIDNINGMAKARE:

Skit i om andra tycker du är töntig

Att det gick berodde nog mycket på att jag var så naiv. Jag antar att många tycker det är ofattbart töntigt att någon som är 20 år och arbetslös sitter hemma och klipper och klistrar ihop en tidning. Jag vet att det stoppar många. Men det är bara att skita i dem och göra vad du själv tycker känns rätt.

Börja i liten skala

Ta ett steg i taget, hellre fler tunna nummer än ett jättestort. Många av de med tidningsplaner som skriver till mig frågar på en gång om tryckerier, hur repron går till och vilka som är de bästa layoutprogrammen. När man inte tar en sak i sänder tar alla praktiska bitar över och själva innehållet kommer i andra hand. Sådana tidningar går aldrig bra.

Dela ut strategiskt

Skicka ut tidningen till journalister som kan tänkas vara intresserade. Jag gick igenom de största tidningarna och veckotidningarna efter artiklar som handlade om någon form av feminism. Det kunde vara precis vad som helst. Det skrevs inte lika mycket om feminism då som nu, så det var inte många att hålla reda på. De flesta av Sveriges största tidningar finns ju samlade på ett och samma ställe i centrala Stockholm. Jag behövde inte ens porto utan åkte dit och la ut Bleck till tio journalister på varje tidning.

Var inte för många

Jag vet många projekt som lagts ner för att alla gått åt olika håll trots att man startat tillsammans. Då blir det svårt att fortsätta på egen hand. Blir det för många är det också lätt att idéerna kraschar om man inte får göra det man vill. Därför är det bättre att starta upp på egen hand. Jag tror att många unga tjejer känner sig rädda och vill ha en bra kille som kan lära dem att handskas med datorer, göra en bra hemsida eller liknande. Det är bra att samarbeta om man verkligen har något att bygga på och har kontroll. Men samarbeta inte för att du inte vågar göra det själv.

Utnyttja folk i din omgivning

Jag har utnyttjat mina föräldrar och bröder något otroligt. Bland annat har de fått klistra en massa kuvert. En kompis har gjort en databas av mitt prenumerantregister. Det är dumt att försöka dra hela lasset själv om det finns saker som andra kan göra bättre.

KONSTEN ATT UNDVIKA FÄNGELSE OCH FLER PRAKTISKA TIPS

Ansvarig utgivare:

Konsten att undvika fängelse

I december 1999 blev aktivisten Linus Brohult dömd till ett års fängelse för grov uppvigling. Brottet bestod i att han skrivit artiklar i tidningen *Ekologisten*. En av de artiklar som stod åtalad beskriver hur det går till att göra en vägmaskin obrukbar med socker och grus. Vidare uppmanade Brohult till kamp mot ett motorvägsbygge som han tycker ger orimliga skador på miljön. Detta blev han fälld för i tingsrätten. Brohult överklagade och i Svea hovrätt sänktes straffet till 100 timmars samhällstjänst, dessutom beslutades det att han skulle få tillbaka en mängd politisk litteratur som beslagtogs vid husrannsakan i hans hem.

Tidningen *Ekologisten* gjorde två misstag som är lätta att undvika.

Misstag 1: *Ekologisten är ingen tryckt skrift.*

Tryckfrihetsförordningen (TF) är tänkt att vara ett skydd för det politiska yttrandet. Men eftersom *Ekologisten* var kopierad har den inget skydd av TF. Om tidningen varit tryckt hade det varit en annan femma. Då hade det blivit ett tryckfrihetsmål. Om Brohult i ett sådant stått åtalad för uppvigling skulle en jury troligen dömt ut ett lindrigare straff. Hur svårt det kan vara att fälla en tidning i ett tryckfrihetsmål illustreras av ett uppmärksammat rättsfall från 1998. Tidningen *Aftonbladet* framkallade och distribuerade nynazistiska hotbilder. För det åtalades fem nynazister som varit inblandade i fo-

tograferingen samt Aftonbladets reporter. Nynazisterna fälldes men Aftonbladets reporter friades. Att bara reportern och inte ansvarige utgivaren också stod åtalad beror på att en tryckt skrift enbart kan åtalas och bli fälld för de brott som finns uppräknade i TF. Där finns olaga hot inte med.

– Lagstiftarna kunde väl aldrig tänka sig att en tidning skulle ägna sig åt olaga hot, men det var just vad Aftonbladet gjorde, säger juristen och yttrandefrihetsexperten Erik Göthe.

– Det finns ett gränsdragningsproblem mellan kopierad och tryckt skrift. Idag finns ny teknik som gör det nästan omöjligt att skilja kopian från ett tryck. Men lagtekniskt vore det inga problem. En omformulering, så att även moderna tryckmetoder som ger liknande resultat som tryckt skrift innefattas av tryckfrihetsförordningen, vore rimlig.

I Ekologistens fall krävdes en teknisk analys av Statens kriminaltekniska laboratorium (SKL) för att slå fast att tidningen framställts med ”elstatteknik i skrivare eller kopiator”.

Misstag 2: Ekologisten hade ingen ansvarig utgivare.

Även om en tidning är kopierad kan den fortfarande skaffa sig skydd av tryckfrihetsförordningen. Då gäller det att ha ett utgivningsbevis med en ansvarig utgivare. Det hade inte Ekologisten.

Ett utgivningsbevis för en periodisk skrift, det vill säga en skrift som kommer ut med minst fyra nummer per år, skaffar du hos Patent- och registreringsverket (PRV). En periodisk skrift kan i princip vara en faxtidning eller ett papper med lite text som du delar ut till dina vänner. Det kostar 1 000 kronor att ansöka om utgivningsbevis. På PRV:s hemsida hittar du mer information och kan ladda

www.prv.se (Klicka ”Periodisk skrift”)

Eller så använder du dig av adress:

PRV – Periodisk skrift

Box 530

826 27 SÖDERHAMN

Telefon kundservice: 0270-720 26,

Telefax: 0270-173 51

E-post: *prv.periodiskskrift@prv.se*

I ansökan får du ge högst två förslag på skriftens titel. Om PRV tycker att titeln är för lik en annan skrift som redan finns får du möjlighet att lämna in ett nytt förslag. Den ansvarige utgivaren måste vara myndig, det vill säga ha fyllt 18 år, och inte vara försatt i konkurs. Ansökan ska dessutom kompletteras med:

- Personbevis, du kan beställa ett direkt från Riksskatteverkets hemsida (*www.rsv.se/servicetjanster/trycksaksbestallning/personbest.html*) eller så vänder du dig till ditt lokala skattekontor. Det är även möjligt för en förening att stå som ansvarig utgivare. Om så är fallet ska stadgar och ett mötesprotokoll som är högst ett år gammalt skickas med ansökan.
- Bevis på att ansvarige utgivare inte står under förvaltarskap. För att få ett sådant bevis vänder du dig till Överförmyndarnämnden i din kommun. När du fått utgivningsbeviset har din tidning samma rättigheter och skyldigheter som exempelvis Aftonbladet eller Expressen. Tidningen får inte censureras av myndigheterna och dina källor har meddelarskydd (se sid. 418). Mer juridik kring tidningsutgivning som kan vara bra att känna till:

- Bara för att det är en tryckt skrift får man inte skriva vad som helst, en tidning kan bli åtalad och fälld för en rad brott. Principen är att åklagaren ska hitta en som är ansvarig. Därför finns det en ansvarsordning. Finns ingen ansvarig utgivare kan man gå vidare till en chefredaktör. Hittar åklagaren ingen chefredaktör går de vidare till skribenterna. Hittar de inga skribenter är det till slut den som sprider tidningen som blir ansvarig.
- Preskriptionstiden för tryckfrihetsbrott är kort. Om det rör sig om en periodisk skrift med utgivningsbevis är den sex månader efter det att tidningen gavs ut. När det gått sex månader kan tidningen alltså inte åtalas.
- Om den ansvarige utgivaren på något sätt blivit överkörd av exempelvis sin redaktion slipper hon/han ansvaret. Då är det hon/han som faktiskt utövat ansvaret som åtalas.
- Du hittar både Yttrandefrihetsgrundlagen och Tryckfrihetsförordningen i fulltext på:

www.lagrummet.gov.se

Upphovsrätten: vän eller fiende?

Om du skapat ett litterärt eller konstnärligt verk har du vissa rättigheter. Med litterärt eller konstnärligt verk menas en tidning, artikel, ett radioprogram, fanzine, musik, fotografi och så vidare. Upphovsrätten innebär i korthet:

- Upphovsmannen har i princip uteslutande rätt att mångfaldiga och sprida verket till allmänheten.
- Ett verk får inte ändras eller göras tillgängligt för allmänheten i sådan form eller sådant sammanhang som kränker upphovsmannen. I klartext betyder detta att det inte är tillåtet att sno

hur som helst. Om du skrivit en artikel eller gjort en illustration kan inte en annan tidning publicera den rakt av som sin egen.

- Till skillnad mot Internet behöver du i din tidning inte ens skriva att det är du som har copyright (©), upphovsrätten gäller ändå. Alltså kan du inte sno material hursomhelst till din tidning. Men det finns en del fall där det är okej:
  - A/ Framställande av enstaka exemplar för enskilt bruk. Det är fullständigt lagligt att kopiera en artikel eller spela in ett bandband.
  - B/ Du får citera. Ur Upphovsrättslagstiftningen 22 §: ”Var och en får citera ur offentliggjorda verk i överensstämmelse med god sed och i den omfattning som motiveras av ändamålet.”

Med det menas att du exempelvis kan citera en person som sagt något riktigt korkat eller bra trots att denne uttalat sig för en annan tidning. Det är även okej att citera längre delar ur en artikel om du tycker att det behövs för din granskning. Ett annat fall som kan dyka upp är att publicera tidnings- eller bokomslag i samband med att produkten nämns. Det brukar gå för sig eftersom det kan vara finfin reklam. Dock ska man alltid ange källan, det vill säga var du hämtat citatet ifrån.

C/ Offentliggjorda konstverk får enligt Upphovsrättslagen 23 § återges: ”1. i en kritisk eller vetenskaplig framställning i anslutning till texten och 2. i en tidning eller tidskrift i samband med en redogörelse för en dagshändelse, dock inte om verket har skapats för att återges i en sådan publikation.”

Ett exempel på detta är när tidningen ETC visade hur Sveriges Television (SVT) i en dokumentär samt i en nyhetssändning spred påståenden 385

som saknade grund. För att exakt kunna återge hur den kreativa klipptechniken gick till la ETC, i samband med en artikel, upp ett nyhetsinslag från Rapport på sin hemsida. SVT hotade med stämning och krävde att TV-inslaget omedelbart skulle plockas ner från sajten. ETC menade att det hela var ett led i den kritiska granskningen och att TV-inslaget är nödvändigt för densamma. SVT-inslaget finns fortfarande kvar på ETC:s hemsida.

- Vill du ha en viss artikel, bild eller illustration till din tidning men inte har några pengar att betala med är det enklast att fråga upphovsmannen. Ring eller skriv och förklara vad det är för en tidning och vad ni ska använda materialet till. Ett bra tips är även att skicka med ett tidigare nummer.
- Lagar, förordningar, domstolsbeslut, myndighetsbeslut och andra myndighetsyttranden är generellt undantagna från Upphovsrättslagen. För undervisningsbruk finns särskilda bestämmelser. Den som bryter mot upphovsrättslagstiftningen riskerar straff och kan dömas att betala skadestånd till upphovsmannen.

Sänk portokostnaderna

En gång i tiden fanns det något som hette trycksaksporto i Sverige. Det innebar att vem som helst kunde skicka ut tidningar till ett lågt pris. Posten underlättade på så sätt distributionen av tidningar. Så är det inte längre. I ett yttrande till Post- och telestyrelsen (SOU 1990:27) konstaterar Kulturrådet att normalportot mellan åren 1981 till 1990 ökat med 67 procent. Portot för tidskrifter ökade under samma period med 567 procent. Denna bistra utveckling har även fortsatt efter år 1990. Men om ni har bildat

en förening och inte har väldigt bråttom med att få ut tidningen kan den skickas som föreningsbrev. Här finns det många kronor per utskick att tjäna in. Enligt postens egna regler gäller följande:

- Föreningsbrev delas ut inom tre vardagar.
- Det ska stå ett fett "B" och sedan "Föreningsbrev" till vänster om frimärket.
- Brevet måste ha avsändaradress.
- Brevet måste vara kuverterat.
- Maxvikt: 250 gram.

Du ansöker om att få skicka föreningsbrev på närmaste postkontor. Oftast brukar det räcka med ett protokoll från senaste föreningsmötet. Skulle du råkat glömma det hemma, försök med nästa postkassör. Dessutom brukar det gå bra att skicka föreningsbrev utan kuvert, om du exempelvis skrivit mottagarens adress direkt på baksidan av tidningen. Ett annat tips är att göra en tidning som håller sig inom viktgränserna. Ju tjockare tidning desto mer kostar den att skicka. För gällande bestämmelser, fråga på ditt postkontor eller besök:

www.posten.se

Fanzine-faq (vanliga frågor om att starta ett fanzine)

Vad är skillnaden mellan ett fanzine och en tidning? Vad menas med "fillo"? Var kan jag få tag på fanzines? Svaren på dessa frågor och tips inför debutfanzinet finns på länken nedan. FAQ:en (Frequently Asked Questions) är inriktad på science fiction-zines, men här finns grejer som kan vara användbart för alla som vill sätta igång:

www.lysator.liu.se/~unicorn/fandom/fanzines/fanzine-faq/v1.0.txt

Alternativ distribution

För tidningsmakare som har jobbat ett tag och nått upp i några hundra läsare kanske all administration börjar bli ett problem. Då finns hjälp att få. Nätverkstans Ekonomitjänst har till syfte att:

”bistå tidskrifter, kulturutövare och kulturorganisationer med praktiska, administrativa och ekonomiska göromål. Vi kan idag erbjuda hjälp med bland annat registerhantering, prenumerationshantering, kommissionsförsäljning av tidskrifter till cirka 170 återförsäljare i Skandinavien samt bokföring, bokslut och deklarationshjälp.”

Du hittar dem på:

www.natverkstan.net/ekonomitjanst

Eller på adress:

Nätverkstan Ekonomitjänst

Box 31120

400 32 Göteborg

Tel: 031-743 99 05

E-post: ekonomitjanst@natverkstan.net

Dessutom finns Press Stop, ett företag som har specialbutiker för tidskrifter. Ett säkert ställe att hitta en Press Stop-butik är att spatsera runt i någon av universitetsstäderna. Företaget ställer inga särskilda villkor för att sälja en viss tidning och tar heller inte några inträdesavgifter. Efter överenskommelse med Press Stop går det till så att du kan skicka dem en låda tidningar och sedan tar de hand om distributionen till sina butiker. I gengäld tar de en ganska stor del av tidningspriset i provision. Du hittar dem via hemsidan:

www.press-stop.se

Eller på adress:

Press Stop-Gruppen

Box 19063

104 32 Stockholm

Tel: 08-612 91 80

E-post: *press-stop@press-stop.se*

GÖR ETT EGET RADIOPROGRAM

Det går alldeles utmärkt att dra igång ett eget radioprogram. I Sverige finns det numera fyra typer av radio:

- Riksradio, Sveriges Radio P3, P1, etc.
- Lokalradio, Sveriges Radios olika lokalradiostationer, Radio Västerbotten, Radio Stockholm, etc.
- Reklamfinansierad lokalradio, kanaler som spelar en massa musik, mest förekommande i storstäderna.
- Närradio, det ideella föreningslivets egen radio som sänder på frekvenser och tider få känner till.

Det sista alternativet, närradion, är vad som står till buds för dig som vill göra ett eget program och inte har en massa pengar för att köpa en egen radiostation. Men närradio är inte det sämsta. Den har spelat stor roll för många. Gayradion, som föddes i slutet av 70-talet på flera orter i landet, gav HBT-samhället (Homo-, Bi och Transsamhället) en egen röst. I främst storstäderna finns idag en hel del närradioprogram på minoritetsspråk. Ett exempel är "Kvinnors röst" som sänder på persiska från Stockholm. Dit ringer många kvinnor för att få hjälp. Det kan vara allt ifrån frågor om hur man hittar i systemet eller kvinnor som blivit slagna av sina män och söker stöd. En annan bra sak med radio är möjligheten att spela in programmet under sändning och sedan lägga ut det på en egen hemsida. På så sätt kan alla med en någorlunda hygglig dator och Internetuppkoppling lyssna. Dock kan det vara idé att klippa bort eventuell musik för att slippa problem med upphovsrätten. Radio- och TV-ver-

ket är de som ger tillstånd för närradiosändningar. Följande kan få tillstånd:

- Lokala ideella föreningar som har bildats för att sända program i närradion eller som bedriver annan verksamhet inom sändningsområdet.
- Församlingar och kyrkliga samfälligheter inom Svenska kyrkan.
- Obligatoriska sammanslutningar av studerande vid universitet och högskolor.
- Sammanslutningar av flera tillståndshavare i ett sändningsområde för gemensamma närradioändamål, närradioföreningar.

Det enklaste för att få ett tillstånd är alltså att starta en förening. För att en förening ska vara säker på att få sändningstillstånd bör det finnas stadgar med föreningens namn, ändamål samt en beskrivning på hur beslut i föreningens namn fattas. När det kravet är uppfyllt gäller tre steg fram till sändning.

Steg 1 – *Kolla upp var du vill sända ifrån*

Lämplig ort är förslagsvis där de flesta av medlemmarna bor. På Stockholms Närradioförenings hemsida finns en hel del länkar till övriga närradiostationer i Sverige:

www.cityradio.nu

Du hittar fler hos Närradions Riksorganisation:

www.nro.nu

Steg 2 – *Ansök*

Det är tre olika blanketter att fylla i:

- Anmälan om ansvarig utgivare.
- Ansökan om sändningstillstånd.
- Anmälan om sändningsbeteckning.

Ansökningshandlingar får du från Radio- och 391

TV-verket (RTVV). Gå in på deras hemsida där blanketterna finns för utskrift: www.rtvv.se

Adressen är:
 Radio- och TV-verket
 Box 123
 136 22 Haninge
 Telefon: 08-606 90 80
 Fax: 08-741 08 70
 E-post: rtvv@rtvv.se

Om du är osäker på något, fråga RTVV eller den närradioförening du ska sända ifrån. Förutom protokollsutdrag och föreningens stadgar brukar de även kräva:

- Personbevis, för den som ska vara ansvarig utgivare. Du beställer direkt från Riksskatteverkets hemsida: www.rsv.se/servicetjanster/trycksaksbestallning/personbest.html
- Eller så vänder du dig till ditt lokala skattekontor. För adress, se telefonkatalogen.
- Konkursfrihetsbevis, för den som ska vara ansvarig utgivare. Du kan beställa det från Patent- och registreringsverket. Det kostar 100 kronor:

www.prv.se

Steg 3 – Kör igång!

Visst, det finns en hel del praktiska grejer kvar att lösa. Vilken hjälp kan vi få med att betala studiokostnader och stimavgifter? Vilken signaturmelodi ska vi ha? Hur ska vi förhandla med närradioföreningen så att vi får en bra sändningstid? Och så vidare, och så vidare. Hos Radio Unga Forskare finns "Ljudteknikerns guide till Galaxen". Det är en sammanställning över hur det går till och ger svar på många vanliga frågor. Den är väl värd ett

besök. Även för dig som inte tänkt sitta bakom reglarna:

www.radioufs.com

(Klicka "Ljudteknikerns guide")

GÖR ETT EGET TV-PROGRAM

TV har många likheter med radio. Här finns public-service, reklam och de öppna kanalerna. En knapp miljon svenska hushåll, främst i storstäderna, har idag tillgång till Öppna Kanaler. Hur många som tittar är en annan historia. Eftersom folkrörelse-TV i Öppna Kanalernas tappning inte har varit igång lika länge som närradion kan man se det som att programmen blir bättre och bättre. Nya digital-kameror och redigering direkt i datorn gör att det inte längre krävs en förmögenhet för att producera TV-program med hyfsad kvalitet. Ny teknik har också gjort det billigare att driva en TV-station. Fortfarande kostar det dock någon miljon för en något-sånär fungerande TV-station och sedan minst lika mycket till om man snabbt, genom reklam i andra medier, vill locka till sig en hyfsad mängd tittare.

Idag finns det Öppna Kanaler i Botkyrka, Göteborg, Jönköping, Lund, Malmö, Nacka, Skövde, Stockholm och Västerås. Fler planeras och det finns program som har många tittare. Ett exempel är Hamsafar TV som sänder från Medborgarhuset i Stockholm. De startade 1995 och vänder sig främst till iranier. En blandning av musik, debatt, underhållning och nyheter lockar idag ungefär 16 000 tittare per program. Inför riksdagsvalen är det mycket politik i sändningarna, berättar programledaren Navid Azadi i en intervju:

”Valen i Iran är redan förutbestämda och möjligheten att påverka är liten. Att komma till ett samhälle som är demokratiskt är svårt. En del förstår inte att de faktiskt kan vara med och förändra.” (DN 000321)

Till skillnad mot närradion behöver man inte söka sändningstillstånd hos Radio- och TV-verket för att starta. Istället söker man medlemskap i redan sändande förening eller så söker er egen förening medlemskap hos Öppna Kanalen.

www.openchannel.se

Du kan också vända dig till Riksförbundet Öppna Kanaler i Sverige på adress:

Riksförbundet Öppna Kanaler i Sverige

Box 7259

402 35 Göteborg

Telefon: 031-24 30 80

E-post: *network@openchannel.se*

rättigheter

De politiska friheterna i Sverige är:

- Att ge ut tidningar.
- Att meddela upplysningar och uttrycka tankar, åsikter och känslor.
- Att inhämta och ta emot upplysningar.
- Att anordna och delta i demonstration på offentlig plats.
- Att sluta sig samman med andra i föreningar.

Var och en av dessa friheter kan dock sluta att gälla. Under, som det heter på juristspråk, "vissa givna förutsättningar" kan allt försvinna. Ett färskt exempel på en rättighet som bara försvann är rätten till yttrandefrihet på Internet. Den nya Personuppgiftslagen (PUL) tar lite hänsyn till de politiska friheterna. Det är bara ett exempel på att yttrandefriheten inte är något givet, utan en sak man ständigt måste kämpa för.

I mitten av 1960-talet och framåt jobbade FNL-rörelsen hårt för rätten till opinionsbildning på gator och torg. Eftersom de inte hade en massa pengar i ryggen var de hänvisade till klassiska metoder. De demonstrerade, sålde tidningar och samlade in pengar mitt i lördagsrusningen utanför Systembolaget. De satte upp informationsbord och försökte påverka folk i köpcentrum och skolor. En del blev arga, en del var positivt inställda. I början hände det ofta att grupperna blev bortmotade av polisen. Aktivisterna svarade med JO-anmälningar och fortsatte sitt arbete. På så sätt försvarades yttrandefriheten och i flera fall kunde JO konstatera att ordningsmakten gjort fel när de hindrade aktivisterna från att sprida sina åsikter.

Här följer en introduktion till de mest intressanta lagarna om dina och andras rättigheter.

LAGARNA OCH RÄTTEN ATT ANVÄNDA VÅLD

Vad som kallas för brott förändras hela tiden. På Island under medeltiden var brott något som kunde sonas genom ersättning i pengar: Dråp och mord kunde exempelvis regleras genom böter till de anhöriga. När det gäller homosexualitet, abort och pornografi var det, i Sverige, brottsligt för bara några decennier sedan. Idag är det lagligt. En grundregel är att det måste finnas en lag som bestämmer vad som är brottsligt.

Offentlig plats

Ett av de centrala begreppen i ordningslagen (OL) är offentlig plats. Här gäller nämligen speciella regler. Enkelt förklarar de som vill sprida sina åsikter särskilda rättigheter och skyldigheter på just offentlig plats. Exempelvis har man rätt att ordna en demonstration på offentlig plats. Enligt OL 1:2 (Ordningslagens första kapitel, andra paragrafen) avses med offentlig plats:

- Allmänna vägar.
- Gator, vägar, torg, parker och andra platser, som i detaljplan redovisas som allmän plats.
- Andra landområden och utrymmen inomhus som används för allmän trafik.

Skolgårdar och tunnelbanestationer (enbart området innanför spärrarna) är exempel på platser som oftast inte är offentliga. Ett gränsfall kan vara köpcentrum av olika slag, men de räknas vanligtvis som offentlig plats. De flesta platser för ”allmän trafik”, det vill säga där folk eller fordon passerar, är offentliga. Det här betyder att om en grupp vill ordna en manifestation utanför exempelvis en pålsaffär

har ägaren ingen rätt att köra bort aktivisterna bara för att det skulle vara "dåligt för affärerna". Gatstumpen, trottoaren, eller vad det nu kan vara, utanför affären är offentlig plats vilket ger aktivisterna rätt att demonstrera. Däremot får demonstrationen inte hindra folk från att ta sig in eller ut ur affären. Men om det hela sker på lämpligt avstånd och går hyfsat lugnt till är det helt okej att stå utanför en affär och påverka med gatuteater, banderoller, plakat, slagord med mera.

Allmän ordning och säkerhet

Att exakt säga vad som hotar den "allmänna ordningen" och inte är omöjligt. De allmänna principerna för polisens maktutövning är:

BEHOVSPRINCIPEN

I första hand ska situationen lösas med samtal. Hjälper inte det kan polisen avvisa, avlägsna eller tillfälligt omhänderta. Polisen ska alltid välja den åtgärd som medför minst intrång i den enskildes rätt och frihet.

PROPORTIONALITETSPRINCIPEN

Det måste vara balans mellan mål och medel. Polisen får inte använda mer våld än vad situationen kräver. Dessutom bör polisen "särskilt beakta" att våld kan förvärra situationen och göra det svårare att bemästra läget.

LIKFORMIGHETSPRINCIPEN

Betyder att lika fall ska bedömas lika. Om ett visst syfte kan uppnås på alternativa, likvärdiga sätt och ett av dessa sätt använts tidigare bör det användas även i fortsättningen.

OBJEKTIVITETSPRINCIPEN

Myndigheterna får inte handla godtyckligt eller främja vissa intressen eller ändamål.

Exempel: Polisen ska inte ingripa mot person som på offentlig plats delar ut flygblad/säljer tidningar bara därför att någon menar att innehållet är brottsligt eller att en folksamling uppstått. Rätten att sprida tryckta skrifter skyddas av tryckfrihetsförordningen. Polisen bör skydda dem som utövar den rätten från hot och våld.

Rätten att demonstrera

Rätten att demonstrera är en av de politiska friheterna. Hur du gör för att ordna en demonstration, se sid. 351. En demonstration, kan bara begränsas om:

- Kungen eller länsstyrelsen beslutar att så ska ske. Förutsättningen för ett demonstrationsförbud är ”krig, krigsfara, farsot eller andra sådana utomordentliga förhållanden”.
- Länsstyrelsen är den myndighet som har ansvaret för att ”övervaka att allmän ordning och säkerhet upprätthålls i länet och att åtgärder vidtages när den allmänna ordningen och säkerheten hotas eller störs”. Polisen är den myndighet som kan ställa in eller upplösa en allmän sammankomst. Detta kan endast ske om:
  - A/ Sammankomsten har anordnats trots att polisen tidigare gett avslag på ansökan.
  - B/ Sammankomsten ”föranleder svårare oordning eller avsevärd fara”, exempelvis våld mot polisman eller skadegörelse. Även sittdemonstrationer, som hindrar den allmänna trafiken, kan bedömas som så grova att polisen kan upplösa en demonstration.

Att man *inte* sökt tillstånd ger alltså inte polisen rätt att upplösa en demonstration. Men den som arrangerar en demonstration utan tillstånd riskerar böter. En förening som ordnat en sammankomst kan inte ställas till svars, ansvaret läggs istället på styrelseledamöterna. Det kan alltså vara en chansning att söka tillstånd för sin demonstration. Men i de flesta fall brukar man få tillstånd och slipper på så sätt böter.

När det gäller vem som får tillstånd finns inga speciella regler. Vanligtvis gäller följande:

- Åldern kan, som en av flera faktorer, ha betydelse i polisens helhetsbedömning. Exempelvis kan en person under 18 år få nobben eftersom denne anses vara mindre lämplig att ansvara för att föreskrifterna om ordning och säkerhet följs.
- Polisen kan endast vägra tillstånd om trafiken eller den allmänna ordningen på något sätt är allvarligt hotad.
- Polisen får inte i förväg kontrollera banderoller eller plakat. Dock vill de gärna, av säkerhetsskäl, veta vilket syfte demonstrationen har. Men det är inget man behöver berätta.

Vid själva demonstrationen är det anordnaren som ansvarar för ordningen. För henne/honom gäller det att rätta sig efter polisens föreskrifter. Föreskrifter kan meddelas även om det inte sökts tillstånd för demonstrationen. Polisens föreskrifter får inte medföra extra kostnader, eller på annat sätt försvåra arrangemanget, för anordnaren. Sedan är det polisens ansvar att hålla demonstrationen fri från störningar. Den måste skapa de yttre förutsättningarna, exempelvis dirigera om trafiken, för att allting ska flyta på ett bra sätt. Dessutom är polisen skyl-

diga att skydda demonstrationsdeltagarna mot provokationer av olika slag.

Polisers rättighet att använda våld

Polisen är den myndighet som bekämpar brott och ser till att lagarna följs. För att kunna klara sitt jobb har de ett, i princip, lagligt monopol på våldsanvändning. Men det får inte användas hur som helst. Bara i fall där ”andra medel är otillräckliga” kan en polisman i tjänst använda sig av våld om:

- Hon/han möts med våld eller hot om våld.
- Någon som ska häktas, gripas eller hämtas försöker fly eller om polismannen möts av motstånd vid ett frihetsberövande.
- Det är fråga om att hindra ett brott eller avvärja fara för liv, hälsa eller värdefull egendom och miljö.
- Hon/han möter motstånd vid kroppsvisitation, kroppsbesiktning, husrannsakan, beslag eller annat omhändertagande eller då polismannen ska avvisa eller avlägsna någon från ett visst område.
- Hon/han ska med stöd av lagen stoppa ett fordon eller annat transportmedel.
- Hon/han ska företa inbrytningar, avspärrningar eller utrymningar av byggnader, områden eller rum.
- Det behövs för att upprätthålla allmän ordning och säkerhet och det är uppenbart att åtgärden inte kan genomföras utan våld.

Bryter en polis mot de här reglerna, exempelvis använder onödigt våld, kan det anmälas (se sid.413).
Polisen är, i samband med gripande, skyldig att

Vakters rättighet att använda våld

Vid sidan av polisen har en annan bevakningsverksamhet vuxit sig allt starkare de senaste åren, nämligen de privata vaktbolagen. Det finns tre olika typer av vakter: Väktare, ordningsvakter och skyddsvakter. Vilka rättigheter de olika varianterna har skiljer sig åt.

VÄKTARE

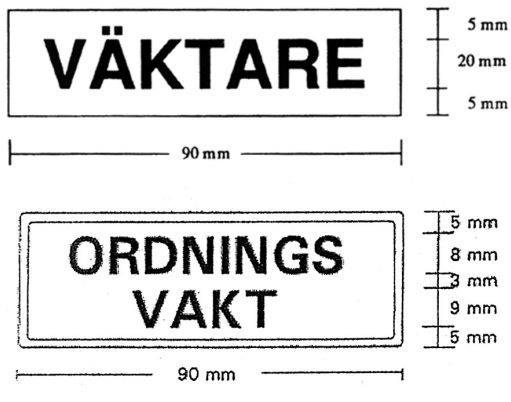
På bevakningsbolaget Falck Securitys hemsida marknadsförs väktaren på följande sätt:

”Väktaren som har laglig rätt att ingripa vid brott kan snabbt nås genom finurliga larmsystem eller via direktnummer som man kan ringa när man behöver assistans. Du kan välja mellan uniformerade eller civila väktare – eller både och!”

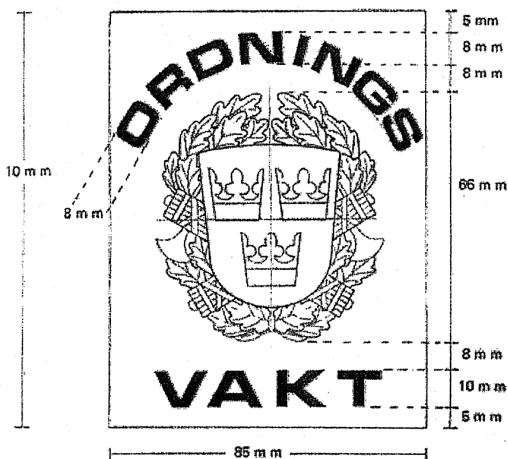
Vad Falck Security glömmat berätta är att väktaren inte alls har några speciella rättigheter bara för att hon/han utbildat sig till väktare. Envar, det vill säga vem som helst, har laglig rätt att gripa en person:

”Om den som har begått brott, på vilket fängelse kan följa, påträffas på bar gärning eller flyende fot, får han gripas av envar. Envar får också gripa den som är efterlyst för brott. Den gripne ska skyndsamt överlämnas till närmaste polisman.” (Rättegångsbalken 24:7)

Vem som helst har också rätt att ”skyddsvisitera” en gripen person. Det innebär att man får känna utanpå en persons kläder om hon/han bär med sig vapen eller andra farliga föremål. Det finns bara en sak som skiljer väktare från övriga medborgare. Skulle väktaren bli slagen i jobbet kallas själva brottet inte för ”misshandel” utan ”våld mot tjänsteman”. I övrigt gäller:

Funktionsbeteckning för väktare respektive ordningsvakt.

- Väktaren kan få tillstånd att bära batong och skjutvapen. Men hon/han har inte rätt att använda dem hur som helst.
- Väktare ska vara uniformerade och ha funktionsbeteckning på sig. Du känner igen en väktare genom funktionsbeteckningen, vilket är lika med det lilla fyrkantiga tygmärket där ordet "VÄKTARE" ska stå med gul text på svart botten. I vissa undantagsfall kan vaktbolagen få tillstånd att använda sig av civila väktare. Civila väktare har ingen uniformsplikt.

Om en person, i samband med ett gripande, ber väktaren att visa upp sin väktarlegitimation är hon/han skyldig att göra det. Enda undantaget är om begäran "framställs i uppenbart trakasseringsyfte", exempelvis utav person som upprepade gånger bråkat med väktaren som gör ingripandet. I sådana sällsynta fall behöver väktaren inte identifiera sig. Om en person tycker sig ha blivit illa behandlad av en väktare kan hon/han anmäla det till polisen. I anmälan underlättar det om personen kan tala om namnet på väktaren det gäller.

Respektive läns länsstyrelse är den myndighet som bevakar väktarbranschen.

ORDNINGSVAKT

Ska vara ett komplement till polisen när det gäller att "upprätthålla den allmänna ordningen". Ordningsvakten har, förutom väktarens befogenheter, rätt att:

- Bära batong, handfängsel och ha hund.
- Avvisa, avlägsna eller tillfälligt omhändertar personer som stör den "allmänna ordningen" eller "utgör omedelbar fara".

- Omhändertata berusade personer.

Du känner igen en ordningsvakt på funktionsbeteckningen, en långsmal metallskylt där ordet "ORDNINGSVAKT" står med gul text på svart botten. Dessutom ska hon/han, enligt Rikspolisstyrelsens föreskrifter, ha en liten rund bricka med riksvapnet fastsatt på "bröstets vänstra sida nedanför funktionsbeteckningen". Ordningsevaken ska legitimera sig om du kräver det. Dock har de speciella identitetsbrickor där personnumret inte finns med. Men varje ordningsvakt har ett unikt nummer på sin bricka.

Polisen är den myndighet som ska kontrollera ordningsvakterna.

SKYDDSVAKT

En skyddsvakt har ganska avancerade rättigheter vid det skyddsobjekt hon/han bevakar. Exempel på anläggningar som kan förklaras som skyddsobjekt är kärnkraftverk, militära flygplatser, riksdagshuset och Solliden (kungafamiljens sommarpalats på Öland). Förutom väktarens och ordningsevakens befogenheter har en skyddsvakt rätt att:

- Gripa person som kan misstänkas för spioneri eller förberedelse till spioneri.
- Kräva legitimation.
- Kroppsvisitera person.
- Gripa person som kan misstänkas för sabotage eller förberedelse till sabotage.

Skyddsevakterna har ingen uniformsplikt. De kan alltså vara civilt klädda. Men de måste ha på sig funktionsbeteckningen, en metallbricka med texten "SKYDDSVAKT", och ett emblem med riksvapnet på. I samband med ett gripande är de skyldiga att bevisa att de är skyddsevakter. De ska identifie-

ra sig med ”skyddsvaktsgodkännandet” och där står skyddsvaktens namn, vilket område hon/han är satt att bevaka och vilka befogenheter hon/han har. Länsstyrelsen är den myndighet som godkänner och granskar skyddsvakterna.

Ett urval av de viktigaste lagarna finns i lagboken, Sveriges Rikes Lag. Men eftersom den är dyr att köpa och knepig att hitta i kan du göra ett försök på Internet. Ett myller av författningar, rättspraxis och länkar hittar du i ”Lagrummet”:

www.lagrummet.gov.se

En annan användbar webbplats är Rättsnätet. Där kan du bland annat söka på enskilda ord, exempelvis ”väktare”, och få upp alla lagar som har med just väktare att göra:

www.notisum.se

ANMÄL

Att vända sig direkt till allmänhet, företag, myndigheter eller medier är ett sätt att påverka. Ett annat är att anmäla någon som du tycker förtjänar det. Anmälningar kan vara ett effektivt sätt att få upprättelse eller ett led i en kampanj. Så här gör du.

Könsdiskriminerande reklam

Blir du förbannad på sliskig reklam som försöker sälja diverse prylar med lättklädda människor som lockbete? Istället för att knyta näven i byxfickan kan du göra en anmälan. Vem som helst kan nämligen, kostnadsfritt, vända sig till reklambranschens eget organ: Näringslivets Etiska Råd mot Könsdiskriminerande Reklam (ERK). ERK bildades 1988 och har under åren 1989–2000 fått in 2 024 stycken anmälningar. Enligt dem själva är följande reklam att betrakta som könsdiskriminerande:

- Reklam som framställer endera eller båda könen som ett rent sexobjekt och kan anses uppenbart kränkande (sexistisk reklam).
- Reklam som direkt konserverar en otidsenlig syn på könsrollerna och där endera eller båda könen framställs på ett nedvärderande sätt (schabloniserande reklam).
- Reklam som på något annat nedvärderande sätt är uppenbart könsdiskriminerande för kvinnor eller män.

ERK behandlar inga anonyma anmälningar, vilket betyder att du måste uppge namn och adress. Dessutom är det bra om följande finns med:

- Vilken reklamåtgärd det rör sig om.
- Kopia av annons, alternativt klockslag och kanal

408 om det rör sig om TV- eller radioreklam.

- Vilken tidning eller var någonstans som annonsen eller reklamen sågs.
- Vem det är som står bakom reklamåtgärden.

Den som blir fälld för könsdiskriminerande reklam riskerar varken böter eller ett speciellt kännbart straff. Företaget behöver inte ens dra tillbaka den fällda annonsen. Det som händer är att ERK:s yttrande skickas till alla företag inom reklambranschen och medierna samt publiceras på ERK:s webbplats. Enligt ERK fortsätter företag sällan med kränkande reklam om de en gång blivit fällda. Du kan skicka din anmälan till ERK på adress:

ERK
 Box 3202
 103 63 Stockholm
 Tel: 08-20 75 95
 Fax: 08-23 55 10
 E-post: info@etiskaradet.org

Mer information:

www.etiskaradet.org

JO-anmälan

Justitieombudsmannen (JO) består i själva verket av fyra personer. Hit kan alla vända sig som har blivit orättvist behandlade av en myndighet eller enskild tjänsteman inom JO:s granskningsområde. JO är riksdagens ombudsman. Riksdagen stiftar lagarna och sedan ska JO hålla koll på hur dessa fungerar. JO ska granska:

- Statliga myndigheter, exempelvis polisen.
- Domstolar
- Vissa kommunala myndigheter

JO
Box 16327
103 26 STOCKHOLM

Undertecknad skulle vilja klaga på åklagare och polis i X-stad.

Den 3 april i år blev jag gripen av polis i mitt hem i Y-by och fördd till polisstationen i X-stad. Där blev jag förhörd om en stöld som jag inte vet något om. Sedan blev jag anhållen och fick sitta i arrest till nästa dag. Då fick jag veta att det var någon som använt mitt namn och personnummer och att jag inte var misstänkt längre. Jag fick resa hem på egen bekostnad (tåg 150 kronor). Arbetsförtjänst (600 kronor) har jag också förlorat.

Nu har jag begärt ersättning hos polisen i x-stad. De säger att jag skulle ha begärt det inom fjorton dagar. Det talade de inte om när jag blev släppt.

Får det gå till så här?

Y-byn den 2 maj 1999

Per Persson
Per Persson
Klagovägen 1 A, 2 tr
000 00 Y-BY

Exempel på en JO-anmälan

JO granskar inte privata bolag, medier, politiker, advokater, försäkringsbolag eller privatpraktiserande läkare. Varje år får JO in ungefär 5 000 anmälningar. I cirka 10–15 procent av dessa fall kritiserar JO myndigheterna. Myndigheterna behöver inte rätta sig efter JO: s erinran, dock är det ovanligt att man helt struntar i kritiken. JO kan också väcka åtal för tjänstefel eller annat brott som be-

gåtts i jobbet. Men det händer väldigt sällan.

När du gör en JO-anmälan är det bra att tänka på följande:

- Anmälan ska vara skriftlig men behöver inte vara på svenska. Du kan skicka in den per brev, fax eller e-post.
- Vem som helst kan göra en JO-anmälan, det behöver alltså inte vara du själv som blivit orättvist behandlad.
- En person som sitter häktad eller i fängelse får inte hindras att göra en JO-anmälan.
- JO tar sällan upp ett ärende som ligger mer än två år tillbaka i tiden, så vänta inte för länge med din anmälan.
- I själva anmälan bör du tala om vilken myndighet det rör sig om och kort beskriva händelsen. Underteckna anmälan med ditt namn och din adress. Dessutom kan bevisning, i form av dokument, ljud eller bild, vara bra att skicka med. JO har en egen hemsida, där finns mer information och en blankett att ladda hem:

www.jo.se

Du skickar din JO-anmälan till:

Justitieombudsmannen

Box 16327

103 26 Stockholm

Tele: 08-786 40 00

Fax: 08-21 65 58

E-post: *justitieombudsmannen@riksdagen.se*

Skolan

Skolverket är tillsynsmyndighet för skola och barnomsorg. Det innebär att man ska se till att verksam-

heten sköts enligt de bestämmelser som regering och riksdag beslutat om. Den som är missnöjd med hur kommunen sköter skolan, exempelvis bristande resurser eller kränkande behandling, kan anmäla detta till Skolverket. Verket rekommenderar dock att man först vänder sig direkt till skolan med sina synpunkter. Om det inte hjälper ska man gå vidare till kommunens skolnämnd eller motsvarande. Struntar även nämnden i kritiken är det läge att anmäla till Skolverket. I själva anmälan är det bra att tänka på följande:

- Skicka med kopior på brev som handlar om ärendet och sammanställ gärna vad som hittills gjorts för att komma tillrätta med problemet.
- Anmälan ska helst vara skriftlig.
- Skolverket är en myndighet och allt som sänds in blir, efter att det registrerats, allmän handling. Vem som helst kan alltså läsa det du skickar till Skolverket. Undantaget är om det gäller enskilda personliga förhållanden, exempelvis genom kurator. Då är sekretess huvudregel.

När Skolverket fått din anmälan tar man ställning till om anmälan ska utredas. Om verket väljer att inte utreda får du ett brev med en förklaring. Undersöks saken närmare får du skriftligen veta vilken tjänsteman som tar sig an fallet. Skolverket kan inte besluta om något speciellt straff men kan istället dela ut kritik. Sedan förutsätter Skolverket att den kritiserade rättar till problemet. Adressen är:

Skolverket
106 20 Stockholm
Tel: 08-723 32 00
Fax: 08-24 44 20

412 E-post: skolverket@skolverket.se

Mer information hittar du på:

www.skolverket.se (Klicka "Tillsyn/Granskning")

Polisen

Om du blivit misshandlad, fått plånboken stulen eller råkat ut för något annat brott ska du polisanmäla. Enklast och vanligast är att vända sig till det lokala poliskontoret. Vissa polisstationer har även börjat med polisanmälningar via Internet. Kolla hemsidan, www.polisen.se, om det är möjligt där du bor. Om en person vill anmäla en polis, för exempelvis onödigt våld i tjänsten, är det i första hand till polisen man ska vända sig. Kraven på vad en anmälan måste innehålla är inte särskilt stora.

– Många har ju inte förtroende för polisen, säger polisintendent Thord Pettersson på enheten för interna utredningar i Stockholm.

– Därför brukar jag få mycket brev. När vi får brevet upprättar vi en anmälan som lämnas till en åklagare. Du behöver inte gå in på polisstationen. Det räcker att skriva ett brev där tid, plats och vad du vill klaga på tydligt framgår. Om vi får in en anmälan där någon skriver "Jag blev misshandlad på Stureplan i Stockholm när jag omhändertogs", ja då går vi in i datasystemen och tar fram all information. Sedan blir han/hon kallad till förhör. Det är inte speciellt formellt.

Eftersom både polis och vakter är skyldiga att direkt efter ett gripande skriva en rapport är chanserna goda att fallet redan finns i datasystemet. En polis kan visserligen i efterhand anmäla exempelvis "våldsamt motstånd" i samband med ett gripande. Men det händer sällan och ger inte ett speciellt trovärdigt intryck. Därför, om en person blivit illa behandlad av en vakt eller polis gör hon/han klokt i att vänta en dag eller högst två med sin anmälan.

Konsumenträtt

Om du är missnöjd med något du köpt eller en tjänst du beställt kan du försöka få upprättelse på olika sätt:

- Kontakta företaget du köpt varan eller tjänsten av.
- Misslyckas det kan du vända dig till kommunens konsumentvägledare/konsumentrådgivare. Kolla telefonkatalogens gröna sidor om en sådan finns i din kommun.
- Är inte konsumentrådgivaren till någon hjälp kan du göra en anmälan hos Allmänna reklamationsnämnden (ARN).

ARN är en statlig myndighet som bland annat har till uppgift att ”pröva tvister mellan konsumenter och näringsidkare”. Anmälan ska vara skriftlig och kan med fördel göras på en blankett som du beställer direkt från dem eller laddar hem via deras hemsida. Din konsumentvägledare kan hjälpa dig att fylla i blanketten. ARN dömer inte ut något straff utan ger istället ”rekommendationer” på hur tvisten kan lösas. Adressen är:

Allmänna reklamationsnämnden
Box 174
101 23 Stockholm
Tel: 08-783 17 00 (telefontid 10-12)
Fax: 08-783 17 01

E-post: arn@arn.se
www.arn.se

Fler tips

Det finns massor av olika ställen du kan vända dig till för att få rätt. Diskrimineringsombudsmannen, Etiska rådet för betalsamtal, Jämställdhetsombudsmannen, HomO, Justitiekanslern, Pressombudsmannen, med flera, med flera. Tidningen Råd & Rön har samlat en del av dem på sin hemsida som har adress:

www.radron.net (Klicka "Faktabanken")

OFFENTLIGHETSPRINCIPEN

Alla svenska medborgare har rätt att utnyttja offentlighetsprincipen. Principen innebär:

- Handlingsoffentlighet, rätt att ta del av allmän handling.
- Förhandlingsoffentlighet, rätt att närvara vid domstolsförhandlingar, möten i riksdag, lands- ting och kommunfullmäktige. I undantagsfall kan rättegångar hållas inom stängda dörrar. Riksdag och kommunfullmäktige kan besluta att tömma åskådarläktaren.
- Rätt för offentliga funktionärer att lämna upp- gift för publicering i tryckta skrifter och medier som skyddas av yttrandefrihetsgrundlagen, till och med om uppgiften skulle vara hemlig.

Allmän handling

En av de mest användbara sakerna i offentlighets- principen är rätten att ta del av allmän handling hos olika myndigheter. Det finns tre olika typer av allmänna handlingar:

- Offentliga, ska lämnas ut om man begär det.
- Hemliga, uppgifter ur en hemlig handling får in- te lämnas ut.
- Blandade, innehåller både offentliga och hemli- ga uppgifter.

För att du ska kunna använda dig av offentlighets- principen när du vill ha en allmän handling ställer lagen följande krav:

Det ska vara en handling ...

En handling kan vara vanliga papper, men också diskett, video, e-post, kassett, fotografier, magnet- band, ritningar, med mera.

... som förvaras ...

Alla handlingar som finns inom myndigheternas väggar är förvarade. Men en handling behöver inte finnas i myndighetens lokaler. Om "behörig" person, exempelvis tjänsteman på en myndighet, tagit emot handlingen i hemmet eller på ett sammanträde är den förvarad hos myndigheten.

... hos en myndighet ...

Det finns en rad olika myndigheter i Sverige. Du hittar till de flesta av dem via:

www.sverigedirekt.nu

Du som inte har tillgång till Internet kan kolla i Sveriges Statskalender, som finns på biblioteket. Den innehåller, förutom alla myndigheter, ett personregister med cirka 24 000 namn och ett register över alla kommuner.

... och endera är inkommen dit ...

En handling är "inkommen" när den anlänt till myndigheten eller att behörig person tagit hand om den. Exempelvis är det fritt fram för dig att läsa i princip all post som skickas till kommunen.

... eller upprättad där

En handling kan bli upprättad på flera olika sätt. Dels genom expediering, exempelvis att kommunen skickar iväg posten. Dels när ärendet är avslutat, exempelvis att skolnämnden fattat beslut i ett visst ärende. När det gäller protokoll blir det en allmän handling i samma stund som det justeras.

Mycket av myndighetens handlingar är, eller blir, offentliga. Undantaget är om de innehåller uppgifter som det gäller sekretess för.

Sekretess

Enligt lagen är offentlighet huvudregeln, det vill säga att myndigheten hellre ska lämna ut för myck-

et material än för lite. Tryckfrihetsförordningen säger att rätten att ta del av allmänna handlingar får begränsas med hänsyn till:

- Rikets säkerhet.
- Rikets finans-, penning- eller valutapolitik.
- Myndighets verksamhet för inspektion, kontroll eller annan tillsyn.
- Intresset att beivra brott.
- Det allmännas ekonomiska intresse.
- Intresset att skydda djur- eller växtart.

Om myndigheten vägrar att lämna ut material på grund av att det är hemligt bör du begära att få ett skriftligt avslagsbeslut med motivering och anvisning för överklagande. Det är bara uppgifter i en handling som är hemliga, alltså inte själva handlingen. Du kan begära att handlingen ska avidentifieras om det är känsliga personuppgifter som kan tas bort. På så sätt kan du alltid få ut en skriftlig handling, även om du bara kan läsa punkter och kommatecken. En hemligstämpel betyder inte att det en gång för alla är avgjort att handlingen inte får lämnas ut. Stämpeln fungerar som en varnings-signal för myndigheterna, tjänstemannen ska tänka: Aha, det här materialet kanske jag inte får lämna ut hur som helst.

Meddelarfrihet

Det finns sätt att komma undan sekretessen utan att begå något brott. Meddelarfriheten ger vem som helst rätt att avslöja hemliga uppgifter ur handlingar i avsikt att de publiceras. Lagen säger:

”Det skall ock stå envar fritt att, i alla de fall då ej annat är i denna förordning föreskrivet, meddela uppgifter och underrättelser i vad ämne som helst för offentliggörande i tryckt skrift till för-

Två typer av hemligstämplar

fattare eller annan som är att anse som upphovsman till framställning i skriften, till skriftens utgivare eller, om för skriften finnes särskild redaktion, till denna eller till företag för yrkesmässig förmedling av nyheter eller andra meddelanden till periodiska skrifter.” (Tryckfrihetsförordningen 1:1)

Den som använder sig av meddelarfriheten får meddelarskydd, som med ett annat ord kallas för källskydd. Meddelarskyddet består bland annat i tystnadsplikt för den person man lämnar uppgiften till, exempelvis en journalist. Skyddet gör det också förbjudet för en myndighet att försöka ta reda på vem det är som har läckt. Det är alltså okej att berätta hemligheter till medierna. Lagen säger ingenting om hur många läsare exempelvis tidningen måste ha. Din egen tidning kan använda meddelarskyddet om någon har något verkligt viktigt att berätta (hur du startar en ”periodisk skrift”, se sid. 382. Även de som är anställda i privata företag kan använda sig av meddelarfriheten. Men många privata företag försöker genom olika avtal begränsa människors möjligheter att berätta sånt som företaget inte vill att andra ska få reda på. Undantag

finns dock från detta skydd. Exempelvis kan skyddet brytas igenom vid brott mot särskilt kvalificerade tystnadsplikter och vid misstanke om grovt brott mot rikets säkerhet.

Kostnader

En myndighet får inte ta något betalt för tiden det tar att gräva fram de handlingar du önskar. Uppgift ur en handling är alltid gratis och du får bestämma hur många uppgifter som helst. När det gäller kopia av handling kostar det hos statliga myndigheter ingenting för de nio första sidorna. Sedan gäller följande (siffrorna är från 1999):

Tionde sidan 50:-

Varje sida därutöver 2:-

Videoupptagning 600:-/band

Ljudupptagning 120:-/band

Statlig myndighet får också ta ut avgift för porto om brevet väger över 20 gram. Den kan även kräva avgift för postförskott. När det gäller kommunerna så är det kommunfullmäktige som bestämmer avgiften. Det skiljer sig alltså från kommun till kommun.

Hur gör jag?

Även om du behärskar lagtexterna i sömnen kan en tjänsteman, om hon/han vill, sätta käppar i hjulet för dina planer. Det finns ingen färdig formel för hur du ska bete dig för att få ut det du vill. Bäst är att själv pröva sig fram till en metod som passar just dig. En enkel första övning kan vara att gå till kommundirektörens kontor och be att få se dagens post. Dock finns det en del tips som de flesta faktaletare är överens om:

FÖRSÖK ATT VARA SÅ EXAKT SOM MÖJLIGT I DIN BEGÄRAN

Hos regeringskansliet kan du exempelvis fråga: "Jag vill titta på all post som statsminister Göran Persson fick förra veckan", på myndigheten kan du begära: "Jag vill ha kopior på alla handlingar ni fått från Företaget AB", och så vidare. Är din begäran exakt blir det lättare för myndigheten att hitta och du får oftast vad du vill ha mycket snabbare.

TA ETT STEG I TAGET

Även om du planerar en undersökning som omfattar 150 personer behöver du inte begära ut allting på en gång. Börja istället med några av personerna och när du väl fått uppgifterna så kan du komma med din jätteladdning. På så sätt kan myndigheterna inte vifta bort din önskan med att det inte går, eftersom det gick utmärkt när det bara var några stycken.

HAR DU MÖJLIGHET ÄR DET BÄST ATT BESÖKA MYNDIGHETEN

En del är vana och kan vara till stor hjälp. Andra är inte så vana och då är det bra att kunna reda ut problemen på plats. Har du inte möjlighet att ta dig till myndigheten, försök att skapa kontakt med någon tjänsteman som du sedan kan ringa eller skicka mejl till.

OM DU FÅR ETT NEJ, ÖVERKLAGA

Om du får ett nej, begär skriftligt avslagsbeslut med motivering och anvisning för överklagande. Bestämmer du dig för att överklaga lämnar du in överklagandet hos den myndighet där du fick nej. I övrigt följer du det som står i anvisningen för överklagandet. Skulle myndigheten strunta i att skicka 421

ärendet vidare för rättslig prövning kan du JO-anmäla (se sida 409) dem.

Offentlighets-FAQ

(Vanliga frågor om offentlighetsprincipen)

Fråga: Jag har hört att man måste vara 18 år för att begära ut en allmän handling, stämmer det?

Svar: Nej, det stämmer inte. Det finns ingen speciell åldersgräns. Däremot händer det att personer som jobbar på olika myndigheter är okunniga om hur offentlighetsprincipen fungerar.

Fråga: Vi ringde till Vägverket för att få tillgång till kartor och dokument som har med motorvägsbyggen att göra. Men i receptionen sa de att personen vi skulle prata med var på semester och att vi skulle återkomma om tre veckor. Vi har bråttom, måste vi vänta så länge?

Svar: Nej, absolut inte. Att någon är på semester eller att myndigheten har ”personalbrist” är inget hinder för att du ska få hjälp. Det går inte heller att hänvisa till speciella öppettider. Någon annan på myndigheten måste ”skyndsamt” hjälpa dig.

Fråga: Jag ville ha uppgifterna skickade med e-post eftersom det blir billigare. Men myndigheten vägrade, kan de göra det?

Svar: Ja, myndigheterna är inte skyldiga att lämna ut ”upptagning för automatisk databehandling i annan form än utskrift”. De kan, men behöver inte, lämna ut handlingar på diskett eller via e-post.

Fråga: Vi har jagat vårt kommunalråd under flera månader. Men han vägrar hela tiden att svara på våra frågor. Därför ville vi använda oss av offentlighetsprincipen och begärde ut hans planeringskalender. På så sätt kan vi dyka upp när han minst anar

det och kräva svar. När vi var på kommunen vägrade de först att lämna ut kalendern, sedan krävde de att vi skulle identifiera oss. Måste vi berätta vilka vi är?

Svar: Nej, när det gäller offentliga handlingar har du rätt att vara anonym. Kommunalrådets kalender är en offentlig handling. Är det inte möjligt att ta en kopia av den ska ni i alla fall få se den och kan då själva anteckna vad som står där. När det gäller sekretessbelagda uppgifter får dock myndigheten fråga efter namn och syfte. Man behöver inte svara, men det kan öka chanserna att få ut önskat material.

Fråga: Jag var uppe på kulturnämnden och begärde ut en massa papper över vilka som fått bidrag under åren. Fick till svar att allting är på film. Sedan kom killen som jobbade där med en hel bunt mikrofilm och sa med ett hänflin: Det här är viktiga saker, kom tillbaka med dem om en halvtimme.

Svar: Det är bara att flina tillbaka och fråga: Var står apparaten som kan visa den här filmen och hur fungerar den? Myndigheten ska nämligen fixa lämplig "presentationsterminal", det vill säga dator, video och så vidare, där materialet kan visas. Om du inte vet hur apparaten fungerar ska de visa dig hur du ska gå tillväga för att kunna söka. När det gäller tidsbegränsning finns inga speciella bestämmelser. Du har rätt att söka tills du är klar.

Fråga: Jag har skrivit en massa brev till Veterinära Ansvarsnämnden och begärt att få ut en del allmänna handlingar. Men de svarar aldrig, vad ska jag göra?

Svar: Först, ring dem. Vägrar de att ta ditt telefonsamtal, besök dem. Kan du inte ta dig dit, skicka ett rekommenderat brev. Det kostar i dagsläget 35 kro-

nor och uppåt beroende på hur mycket brevet väger. Om man så önskar kan mottagaren inte se vem brevet kommer ifrån. När de kvitterat ut brevet har du ett bevis på att din begäran kommit fram. De måste då ”skyndsamt” behandla ditt ärende. Rekommenderat brev skickar du från närmaste postkontor.

Vill du veta mer om hur det går till att skaffa information finns juristen och journalisten Trond Sefastssons bok *Offentlighetsprincipen i praktiken*. En annan bok i ämnet är *Sekretess!* av Lennart Lillieroth. Sefastsson har även samlat en del av sina kunskaper i en lathund som beskriver hur du får fram ett hundratal offentliga uppgifter. Lathunden finns på föreningen Grävande Journalisters webbplats:

www.fgj.se

(Klicka ”Research” och sedan ”Lathund”)

RESEARCHA

Press.nu

På denna webbplats finns gott om information för den faktasugne. Här hittar du verktygen som gör att du kan kolla upp vem som döljer sig bakom ett domännamn på Internet, granska företag, grunderna i personresearch, tips på olika program och böcker med mera. Press.nu innehåller även rikligt med länkar till andra intressanta ställen. Bakom sajten står föreningen Press som i sin tur består av fem killar, både studenter och journalister, som vill sprida sina och andras kunskaper vidare.

www.press.nu

Statens ljud- och bildarkiv

Om du vill följa upp vad som egentligen stod i tidningarna kan du vända dig till biblioteket. Personalen kan hjälpa dig om du vill ha tag i artiklar i ett visst ämne. Artiklar från de större tidningarna finns också i speciella arkiv på Internet. Tyvärr kostar det en hel del att söka i dem. Undantaget är om du går i en skola som har ett abonnemang med något av pressarkiven, då kan du söka gratis. När det gäller TV och radio vänder du dig till Statens ljud- och bildarkiv (SLBA). Här finns stora delar av hela den svenska produktionen av inspelat ljud och rörliga bilder, alltså film, video, skivor, CD och multimedia. De fria samlingarna är öppna för alla. Men det mesta av materialet får endast användas av forskare. Dock behöver du inte ha läst 120 poäng vid universitetet för att kalla dig forskare. Enda kravet SLBA ställer är att "forskningsarbetet skall dokumenteras i någon form som andra kan ta del av". Det betyder att det är fritt fram att använda SLBA till ett specialarbete i skolan eller annat projekt.

Så här gör du:

1. Beställ ansökningsblanketter från SLBA. För dig som har tillgång till Internet finns de för utskrift på hemsidan.
2. Fyll i blanketten med dina önskemål. Om du inte vet exakta klockslag eller datum för exempelvis ett TV-inslag, kontakta forskarexpeditionen så hjälper de dig. Skicka in blanketten.
3. Nu letar SLBA upp det du vill ha och spelar in en "studiekopia". Kostnaden är:
Bild (TV, film): 6 kronor per påbörjade 15 minuters speltid.
Ljud (radio, CD): 3 kronor per påbörjade 15 minuters speltid.
4. När allting är inspelat och klart skickar de en bekräftelse till dig. Du kan välja att titta/lyssna på materialet hos SLBA. I Stockholm finns möjlighet att boka enskilda rum, grupprum eller "videograf" för upp till 40 personer. Men du behöver inte bo i Stockholm för att utnyttja SLBA:s tjänster. Du kan också titta/lyssna på materialet hos något av de 50-talet bibliotek runt om i landet som tar emot fjärrlån från SLBA. För en fullständig lista, se SLBA:s hemsida.
5. När projektet är avslutat vill SLBA gärna att du skickar en kopia av resultatet till dem.

Adressen är:

Statens Ljud- och bildarkiv

Box 24124

104 51 STOCKHOLM

Tel: 08-783 37 00

Fax: 08-662 27 43

E-post: info@ljudochbildarkivet.se

E-post forskarexpeditionen:

foexp@ljudochbildarkivet.se

www.ljudochbildarkivet.se

Rixlex

Om du vill följa upp politikernas löften och har tillgång till Internet finns ett suveränt verktyg. I Rixlex kan du ta reda på vad som diskuterats i kammare, plenisalar och vad som skrivits i propositioner eller direktiv. Här får du också veta mer om beslutsordningen i riksdagen. Allt material är sökbart vilket gör det enklare för dig som är intresserad av ett speciellt ämne. Du kommer till Rixlex via webbadress:

www.riksdagen.se/debatt

BROTT OCH STRAFF

Civil olydnad

Civil betyder ”öppen” och det finns inget brott som heter civil olydnad. Att genomföra civil olydnad, exempelvis i form av en aktion, måste innehålla ett lagbrott för att polis och rättsväsende ska agera. Enkelt förklarad är civil olydnad en icke-vålds taktik, vars mest kända företrädare är Martin Luther King och Gandhi. Civil olydnad kan vara att först bryta mot lagar som man tycker är orättvisa och sedan ta sitt straff. Man gör detta för att allmänhet och beslutsfattare ska få upp ögonen för problemet och ändra lagarna.

Juridisk hjälp

Genom Rättshjälpslagen kan du få olika former av juridisk hjälp:

RÅDGIVNING

Alla kan få rådgivning, både föreningar och privatpersoner. Du kan få rådgivning om du exempelvis är missnöjd med ett domstolsbeslut eller misstänkt för brott. Rådgivning ges av advokatbyrå, kolla telefonkatalogens gula sidor för att se vilka som finns där du bor. Advokatbyråerna är inte skyldiga att lämna rådgivning enligt Rättshjälpslagen. Därför bör du på förhand komma överens med advokaten vad det är som gäller. År 2000 kostade en timmes rådgivning 1 075 kronor. Har du en låg inkomst kan avgiften minskas till hälften. För att få rätts hjälp måste du haft rådgivning i minst en timme.

RÄTTSHJÄLP

Kan bara ges till privatpersoner och innebär att du
428 kan få hjälp med en del av kostnaderna som inte går

att klara under rådgivningstiden, exempelvis om ditt ärende skulle gå till domstol. Om du har en försäkring med rättsskydd (ingår i de flesta hemförsäkringar) kan du bara undantagsvis få rättshjälp. Kolla med ditt försäkringsbolag hur det ligger till. Beslut om rättshjälp tas av domstol eller Rättshjälpsmyndigheten. Förlorar du ett mål inför domstol måste du, även om du har rättshjälp, sannolikt först betala dina egna rättegångskostnader och sedan motpartens kostnader.

OFFENTLIG FÖRSVARARE

Om du är misstänkt för brott kan du få en försvarsadvokat som hjälper dig. Domstolen bedömer om du behöver offentlig försvarare. Vanligtvis är det bara aktuellt vid brott som kan ge fängelse. Om du frikänns behöver du inte betala för din försvarsadvokat. Om du blir dömd ska du betala kostnaderna för försvarsadvokaten.

MÅLSÄGANDEBITRÄDE

Är du utsatt för grovt brott, exempelvis svår misshandel, kan du få ett målsägandebiträde. Målsägandebiträdet, som oftast är en advokat, hjälper dig i rätten helt utan kostnad. Domstolen bedömer om hjälpen behövs eller inte.

På Domstolsverkets hemsida kan du ladda hem blanketter för rättshjälp och hitta mer information:

www.dom.se

Myten om ”pricken”

Att en person som blivit dömd för ett brott skulle få något slags ”prick”, på exempelvis körkortet, är inte sant. Det är heller inte sant att vilken arbetsgi-

vare som helst kan se om en person begått brott. Det är sträng sekretess kring brottsregistret i Sverige och det är bara om du söker säkerhetsklassade arbeten, exempelvis inom försvaret, som arbetsgivaren kan kolla om du tidigare är straffad. Däremot är domstolshandlingar offentliga. Vem som helst kan leta rätt på själva dokumenten från rättegången och läsa domen. Vill du läsa vad som står om dig själv i brottsregistret behöver du fylla i en speciell blankett. Den finns att hämta på din lokala polisstation eller så kan du beställa hos:

Rikspolisstyrelsen i Kiruna
 Box 847
 981 28 Kiruna
 Tel: 0980-681 12 eller 681 13
 Fax: 0980-681 07

Tala om att du vill ha ”blankett för rekvisition av utdrag ur polisregistret”.

Blanketten finns även att ladda hem på polisens hemsida:

www.polisen.se (Klicka ”Blanketter” och sedan ”Registerutdrag”)

Gripen – anhållen – häktad

Bara för att en person är gripen behöver det inte betyda att hon/han begått brott. När det gäller frihetsberövande finns en hel del olika varianter att hålla reda på:

TILLFÄLLIGT OMHÄNDERTAGEN

Polisen beslutar om tillfälligt omhändertagande om en person ”stör den allmänna ordningen eller utgör omedelbar fara för annan”. Detta är en av de

ad. Polis upplöser blockaden, tar aktivisterna till polisstationen eller transporterar och släpper av dem på ett annat ställe i staden. Om demonstranterna skulle förflyttas måste det finnas kommunikationsmöjligheter i närheten så att de kan ta sig hem igen. Om ingen gör en polisanmälan brukar det inte bli något rättsligt efterspel, inga straff delas ut. Omhändertagande kan även ske om polisen bedömer att det är nödvändigt för att undvika att någon begår ett brott. Tillfälligt omhändertagen kan en person vara i högst sex timmar. Polisen behöver inte kontakta en åklagare för att göra ett omhändertagande.

GRIPEN

En person som misstänks för brott blir gripen. Vem som helst har rätt att gripa en person på "bar gärning". Vanligast är att polisen griper en person om det finns misstanke om brott eller att hon/han är efterlyst. På senare år har det även blivit populärt med olika former av säkerhetsvakter som gör ingripanden. För vakters rättigheter och skyldigheter, se sid. 403.

DELGIVEN MISSTANKE

Det finns olika grader av misstanke. "På sannolika skäl" är starkare än "skäligen misstänkt". Åklagaren kan inte fatta beslut om tvångsåtgärder, det vill säga frihetsberövande, förrän delgivning skett. Därför bör du alltid fråga exakt vad du är misstänkt för om du skulle hamna i en sådan situation. Är det ett mindre brott där du enbart riskerar böter får du nämligen inte häktas.

ANHÅLLEN

En person blir anhållen först när åklagare anser att den gripne måste hållas i förvar för ytterligare utredning om brott. Det är alltså åklagaren som fattar beslutet, inte polisen.

HÄKTAD

En person blir häktad först i tingsrätten. Det är alltså rätten som beslutar om häktning, inte polis eller åklagare. Häktningsförhandling ska hållas ett dygn efter anhållandet, i undantagsfall gäller fyra dygn. En person kan häktas om det finns sannolika skäl för:

- Brottet hon/han begått kan leda till fängelsestraff i minst ett år eller om den misstänkte antas smita eller undanröja bevis om hon/han är på fri fot.
- Om rätten avslår häktningsbegäran ska den misstänkte genast släppas fri. Finner rätten att fallet bör gå vidare bestämmer den hur lång tid åklagaren har på sig för att fatta beslut om att väcka åtal. Väljer åklagaren att åtala blir det rättegång.

Rättegång

En rättegång består i grova drag av:

YRKANDE

Här talar åklagaren och den åtalade om hur de vill att rätten ska döma. Åklagaren börjar med att yrka på ett straff. Den åtalade får sedan säga om denne tycker att hon/han begått brott eller inte, exempelvis yrka på att bli frikänd.

SAKFRAMSTÄLLAN

432 Här ska åklagaren och den åtalade ge sin version

av vad som hänt. Båda sidor kan kalla vittnen till denna del av rättegången. Man kan föreslå vilka vittnen som helst men det är rätten som avgör om ett visst vittne får höras eller inte.

SLUTPLÄDERING

Här ska först åklagaren och sedan den åtalade berätta varför de tycker att rätten ska döma si eller så och vilket straff som är lämpligt. Efter slutpläderingarna tar rätten ställning till om den ska fria eller fälla.

DOM

Efter diskussion beslutar rätten om den misstänkte är *skyldig* eller *icke skyldig* och vilket eventuellt straff som ska dömas ut. Om åklagaren yrkar på skadestånd behandlas även det i rättegången. Alla beslut och domar i en rättegång kan överklagas, först till hovrätten och sedan till Högsta domstolen. Men det är inte säkert att fallet tas upp i en ny rättegång bara för att man överklagar.

Förhör

Det är bara polisen som får hålla förhör, inte vakter. Den enda skyldighet en person har i ett förhör är att uppge namn, personnummer och adress. För snabb identifiering kan det därför vara bra att ha ett ID-kort till hands. Det är inte bara misstänkta personer som polisen får kalla till förhör. Även den som finns eller befunnit sig på plats där ett brott har begåtts är skyldig att följa med polisen. Vägrar personen, utan att ha en i polisens ögon bra förklaring, får denne tvingas till förhör.

Om man vill ha ett förhörsvittne (vän eller advokat) närvarande ska polisen ordna det. Dock är det förhørsledaren (vanligtvis en polis) som bestämmer

om ett förhörsvittne är lämpligt eller inte. Förhörsvittnet har ingen rätt att lägga sig i de inledande förhören utan kan bara följa själva processen. I förhöret gäller:

”Under förhöret må ej i syfte att framkalla bekännelser eller uttalande i viss riktning användas medvetet oriktiga uppgifter, löften eller förespeglningar om särskilda förmåner, hot, tvång, uttröttnings eller andra otillbörliga åtgärder. Den som höres må icke förmenas att intaga sedvanliga måltider eller åtnjuta nödig vila.” (Rättegångsbalken, 23:12)

Polisen får alltså inte ljuga och person som sitter i förhör har rätt till mat och sömn. Den som inte vill avslöja någonting i ett förhör gör klokt i att svara ”ingen kommentar” eller ”Jag vill tyvärr inte svara på den frågan”. Om polisen för protokoll eller spelar in samtalet har personen som blivit förhörd rätt att läsa/lyssna igenom materialet när förhöret är över.

Visitation, fotografering och fingeravtryck

Polisen får endast visitera en person om denne är ”skäligen misstänkt” för brott som kan ge fängelse och att det finns ”synnerlig anledning” att tro att personen kan ha något på sig som har med brottet att göra. Samma regler gäller vid kroppsbesiktning (undersökning av hela kroppen). För kvinnor gäller speciella regler:

”Kroppsvisitation eller kroppsbesiktning av en kvinna får inte verkställas eller bevittnas av någon annan än en kvinna, läkare eller legitimerad sjuksköterska. Kroppsvisitation som enbart innebär att föremål som en kvinna har med sig undersöks och

eller alkohol-utandningsprov tas får dock verkställas och bevitnas av en man.” (Rättegångsbalken 28:13)

Polisen har rätt att fotografera och ta fingeravtryck av personer som är misstänkta eller person som kan ge upplysningar om brott.

Straff

På juristsvenska kallas straff för ”påföljd”. Om någon döms för brott väntar någon av dessa påföljder:

BÖTER

Den allra vanligaste av de tre bötesformerna är *dagsböter*. En dagsbot är en tusendel av den dömdes årsinkomst, eller lägst 30 kronor. En person som döms till 30 dagsböter och tjänar mindre än 30 000 kronor per år måste alltså betala 900 kronor ($30 \times 30 = 900$) till staten. 30 dagsböter är det minsta antal dagsböter som delas ut. De andra formerna av böter kallas *penningböter* och *normerade böter*. I bägge fallen handlar det om att själva bötesbeloppet är bestämt till ett visst antal kronor, men summan blir olika stor beroende på hur allvarligt brottet är.

SKADESTÅND

Rätten kan besluta om skadestånd. Person som blir dömd att betala skadestånd betalar en summa pengar till brottsoffret, exempelvis en person eller ett företag.

FÄNGELSE

Ett fängelsestraff kan vara på *viss tid* eller *livstid*. Ungdomar i åldern 15–18 år får bara dömas till

fängelse om det finns ”synnerliga skäl”, exempelvis mord. Person under 15 år är inte straffmyndig och kan inte dömas till fängelse. Person mellan 18–20 år får bara dömas till fängelse om det finns ”särskilda skäl”, vilket betyder att man måste ha begått flera brott innan eller att brottet ifråga är riktigt grovt. Den som döms till ett tidsbestämt fängelsestraff blir oftast *villkorligt frigiven*, det vill säga släppt på prov. En person kan tidigast bli villkorligt frigiven efter två månader i fängelse. Förutsättningarna för att slippa åka in i finkan igen är att personen inte begår ett nytt brott under de närmaste två åren. En person som blir villkorligt frigiven står inte under övervakning.

VILLKORLIG DOM

Döms oftast ut i fall där personen begått brott för första gången och rätten tror att hon/han inte kommer att göra om det. En villkorlig dom kan kombineras med dagsböter.

SKYDDSTILLSYN

Denna form av straff kan kombineras med dagsböter och fängelse i minst 14 dagar men högst tre månader. Straffet innebär att den dömda får en provtid på tre år. Under första året ska han/hon stå under övervakning av frivårdsmyndigheten. Andra former av behandlingar är kontraktsvård (exempelvis för alkohol- eller narkotikamissbrukare), samhällstjänst (gäller främst yngre personer mellan 18–25 år) eller intensivövervakning genom elektronisk fotboja.

ÖVERLÄMNANDE TILL SÄRSKILD VÅRD

Här finns det främst tre olika typer:

1. LVU – Person under 21 år kan bli dömd till vård enligt LVU (Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga). Vården planeras av socialnämnden.

2. LVM – Lagen om vård av missbrukare i vissa fall, även här är det Socialnämnden som bestämmer.

3. Rättspsykiatrisk vård – Om domstolen konstaterar ”allvarlig mental störning” hos person som begått brott kan hon/han dömas till rättspsykiatrisk vård. Chefsöverläkaren beslutar när vården ska upphöra.

Nöd och nödvärn

Nödrätten innebär att du får bryta mot lagen för att rädda liv, hälsa eller värdefull egendom. Exempel: Om det brinner i ett hus har du rätt att bryta dig in i ett annat hus för att ringa till brandkåren. Dessutom kan en person i vissa fall ha rätt att begå brott om det görs i självförsvar, vilket med ett annat ord kallas för ”nödvärn”. Oftast är det fråga om att personen får använda våld. Det finns fyra olika situationer då nödvärnsrätten gäller:

- Mot ett påbörjat eller överhängande brottsligt angrepp på någon, eller på någons egendom, exempelvis om en annan person skulle börja mishandla dig.
- Mot den som med våld, hot om våld eller på annat sätt försöker hindra att egendom återtas på bar gärning, exempelvis om någon snor din plånbok och försöker fly.
- Mot den som olovligen intränger i eller försöker intränga i rum, hus, gård eller fartyg.
- Mot den som vägrar lämna en bostad efter tillsägelse.

Nödvärnsrätten gäller inte om personen använt våld som är ”uppenbarligen oförsvarligt”. Huvudregeln är att man inte ska använda mer våld än vad situationen kräver.

Det finns aktivister som hänvisat till nödvärn som motiv för deras handlingar. Men den taktiken har inte varit speciellt lyckosam. Dock finns det ett stort undantag i den brittiska rättshistorien. 1996 tog sig fyra kvinnor, en av dem svenskan Lotta Kronlid, in på en brittisk vapenfabrik och förstörde ett krigsflygplan som skulle exporteras till Indonesien. I rättegången menade aktivisterna att vapenexporten till Indonesien var både omoralisk och olaglig då Indonesien höll på att utföra ett folkmord av befolkningen på Östtimor (en liten halvö som vid denna tid ockuperades av Indonesien). Juryn gav aktivisterna rätt. De blev friade eftersom de handlat i nödvärn då de förhindrade vapenexporten till Indonesien.

Mer om brott och straffhittar du i lagtexterna eller så kan du besöka polisens hemsida:

www.polisen.se

starta

*”Varje rörelse som arbetar för en samhälls-
förändring måste alltid räkna med fem sta-
dier av respons:*

1 Likgiltighet

2 Förlöjligande

3 Trakasserier

4 Repressalier, och slutligen

5 Respekt

*Repressalierna är ett säkert tecken på att se-
gern är nära. Vi skall inte böja oss, bli arga
eller våldsamma. Våld är självmord. Varje
rörelse som överlever det fjärde stadiet – re-
pressalier i alla dess former – utan att själv
svara med samma mynt, uppnår alltid res-
pekt. Vilket är detsamma som seger.”*

*M.K. Gandhi i tidningen
Young India, 9/3-1921*

KICKA IGÅNG

Niklas Berg engagerar sig i flera olika saker. Till sammans med andra har han snott, själv vill han använda ordet befriat, höns för transport till en bättre tillvaro än trånga burar och slakt, dragit igång en statlig utredning om chinchillafarmning, sabbat kungajakt, tryckt tröjor och demonstrerat. Främst brinner han för djurrättsfrågor, men på senare tid har han även engagerat sig i frågor som rör antisexism och miljö. Niklas driver också hypatia.nu, en webbplats som ständigt byggs på med nya tjänster för aktivism i olika former. Men det har inte alltid varit lätt. När han flyttade från hemstaden Skellefteå till Göteborg och ville börja engagera sig var det svårt att komma in i aktivistgemenskapen.

– Det fanns ett café där djurrättsaktivisterna samlades, berättar Niklas Berg.

– Vi var några stycken som gick dit för att fika flera gånger. Men alla de etablerade aktivisterna pratade bara med varandra. De serverade oss knappt.

Istället gick han med i föreningen ”Studenter Mot Djurförtryck”. En liten grupp där det var enkelt att få kontakt och då blev det kul att engagera sig.

– Det är viktigt att de som redan är inne i verksamheten tar hand om de nya. Inte bara ställer sig i en klunga och pratar med varandra, utan kommer fram och säger någonting. Referera till sånt som de nytilkomna säger i diskussionen och ta dem på allvar. Då kommer de tillbaka och verksamheten kan växa.

Många av de möten Niklas varit på för att planera aktioner genomförs efter den så kallade konsensusmodellen. Han tycker modellen är bäst på papperet och fungerar sämre i verkligheten.

tiskt. Men det finns brister. De som behärskar tekniken vet hur de ska lägga orden för att få sin vilja igenom.

Ett exempel: Någon föreslår att möteslokalen borde målas om. Eftersom alla ska vara med går frågan: Ska vi måla om i lokalen? ut på en beslutsrunda där deltagarna får säga ja eller nej till förslaget.

– Men om den som ställde frågan sa: Måste vi måla om i lokalen? Hade svaren blivit helt annorlunda. Det går att välja olika sidor hela tiden.

Niklas har också varit aktivistkontakt för Göteborgsavdelningen av Förbundet Djurens Rätt. Aktivisterna samlas in genom listor de redan aktiva har med sig när de exempelvis informerar ute på stan.

– Listorna fungerar väldigt bra. Många är blyga och drar sig för att komma fram om man inte tydligt visar att de är välkomna. Sedan kontaktar jag de som skrivit upp sig och frågar på vilket sätt de vill vara aktiva. De flesta är med och delar ut flygblad.

Niklas höll kontakt med ungefär 150 stycken av dessa aktivister via e-post.

– Men är det några som varit lite utanför är det bra att försöka träffa dem. Alla ska känna sig behövda. Sedan är det viktigt att ha roligt. Exempelvis en flygbladsutdelning får inte bli någonting som gör att man känner sig instängd i ett varuhus en hel dag. Istället ska man träffa andra som är intresserade av samma saker och göra någonting betydelsefullt tillsammans.

Niklas Berg

NIKLAS BÄSTA TIPS TILL EN FUNGERANDE VERKSAMHET:

Fixa bakgrundsfakta innan mötet

Inför exempelvis en demonstration är det bra att ha en karta så att man i detalj kan planera färdvägen. Annars slösas det bara bort en massa tid på spekulationer.

Fem till sju personer i diskussionen

Om man är många brukar det vara bra att dela upp sig i grupper om fem till sju personer. Givetvis kan man vara fler men mötet vinner mycket på att grupperna är små eftersom alla får större chans att prata.

Mötesledare ska våga stå på sig

Jag har knappt varit på något möte där mötesledaren eller mötesordföranden klarat sin roll. Det ska vara någon som kan säga ifrån om mötet spårar ur helt. Ett annat problem är att de som är duktiga på att prata får väldigt mycket tid medan de som inte är så säkra på att formulera sig försvinner. När en mötesledare väl går in och styr upp diskussionen brukar de flesta tycka att det är bra.

Alla ska få chansen

Om en person inte lyssnar på vad andra har att säga och enbart jobbar för att driva igenom sina egna förslag tynar verksamheten snart bort. Det märks väldigt tydligt när det kommer nya till en grupp. Om de nya inte får chansen att påverka försvinner de. Det är jättedumt.

Utvärdera

Vi brukar ha en runda i slutet av varje möte för att utvärdera själva mötet, kolla om alla känner sig nöjda och fick sagt det de vill säga. Men eftersom det kan vara svårt att formulera sig innan man har smält alla intryck kan det lika gärna vara en skriftlig utvärdering. Sedan startar mötesledaren nästa möte med att läsa upp alla tankar och så får man prata om hur mötena ska bli bättre.

Bilda förening

Det mesta av arbetet kräver ingen förening eller organisation. För små aktioner och projekt kan en förening lätt kännas klumpig, hämmande och onödig. Fast det är svårt att skrapa ihop pengar, ofta måste du vara inskriven i en förening eller kunna visa upp viss verksamhet. Om man startar ett långsiktigt projekt är det bra att bilda en förening, eller se om det går att genomföra samma sak i en redan existerande organisation.

Mer föreberedelse

När en antisexistisk grupp i Göteborg skulle grundas bjöds alla som ville vara med in till en speciell förberedelsegrupp. Där drog vi upp riktlinjerna för verksamheten. Vi kallade det inte för riktlinjer eller stadgar, utan en överenskommelse. Sedan bjöds alla som ville vara med in på nytt och så fick de diskutera i smågrupper om överenskommelsen vi föreslagit var något att ha. Tanken var att gruppen snabbt skulle komma igång och att alla skulle känna att de hade fått vara med och påverka utformningen.

FIXA PENGAR

Kommunen

Börja hos kultur- och fritidsförvaltningen i din kommun. Men eftersom kultur och fritid nuförtiden är frivillig verksamhet så är det inte säkert att det finns en sådan där du bor. Om det inte finns, ring kommunens växel och fråga vem du ska vända dig till. Många kommuner har särskilda föreningsutvecklare (de kan också kalla sig andra saker) som hjälper dig. Det finns flera olika bidrag att få från din kommun. I de flesta fall gäller det dock att ni har bildat en förening. Vad de olika bidragen kallas skiljer sig åt från kommun till kommun, men här är några av de vanligaste:

- Startbidrag, brukar röra sig om någon tusenlapp till porto, postgiro och sånt.
- Verksamhetsbidrag, en årlig summa beroende på hur många medlemmar ni har.
- Träffstödsbidrag/lokalt aktivitetsstöd, vid varje "träff" (exempelvis ett möte) skriver ni upp alla som är närvarande på en speciell lista. Varje person ger vid varje träff några kronor till kassan.
- Arrangemangsstöd, om ni skulle vilja ordna en konsert, debatt eller något annat.
- Ledarskapskurser/landstingskurser, detta har främst landstingen hand om men både kommunen och studieförbunden brukar ha koll på vad som gäller. Ska ni ordna ett helgläger av något slag är detta en suverän form. Bidrag utgår med 50–75 kronor per deltagare/dag om ni är minst tio personer och under dagen haft verksamhet i sex timmar eller mer. Det finns ingenting som hindrar att ni även tar ut en egen avgift för kursen.

kaler. Se till att skaffa er en egen träffpunkt för möten och övrig verksamhet. Skulle kommunen kräva att ni måste vara med i ett riksförbund för att få vissa bidrag, hänvisa till Kommunförbundets skrift "Det gäller att ha stora öron" (finns att ladda hem som pdf-fil på www.svekom.se). I den står det att "Kommunen ska vara din vän". Och en vän brukar väl aldrig neka en annan vän hjälp?

Alla Sveriges kommuner hittar du via:

www.sverigedirekt.nu

Studiecirkel

En studiecirkel kan handla om nästan vad som helst och är ett sätt att få bidrag till verksamheten. En studiecirkel kan med fördel kombineras med annan inkomstbringande verksamhet. Reglerna varierar dock mellan de olika studieförbunden. De flesta skickar bidraget efter avslutad cirkel och har som krav att ni ska vara fyra personer eller fler vid varje träff. Här är en steg-för-steg-beskrivning i hur ni kommer igång:

1. Tänk efter vad ni vill göra. Det behöver inte vara en bok alla ska läsa utan det går lika bra att exempelvis starta en studiecirkel i hur man gör en tidning.
2. Skriv en studieplan, det vill säga vad ni ska göra.
3. Utse en cirkelledare. Det kan vara samma person som tar på sig att hålla i närvarolistan, påminner om nästa möte, och så vidare.
4. Samla minst fem, högst 15 deltagare. Om det är många som vill vara med kan ni starta flera studiecirkel och hålla er till 6–8 personer i varje grupp.
5. Ha regelbundna träffar. Kom överens i gruppen om vad som passar alla bäst.

Kontakta studieförbunden på din ort för att få alla nödvändiga papper och hjälp att fylla i dem. I större städer brukar det finnas olika avdelningar. Se till att du får prata med någon på den avdelning som ligger närmast ert intresse. Det kan löna sig att höra med flera olika studieförbund och se var ni får bäst villkor. De brukar även ha tillgång till lokaler, tryckeri, studior, datorer, med mera. Studieförbunden har även speciella bidrag till kurser och det går att få hjälp med att ordna föreläsningar, seminarier och debatter.

För adresser och telefonnummer, se telefonkatalogen, eller besök någon av följande hemsidor och leta upp studieförbunden närmast dig.

Arbetarnas Bildningsförbund:

<http://abf.se>

Medborgarskolan:

www.medborgarskolan.se

Nykterhetsrörelsens bildningsverksamhet:

www.nbv.se

Studiefrämjandet:

www.sfr.se

Studieförbundet Vuxenskolan:

www.sv.se

Tjänstemännens Bildningsverksamhet:

www.tbv.se

Projektpengar

Vill du göra något som du kan lägga ner tid och energi på men saknar pengar? Då finns det flera vägar att gå och olika ställen att vända sig till. Ungdomsstyrelsen är ett av dessa ställen. Denna myndighet är främst till för större organisationer men har också som mål att "utveckla och förnya lokal ungdoms-

verksamhet”. De har rader av olika projekt. Här är ett exempel:

UNGDOMARS EGNA KULTURVERKSAMHETER

Stödet är avsett till verksamheter som syftar till att skapa ett ökat utrymme lokalt för ungdomars egna ideella kulturverksamheter.

BEDÖMNINGSGRUNDER

Stöd ska i första hand ges till projekt som initieras av ungdomar, lyfter fram ungdomars egna kulturverksamheter, genomförs på ungdomars egna villkor, genomförs lokalt i samverkan med andra aktörer samt fungerar som verksamhetsexempel i ett nationellt perspektiv.

VEM KAN SÖKA/INTE SÖKA

Stöd kan företrädesvis sökas av ideella organisationer. Även kommuner eller annan offentlig huvudman kan stå som sökande i samverkan med ungdomskonstellation. Bidrag kan inte sökas av enskilda personer.

ANSÖKAN

Kan göras löpande under året. Ansökningshandlingar beställs från Ungdomsstyrelsen.

Nog kan du komma på ett projekt som ryms under den beskrivningen? Det är bara att leta upp en organisation som du kan tänka dig att samarbeta med. Ungdomsstyrelsen har även liknande projekt för ungdomars fritid.

För att hitta alla olika projekt kan du besöka Ungdomsstyrelsens hemsida. Klicka på ”Stöd och bidrag” i huvudmenyn. Där finns även länkar till mer projektpengar och tips för hur du ska gå tillväga.

www.ungdomsstyrelsen.se

EU-bidrag

EU är ett osäkert kort i bidragssammanhang. Det är sällan små och nya föreningar får hjälp därifrån. Projekten byter ständigt namn och skepnad. Men i vissa kommuner pågår lokala EU-projekt som du kan söka stöd hos. Det är även idé att kolla med Internationella Programkontoret, en statlig myndighet som ska underlätta för ”aktörer i samhället som önskar satsa på EU: s utbildningsprogram och andra internationella program”. Helt plötsligt kan det dyka upp något projekt som är skräddarsytt för din idé, eller så finns det redan.

www.programkontoret.se

Stipendier

Det är svårt att få loss pengar ur stiftelser och fonder. Det gäller att hitta en fond som passar in på just er verksamhet, vara ute i god tid och ha något bra skäl för att få stipendiet. Ansökningar för löpande utgifter (typ porto) och stora inköp (exempelvis en kopieringsapparat) brukar vara knepigt att få igenom. Men det finns tusentals olika stiftelser och fonder. De allra flesta stipendier är skattefria och utan redovisningsplikt, vilket gör att du kan göra vad du vill med pengarna. Men chansen att få stipendium ur samma fond igen ökar om du berättar hur du använt dem. Litteraturtips är ”Stora Fondboken” som innehåller uppgifter om 4 900 olika fonder. Den och andra stipendieböcker bör finnas på närmaste bibliotek. På nätet finns en speciell stipendieguide hos webbplatsen ”syoguiden”:

www.syoguiden.com (Klicka ”StipendieGuiden”)

Insamlingar, festivaler, caféverksamheter

450 Listan över att dra in pengar via olika punktinsat-

ser kan göras lång. Främst idrottsföreningar brukar vara mästare på att sälja bingoletter, ordna loppmarknader, kränga andra diverse märkliga lotter, samla pantburkar, tigga sponsorpengar och så vidare. Om du tycker det låter trist kanske det kan vara lämpligt att fixa en spelning, fest eller caféverksamhet. Vänd dig till kommunen eller studieförbunden för delfinansiering. Försök få dem att åtminstone stå för lokalhyran. Finns ett Folkets Hus på orten är även det ett hett tips, det är till för att utnyttjas. En fest kanske inte är så inkomstbringande men det är ett bra sätt att samlas på och sprida budskapet. Fixar du en stödfest för något välgörande ändamål kan det vara lättare att både motivera folk till att betala inträde och få kommunen att ställa upp med gratis lokal.

Att söka

Se ansökningsen som ett led i din kampanj. Det är ungefär samma grundregler som gäller. Först ska du ha en tydlig idé, veta vad du vill göra. Sedan tänker du ut vad målgruppen, det vill säga de som ska ge dig pengar, vill ha och utforma ansökan efter det. Om det är ett stort projekt kan det vara lämpligt att hitta någon samarbetspartner. Har du en gång kommit igenom en trasslig ansökningsprocedur är det mycket lättare nästa gång. Här är några tips på vägen:

- Be om hjälp. Är det något du inte förstår, vänd dig först och främst till stället dit din ansökan ska skickas. För varje projekt brukar det finnas en handläggare som kan ge dig informationen du behöver. Ge dig inte förrän du fattar allt själv. Dessutom är det bra att vara ute i god tid. Veckan innan ansökan ska vara inne brukar telefonerna gå varma på handläggarnas kontor.

- Titta på tidigare ansökningar. Har du inte gjort en själv, försök att få tag på någon som tidigare varit lyckosam på stället där du söker pengar. Det är ingen garanti för att få pengar, men det kan vara ett bra stöd.
- Skriv kort och tydligt. Bort med allt ovidkommande som mest intresserar dig själv.
- Ställ upp en tidsplan. Visa när och hur projektet startas och avslutas. Du behöver inte vara petnoga, det räcker med några korta meningar för varje vecka eller månad. Även om ansökan inte kräver det ger en tidsplan ett seriöst intryck. Dessutom är det en bra hjälp när du ska genomföra själva projektet.
- Ta reda på vad som gäller. Med ansökningshandlingarna följer ofta en vägledning på vilka krav som måste uppfyllas. Läs igenom och försök att följa dem.
- Ansök i tid. En hel del fonder och projektpengar kan du bara söka en gång per år. Om tiden ändå inte är på din sida, skicka in en preliminär ansökan som du kompletterar senare. Dock är det viktigt att ringa till rätt person, förklara och kolla när deadline är för kompletteringarna.
- Skriv alltid något. Är tiden knapp och det är en fråga som du inte fattar ett dyft av. Skriv något allmänt som låter bra. Annars finns risken att du får tillbaka din ansökan som ”ofullständig”.
- Om du får pengar, grattis! Se dock till att hålla givarna informerade om hur det går för projektet. Blir det avslag, ring upp och fråga handläggaren vad du ska tänka på till nästa gång.

Göra budget

Projekt som du söker pengar för behöver sällan gå
452 med vinst. I de flesta fall är det inte ens önskvärt.

En budget består av inkomster och utgifter. I det här fallet ska de gå jämnt upp, vilket med ett annat ord kallas balanseras. Om du lägger krut på att göra en bra budget ökar dina chanser att få pengar avsevärt. Här är några tips:

- Gå igenom alla tänkbara utgifter. Klassiska utgifter är: resor, material, lokaler, porto och så vidare.
- Kolla upp om det finns någon du kan samarbeta med. Det behöver inte gälla pengar, utan exempelvis lokaler eller personal.
- Gör upp en tidsplan för utgifter och inkomster. Koppla sedan ihop budgeten med din tidsplan för projektet. Det ser proffsigt ut och dessutom blir det lättare för dig själv att hålla koll på ekonomin.
- Du vet själv bäst hur mycket det kommer att kosta och därför hur mycket pengar du kan söka. Men om din budget står och faller med just det bidrag du söker kan chanserna minska. Kontakta de som ska ha din ansökan och kolla vad som är rimligt. I många fall är det en fast summa.
- Kolla noga upp om det finns några utgifter som du inte kan få ersättning för. Vanligtvis måste projekten drivas helt ideellt, det får alltså inte finnas några lönekostnader alls.
- Be om hjälp och titta i tidigare ansökningar.

För hjälp med projektbeskrivning, budget eller andra finansieringsfrågor, kontakta Nätverket för Eldsjälarna. Eldsjälarna är ett projekt som drivs av föreningen Urkraft från Skellefteå tillsammans med Fryshuset i Stockholm.

Adresserna är:
Nätverk för Eldsjälar
Fryshuset
Box 92022
120 06 Stockholm
Tel: 08-462 22 11

Nätverk för Eldsjälar
Föreningen Urkraft
Box 55
931 21 Skellefteå
Tel: 0910 - 579 00

www.eldsjalar.com (klicka "Verktyslådan")

Ett annat ställe du kan vända dig till är LSU (Landsrådet för Sveriges Ungdomsorganisationer). Det minsta de kan göra är att slussa dig vidare till lämplig person. En del information finns på deras webbplats:

www.lsu.se

BILDA FÖRENING

För att skicka föreningspost, söka projekt pengar och så vidare, gäller det att ha en förening. Även om pappersarbetet kan verka krångligt och tidskrävande är det ett jobb som oftast betalar sig till slut. Det viktiga är att stadgar och mötesprotokoll ger ett seriöst intryck om ni söker projekt pengar eller andra bidrag till verksamheten. Det finns olika typer av föreningar. Här ska vi koncentrera oss på hur det går till att starta en ideell allmännyttig förening, vilket är det allra vanligaste för idrotts-, kultur- eller politiska föreningar.

Steg 1: skaffa stadgar

Det finns ingen speciell lag som bestämmer exakt hur föreningens stadgar ska se ut. Men det som bör finnas med är:

§1. NAMN

Föreningens namn är [namn].

§2. SÄTE

Styrelsen har sitt säte i [den kommun där de flesta av styrelseledamöterna bor].

§3. SYFTE

Föreningen har till syfte att [vad föreningen ska jobba för].

§4. MEDLEMMAR

Denna punkt bör svara på:

- Hur man blir medlem i föreningen och regler för uteslutning.
- Medlemmarnas rättigheter och skyldigheter. Hur man kan påverka föreningens arbete.
- Hur medlemsavgiften fastställs.

Exempel: Som medlem antas intresserad som godkänner dessa stadgar och betalar medlemsavgift till föreningen. Avgiftens storlek beslutas på årsmötet. En medlem som allvarligt skadar föreningen kan avstängas av styrelsen. Avstängd medlem måste diskuteras på nästa årsmöte. Antingen så upphävs då avstängningen eller så utesluts medlemmen. Styrelsen eller årsmöte kan upphäva avstängning och uteslutning.

§5. VERKSAMHETSÅR/RÄKENSKAPSÅR

Verksamhetsåret är [exempelvis: 1 januari till 31 december].

§6. ÅRSMÖTE

Här talar man om hur årsmötet ska gå till och när det ska hållas (för utförlig beskrivning, se sid. 461

§7. STYRELSE

Här beskriver man hur många styrelseledamöter som ska finnas, vilka arbetsuppgifter de har och vad styrelsen gör. Exempel: Styrelsen ansvarar för föreningens medlemslista, bidragsansökningar, medlemsvärning, beslut som tas på årsmöten och övrig verksamhet. Föreningens styrelse består av ordförande, vice ordförande, kassör, sekreterare och vid behov en eller flera extra ledamöter. Styrelsen väljs på årsmöte och tillträder direkt efter valet. Valbar är medlem i föreningen.

§8. REVISORER

För granskning av föreningens räkenskaper väljs på årsmöte en eller två revisorer.

Valbar är person som inte sitter i styrelsen. Revisor behöver inte vara medlem i föreningen.

§9. KALLELSE TILL MÖTEN

Här beskriver man hur medlemmarna ska få veta att det är årsmöte på gång. Exempel: Kallelse till årsmöte och övriga meddelanden till medlemmarna görs genom post. Kallelse till årsmötet ska göras minst 14 dagar före årsmötet.

§10. ÄNDRING AV STADGAR

Här förklarar man hur det går till att ändra stadgarna. Exempel: Dessa stadgar kan bara ändras på årsmöte. För att vara giltig måste ändringen antas med två tredjedelar av antalet röster. Då stadgeändring ska ske måste förslaget delges medlemmarna i kallelsen till mötet.

§11. UPPLÖSNING

Här talar man om hur det ska gå till om föreningen måste upplösas. Exempel: Förslag om föreningens upplösning får endast framläggas på årsmöte. Föreningen kan inte upplösas så länge minst fem medlemmar vägrar godkänna upplösningen. Vid upplösning ska föreningens skulder betalas. Därefter ska föreningens tillgångar gå till verksamhet i enlighet med föreningens syfte. Hur detta ska ske beslutas på sista årsmötet.

Steg 2: första mötet

När det finns ett förslag till stadgar gäller det att bilda själva föreningen. Det gör man vid ett så kallat konstituerande föreningsmöte. Eftersom det är en hel del saker som ska beslutas på ett sådant möte är det bra med en detaljerad dagordning. Så här kan det se ut:

1. MÖTETS ÖPPNANDE

Någon startar mötet och alla deltagare skriver upp sig på en lista som kanske kan komma att behövas 457

om det blir omröstning. Detta kallas med ett annat ord för röstlängd.

2. GODKÄNNANDE AV DAGORDNING

Dagordningen läses upp och godkänns.

3. VAL AV MÖTESORDFÖRANDE

Välj någon som håller i mötet.

4. VAL AV SEKRETERARE

Välj någon som skriver protokoll, det vill säga för ner det som beslutas på papper.

5. VAL AV TVÅ JUSTERARE OCH RÖSTRÄKNARE

De som är justerare kontrollerar i efterhand att protokollet stämmer med det som sades på mötet. Protokollet justeras genom att man skriver under med sin namnteckning. Justerarna kan också användas som rösträknare om det behövs.

6. BESLUT OM BILDANDET AV FÖRENING

Mötesordföranden ställer frågan om förening ska bildas.

7. BESLUT OM FÖRENINGENS NAMN

Här kommer ni överens om vad föreningen ska heta.

8. FASTSTÄLLANDE AV STADGAR

Gå igenom förslaget till stadgar, lägg till sånt som ni tycker fattas.

9. FASTSTÄLLANDE AV ÅRSavgiften

Bestäm medlemsavgiften för kommande verksamhetsår.

10. VAL AV ORDFÖRANDE

Väljs på ett år.

11. ANTAL STYRELSELEDAMÖTER

458 Oftast finns det här redan i stadgarna och är där-

för beslutat i punkt 8.

12. VAL AV STYRELSELEDAMÖTER

Hälften väljs på ett år och den andra hälften på två år.

13. VAL AV SUPPLEANTER

Det är inte nödvändigt att ha suppleanter, men många väljer en eller två suppleanter som är med i styrelsearbetet eller fungerar som inhoppare för en ordinarie styrelseledamot.

14. VAL AV REVISORER

Väljs oftast på ett år. Revisorn får inte sitta i styrelsen eftersom hon/han ska granska föreningens verksamhet.

15. VAL AV VALBEREDNING

Valberedningens uppgift är att förbereda personalen (till bland annat styrelsen) inför årsmötet. Valberedningen kan bestå av en eller flera personer.

16. ÖVRIGT

Om det finns någon ork kvar kan man här ta upp övriga frågor.

17. AVSLUTNING

Mötesordföranden avslutar mötet. Nu är föreningen bildad.

Steg 3: sätt igång

När ni nu, enligt konstens alla regler, bildat förening kan ni skicka föreningsbrev, ordna organisationsnummer och andra praktiska grejer som underlättar verksamheten.

Organisationsnummer

Om er grupp/förening vill skaffa bankkonto (alla 459

banker kräver inte organisationsnummer) eller beställa produkter direkt från ett företag krävs ett organisationsnummer. Hos närmaste lokala skattekontor finns en blankett som heter 8400, den använder du för att ansöka om organisationsnummer för ideell förening. Förutom att fylla i och skicka in själva blanketten behövs följande bilagor:

- Kopia av föreningens stadgar.
- Protokollet från första föreningsmötet (det konstituerande föreningsmötet), där bland annat styrelsens sammansättning (vilka personer som sitter i styrelsen och vilken funktion de har) ska framgå.
- Om ny styrelse valts ska det även finnas med en kopia av senaste årsmötesprotokollet.
- Samtliga dessa bilagor ska vara vidimerade, vilket innebär att någon skriver sin namnteckning, ett namnförtydligande och telefonnummer på de olika bilagorna.

Efter några veckor kommer ett papper med föreningens organisationsnummer, detta kallas registreringsbevis. Skattemyndigheten kan vägra att ge föreningen ett organisationsnummer. Det händer dock mycket sällan och oftast i de fall där styrelsen bara består av en person. Om föreningen skulle få avslag kan ni överklaga hos Riksskatteverket.

Eget konto

Förr eller senare kommer det via insamlingar, medlemsavgifter eller andra bidrag in pengar i verksamheten. För att enkelt hålla koll på ekonomin kan föreningen skaffa ett eget konto.

Det finns olika sorters konton. En variant heter "Postgirokonto Förening" och kostar i dagsläget 310 460 kronor per år. Ansökan görs på en speciell blankett

som du kan hämta på närmaste postkontor. Förutom att fylla i och skicka in själva blanketten behövs ett justerat protokoll där det framgår vem/vilka som är föreningens firmatecknare.

Mer information och ansökningsblanketter hittar du via Internetadress:

www.postgirot.se (Klicka "Förening")

90-konto

Insamlingskonton som börjar med siffran "90" ska innebära ett slags garanti för att pengarna hamnar i rätta händer. Stiftelsen för insamlingskontroll (SFI) bestämmer vem som kan få ett 90-konto. Stiftelsen verkar för:

- Att offentliga insamlingar för humanitära, välgörande och kulturella ändamål, miljövard och naturskydd sker under betryggande kontroll.
- Att insamlingar inte belastas med oskäliga kostnader.

Bakom SFI står arbetsmarknadens centralorganisationer och Föreningen Auktoriserade Revisorer. Ansökningsblanketter och information får du från SFI, som har adress:

Stiftelsen för insamlingskontroll

Box 6417

113 82 Stockholm

Tel. 08-30 86 46

Fax: 08-34 14 61

Årsmöte

I stadgarna ska man även förklara hur årsmötet ska gå till och när det ska hållas. Mötet ska vara öppet för alla medlemmar. Medlemmarna ska även få chansen att komma in med motioner (förslag) till

årsmötet. Den här mallen för ett årsmöte kommer från Riksidrottsförbundets normalstadgar. Alla punkter är inte nödvändiga att gå igenom, exempelvis behöver man inte bestämma budget för nästa år. Men med utgångspunkt från denna mall kan er förening jobba fram egna regler för årsmötet.

Vid årsmötet skall följande behandlas och protokollföras:

1. Fastställande av röstlängd för mötet.
2. Val av ordförande och sekreterare för mötet.
3. Val av protokolljusterare och rösträknare.
4. Fråga om mötet har utlysts på rätt sätt.
5. Fastställande av föredragningslista.
6. a) Styrelsens verksamhetsberättelse för det senaste verksamhetsåret;
b) Styrelsens förvaltningsberättelse (balans- och resultaträkning) för det senaste räkenskapsåret.
7. Revisorernas berättelse över styrelsens förvaltning under det senaste verksamhets-/räkenskapsåret.
8. Fråga om ansvarsfrihet för styrelsen för den tid revisionen avser.
9. Fastställande av medlemsavgifter.
10. Fastställande av verksamhetsplan samt behandling av budget för det kommande verksamhets-/räkenskapsåret.
11. Behandling av styrelsens förslag och i rätt tid inkomna motioner.
12. Val av
  - a) föreningens ordförande för en tid av X år;
  - b) halva antalet övriga ledamöter i styrelsen för en tid av X år;
  - c) suppleanter i styrelsen med för dem fastställd turordning för en tid av X år;
  - d) revisorer jämte suppleanter för en tid av ett

år. I detta val får inte styrelsens ledamöter delta;

e) ledamöter i valberedningen för en tid av ett år, av vilka en skall utses till ordförande.

13. Övriga frågor.

Beslut i fråga av större ekonomisk betydelse för föreningen får inte fattas om den inte finns med i kallelsen till mötet.

Föreningsfaq

(Vanliga frågor om att starta en förening)

Fråga: Måste man föra protokoll vid varje möte?

Svar: Nej, men det kan vara till stor hjälp för att hålla reda på vad som beslutats, både för medlemmar och styrelseledamöter. Förutom beslut och diskussioner brukar tid, plats och vilka som var närvarande vara gjutna ingredienser i ett mötesprotokoll. Inför nästa möte kan man skicka ut tidigare protokoll så att inte samma saker diskuteras om och om igen.

Fråga: Får vem som helst läsa föreningens mötesprotokoll?

Svar: Nej, mötesprotokoll är inte offentlig handling. Inte ens medlemmarna har rätt att se dem. Dessutom kan inte en styrelseledamot sprida mötesprotokollen hursomhelst. Det är styrelsen gemensamt som beslutar hur informationen ska skötas till medlemmar och andra intresserade. Givetvis kan styrelsen besluta att alla som vill får läsa mötesprotokollen.

Fråga: Hur många måste man vara för att kunna bilda en ideell förening?

Svar: Det finns inga fasta regler. En ideell förening kan bestå av ända ner till två medlemmar. En styrelse kan bestå av en person.

Fråga: Vad menas med att föreningen är en "självständig juridisk person"?

Svar: Det betyder att föreningen kan skriva på avtal, äga saker, ansvara för skulder och så vidare. De enskilda medlemmarna går helt fria från personligt ansvar. Även styrelsemedlemmarna går fria från personligt ansvar, undantaget är om styrelsen/enskild styrelseledamot bryter mot lagen eller föreningens stadgar. Då kan styrelsen/enskild styrelseledamot bli personligt ansvarig.

Fråga: Vad är en firmatecknare?

Svar: Person som exempelvis kan skriva på papper, ta ut pengar från föreningskontot och så vidare i föreningens namn. Styrelsen utser vem/vilka som ska vara firmatecknare.

Fråga: Måste man registrera föreningen någonstans? Kostar det något?

Svar: Föreningar som betalar ut löner och andra ersättningar ska registrera sig hos skattemyndigheten. Hos lokala skattemyndigheten finns speciella broschyrer om "skatteregler för ideella föreningar" att hämta utan kostnad. Kommunens föreningsrådgivare kan hjälpa er att fylla i blanketterna. Pysslar föreningen inte med löner och andra ersättningar finns inget register man måste anmäla sig till.

Fråga: Hur mycket ska vi ta i medlemsavgift?

Svar: Det finns inga exakta regler. De flesta föreningar tar en symbolisk summa, 20 till 50 kronor, i medlemsavgift.

Mer om föreningsarbete

För dig som vill ha svar på vad exempelvis en verksamhetsberättelse är och hur man gör en sådan eller vill veta mer om regler och avtal finns det gott

om litteratur på biblioteken. En närmast komplett handledning är "Ideella föreningar – Skatt, ekonomi & juridik" av Jan Lindblad och Björn Lundén. Även på Internet finns en hel del att hämta. Sverok (Svenska Roll- och Konfliktspelsförbundet) guidar på adress:

www.sverok.se (Klicka "Förbundet" och sedan "Föreningar")

Förbundet Unga Forskare har gjort en särskild föreningshandbok som du hittar på:

www.fuf.org (Klicka "Föreningshandboken")

TILLSAMMANS

Två tredjedelar av alla svenskar engagerar sig i en förening eller jobbar med annat frivilligarbete. De flesta svenskar är också med i någon organisation. Enbart de tio största allmännyttiga organisationerna samlar ungefär en miljon medlemmar. Andra, som inte tycker att det finns plats för frågorna de vill driva, går ihop och startar en egen förening. Ett alternativt sätt är att organisera sig i grupper. Grovt sett finns det tre olika typer av grupper:

Öppna

Namnet avslöjar att det handlar om grupper som jobbar helt offentligt. Öppna grupper kan driva informationscafé, mejlinglistor, ordna föreläsningar, demonstrationer och en rad andra aktiviteter där alla är välkomna.

Halvöppna

Här är det bara vissa som är välkomna. Det står ofta klart för alla inblandade vilka regler som gäller för att få vara med. En halvöppen grupp kan jobba offentligt, men bjuder bara in de redan "frälsta" eller specialutvalda personer till sina möten. Det kan vara okej att sprida vidare saker som sagts i de halvöppna grupperna men oftast är det inte okej att berätta vem som uttalat sig. Dessa grupper finns både i affärslivet, mediabranschen och andra påverkarkretsar.

Ny teknik, såsom e-post, har gjort denna organisationsform allt populärare. Ett annat ord för halvöppna grupper är "informellt nätverk".

Slutna

466 Här är kodordet hemligt. I princip vet bara de som är

med i den slutna gruppen om att den finns. Av säkerhetsskäl tänker gruppmedlemmarna noga igenom hur de kontaktar varandra för att få veta när nästa möte äger rum, kanske använder de sig inte ens av sina riktiga namn. De som ingår i en sluten grupp är oftast djupt övertygade och strävar efter samma mål. En anledning till att välja den slutna formen kan vara rädsla för fiender som använder hot och våld för att försöka stoppa verksamheten. En annan kan vara att den slutna gruppen håller på med olagliga saker.

Den slutna gruppen har dock sina begränsningar eftersom möjligheterna att påverka minskar då man inte kan ta en öppen debatt. Dessutom gör bristen på impulser från andra människor ofta att engagemanget svalnar.

I en stor verksamhet kan alla tre ovanstående organisationsformer vara representerade. På samma sätt som många föreningar har olika kommittéer jobbar grupperna ofta i speciella temaarbetsgrupper. Det kan exempelvis vara affischeringsgruppen, aktionsgruppen eller festgruppen. På så sätt koncentreras arbetet och medlemmarna väljer vilka grejer de helst vill jobba med. När organiseringen är klar gäller det att komma överens. Här är lite olika verktyg att använda sig av:

Rundor

Kvinnorörelsen började tidigt använda sig av den här mötesformen. Syftet är att låta alla prata och på så sätt hindra att någon/några dominerar mötet. Enkelt förklarat går det till så här: En person lägger fram sin syn på saken medan alla andra lyssnar. När denne pratat klart går ordet till personen bredvid och så fortsätter det tills alla fått säga sitt. 467

Den som inte vill säga någonting står över eller tar ordet när hon/han känner sig redo.

Underlättare

På traditionella möten är det ordföranden som ska styra så att alla blir nöjda. Det är en väldigt svår uppgift. En annan variant som motståndsrörelser över hela världen använder sig av är att dela upp ansvaret i:

- Mötesunderlättare, leder mötet och hindrar diskussionen från att sväva ut.
- Stämningsunderlättare, ser till att alla som vill prata får göra det. Kan även bryta för fikapaus när möteshumöret kräver.
- Tidsunderlättare, ser till att mötet slutar i tid. De flesta som suttit med på något styrelsemöte vet hur de första frågorna på dagordningen diskuteras väldigt noggrant. Men efter någon timma eller två kanske någon ska iväg och de frågor som råkar ligga sist på listan hinner mötet aldrig debattera. Ett sätt att komma runt det här problemet är att i början av mötet fördela 10, 15, 20 eller så många minuter mötet tycker att det behövs till de olika frågorna. Tar det sedan längre tid kan man välja att fördela mer tid eller bryta diskussionen och gå till nästa fråga. Finns det tid över, exempelvis om någon fråga tagit kortare tid än planerat, kan man försöka avsluta den uppskjutna debatten.

Det här är bara några exempel på olika roller man kan skapa för att få mötet att fungera. Givetvis kan gruppen hitta på nya och det finns ingenting som säger att det bara är, exempelvis, stämningsunderlättaren som kan bryta för en paus. Ett bra knep är även att rotera mellan de olika rollerna så att alla

Konsensus

Konsensus är en metod för att komma överens. I Sverige är det främst plogbillsrörelsen som använt och vidareutvecklat metoden. En av anledningarna är att en plogbillsaktion, exempelvis att göra ett stridsflygplan obrukbart, kan ge långa fängelsestraff. Då är det viktigt att alla som är med i aktionen är väl förberedda. Men konsensus kan användas för att skapa en mer demokratisk arbetsplats eller vara till hjälp i föreningsarbetet. För dig som vill läsa mer om konsensus är ett litteraturtips "Civil olydnad" av Per Herngren. Boken finns på närmaste bibliotek.

FOLKRÖRELSELINJEN

Fackföreningarna har lång erfarenhet av att organisera sig och kämpa för hyfsade villkor. Dessutom har de alltid en given motpart, nämligen arbetsgivaren. Sverige har i jämförelse med andra länder länge legat i topp när det gäller antalet fackanslutna. På senare år har allt färre gått med i facket. Men på Stockholmsbagaren är nästan alla de cirka 200 anställda med i facket. Trots olika bakgrund enas de i frågor som rör jobbet.

Strukturen de använder sig av är traditionell. Det finns en klubbstyrelse som är ansluten till Svenska Livsmedelsarbetareförbundet. De är noga med att de som sitter i styrelsen representerar ett tvärsnitt av medlemmarna. Hälften av de fackligt aktiva har invandrarbakgrund, 25 procent av de anställda är kvinnor och följaktligen är två av åtta i klubbstyrelsen kvinnor. Även deras metoder är traditionella men används inte lika flitigt idag.

När förhandlingarna misslyckats har de vid flera tillfällen strejkat. Bland annat då företaget försökte göra sig av med klubbordföranden och när de ville skära ner verksamheten med 70 personer. Båda gångerna lyckades klubben stoppa företagets planer. Dock har segrarna inte varit lättköpta och idag har de svårt att förhandla med företaget. Erfarenheterna från över femton års kamp har de samlat till något de kallar för Folkrörelselinjen. En modell för att, som namnet avslöjar, sätta människor i rörelse. Kanske hittar du något som du kan ha nytta av i din verksamhet. Här är en sammanfattning av Folkrörelselinjen:

Informera medlemmarna om allt – tala klarspråk

Det gör vi bland annat i vårt informationsblad Livstecken. Det är ett enkelt A4-blad som varje vecka delas ut till alla medlemmar och där vi försöker berätta om allt som händer.

Fråga, gissa inte, vad medlemmarna tycker att klubben ska göra

Vi använder medlemsomröstningar, enkäter och sakfrågemöten. När vi arbetar fram våra krav och förslag går vi ofta flera varv: Möte – enkät – möte – omröstning.

Om företaget kommer med något så måste vi på samma sätt fråga vad medlemmarna tycker om det och hur klubben ska agera. Varje gång som vi har tyckt att vi kan hoppa över det steget, så har vi missat något viktigt och gjort medlemmarna besvikna. Nej, inte en omröstning till! pustar arbetskamraterna ibland. Men det är bättre att de klagar på att vi är tjatiga, än på att vi struntar i att fråga dem!

Underskatta inte medlemmarnas förmåga

Grundläggande är att tala med alla, bygga underifrån. Inte att försöka hitta ”de som tycker som jag” eller ”de mest medvetna”. Då missar man den verkliga styrkan. Om man bara satsar på dem som står ”längst fram” och springer iväg med dem, så drar man ut klubben som ett gummiband. Det kommer att brista eller slå tillbaka. Lyckas man däremot få dem som står ”längst bak” i rörelse driver de alla andra framför sig.

Gå tillbaka till medlemmarna när det skiter sig

På facketts kurser får man lära sig hur man går vi- 471

dare till ombudsmannen och till central förhandling. Och visst händer det att vi går centralt men det är inte det viktiga. När vi säger att vi går till "högre instans", då menar vi att vi går till medlemmarna. Om det tar stopp i en förhandling ska vi tala om hur läget är och fråga: Ska vi backa? Ska vi stå på oss? Vad är ni beredda att göra?

Ta tillvara alla förslag och initiativ, inklusive kritik

Man måste bestämma sig för att kritik alltid är motiverad. Dessutom ska man vara glad att man får höra den (får man inte höra kritiken så finns den där ändå, och växer).

Uppmuntra opposition och diskussion inom klubben

Försök bestämma er för vad ni vill och kämpa för det tillsammans. Så säger vi ofta till våra medlemmar. Men för att få fram en bra och levande enighet är det viktigt med en fri diskussion, där ingenting tas för givet. Vi använder nästan alltid slutna omröstningar i både små och stora frågor. Det händer att medlemmar säger "det är väl onödigt att skriva lappar, vi vet ju redan vad vi tycker". Men att använda sluten omröstning är ett sätt att säga till varje medlem: Vi vill veta vad just du tycker.

Livsklubben på Stockholmsbagaren har även en egen hemsida.

<http://surf.to/Livsklubben>

litteratur

- Alarik, Oscar*, Handboken för unga miljöhjältar, Fältbiologerna, 1992.
- Allt är möjligt, Allt är möjligt: En handbok i mediekritik*, Nätverkstan, 1998.
- Andersson, Peter*, Tillgång till och användningen av Internet och e-post i Sverige, arbetsnotat Nr 221, Linköpings Universitet, 2000.
- Andreasson, Lasse*, "Spelet om E4", Helsingborgs Dagblad 930808.
- Bodin, Rylander*, Yttrandefrihetens gränser, Wahlström & Widstrand, 1974.
- Brottslighet kopplad till rikets inre säkerhet*, SÄPO, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, rapporterna finns att hämta hem på: www.polisen.se
- Björn Nina*, Under det rosa täcket, Wahlström & Widstrand, 1996.
- Carlberg, Ingrid*, Företag som politiska påtryckare, Uppsala universitet, Statsvetenskapliga institutionen, 1989.
- Carson, Clayborne*, Martin Luther King: En självbiografi, Libris, 2000.
- Demokratiutredningen, En rad olika forskarrapporter samt slutbetänkandet*. Allt finns att läsa och ladda hem på: www.demokratitorget.gov.se
- Djurens Befrielsefront*, När skymningen faller, Din guide till DBF.
- Ekbom, Engström, Göransson*, Människan Brottet Följderna, Natur & Kultur, 1997.
- Fittstim, Olsson, Norman Skugge*, m fl, Bokförlaget DN, 1999.
- Flyghed, Janne*, "Konsten att disciplinera en opposition", Retfaerd nr.45, 1989.
- Gålmark, Lisa*, Djurrätt, bokförlaget Nya Doxa, 1998.
- Handling, vandring, förvandling*, Lila svarta, 1992.

- Hebert & Jacobsson*, "Olydiga medborgare", delrapport till Demokratiutredningen SOU 1999:101.
- Herngren, Per*, Civil olydnad: En dialog, Lindelöws bokförlag, 1999.
- Herngren, Per*, Handbok i civil olydnad, MånpoCKET, 1991.
- Ett hjärta i jeans*, Ambjörnsson, Janke m fl, Alfabeta, 1997
- Ingång!*, slutrapport från Ungdomarnas Demokratikommission, 2000. Finns att ladda hem på www.lsu.se
- Johansen, Jörgen* och Åsne Berre Persen, Den nödvändige ulydigheten, FMK, Oslo 1998. Boken finns även på internetadress: www.sv.no/oslo/org/ulydighet.htm
- Kasvi, Ringman*, "Korridormaffian", artikelserie i Aftonbladet, januari 1998.
- Kristensen, Sören*, Pengar från EU, book-Lund Förlag, 1996.
- Lillieroth, Lennart*, Sekretess!, AB Otto Brun, 1999.
- Lindblad & Lundén*, Ideella föreningar, Björn Lundén Information AB, 1998.
- Lindmark & Lindmark*, Handbok för påtryckare, Timbro, 1984.
- Linton, Magnus*, *Veganer: En bok om dom som stör*, Atlas, 2000
- Lobbyism, föreläsning som finns att lyssna till via:* www.fgi.se
- Lundén, Björn*, Styrelseboken, Björn Lundén Information AB, 2000.
- Nilson, Ulf*, Bråkmakarna. Bra Böcker, 1981.
- Ny tid, Nya tankar*, Ungdomsstyrelsen, 1998.
- Olsson, Anders R*, Yttrandefrihet & Tryckfrihet, Rabén Prisma, 1997.
- Petersson, Carlberg*, Makten över tanken, Carlssons

- bokförlag, 1990.
- Poverty Report 2001*, UNDP, United Nations Development Programme. Rapporten finns även att hitta på internetadress: www.undp.org
- Samhällsguiden*, en handbok i offentlig service, Fritzes förlag, 11:e upplagan, 1999.
- Sefastsson, Trond*, Offentlighetsprincipen i praktiken, Arena, 1999.
- Truedson, Lars*, Internet för en bättre värld, Forum Syd, 1997.
- Utgång?*, delrapport från Ungdomarnas Demokratikommission 1999. Beställ utan kostnad på www.lsu.se
- Vardagsjuridik 4*, Bra Böcker, 1996.
- Zinn, Howard*, Det amerikanska folkets historia, Ordfront, 2000.

adresser

Det finns massor av olika föreningar, organisationer och förbund att engagera sig i. Kanske finns det redan något som passar just dig. Du som har tillgång till Internet kan göra ett besök i SUNET:s webbkatalog. Där finns hundratals och åter hundratals länkar till förbund, organisationer och föreningar. Innehållet är både sökbart och uppdelat i olika ämnesområden, vilket gör det lättare att hitta.

<http://katalogen.sunet.se>

Du som inte kommer åt Internet, fråga efter senaste upplagan av "Folkrörelse- & föreningsguiden" på närmaste bibliotek. Det är en tjock bok där alla möjliga föreningar och organisationer finns samlade.

Ett tredje tips är telefonkatalogen. De flesta större organisationer och förbund brukar ha någon form av lokalkontor som man kan ringa för att få mer information.

pressröster

”

*Man blir förbannad, glad, stridslysten och nyfiken.
Denna bok borde bli obligatorisk i samhällsveten-
skapsundervisningen i skolorna. Varför stanna vid
skolorna förresten? Den borde läsas av alla!”*

Eva-Lotta Hultén, Göteborgs Posten

*”Det är en bok som kunde förändrat mitt liv om jag
fått den i handen som 15-åring.”*

Petter Larsson, Helsingborgs Dagblad

*”Jag hoppas verkligen att Motstånd ska kunna fung-
era som aktivistens lilla röda, eller svarta, eller vad
man nu vill. Både som inspirationskälla och som
uppslagsbok för alla som vill förändra men inte rik-
tigt vet hur.”*

Hanna Jedvik, Frank P3

*”Vad den gör är något väldigt viktigt: Den varken mo-
raliserar eller propagerar. Den säger: ’Här är redska-
pen. Nu är det upp till dig att förändra’.”*

Titti Persson, Borlänge Tidning

*”Det här är en bok som jag skulle vilja att alla makt-
havare i det här landet, stora som små, läste.”*

Christoffer Jonsson, Västerbottens Folkblad

*”... jag tycker att den är angelägen för alla. Den kan
läsas i allmänbildningssyfte i skolan och på PRO-mö-
ten. Boken är fylld med kampglädje men bör också lä-
sas som en skarp kritik av hur engagerade människor
bemöts av svenska myndigheter,
medier och rättsväsende.”*

Josefin Finér, Dagens Nyheter

"I ett fall uppmanar boken till brott: den förklarar hur man lurar snuten när man sätter upp illegala affischer. (...) Ibland känns det pubertalt. Kunskapen om demokrati ytlig."

Ann-Charlotte Marteus, Expressen

"Jag slås av hur väl genomarbetad den är. Allt finns ju med, in i minsta detalj. (...) Vad du än är intresserad av så finns garanterat både mycket användbara tips och stärkande inspiration här. Köp!"

Mina, Tigerskott i brallan

"Motstånd berättar rakt och rappt om många viktiga gärningar, men som helhet är det en uddlös bok."

Viktoria Jäderling, LO-tidningen

"Den är lika användbar för dem som vill veta mer om hur utomparlamentariska grupper fungerar och varför de arbetar som de gör. Det är en studie i hur demokratin i Sverige är på väg att förändras."

Mats Nilsson, Impuls

"...en läsvärd bok som högstadie- och gymnasieskolor borde köpa in och använda i undervisningen."

Josefine Elfström, Arbetarbladet

"Man önskar att man hade fått ha den som samhällskunskapsbok i skolan. De aktivister som är med och delar med sig av sina erfarenheter tillåts vara litet självironiska och reflekterande för en gängs skull."

Karin Lindblom, Gaudeamus

”Även om boken i sig inte förändrar världen så har den både ett högt läsvärde och fungerar alldeles utmärkt som handbok för de som vill göra något. För visst går det att förändra!”

Karin Axelsdotter Olsson, Folkbladet

”Det här är en mycket klargörande bok som ger nya sidor åt saker som medierna sällan visar. I Motstånd finns intervjuer med alla former av engagerade människor. (...) Jag behöver inte hålla med alla, men jag får en insikt i vad de vill, vad de tänker och varför och sånt räcker långt – oavsett om det gäller hasch, hiphoplyrik, feminism, polisvåld, miljö eller veganism.”

Sanna Rayman, Chili

*”Den röda tråden är aktivisternas egna tips som får ta stor plats. De inspirerar till fortsatt motstånd. Och inte bara det. Anfall! Så jag sjunger med i Kents ’747’:
Skratta om ni vill, håna oss,
vi rör oss, ni står still.”*

Hanna Söderqvist, Kombi

”...boken är ett litet, fast viktigt, slag för demokratin. Efter att ha läst den kan ingen ifrågasätta att dagens ungdom engagerar sig.”

Jenny Sköld, Östgöta Correspondenten

”När Motstånd är som bäst visar den på ett nytt sätt att säga vad man tycker med humor, distans och sann jävlar anamma. De stora ledarsidorna kan säga vad de vill – ibland är de unga arga hur bra som helst.”

Hedvig Lohm, Lundagård

”Boken är intressant för oss alla eftersom den tar upp alla de mer eller mindre svårförståeliga aktionerna ur de unga aktörernas eget perspektiv. Och då framstår de inte längre enbart som utmanande våldsverkare som bara vill slåss och bråka och föra ut extrema politiska läror. (...) Det finns alltså en del att ta tillvara i Motstånd, mycket som kan förnya och utveckla samhällslivet. Det ligger onekligen mycket i bokens enkla budskap att ingenting händer om du inte gör någonting.”

Gunnar Henriksson, Norrköpings Tidningar

”Motstånd kan läsas med behållning av alla politiskt intresserade: från fjortonåringar till ledarskribenter. Den passar också som komplement till den vanliga samhällskunskapsboken på högstadiet eller gymnasiet.”

Pierre Gilly, Kristianstadsbladet

”Jag önskar att den här boken kunde användas som lärobok i samhällskunskap, lärobok i livskunskap, inspirationsbok till handling! Alla borde få chansen att fundera över vad demokrati är, vilken rätt man har att protestera och om det samhälle vi lever i verkligen är det bästa. Och kanske viktigast: vad vi själva kan göra för att förändra oss, andra och vårt samhälle. Motstånd väcker tankar som kanske annars hade fastnat i de högsta politiska rummen. Tankar som absolut borde tillhöra alla. Demokrati.”

Helena Fagertun, labyrinth.nu

”Boken är naturligtvis för motstånd. Men lite pubertal och aningslös (så lätt är det inte). Och tradigt skriven i den värsta slappa journaliststilen. Den som läser får ta ställning.”

Vecko-Revyn

”Kan Etablissemanget get ut en handbok om motstånd mot Etablissemanget? Det är väl den första fråga som slår mig när jag får den här boken i min hand. Och svaret måste nog, tämligen överraskande för mig i alla fall, bli ett klart ja. (...) ...i sin helhet är det en mycket bra bok, som väl förtjänar att läsas. Och vill man inte stödja Etablissemanget ekonomiskt så kan man ju alltid låna boken på ett bibliotek...Så gör det; läs, begrunda och börja göra motstånd du också. Du behövs!”

Klas Rönnbäck, dagensbok.com

”Jennie Dielemans och Fredrik Quistbergh har gjort ett otroligt bra jobb och skulle förtjäna att deras bok användes som samhällskunskapsbok i grundläggande demokratisk delaktighet eller delades ut till alla gymnasieelever istället för de levnadshandböcker de brukar få gratis från Folkhälsoinstitutet eller Svenska Arbetsgivareföreningen, SAF.”

Petter Joelson, Världshorisont

”När jag var liten hade jag en låda som hette ’Den lille elektrikern’. Om man känner för det skulle man kunna kalla boken Motstånd för ’Den lille aktivisten’. Jag rekommenderar boken Motstånd varmt till alla som någon gång intresserat sig för politiskt basarbete, samt till alla som är nyfikna på det.”

Matz Gustavsson, Röd Press

“En bruksanvisning för rättvisa”

Södra Dalarnes Tidning

”Det vore helt fantastiskt om boken skulle ingå som projektarbete för alla Sveriges 15-åringar. (...) Det är nyttigt att läsa om människor som kämpar för det de tror på och vägrar ge upp oavsett vad omgivningen säger. Det får mig att önska att jag var en av de modiga människorna. När jag läste boken skapade den ett obestämbarbart reaktionärt bubbel inom mig, men tyvärr ebbade det ut ganska fort. Men eftersom jag tror på under så är ingenting omöjligt...”

Moa Lundberg, Nya Dagen

